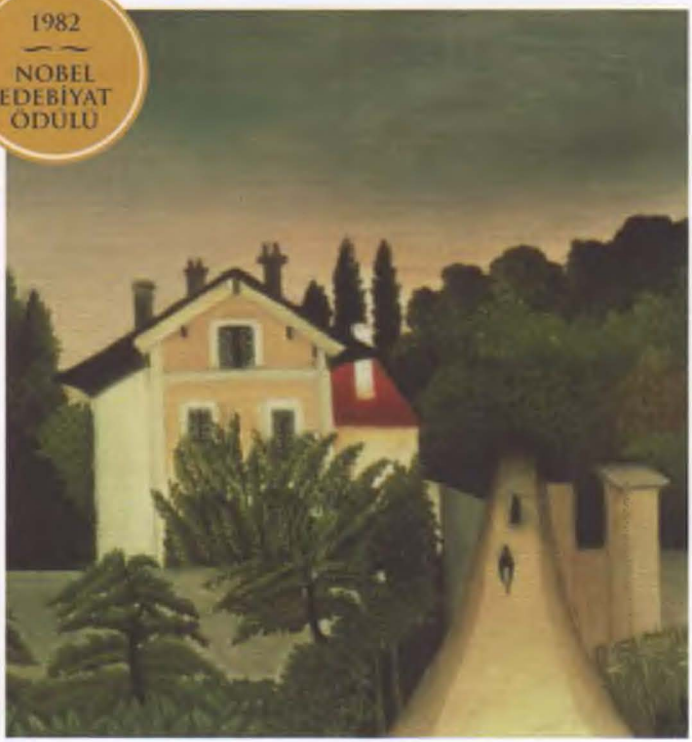
GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

LABİRENTİNDEKİ GENERAL

1982
NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ROMAN

Çeviri: İNCİ KUT

CAN

3. BASKI

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

LABİRENTİNDEKİ GENERAL

El general en su laberinto, Gabriel García Márquez
© 1989, Gabriel García Márquez
© 1990, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Agencia Literaria Carmen Balcells S.A. aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1990
3. basım: Ağustos 2012
Bu kitabın 3. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-510-228-3

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

LABİRENTİNDEKİ GENERAL

ROMAN

1982 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

İspanyolca aslından çeviren

İnci Kut

Gabriel Garcia Márquez'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Başkan Babamızın Sonbaharı, 1982
Bir Kayıp Denizci, 1982
Kırmızı Pazartesi, 1983
Yaprak Fırtınası, 1983
Yüzyıllık Yalnızlık, 1984
Kolera Günlerinde Aşk, 1989
Albaya Mektup Yok, 1990
Şer Saati, 1991
İyi Kalpli Eréndira, 1991
Hanım Ana'nın Cenaze Töreni, 1992
On İki Gezici Öykü, 1993
Aşk ve Öbür Cinler, 1994
Bir Kaçırılma Öyküsü, 1996
Şili'de Gizlice, 1996
Anlatmak İçin Yaşamak, 2005
Benim Hüzünlü Orospularım, 2005
Mavi Köpeğin Gözleri, 2011

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ, 6 Mart 1928'de Kolombiya'nın Aracataca kentinde doğdu. Hukuk ve gazetecilik öğrenimini yarım bıraktı. 1940'lardan başlayarak uzun yıllar gazetecilik yaptı. Yayımlanan ilk önemli yapıtı, *Yaprak Fırtınası*'dır. *Albaya Mektup Yok*, ülkesi uğruna savaşarak yaptığı hizmetlerin karşılıksız kaldığını anlayan bir subay eskisinin öyküsüdür. Bunu *Hanım Ana'nın Cenaze Töreni* (1962) ve *Şer Saati* (1962) izledi. García Márquez, en tanınmış romanı *Yüzyıllık Yalnızlık*'ı (1967), Meksika'ya ilk gidişinde yazdı. *Yüzyıllık Yalnızlık*'taki bir bölümden esinlenerek yazdığı öykülerini *İyi Kalpli Eréndira* (1972) adlı kitapta toplayan yazar, daha sonra birbiri ardı sıra *Mavi Bir Köpeğin Gözleri* (1972), *Başkan Babamızın Sonbaharı* (1975), *Kırmızı Pazartesi* (1981), *Kolera Günlerinde Aşk* (1985), *Labirentindeki General*'i (1989) yayımladı. Onu *Aşk ve Öbür Cinler* (1994) ve *Benim Hüzünlü Orospularım* (2004) izledi. García Márquez, 1982'de Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü.

İNCİ KUT, lise öğrenimini 1960'ta Ankara Koleji'nde tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi DTCF İngiliz Dili ve Edebiyatı ve Varşova Üniversitesi İspanyol Filolojisi bölümlerinden mezun oldu. İspanyol dili ve grameri üzerine sözlükler ve dilbilgisi kitapları yayımladı. 1990 yılından başlayarak Miguel Delibes, Gabriel García Márquez, İsabel Allende, Mario Vargas Llosa, José Mauro de Vasconcelos ve José Saramago gibi İspanyol, Portekizli ve Güney Amerikalı yazarların roman ve öykülerini Türkçeye kazandırdı.

Bana bu kitabı yazma düşüncesini veren
Álvaro Mutis'e

Öyle görünüyor ki
hayatımı Şeytan yönlendiriyor.

Santander'e mektup, 4 Ağustos 1823

Hizmetkârlarının içinde en kıdemlisi olan José Palacios, onu, banyo küvetinin kanı temizleyici suları içinde gözleri açık, çırılçıplak yüzer durumda bulduğunda, boğulduğunu sanmıştı. Gerçi böyle yatmasının, düşünceye dalmak için başvurduğu pek çok yoldan biri olduğunu biliyordu, ama suyun yüzünde öylesine hareketsiz duruyordu ki, artık bu dünyadan göçüp gitmiş birini andırıyordu daha çok. Yanına yaklaşmaya cesaret edemeden, günün ilk ışıklarıyla birlikte yola çıkabilmek için sabah saat beşten önce uyandırılması emrine uyarak, yavaşça seslendi ona. General, büyüden kurtulup baktığında, cam gibi berrak mavi gözleri, sincap tüyü rengindeki kıvırcık saçları ve kendine güvenli haliyle her günkü uşağının, elinde sakızlı gelincik çayı fincanıyla alacakaranlıkta karşısında durduğunu gördü. Güçsüz bir hareketle küvetin kulplarını kavradıktan sonra, bu derece sıska bir bedenden beklenmeyecek bir yunus sıçrayışıyla banyonun ılaçlı sularından çıkıverdi.

"Hadi gidelim," dedi. "Hem de uçarak; madem bizi burada kimse istemiyor."

José Palacios, onun bu sözlerini o kadar çok, o kadar değişik durumlarda duymuştu ki, ahırlardaki yük hayvanları hazırlanmış, görevliler toplanmaya başlamış oldukları

halde, doğruluğuna inanamıyordu daha. General'in şöyle bir kurulanmasına yardım ettikten sonra çıplak bedenine yüksek yaylalara özgü yünlü pançoyu geçiriverdi, çünkü ellerinin titremesinden fincan takırdıyordu. Daha aylar önce, Lima'daki Babil gecelerinden beri giymediği süet pantolonunu giydirirken, kilo kaybetmesinin yanı sıra boyunun da kısalmakta olduğunu fark etmişti. Çıplaklığı bile bir değişikti; bedeni solgundu ama kafasıyla elleri güneşte çok kalmaktan yanmış gibiydi. Geçen temmuz ayında kırk altı yaşını bitirmişti, Karayipler'e özgü sert, kıvırcık saçları şimdiden kırlaşmıştı, vaktinden önce yaşlanmaktan kemikleri çarpılmıştı, her haliyle öylesine düşkün görünüyordu ki, gelecek temmuzu çıkaracağı bile kuşkulu gibiydi. Yine de durmadan dönüp dolaşıyor, güvenli tavırları yaşamdan daha az sille yemiş birininkileri andırıyordu. Buruşuk yer halısının üzerindeki kendi ıslak ayak izlerine basmamaya çalışarak elindeki kaynar gelincik demini, dilini kavururcasına beş yudumda içip bitirdi, sanki hayat iksirini içer gibiydi. Ama yakındaki katedralin kulesi saat beşi vurana dek tek söz etmedi.

"Bugün sekiz mayıs, cumartesi, bin sekiz yüz otuz, İngilizlerin, Jeanne d'Arc'ı ok yağmuruna tuttukları gün," diye haber verdi uşağı. "Sabahın üçünden beri yağmur yağıyor."

General, gırtlağında uykusuzluğun verdiği kuruluktan hâlâ kurtulamamış bir sesle şöyle yanıt verdi:

"On yedinci yüzyılın sabahının üçünden beri." Sonra ekledi: "Horozları duymadım."

"Burada horoz yok," dedi José Palacios.

"Burada hiçbir şey yok. Kâfirlerin ülkesi burası."

Santa Fe de Bogotá'da, uzaklardaki denizden iki bin altı yüz metre yüksekteydiler ve yerlerine iyi oturmamış pencerelerden içeri üfüren dondurucu rüzgârlara açık kupkuru duvarlarıyla kocaman yatak odası, kimsenin

sağlığına uygun bir yer değildi. José Palacios, tıraş sabunu şişesini, altın kaplamalı tıraş takımını tuvalet masasının mermerinin üstüne bıraktı. General'in yeterince ışık alabilmesi için kulplu küçük şamdanı aynanın yakınındaki çıkıntıya koydu, ayakları ısınsın diye de mangalı yaklaştırdı. Sonra her zaman onun için yeleğinin cebinde bulundurduğu, camları köşeli, ince gümüş çerçeveli gözlüğü uzattı ona. General gözlüğü alıp taktı, usturayı sol eliyle de sağ eli kadar beceriyle kulanarak –çünkü doğuştan her iki elini de aynı ustalıkla kullanabilirdi– hem de daha birkaç dakika önce fincanı bile doğru dürüst tutamayan elinin şaşırtıcı ustalığıyla tıraş oldu. Odanın içinde dönüp dolaşmasına ara vermeden el yordamıyla tıraşını bitirdi, çünkü kendi gözleriyle karşılaşmamak için aynadaki görüntüsüne yapabildiğince az bakmaya çalışıyordu. Sonra burnundaki, kulaklarındaki kılları çekip aldı, gümüş saplı ipek bir fırça kullanarak diş tozuyla dişlerini tertemiz fırçaladı, el ayak tırnaklarını kesip törpüledi, son olarak da pançoyu çıkararak koca bir şişe kolonyayı kendi üzerine boca edip yorgun düşünceye kadar her iki eliyle tüm bedenini ovdu. O sabah, günlük temizlik törenine her zamankinden daha çılgınca bir çabayla girişmişti, yararsız savaşlar, iktidardaki hayal kırıklıklarıyla geçen yirmi yılın birikiminden bedenini de ruhunu da temizlemeye çalışıyor gibiydi.

Bir gece önce son kabul ettiği ziyaretçi, ona âşık, ama ölümüne kadar peşinden gitmeyecek olan Quitolu vefakâr sevgilisi Manuela Sáenz olmuştu. Her zamanki gibi, General'in yokluğunda olup bitecek her şeyden onu harfi harfine haberli kılma emriyle geride kalıyordu; çünkü General uzun zamandan beri ondan başka hiç kimseye güvenmez olmuştu. Kendisine ait olmaktan başka hiçbir değeri bulunmayan bazı emanetlerle birlikte, en değerli kitaplarının bir bölümünü ve kişisel evrakının bulunduğu

iki sandığı da ona bırakıyordu. Bir gün önce, kısa süren resmî vedalaşmalarında ona şöyle demişti: "Seni çok seviyordum; ama şimdi her zamankinden daha akıllıca davranırsan daha da çok seveceğim." Manuela, sekiz yıllık ateşli aşkları boyunca kendisine vermiş olduğu onca bağlılık yemininin bir yenisi olarak dinlemişti bu sözleri. Tüm tanıdıkları içinde ona inanan tek kişi Manuela idi. Bu kez gerçekten gidiyordu. Ama dönmesini umması için geçerli hiç değilse bir nedeni olan tek kişi de yine oydu.

Yola çıkmadan önce bir kez daha görüşmeyi düşünmüyorlardı. Ama ev sahibesi Doña Amalia onlara son bir kaçamak veda buluşması sağlamak istemiş, Yerli halkın yobazca önyargılarını hiçe sayarak Manuela'yı binici kılığıyla ahırların bulunduğu büyük kapıdan içeri almıştı. Gizli âşıklar olduklarından değil, çünkü ilişkilerini güpegündüz, hem de dedikodulara aldırmadan sürdürüyorlardı, ama ne pahasına olursa olsun evinin adını kötüye çıkarmamak için böyle yapmıştı Doña Amalia. General, ondan da fazla çekingendi, José Palacios'a, bitişik odaya açılan kapıyı kapatmamasını emretmişti, burası hizmetkârların geçmek zorunda oldukları, nöbetteki yaverlerin de ziyaret bittikten çok sonrasına kadar kâğıt oynadıkları bir yerdi.

Manuela iki saat boyunca ona kitap okumuştu. Yakın zamanlara kadar genç bir kadındı, ama sonradan kiloları yaşını aşmaya başlamıştı. Denizci piposu içer, askerlerin kullandığı mineçiçeği losyonu sürünür, erkek gibi giyinip askerlerin arasında dolaşırdı, ama kısık sesi aşk gecelerinde hâlâ bir hoştu. Hâlâ Genel Vali'nin armasını taşıyan bir koltuğa oturup küçük şamdanın yetersiz ışığında okuyordu; General de ev giysilerinin üstüne giydiği vikunya[1]

1. Devegiller familyasından, çift parmaklılardan bir memeli türü. Eti ve kılları çok ince olan değerli yünleri için avlanırlar. (Y.N.)

yününden pançosuyla yatağa sırtüstü uzanmış onu dinliyordu. Uyumadığı, yalnızca soluk alıp vermesinden anlaşılıyordu. Okuduğu kitap, Perulu Noé Calzadillas'ın "Milattan sonra 1826 yılında Lima'da dolaşan haber ve söylentilerin yorumu" idi; Manuela da onu, yazarın anlatımına uyan bir ses tonuyla okuyordu.

Sonraki bir saat boyunca, herkesin uyumakta olduğu evin içinde onun sesinden başka hiçbir şey duyulmaz olmuştu. Ancak son el oyundan sonra bir sürü erkek sesinin birden kahkaha koyuvermeleriyle holdeki köpekler huzursuzlanınca, General, kaygıdan çok merakla gözlerini açmış, Manuela da okuduğu sayfanın arasına başparmağını koyarak kucağındaki kitabı kapatmıştı.

"Dostlarınız," demişti General'e.

"Benim dostum yok," diye karşılık vermişti General. "Birkaç tane kaldıysa da, herhalde, onlar da bitecektir."

"Ama işte orada, dışardalar, sizin öldürülmenizi önlemek için nöbet tutuyorlar."

Tüm kentin bildiği şeyden General böyle haberli olmuştu işte: Kendisine karşı bir değil birçok suikast girişimi planlanmaktaydı, yandaşlarından artakalanlar da onları engellemek için nöbet tutuyorlardı. Giriş holü ile iç avlunun çevresindeki galerilere, hepsi de Venezuelalı olan hafif süvari ve muhafız alayı askerleri yerleştirilmişti; bunlar, Avrupa'ya gitmek üzere bir yelkenliye bineceği Cartagena de Indias limanına kadar kendisine eşlik edeceklerdi. Bunlardan ikisi, yatak odasının kapısı önünde yatmak üzere hasır şiltelerini yaymışlardı, Manuela okumasını kestiğinde yaverler bitişik odada kâğıt oynamaktaydılar, ancak ne idüğü belirsiz, farklı özelliklere sahip onca askerin arasında hiçbir şeyden emin olunacak zaman değildi bu. General, duyduğu kötü haberlere aldırmadan, okumayı sürdürmesi için Manuela'ya eliyle işaret etti.

Öteden beri ölümü, çaresi olmayan bir meslek riski olarak düşünmüştü. Tüm savaşlarını, tek sıyrık bile almadan, tam tehlike hattında yürütmüştü; karşıdan açılan ateşi öylesine anlamsız bir soğukkanlılıkla karşılardı ki, sonunda subayları bile onun hiçbir şeyden yara almayacağına inandığı konusunda görüş birliğine varmışlardı. Kendisine karşı yapılan nice suikast girişiminden yara almadan kurtulmuş, birçoğundan da, yatağında uyumadığı için kurtulmuştu. Korumasız dolaşır, nerede olursa olsun kendisine sunulan şeyleri hiç dikkat etmeden yiyip içerdi. Yalnızca Manuela, onun bu kayıtsızlığının bilinçsizlik ya da kadercilikten değil, günün birinde yoksul ve çıplak, üstelik halkın onu avutacak şükran duygusundan da yoksun olarak yatağında öleceği konusunda melankolik bir inançtan kaynaklandığını biliyordu.

Yola çıkacağı günün öncesinde o gece, her zamanki uykusuzluk hazırlıkları arasında yaptığı tek değişiklik, yatağa girmeden önce aldığı sıcak banyodan vazgeçmek olmuştu. José Palacios, bedenini rahatlatıp göğsünü söktürecek şifalı otlarla banyosunun suyunu erkenden hazırlamış, istediği anda girebilsin diye de suyun sıcaklığını aynı derecede tutmuştu. Ama o banyo yapmak istememiş, her zamanki pekliğine karşı iki tane müshil hapı aldıktan sonra, Lima'nın aşk dedikodularının mırıltıları arasında uyuklamaya hazırlanmıştı. Birdenbire, hem de görünür bir nedeni olmadan, öyle bir öksürük nöbetine tutuldu ki, sanki ev temellerinden sarsılıyordu. Bitişik odada kâğıt oynamakta olan subaylar kaygıyla durup beklediler. İçlerinden biri, İrlandalı Belford Hinton Wilson, kendisine gereksinim olup olmadığını anlamak için yatak odasının kapısından başını uzattığında General'in yüzükoyun yatağa kapanmış, kusarak içini boşaltmaya çalıştığını gördü. Manuela, başını küçük bir tasın üzerinde tutuyordu. Kapıyı vurmadan yatak odasına girmeye yetkili kişi olan

José Palacios ise, General krizi atlatıncaya kadar yatağın yanında tetikte bekledi. Derken General gözleri yaşlarla dolu olarak derin bir soluk aldıktan sonra tuvalet masasını işaret ederek, "Şu mezarlık çiçeklerinin yüzünden," diye söylendi, her zamanki gibi. Çünkü her zaman mutsuzluklarının nedeni olarak beklenmedik bir kabahatli bulup çıkarırdı. Onu herkesten iyi tanıyan Manuela, José Palacios'a, o sabahki solmuş sümbüllerle dolu vazoyu kaldırmasını işaret etti. General gözlerini kapayıp yeniden yatağa uzanmış, Manuela da yine önceki ses tonuyla okumaya devam etmişti. Ancak uykuya daldığına inanınca elindeki kitabı gece masasının üstüne bırakmış, General'in ateşler içinde yanan alnına bir öpücük kondurmuş, José Palacios'a, son bir vedalaşma için sabah saat altıda Honda anayolunun başladığı Cuatro Esquinas'ta olacağını fısıldamıştı. Sonra da kaba bir pelerine sarınıp ayaklarının ucuna basarak yatak odasından çıkmıştı. O zaman General gözlerini açmış, güçsüz bir sesle, "Wilson'a söyle, onu evine kadar geçirsin," demişti.

Bu emir, tek başına eve dönmenin birkaç mızraklı askerin eşliğinden çok daha iyi olduğuna inanan Manuela'nın karşı koymasına rağmen yerine getirilmişti. José Palacios, eline bir kandil alıp sabahın ilk sümbüllerinin açmaya başladığı, taştan bir çeşmenin bulunduğu iç avlunun çevresindeki ahırlara kadar yol göstermişti ona. Yağmur bir an dinmiş, rüzgârın ağaçlar arasındaki ıslığı duyulmaz olmuştu, ama buz gibi gökyüzünde tek yıldız bile yoktu. Albay Belford Wilson, koridordaki hasırlarda yatan nöbetçileri yatıştırmak için o gecenin parolasını yineleyip duruyordu. Salonun penceresinin önünden geçerlerken José Palacios, ev sahibinin, hareket saatine kadar geceyi uykusuz geçirmeye hazırlanan asker ve sivil bir grup dostuna kahve sunduğunu gördü.

José Palacios, yatak odasına döndüğünde General'i

sayıklarken buldu. Söylediği kopuk kopuk sözler bir tek tümceye sığabiliyordu: "Hiç kimse bir şey anlamadı." Bedeni ateşler içinde yanıyor, arka arkaya şiddetle yellenip pis kokular çıkarıyordu. Ertesi gün General, uykusunda mı konuştuğunu, uyanıkken mi saçmaladığını bilemez, hatırlamazdı bile. Buna, "Benim delilik nöbetim," derdi. Artık kimse bundan telaşlanmıyordu, çünkü hiçbir doktorun bilimsel bir açıklamaya kalkışma cesareti gösteremediği dört yılı aşkın bir süreden beri bu derdi çekmekteydi ve ertesi gün aklı başında olarak yeniden yaşama dönüyordu. José Palacios, bir battaniyeyle General'in üstünü örttü, tuvalet masasının üstüne yanar bir kandil bıraktı, bitişik odadan gözlemeye devam edebilmek için kapıyı açık bırakarak odadan çıktı. Bir süre sonra şafak sökerken kendine geleceğini, yaşadığı kâbusun dehşetiyle tükenmiş gücünü toplayabilme çabasıyla küvetin sert sularına gireceğini biliyordu.

Yorucu bir günün sonuydu bu. Yedi yüz seksen dokuz hafif süvari ve humbaracı askerinden oluşan bir garnizon, üç aylık maaş gecikmesini bahane ederek ayaklanmıştı. Gerçek neden ise başkaydı: Bunların büyük bir bölümü Venezuelalıydı, pek çoğu dört ülkede kurtuluş savaşına katılmıştı, ancak son haftalarda o kadar çok hakarete uğramışlar ve tahriklerle öyle sokak kavgalarına karışmışlardı ki, General'in ülkeden ayrılmasından sonra başlarına ne geleceği hakkında kaygıya kapılmaları için yeterli nedenleri vardı. Anlaşmazlık, isyancıların istediği yetmiş bin yerine bin altın peso ve yollukların ödenmesiyle çözümlenmiş, hava kararırken hepsi, arkalarında çocukları ve evcil hayvanlarıyla birlikte tüm eşyalarını yüklenmiş bir kadınlar sürüsüyle geldikleri topraklara doğru yola çıkmışlardı. Trampetlerin ve savaş borazanlarının gürültüsü, yürüyüşlerini bozmak için, düşman birliklerine bile yapmadıkları biçimde, üzerlerine köpekleri

salan ve ayaklarının arasına arka arkaya fişekler atan kalabalığın bağrışmasını bastırmaya yetmiyordu. Oysa, İspanyol egemenliğinde geçen upuzun üç yüzyılın sonunda, bundan on bir yıl önce, gaddar Genel Vali Don Juna Sámano, bir gezgin kılığına girip altından tanrı heykelleri ve işlenmemiş zümrütlerle, kutsal tukanlarla, ışıl ışıl Muzo kelebekleri vitraylarıyla tıka basa dolu sandıklarını yüklenip aynı yollardan kaçıp giderken, balkonlardan ağlaya ağlaya çiçekler atarak ona sakin bir deniz ve iyi bir yolculuk dilemeyen hiç kimse kalmamıştı.

General, konuk kaldığı Savaş ve Deniz Kuvvetleri bakanının evinden dışarı çıkmadan, anlaşmazlıkla ilgili görüşmelere gizlice katılmış, sonunda, Venezuela sınırına kadar yeni hiçbir huzursuzluk olmayacağına güvence olarak, isyancı birliği, yeğeni ve en güvendiği yardımcılarından General José Laurencio Silva'yla birlikte göndermişti. Balkonunun altından geçen birliği görmemişti ama, trompetlerle davulların çaldığını ve ne bağırdıklarını anlayamadığı sokağa birikmiş halkın şamatasını duymuştu. Olan biteni öylesine önemsemiyordu ki, sekreterleriyle oturup gecikmiş yazışmaları gözden geçirerek Bolivya cumhurbaşkanı Mareşal Andrés de Santa Cruz için bir mektup yazdırmaya koyuldu. Bu mektupta ona iktidardan çekildiğini haber veriyor, ancak yolculuğunun yurtdışına olacağından pek emin görünmüyordu. Mektubu bitirdiğinde şöyle dedi: "Hayatımın sonuna kadar bir daha hiç mektup yazmayacağım." Daha sonra, öyle uykusunun ateşiyle terlerken uzaklardan gelen bir patırtı uykusunun arasına karışmış, isyancılardan mı, havai fişeklerden mi geldiği belli olmayan bir dizi patlamayla sıçrayarak uyanmıştı. Ama ne olduğunu sorduğunda, gürültünün kutlamalardan geldiğini söylemişlerdi. Yalnızca "Bayram Generalim," demişlerdi. Hiç kimse, José Palacios bile, ne bayramı olduğunu sormaya cesaret edememişti.

Ancak geceki ziyaretinde Manuela anlattığında öğrenmişti bunların siyasi düşmanları, yani kendi deyişiyle demagog partinin adamları olduğunu ve sokaklarda dolaşıp halktan aldıkları güçle esnaf loncalarını General'e karşı ayaklandırdıklarını. Günlerden cuma, yani pazarın kurulduğu gün olduğundan kent alanında kargaşa yaratmak daha da kolaydı. Akşam olurken her zamankinden daha güçlü bir yağmur, şimşekler ve gökgürültüleriyle kışkırtıcıları dağıtmıştı. Ama olan olmuştu bir kere. San Bartolomé Okulu öğrencileri, Yüksek Adalet Mahkemesi'nin binasını ele geçirerek General'i yargılayacak bir halk mahkemesi kurmaya kalkışmışlar, kurtuluş ordularının eski bir sancaktarı tarafından yağlıboya olarak yapılmış doğal büyüklükteki bir portresini süngü darbeleriyle parçalayarak balkondan aşağı atmışlardı. Mısır liköründen kafayı bulmuş güruh, anacadde üzerindeki dükkânlarla kepenklerini zamanında kapatamayan kenar mahalle kantinlerini yağmalamışlar, General'in içi kıtık dolu yastıklardan yapılma, herkesin kim olduğunu anlayabilmesi için altın düğmeli mavi ceket giydirilmesine gerek olmayan kuklasını kurşuna dizmişlerdi. Onu, on iki yıllık sürekli bir görevden sonra Meclis'in oybirliği ile elinden aldığı iktidarı yeniden ele geçirebilme çabasıyla sonradan yaptığı girişim sırasında ortaya çıkan askerî itaatsizliğin gizli kışkırtıcısı olmakla suçluyorlardı. Onu, kendi yerine Avrupalı bir prensi bırakabilmek için yaşam boyu başkanlığı istemekle suçluyorlardı. Onu, yurt dışına bir yolculuğa çıkar gibi görünürken, aslında Venezuela sınırına gidip orada isyancı birliklerin başına geçerek iktidarı ele geçirmek için geri dönecek olmakla suçluyorlardı. Duvarlar, ona küfür dolu yazılarla, kâğıtlarla kaplanmış, en tanınmış yandaşları bile ortalık yatışıncaya kadar başka evlerde saklanmışlardı. Baş düşmanı General Francisco de Paula Santander'e bağlı basın, bu ka-

dar tantanayla duyurulan belirsiz hastalığının, onun ülkeyi terk edeceği konusundaki ısrarlı gösterilerin, yalnızca gitmemesi için kendisine yalvarılmasını sağlayacak siyasi oyunlar olduğu söylentisini yaymaya çalışıyordu. O gece, Manuela Sáenz, o fırtınalı günün ayrıntılarını ona anlatırken, geçici cumhurbaşkanının askerleri, başpiskoposluk sarayının duvarına kömürle yazılmış bir yazısı silmeye uğraşıyorlardı: "Ne gidiyor ne geberiyor." General içini çekti.

"İşler kötü gidiyor olsa gerek," dedi, "bense onlardan da beterim, bütün bunlar buradan bir blok ötede oluyor da beni bayram var diye kandırabiliyorlar."

Aslında, en yakın dostları bile, onun iktidarı da, ülkeyi de bırakacağına inanmıyorlardı. Bu belirsiz yolculuğunun iki büyük açığını bilmemek için kent fazlasıyla küçük, halkı da fazlasıyla dedikoducuydu: Bu kadar fazla sayıda kimseden oluşan maiyetiyle birlikte hiçbir yere varamayacak kadar para sıkıntısı içindeydi ve cumhurbaşkanı olarak hükümetin izni olmadan bir yıldan önce ülkeden dışarı çıkamazdı, üstelik bu izni isteme inceliğini göstermiş de değildi. Herkesin duyabileceği kadar tantanalı bir biçimde vermiş olduğu eşyaların toplanması emrini, José Palacios bile kesin bir gösterge olarak almamıştı, çünkü daha başka zamanlarda da gidiyor pozuna girmek için, işi bütün evi toplama derecesine kadar vardırmış, her defasında da bunun, başarılı bir siyasal manevra olduğu görülmüştü. Askerî yardımcıları, hayal kırıklığı belirtilerinin bu son yılda iyice belirgin olduğunu hissediyorlardı. Ancak, başka zamanlarda da olduğu gibi, en umulmadık bir anda yepyeni bir ruh haliyle uyanıp eskisinden daha da büyük bir coşkuyla dizginleri ele alarak yaşama yeniden döndüğünü gördükleri çok olmuştu. Bu beklenmedik değişiklikleri her zaman yakından izleyen José Palacios, kendi yorumuyla bunu şöyle

açıklıyordu: "Efendimin ne düşündüğünü yalnızca efendim bilir."

Cumhurbaşkanlığı görevini üstlendiği zamanki konuşmasında söylediği o belirsiz tümceden başlayarak istifa edeceğini sık sık yinelemesi halk şarkılarına güfte olmuştu: "Huzura kavuşacağım ilk gün, iktidarımın son günü olacaktır." Daha sonraki yıllarda o kadar çok, o kadar farklı durumlarda istifa etmeye kalkışmıştı ki, artık kimse ne zaman gerçeği söylediğini bilemez olmuştu. Bunlardan en gürültülüsü iki yıl önce, 25 Eylül gecesi, hükümet konağının içindeki yatak odasında bir suikast girişiminden yara almadan kurtulduğu zaman olmuştu. Bir köprünün altında altı saat boyunca korumasız bekledikten sonra, ertesi sabah erkenden bir Meclis komisyonu, onu ziyarete gittiğinde, yün bir battaniyeye sarınmış, ayakları sıcak su dolu bir tasın içinde, ama ateşten çok hayal kırıklığından perişan bir durumda bulmuştu onu. Onlara suikast planının soruşturulmayacağını, hiç kimsenin mahkemeye verilmeyeceğini, yeni yıl için öngörülen Meclis toplantısının, yeni bir cumhurbaşkanı seçmek üzere, hemen yapılacağını söylemişti.

"Ondan sonra da," diye tamamlamıştı sözünü, "ben Kolombiya'yı sonsuza dek terk edeceğim."

Yine de soruşturma açılmış, suçlular amansızca yargılanmış, on dört kişi kent alanında kurşuna dizilmişti. 2 Ocak tarihli Kurucu Meclis, on altı ay sonrasına kadar toplanamamış, bir daha da kimse istifanın sözünü bile etmemişti. Ama o sıralarda hiçbir yabancı konuğuna, hiçbir sohbet toplantısında ya da kendisini ziyaret eden hiçbir dostuna şöyle demeden edememişti: "Nereye isterlerse oraya giderim."

Ölecek kadar hasta olduğu haberinin ortalarda dolaşması bile gideceğini gösteren geçerli bir belirti olarak görünmüyordu. Durumunun kötü olduğundan kimse-

nin kuşkusu yoktu. Aksine, güneydeki savaşlardan dönüşünden beri, onu çiçek taklarının altından geçerken izleyen herkes, yalnızca ölmek üzere geri gelmiş olduğunu dehşetle görmüşlerdi. Tarihsel atı Palomo Blanco'nun yerine, hasır eyerli, tüyleri dökülmüş bir katıra binmişti, saçları ağarmış, alnı kırış kırış olmuştu, ceketi pislik içindeydi, üstelik bir kolu da söküktü. O anlı şanlı görünümü yoktu artık. O gece hükümet konağında onuruna verilen suskun ziyafette kendi kabuğuna çekilmiş, bakanlarından birini bir başkasının adıyla selamlamasının siyasi bir terslikten mi, yoksa basit bir dikkatsizlikten mi ileri geldiği hiçbir zaman anlaşılamamıştı.

Yolculuk öncesindeymiş gibi davranması, gideceğine inanmaları için yeterli olmuyordu, çünkü altı yıldan beri ölmek üzere olduğu söylenmekteydi, yine de komutayı tam olarak elinde tutmaya devam ediyordu. Hastalığıyla ilgili ilk haberi, Güney'in kurtarılması için tam savaş halindeyken, Lima'nın kuzeyindeki Pativilca Çölü'nde onu rastlantı olarak gören bir İngiliz deniz subayı getirmişti. General, karargâh haline sokulmuş sefil bir kulübede, öğle vaktinin cehennem sıcağında bile kemiklerinin sızlamasına dayanamadığı için yünlü bir kaputa sarınıp kafasına da bir bez parçası bağlamış olarak çevresinde gaga atıp duran tavukları bile ürkütmeye gücü kalmamış bir halde yerde yatıyordu. Yer yer çılgınlık nöbetleriyle kesilen zahmetli bir konuşmadan sonra yürek paralayıcı bir duygusallık içinde ziyaretçiyi şu sözlerle uğurlamıştı:

"Gidin, bu kuş uçmaz kervan geçmez kıyıda, tavuk pislikleri içinde beni nasıl ölmek üzere gördüğünüzü bütün dünyaya anlatın."

Hastalığının, çölün cıvalı güneşinin yol açtığı tifo olduğu söyleniyordu. Daha sonraları Guayaquil'de, ondan sonra da Quito'da bir mide hastalığına yakalandığı, bunun en korkutucu belirtisinin de dünyaya karşı ilgisizlik

ve tam bir ruhsal durgunluk olduğu söylenmeye başlamıştı. Hiç kimse bu haberlerin ne gibi bilimsel temellere dayandığını bilmiyordu, çünkü General her zaman hekimlerin bilimsel girişimlerine karşı çıkar, Donostierre'in *La médecine à votre manière*'ine[1] bakarak kendi hastalıklarını kendisi tanımlar, reçetelerini de kendisi yazardı; José Palacios'un, General'in bedence ya da ruhça herhangi bir rahatsızlığını belirlemek ve tedavi etmek için, bir kâhin gibi danışmak üzere yanında taşıyıp her yere götürdüğü Fransızca bir elkitabıydı bu.

Bütün bunlara rağmen, onunkinden daha verimli bir can çekişme olamazdı. Çünkü Pativilca'da ölmek üzere olduğunu düşündükleri bir sırada, o bir kez daha Andlar'ın doruklarını aşmış, Junín'de savaş kazanmış, Ayacucho'daki son zaferle tüm İspanyol Amerikası'nın kurtuluşunu tamamlayarak Bolivya Cumhuriyetini kurmuş, daha sonra da Lima'da, tüm bu şan ve şerefin sarhoşluğu içinde, o zamana kadar hiç tatmadığı, hiçbir zaman da tadamayacağı bir mutluluğa erişmişti. İşte bu yüzden, hastalığı nedeniyle sonunda iktidardan da ülkeden de ayrılmakta olduğu yolunda yinelenen haberler ve bunu doğrular gibi görünen resmî olgular, fazlasıyla seyredildiği için inanılamayacak bir oyunun durmadan yinelenmesinden başka bir şey değildi.

Geri döndükten birkaç gün sonra, tatsız bir kabine toplantısının ardından Mareşal Antonio José de Sucre'nin koluna girerek, "Siz benimle birlikte kalıyorsunuz," demişti. Sonra onu, kendi seçtiği pek az kimseyi kabul ettiği özel çalışma odasına götürerek kendi koltuğuna nerdeyse zorla oturtmuş, "Burası artık benden çok sizindir," demişti.

1. (Fr.) Kendinize göre tıp. (Y.N.)

Ayacucho Savaşı'nın büyük mareşali olan bu en yakın dostu, ülkenin içinde bulunduğu durumu çok iyi biliyordu, General yine de asıl konuya geçmeden önce ona her şeyi ayrıntılı olarak bir kez daha anlattı. Birkaç gün içinde Kurucu Meclis'in, kıtanın bütünlüğüyle ilgili o göz kamaştırıcı düşü gerçekleştirme yolunda son bir deneme olarak cumhurbaşkanını seçmek ve yeni anayasayı onaylamak üzere toplanması gerekiyordu. Tutucu bir aristokrasinin elinde bulunan Peru'nun geri alınması olası görünmüyordu. General Andrés de Santa Cruz, Bolivya'da dizginleri ele almış, kendi bildiğini okuyordu. General José Antonio Páez'in egemenliği altındaki Venezuela, özerkliğini ilan etmişti. Güney genel valisi General Juan José Flores, bağımsız Ekvador Cumhuriyeti'ni kurmak üzere Guayaquil ve Quito ile birleşmişti. Birlik olmuş koca bir ülkenin ilk cenini olan Kolombiya Cumhuriyeti, eskisi gibi Nueva Granada Genel Valiliği'ne indirgenmişti. Özgürce yaşamaya yeni başlamış olan on altı milyon Güney Amerikalı, yerel önderlerinin iradesine bırakılmışlardı.

"Uzun sözün kısası," diye tamamladı General, "bizim, ellerimizle yaptığımız her şeyi başkaları ayaklarıyla yıkıyor."

"Kaderin bir cilvesi bu," dedi Mareşal Sucre. "Görünüşe bakılırsa bağımsızlık düşüncesini onlara öyle bir aşılamışız ki, şimdi bütün bu halklar birbirlerinden bağımsız olmaya çabalıyorlar."

General bu sözlere şiddetle tepki gösterdi.

"Düşmanın alçakça düşüncelerini tekrar etmeye kalkmayın," dedi, "bu söylediğiniz gibi doğru olsalar bile."

Mareşal Sucre, özür diledi. Zeki, düzenli, çekingen, batıl inançları olan bir kimseydi; cildindeki eski çiçek bozukları, yüzündeki tatlı anlatımı azaltmakta başarılı olamamıştı. Onu o kadar çok seven General, alçakgönül-

lü olmadığı halde öyle göründüğünü söylerdi. Pichincha'da, Tumusla'da, Tarqui'de kahramanlıklar göstermiş, yirmi dokuz yaşını daha yeni bitirmişken, Güney Amerika'daki son İspanyol kalesini yok eden şanlı Ayacucho Savaşı'na komuta etmişti. Ama bu erdemlerinden çok, zaferden sonra gösterdiği iyi yüreklilik ve devlet adamı olarak büyük yeteneğinden dolayı övgüye değer görülmüştü. O sıralarda ise tüm görevlerinden istifa etmiş, hiçbir askerî rütbe taşımadan, yakındaki dağlardan esen bıçak gibi keskin dondurucu rüzgârlardan daha iyi korunabilmek için yakasını her zaman kaldırdığı, dizlerine kadar inen siyah bir pardösüyle ortalıkta dolaşıyordu. Ulusa karşı tek yükümlülüğü, kendi arzusuna göre de sonuncusu olarak Kurucu Meclis'e, Quito delegesi sıfatıyla katılmaktı. Otuz beş yaşını bitirmişti, taş gibi de sağlamdı, Solanda Markizi Doña Mariana Carcelén'e de deli gibi âşıktı; iki yıl önce özel izinle evlendiği çocuk yaşta denebilecek bu güzel ve akıllı Quitolu hanımdan altı aylık bir de kızı vardı.

General, cumhurbaşkanlığı konusunda kendi yerini alabilecek ondan daha uygun birini düşünemiyordu. Ona bu yolu kapayabilmek için General Rafael Urdaneta'nın koyduğu bir anayasal kısıtlamaya göre, bu görev için yönetmelikte belirtilen yaşı doldurmasına daha beş yıl olduğunu biliyordu. Ancak bu yasaya bir değişiklik getirmek için de el altından uğraşmaktaydı.

"Siz kabul edin," dedi, "ben de hükümetin çevresinde dönüp duran başkomutan olarak kalayım, tıpkı inek ahırının çevresinde dönen bir boğa gibi."

Görünümü bitikti ama azimli hali inandırıcıydı. Ancak Mareşal, o anda oturmakta olduğu koltuğun asla kendisinin olamayacağını uzun zamandan beri biliyordu. Bir süre önce General, cumhurbaşkanı olması düşüncesini ilk olarak kendisine açtığında, sistemi ve rotası her za-

man biraz daha çalkantılı bir hal alan bu ülkeyi asla yönetemeyeceğini söylemişti. Mareşal'e göre, temizliğe başlarken atılacak ilk adım, askerleri iktidardan uzaklaştırmak olmalıydı; bunun için de, belki de Urdaneta'nın yolunu kapamak amacıyla, gelecek dört yıl içinde hiçbir generalin cumhurbaşkanı olamamasını Meclis'e önermek istiyordu. Ancak bu yasa değişikliğinin en güçlü karşıtlarını yine en güçlüler oluşturacaktı, yani generaller.

"Ben, pusulasız yol alamayacak kadar yorgunum," dedi Sucre. "Üstelik, benim kadar Ekselansları da biliyorlar ki, burada gereksinim duyulan kimse bir cumhurbaşkanı değil, ayaklanmaları bastıracak biridir."

Kuşkusuz Kurucu Meclis'e katılacak, önerilirse Meclis'e başkanlık etme onurunu da kabul edecekti. Ama hepsi bu kadardı. On dört yıl süren savaşlar, ona, hayatta kalmaktan daha büyük bir zafer olamayacağını öğretmişti. Kendi kurduğu, beceriyle yönettiği, o uçsuz bucaksız el değmemiş Bolivya'daki cumhurbaşkanlığı görevi, iktidarın güvenilir olmadığını öğretmişti ona. Şan ve şerefin yararsızlığını da kalbinin sesine kulak vererek öğrenmişti. Bu nedenlerle, "Hayır, Ekselans," diye sözünü tamamladı. San Antonio Günü olan 13 Haziran'da Quito'da olup eşi ve kızıyla birlikte yalnızca bu azizin gününü değil, geleceğin kendisine bahşedeceği tüm isim günlerini kutlamak niyetindeydi. Çünkü onlar için yaşamaya, sevginin nimetlerini yalnızca onlarla birlikte tatmaya geçen Noel'den beri kararlıydı.

"Yaşamdan istediğim tek şey bu," dedi.

General, solgun bir yüzle, "Hayatta hiçbir şeyin beni artık şaşırtmayacağını sanıyordum," dedi. Sonra da gözlerinin içine bakarak, "Bu son sözünüz mü?" diye sordu.

"Sondan bir önceki," dedi Sucre. "Sonuncusu, Ekselanslarının iyiliklerine karşı duyduğum sonsuz minnettarlıktır."

General, gerçekleşemeyecek bir düşten kendisini uyandırmak ister gibi eliyle bacağına vurdu.

"Pekâlâ," dedi. "Hayatımın son kararını benim yerime siz almış bulunuyorsunuz."

O gece, safra kesesini yatıştırabilmek için oradan çağırttıkları bir doktorun yazdığı kusma ilacının moral bozucu etkisi altında istifa mektubunu hazırladı. 20 Ocak'ta bir veda konuşmasıyla açtığı Kurucu Meclis toplantısında, Meclis başkanlığına generaller arasında en yaraşanı olarak Mareşal Sucre'yi önerdi. Bu övgü, Meclis'te alkışlarla karşılanmış, ancak General Urdaneta'nın yanında bulunan bir delege onun kulağına şöyle fısıldamıştı: "Sizden daha yaraşır bir general bulunduğunu söylemek istiyor." General'in bu sözleri ve delegenin patavatsızlığı, General Rafael Urdaneta'nın yüreğinde yakıcı iki diken gibi kalmıştı.

Doğruydu da, Sucre'nin çok büyük askerî erdemlerine, inandırıcı gücüne sahip olmasa bile, Urdaneta'nın bu göreve ondan daha az yaraşacağını düşünmek için bir neden yoktu. Soğukkanlılığı ve güvenilirliği General'in kendisi tarafından göklere çıkarılmış, ona olan bağlılığı ve sevgisi yeterinden çok denenmiş, General'in öğrenmekten korktuğu gerçekleri yüzüne karşı söylemeye cesaret edebilecek pek az kimseden biriydi o. Bu dikkatsizliğinin bilincine varan General, konuşmasının basılı metninde bu ifadeyi düzeltmeye çalışarak, "generaller arasında bu göreve en yaraşanı" sözlerini çizerek bunun yerine kendi elyazısıyla "en yaraşanlardan biri" diye yazmış, ancak bu düzeltme, duyulan kırgınlığı azaltmaya yetmemişti.

Birkaç gün sonra, General'in dostu olan delegelerle yaptığı bir toplantıda Urdaneta, onu, bir yandan gidiyor pozuna geçerken bir yandan da gizlice kendisini yeniden cumhurbaşkanlığına seçtirmeye yeltenmekle suçladı. Üç

yıl önce General José Antonio Páez, güç kullanarak Venezuela'da iktidarı ele geçirmişti; bu, ülkeyi Kolombiya'dan ayırma girişimlerinin ilkiydi. O zamanlar Caracas'ta bulunan General, sevinç gösterileri ve çan sesleri arasında halkın gözleri önünde Páez'le kucaklaşıp barışmış, ülkeyi istediği gibi yönetmesine izin veren kuraldışı bir rejimi onun ölçülerine göre hazırlayıp kendisine teslim etmişti. "İşte bütün felaket orada başladı," diyordu Urdaneta. Çünkü verilen bu ödün, yalnızca Venezuela'nın Granadalılarla olan ilişkilerini zehirlemekle kalmamış, aynı zamanda onlara ayrılık mikrobunu da bulaştırmıştı. Bu durumda, diye sonuca varıyordu Urdaneta; General'in bu yurda yapabileceği en büyük hizmet, gecikmeden iktidar alışkanlığından vazgeçip ülkeyi terk etmek olacaktı. General aynı sertlikte karşılık verdi. Ancak Urdaneta sözünü sakınmaz, dürüst bir adamdı ve orada bulunan herkesin üzerinde büyük ve eski bir dostluğun bozulduğuna tanıklık ettikleri izlenimini yaratmıştı.

General istifasını yineledi ve Meclis yeni cumhurbaşkanını seçinceye kadar kendi yerine geçici başkan olarak Don Domingo Caycedo'yu bıraktı. Bir mart günü, bir kadeh şampanyayla halefini kutlamakta olan davetlilerle karşılaşmamak için servis kapısından çıkarak hükümet konağından ayrıldı, bir başkasının arabasına binerek geçici başkanın kendisi için ayırttığı kent dışında şiirsel bir yer olan Fucha Çiftliği'ne gitti. Artık sıradan bir yurttaştan başka bir şey olmadığını bilmek bile, aldığı kusturucu ilacın kötü etkisini daha da kötüleştirmeye yetmişti. José Palacios'tan, anılarını yazmaya başlamak üzere gerekli malzemeyi sağlamasını isterken ayakta uyur gibiydi. José Palacios ona kırk yıllık anılarını bile yazmaya bol bol yetecek kadar mürekkep ve kâğıt götürmüş o da yeğeni ve sekreteri Fernando'ya haber vererek gelecek pazartesi sabahı erkenden, acılarını salim kafayla düşü-

nebildiği en uygun saat olan dörtte hazır olup kendisine yardımcı olmasını istemişti. Yeğenine birçok kez söylediğine göre, en eski anısından başlamak istiyordu, bu da üç yaşından biraz sonra Venezuela'daki San Mateo Çiftliği'nde gördüğü bir düştü. Bu düşünde altın dişli siyah bir katırın eve girdiğini görmüştü; ailesiyle köleleri öğlen uykusunu uyurlarken katır salondan başlayıp kilerlere varana dek bütün evi dolaşarak önüne çıkan her şeyi hiç acele etmeden yemeye koyulmuş, perdeleri, halıları, lambaları, vazoları, yemek odasındaki tabaklarla çatal bıçakları, mihraplardaki aziz heykellerini, içindeki her şeyle birlikte dolapları ve sandıkları, mutfaktaki tencereleri, menteşeleri sürgüleriyle birlikte kapıları ve pencereleri, antredekilerden yatak odalarındakilere kadar tüm mobilyaları yiyip bitirmiş, dokunmadan bıraktığı tek şey, boşlukta dalgalanıp duran, annesinin tuvalet masasının oval aynası olmuştu.

Ancak General, Fucha'daki evde kendisini o kadar iyi hissediyordu ve hızla akıp giden bulutlarla kaplı gökyüzünün altında hava öylesine yumuşaktı ki, bir daha anılardan söz etmeyip savanın hoş kokulu patikalarında şafak vakti yürüyüş yapmayı yeğler olmuştu. Daha sonraki günlerde onu ziyaret edenler kendine gelmiş olduğunu düşünüyorlardı. Özellikle de askerler, o en sadık dostları, bir askeri darbeyle bile olsa cumhurbaşkanlığında kalması için diretiyorlardı. O ise, iktidarı zorla elde tutmanın onun şanına yaraşmayacağını ileri sürerek heveslerini kırıyordu, ama Meclis'in yasal bir kararıyla iktidarının onaylanması umudunu da gözardı etmişe pek benzemiyordu. José Palacios yine aynı şeyi söylüyordu: "Efendimin ne düşündüğünü yalnızca efendim bilir."

Manuela, cumhurbaşkanlığı konutu olan San Carlos Sarayı'ndan birkaç adım uzaklıkta otururken, sokaktaki seslere dikkatle kulak vermeyi de sürdürüyordu. Hafta-

da iki ya da üç kez, acil bir şey varsa daha da sık, Fucha'ya gidiyor, her defasında da öğleden sonra saat dörtteki kahvaltıları için manastırlardan sıcak sıcak gelen acıbadem kurabiyeleri ve tatlılarla tarçınlı çikolata kalıplarını yükleniyordu. Gazeteleri ise pek seyrek götürüyordu, çünkü General eleştirilere karşı o kadar alıngan olmuştu ki, sıradan herhangi bir söz onu zıvanadan çıkarmaya yetebiliyordu. Buna karşılık siyasette dönen dolapları, salonlarda oynanan vefasızlık oyunlarını, dedikodu çevrelerinde anlatılanları ona aktarıyor, o da kendi aleyhinde bile olsa içi içini yiyerek bunları dinlemeye katlanıyordu, çünkü gerçeği söylemesine izin verdiği tek kişiydi o. Birbirlerine söyleyecek pek bir şeyleri kalmayınca yazışmalara göz atıyorlar ya da Manuela ona kitap okuyor ya da yaverlerle kâğıt oynuyorlardı, ama öğlen yemeğini hep baş başa yiyorlardı.

Birbirlerini sekiz yıl önce Quito'da, kurtuluş günü onuruna verilen baloda tanımışlardı; o zamanlar Manuela, Genel Valiliğin son yıllarındaki Lima aristokrasisinde yeri olan İngiliz doktor James Thorne'un eşiydi. Yirmi yedi yıl önce karısının ölümünden beri General'in sürekli bir aşk ilişkisi içinde bulunduğu son kadın olmasının yanı sıra, onun sırdaşı, arşivlerinin bekçisi ve en duygusal kitap okuyucusu olduğu gibi, albay rütbesiyle genelkurmayına da katılmış bulunuyordu. Bir kıskançlık kavgası sırasında Manuela'nın onun bir kulağını ısırıp neredeyse koparduğu günler uzaklarda kalmıştı, ama en önemsiz konuşmaları bile hâlâ, büyük aşkların nefret kusan feveranlarının arkasından sevgi dolu ödünleriyle noktalanabiliyordu. Manuela geceyi orada geçirmiyordu. Özellikle de havanın ansızın kararduğı bu mevsimde, karanlığa kalmayacak kadar vakitlice çıkıyordu yola.

Lima'daki Magdalena Çiftliği'ndeyken soylu hanımlarla ve o kadar soylu olmayanlarla düşüp kalkarken

Manuela'yı uzakta tutabilmek için bahane yaratmak zorunda olmasının aksine, Fucha'daki çiftlikte onsuz yaşayamayacağı belirtileri gösteriyordu. Oturup geleceği yolu gözlüyor, José Palacios'a her dakika saati sorarak yok koltuğun yerini değiştirmesini, yok şömineyi yakmasını, sonra söndürmesini, arkasından yine yakmasını isteyerek Manuela'nın arabası tepelerin ardından görünüp de yaşamı aydınlanıncaya kadar sabırsız ve huysuzca isteklerle onu çileden çıkarıyordu. Ancak ziyaret, öngörülenden daha uzun sürecek olursa, yine huzursuzluk belirtileri gösteriyordu. Öğlen uykusu saatinde, kapıyı kapatmadan, soyunmadan yatağa girip uyumadan yatıyorlardı, birkaç keresinde son bir aşk denemesine girme gafletinde bulundukları da olmuştu, çünkü artık onun ruhunu okşayacak yeterli gücü kalmamıştı, ama bunu kabullenmeye de yanaşmıyordu.

Sürekli uykusuzluk hali o günlerde bozulma belirtileri göstermeye başlamıştı. Mektuplarını yazdırırken sözünün yarısında ya da iskambil oyununun ortasında uyuyakalıyor, bunların ansızın bastıran uyku mu, yoksa kısa süreli baygınlık durumu mu olduğunu kendi bile kestiremiyor, ama yatağa yatar yatmaz zihninde oluşan berraklıkla kendine geliyor, şafak sökerken yarım yamalak rahatsız bir uykuyu tutturabilse bile ağaçların arasında esen tatlı rüzgârın sesi onu yeniden uyandırıncaya kadar ancak uyuyabiliyordu. O zaman, anılarını yazdırmayı bir gün daha erteleme isteğine karşı koyamayarak bazen öğle yemeği saatlerine kadar uzayan yürüyüşlere tek başına çıkıyordu.

Bu yürüyüşlerde yanına koruma görevlilerini istemiyor, ne bazı savaş alanlarında bile yanından ayırmadığı iki sadık köpeği ne de yapacağı bu yolculuğun parasını çıkarmak için hafif süvari alayına sattıkları efsanevi atları yanında oluyordu. Savaşın dondurucu rüzgârlarına

karşı korunmak için üzerinde vikunya yününden pançosu, ayaklarında içleri kalın yün muflonlu botları, kafasında da eskiden yalnızca yatakta giydiği yeşil ipekli takkesiyle, uçsuz bucaksız kavak ormanlarının çürümüş yapraklarından oluşan yumuşak yer örtüsü üzerinde yürüyerek yakınlardaki ırmağa kadar gidiyordu. Ağlayan söğütlerin gölgesi altında, tek tek tahta parçalarından yapılmış küçük köprünün karşısında oturup uzun uzun düşünüyor, gençliğindeki hocası Don Simón Rodríguez'e özgü bir benzetmeyle önünde akan suları bazen insanların yazgısıyla kıyaslayarak düşüncelere dalıp gidiyordu. Çiyden sırılsıklam olmuş, kapının sundurması önündeki birkaç basamağı bile çıkmasına zar zor yetecek kadar soluğu kesilmiş, rengi uçmuş ve sersemlemiş bir halde, ama gözlerinde deli gibi mutlu bir anlatımla dönüp gelinceye kadar, koruma görevlilerinden biri belli etmeden onu izliyordu. Bu kaçamak gezilerde kendini öylesine iyi hissediyordu ki, gizli muhafızları, efsanevi zaferler ve Homeros'vari yolculuklarla geçen yıllarında olduğu gibi asker türküleri söyleyerek ağaçlar arasında dolaştığını duyuyorlardı. Onu daha iyi tanıyanlar bu keyifli halinin nedenini merak ediyorlar, hatta Manuela bile, acaba cumhurbaşkanlığı, General'in de takdire değer bulduğu Kurucu Meclis tarafından bir kez daha onaylandı mı diye kuşkuya kapılıyordu.

Seçim günü sabah gezintisindeyken, çalılıklar arasında bıldırcınlarla kovalamaca oynayan sahipsiz bir tazıya rastladı. Onu çağırmak için ıslık çaldığında hayvan birden duraklayıp kulaklarını dikerek bakındı, sonra üstünde neredeyse yerlerde sürüklediği pançosu, başında Floransalı piskopos takkesi, hızla akıp giden bulutlarla o uçsuz bucaksız düzlüğün arasında Tanrı'nın terk ettiği haliyle gördü onu. Parmaklarının ucuyla hayvanın tüylerini okşarken, o da onu uzun uzun kokladı ama sonra

birdenbire çekilip altın sarısı gözleriyle onun gözlerine bakarak kuşkuyla hırladı ve korkarak kaçtı. Bilmediği bir patikadan tazının peşine düşen General, çamurlu küçük sokaklar ve avlularında kaynayan sütlerin buharları tüten kırmızı damlı kerpiç evlerle dolu bir kenar mahallede buldu kendini. Az sonra birinin bağırdığını duydu:

"Sıska Sucuk!"

Ahırların birinden fırlatılan bir inek pisliği kaçınmaya fırsat bulamadan göğsünün ortasında patlayıp suratına sıçramıştı. Ancak, cumhurbaşkanlığı sarayını terk ettiğinden beri içinde bulunduğu sersemlikten onu uyandıran, hayvan pisliğinin göğsünde patlamasından çok, o bağırış olmuştu. Granadalıların kendisine taktıkları bu adı duymuştu, tiyatro aksesuvarından üniformasıyla ünlü bir sokak delisine yakıştırılan adın tıpkısıydı bu. Kendilerini liberaller diye tanıtanlardan bir senatör bile bir keresinde General'in yokluğunda yapılan bir Meclis toplantısında onu bu adla anmıştı da, yalnızca iki kişi kalkıp bunu protesto etmişti. Ama hiçbir zaman böyle yüzüne karşı söylendiğini duymamıştı. Pançosunun kenarıyla yüzünü temizlemeye başlamıştı ki, görünmeden kendisini izleyen muhafızı, onun böylesine aşağılanmasını cezalandırmak amacıyla kılıcını çekerek ağaçların arasından fırladı. General ise öfkeyle parlayarak onu utandırdı.

"Peki siz buraya ne halt etmeye geldiniz?" diye sordu.

Subay duraladı.

"Emirleri yerine getiriyorum, Ekselans."

"Ben sizin ekselansınız değilim."

Öyle bir hışımla onun tüm unvanlarını alıp görevlerinden de azletmişti ki, koruma subayı, General'in daha da acımasız bir misillemeye girişecek gücü olmadığına şükretti. Onu o kadar iyi anlayan José Palacios bile, onun bu amansız tepkisine akıl erdirmekte güçlük çekmişti.

General için kötü bir gün olmuştu bu. Bütün sabahı,

Manuela'yı beklediği zamanlardaki huzursuzlukla evin içinde dönüp dolaşmakla geçirmişti, ama bu kez onun için değil Meclis'ten gelecek haberler için kaygılandığı hiç kimsenin gözünden kaçmamıştı. Oturumun ayrıntılarını dakikası dakikasına hesaplamaya çalışıyordu. José Palacios, saatin on olduğunu haber verdiğinde şöyle dedi: "Demagoglar ne kadar anırırlarsa anırsınlar, artık oylamaya geçmiş olmaları gerek." Arkasından uzun uzun düşünüp taşındıktan sonra yüksek sesle sordu: "Urdaneta gibi bir adamın ne düşündüğünü kim bilebilir?" José Palacios, General'in bunu bildiğini biliyordu, çünkü Urdaneta ona ne kadar hınçlı olduğunu ve bunun nedenlerini her yerde açıklamaktan geri kalmamıştı. José Palacios'un yeniden oradan geçtiği bir sırada General ona önemsemiyormuş gibi sordu: "Sence Sucre kime oy verir?" José Palacios, Mareşal Sucre'nin oy veremeyeceğini onun kadar iyi biliyordu, çünkü ayrılmanın koşullarını görüşmek üzere Meclis'ce görevlendirilmiş olarak Santa Marta piskoposu Monsenyör José María Estévez'le birlikte o günlerde Venezuela'ya gitmişti. Bu yüzden yanıt verirken duraklamadı bile: "Siz herkesten daha iyi bilirsiniz efendim." O iğrenç gezintiden döndüğünden beri General ilk kez gülümsemişti.

Düzensiz iştahına rağmen hemen her zaman, bir bardak portoyla ılık bir yumurta yemek ya da peynirin kabuğunu didiklemek için saat on birden önce masaya otururdu, ama o gün ötekiler yemek yerlerken o, terastan yolu gözlemeyi sürdürmüştü; öylesine dalgındı ki, José Palacios bile onu rahatsız etmekten çekinmişti. Saat üçü geçerken, Manuela'nın arabası daha tepelerde görünmeden, katırların nal seslerini duyarak bir sıçrayışta toparlandı. Onu karşılamaya koşup arabadan inmesine yardım etmek üzere kapıyı açtı, daha yüzünü görür görmez haberi anlamıştı. Popayánlı tanınmış bir ailenin bü-

yük oğlu olan Don Joaquín Mosquera oybirliği ile cumhurbaşkanı seçilmişti.

Bu habere tepkisi, öfke ya da hayal kırıklığı değil, şaşkınlık olmuştu; çünkü Meclis'e Don Joaquín Mosquera'nın adını, kabul etmeyeceklerine güvenerek kendisi önermişti. Derin düşüncelere daldı, akşam kahvaltısına kadar da bir daha konuşmadı. "Benim için bir tek oy bile çıkmadı mı?" diye sormuştu. Hayır, bir tek oy bile çıkmamıştı. Ancak, daha sonra ziyaretine gelen, kendisine bağlı delegelerden oluşan resmî bir kurul, çekişmeli bir kavgada yenik taraf görünümüne düşmemesi için sonucun oybirliğiyle alınması yolunda yandaşlarıyla karar almış olduklarını açıklamıştı. Ama General o kadar bozulmuştu ki, bu ustaca manevranın inceliğini değerlendirebilecek halde değildi. İstifasını ilk verdiğinde kabul etmiş olsalardı, şanına daha yakışacağını düşünüyordu.

"Uzun sözün kısası," diye içini çekti, "demagoglar yine kazandılar, hem de mars ederek."

Yine de, kapının önünde onları yolcu edinceye kadar, içinde bulunduğu heyecanı beli etmemeye özen göstermişti. Ama daha arabalar gözden kaybolmadan öyle bir öksürük kriziyle perişan oldu ki bütün çiftlik halkını sabaha kadar telaş içinde bıraktı. Hizmetindekilerden biri, Meclis'in bu kararında öylesine ihtiyatlı olması sayesinde cumhuriyetin kurtulduğunu söylemiş, General de bu sözü önemsemez görünmüştü. Ama o gece, Manuela kendisini bir fincan et suyu içmeye zorlarken, şöyle dedi: "Hiçbir Meclis hiçbir cumhuriyeti asla kurtaramamıştır." Yatmadan önce yardımcılarını ve hizmetkârlarını topladı, kuşkulu istifalarının alışılmış vakur havası içinde onlara şu haberi verdi:

"Hemen yarın ülkeden ayrılıyorum."

Hemen ertesi gün değilse de dört gün sonra ayrıldı oradan. Bu arada kaybettiği soğukkanlılığını yeniden ka-

zanmış, yüreğindeki yaraları belli etmeyen bir veda yazısı yazdırmış ve yolculuğunun hazırlıkları için kente geri dönmüştü. Yeni hükümetin Savaş ve Deniz Kuvvetleri Bakanı General Pedro Alcántara Herrán, onu ağırlamaktan çok, her defasında daha korkulur bir hal alan ölüm tehditlerinden korumak için General'i, La Enseñanza sokağındaki evine götürdü.

Santa Fe'den ayrılmadan önce maddi durumunu düzeltmek için, elinde kalan pek az değerli şeyi de yok pahasına sattı. Atlarından başka Potosi'nin o harika zamanlarından kalma gümüş yemek takımını da elden çıkardı; darphane, bu gümüş takıma, son derece kaliteli el işçiliğini de, tarihî değerini de göz önüne almadan, yalnızca maden değerine göre paha biçmişti: iki bin beş yüz peso. Tüm hesapları yaptıktan sonra, yanında nakit olarak on yedi bin altı yüz peso altmış sent, Cartagena hazinesinin sekiz bin pesoluk bir senedi, Meclis'in kendisine bağladığı ömür boyu maaş ve çeşitli sandıklara dağıtılmış altı yüz onsdan biraz fazla altın bulunuyordu. Bütün bunlar, doğduğu gün Amerika'nın en zenginlerinden biri olan kişisel servetinden artakalan acınası şeylerdi.

Yolculuk sabahı General giyinmesini tamamlarken José Palacios'un hiç acele etmeden topladığı eşyalar, yalnızca iki takım çok kullanılmış iç çamaşırı, yıkayıp değiştirmelik iki gömlek, Atahualpa altınından yapıldığı söylenen çift sıra düğmeli savaş kaputu, uyurken giydiği ipekli takkesi ile Mareşal Sucre'nin Bolivya'dan getirdiği renkli bir başlıktan ibaretti. Ayaklarına giymek içinse, ev terlikleriyle, yolculuk için zaten giymiş olduğu rugan çizmelerinden başka şeyi yoktu. José Palacios'un kişisel bavullarında ise, ecza çantasıyla değerli birkaç parça eşyanın yanı sıra Rousseau'nun *Toplumsal Sözleşme*'si, İtalyan Generali Raimundo Montecuccoli'nin *Askerlik Sanatı* adlı kitabı ile yaverinin babası Sir Robert Wilson'un

kendisine hediye ettiği Napoléon Bonaparte'a ait son derece değerli iki bibliyografya bulunuyordu. Geri kalanlar o kadar azdı ki hepsi birden bir asker hurcuna sığmıştı. Maiyetinin kendisini beklemekte olduğu salona gitmek üzereyken bu eşyayı görünce General şöyle dedi:

"Hiç inanır mıydık ki, sevgili José, onca şan şöhret bir pabucun içine sığıversin."

Bununla birlikte, yedi katır yükü eşyasının arasında, içinde altın madalyalar, çatal bıçak takımları ve belirli bir değeri olan daha birçok şeyin bulunduğu başka kutular, kişisel evrakıyla dolu on sandık, okunmuş kitaplarının bulunduğu iki sandıkla en az beş sandık dolusu giyim eşyası, ayrıca hiç kimsenin saymaya sabrı olmadığı her tür iyi ve kötü şeylerle dolu pek çok kutu vardı. Her şeye rağmen bütün bunlar, üç yıl önce Bolivya ve Kolombiya'nın cumhurbaşkanı ve Peru diktatörü olarak üçlü yetkiyle Lima'dan döndüğünde getirdiği eşyanın gölgesi bile olamazdı: Hayvanlara yüklenmiş yetmiş iki sandığın yanı sıra, değeri saptanmamış sayısız eşyayla dolu dört yüzden fazla kutu vardı. O zamanlar Quito'da bıraktığı altı yüzden fazla kitabı ise hiçbir zaman geri alma girişiminde bulunmamıştı.

Saat altı olmak üzereydi. Sanki bin yıldır yağan yağmur bir an duraklamıştı, ama dışarısı puslu ve soğuktu; birliğin işgal ettiği evden kışla kokuları yayılmaya başlamıştı. Hafif süvari askerleriyle humbaracılar, General'in asık bir suratla yaverlerinin arasında yürüyerek koridorun dibinden doğru yaklaştığını görünce telaşla yerlerinden fırladılar; yüzündeki gölgeleri daha da karartan geniş kenarlı şapkası ve yanlamasına omuzlarına attığı pançosuyla günün ilk ışıltıları arasında dinç bir görünümü vardı. Açık havaya birdenbire çıkmanın getirebileceği sakıncalardan korunmak için, eski bir And inanışına uygun olarak, kolonyaya batırılmış bir mendille ağzını örtmek-

teydi. Rütbesini belirtecek hiçbir işaret taşımadığı gibi, eski günlerdeki o sonsuz yetkilerinin en ufak bir izine bile rastlanmıyordu, yine de gücün büyülü halesi, maiyetindeki gürültülü subayların ortasında ona ayrı bir görünüm veriyordu. İç avluyu çevreleyen hasırlarla kaplı koridor boyunca ağır ağır yürüyerek yanlarından geçerken toparlanan nöbetçilere aldırmadan kabul salonuna doğru yöneldi. Salona girmeden önce, artık yalnızca din adamlarının yaptıkları gibi mendilini kol ağzının içine sokup başındaki şapkayı yaverlerden birine verdi.

Geceyi evde geçirenlerden başka sivil ve asker birçok kişi, şafak söktüğünden beri eve gelmeye başlamıştı. Dağınık topluluklar halinde kahve içiyorlar, koyu renk giysileri ve alçak sesle konuşmaları ortalığa yaşlı bir ağırbaşlılık havası veriyordu. O anda diplomatlardan birinin tiz sesi fısıltıların arasından duyuluverdi:

"Burası ölü evine benziyor."

Bunu söylemesiyle birlikte, salonun havasını dolduran bir kolonya kokusunun hemen yanı başından gelmekte olduğunu fark etmişti. Bunun üzerine, başparmağıyla işaretparmağı arasında tuttuğu dumanı tüten kahve fincanıyla dönüp bakınca, az önce içeri girmiş olan hayaletin onun bu saygısızlığını duymuş olabileceği düşüncesiyle kaygıya kapıldı. Ama hayır, General'in daha çok gençken Avrupa'ya yapmış olduğu son ziyaretin üstünden yirmi dört yıl geçmiş olmasına rağmen içindeki Avrupalılık özlemi, alınganlıklarından daha güçlüydü. Bu yüzden de, İngilizlere yaraşır aşırı bir incelikle selamlamak üzere yöneldiği ilk kişi bu diplomat olmuştu.

"Bu sonbahar Hyde Park'ta fazla sis olmayacağını umarım," dedi.

Diplomat bir an duraksadı, son günlerde General'in üç ayrı yere gideceği konusunda haberler duymuştu, bunlardan hiçbiri Londra değildi. Ama hemen toparlandı:

"Ekselansları için gece gündüz güneşli olmasına çaba göstereceğiz."

Yeni cumhurbaşkanı orada değildi, çünkü Meclis onu gıyabında seçmişti ve Popayân'dan gelmesi için bir aydan fazla süre gerekiyordu. Onun adına ve yerine, cumhurbaşkanı yardımcısı General Domingo Caycedo bulunuyordu; cumhuriyet yönetiminde herhangi bir görevin Caycedo'ya yetersiz geleceği söyleniyordu, çünkü davranışları ve duruşuyla tıpkı bir kral gibiydi. General büyük bir saygıyla onu selamladıktan sonra alaylı bir anlatımla şöyle dedi:

"Biliyor musunuz, ülkeden çıkma iznim yok."

Bu cümle kahkahalarla karşılanmıştı, oysa hepsi de bunun bir şaka olmadığını biliyordu. General Caycedo, geçerli bir pasaportun ilk postayla Honda'ya yollanacağı konusunda söz verdi.

General'in resmî maiyeti, geçici cumhurbaşkanının kardeşi olan kentin başpiskoposu ve eşleriyle birlikte daha başka tanınmış kişilerle yüksek rütbeli devlet erkânından oluşuyordu. Siviller deriden binici pantolonları, subaylar süvari çizmeleri giymişlerdi, çünkü bu ünlü sürgüne birkaç fersah uzaklığa kadar eşlik etmek niyetindeydiler. General, başpiskoposun yüzüğünü, hanımların ellerini öpmüş, aşırı coşku göstermeden beylerin de ellerini sıkmıştı, bu yapış yapış yağlı veda töreninin teşrifatçılığında çok başarılıydı, ama ne olduğu belirsiz bu kentin eğilimlerine de tümden yabancıydı, nitekim bu yer için çeşitli vesilelerle şöyle söylemişti: "Burası benim savaş alanım değil." Salonu dolaşırken herkesle karşılaştığı sıraya göre selamlaşmış, görgü kuralları kitaplarından özellikle öğrendiği tümceler arasından, her birine söyleyecek birer söz bulmuştu, ama konuşurken hiçbirinin gözlerinin içine bakmamıştı. Sesi madenî bir tonda ve hastalığının ateşinden çatlak çatlak çıkıyor, onca yol-

culuğun ve türlü savaşların yumuşatmayı başaramadığı Karayip ağzı da salondaki Andlıların bozuk diksiyonları karşısında iyice fark ediliyordu.

Selamlaşmayı bitirince, yaptığı onca yıllık hizmetlerden ötürü ülkenin minnettarlığını dile getiren, pek çok tanınmış Granadalının imzaladığı bir yazıyı geçici cumhurbaşkanının elinden aldı. Yerel biçimciliğe karşı bir başka saygı gösterisi olsun diye, salonun sessizliği içinde kâğıdı okuyormuş gibi yaptı, çünkü ondan çok daha büyük bir yazıyı bile gözlüksüz okuyamazdı. Yazıyı okuyup bitirmiş gibi yapınca karşısındakilere kısa birkaç şükran tümcesi söyledi, bunlar o kadar yerinde kullanılmıştı ki, hiç kimse yazıyı okumamış olduğunu ileri süremezdi. Sonunda bakışlarını salonda gezdirip içindeki bir tür kaygıyı gizlemeden şöyle sordu:

"Urdaneta gelmedi mi?"

Geçici cumhurbaşkanı, General Rafael Urdaneta'nın, General José Laurencio Silva'nın ayaklanmayı önleyici görevini desteklemek amacıyla isyancı birliklerinin ardından gitmiş olduğunu bildirdi. O zaman öteki seslerin arasından birinin şöyle dediği duyuldu:

"Sucre de gelmedi."

Sorulmadan verilen bu haberdeki kasıtlı saldırıyı gözardı etmesi mümkün değildi. O zamana kadar donuk ve çekingen bakan gözleri, ateşli bir ışıltıyla parladı, kime olduğunu bilmeden şöyle karşılık verdi:

"Kendisini rahatsız etmemek için Ayacucho Mareşali'ne yolculuk saati bildirilmedi."

Görünüşe bakılırsa Mareşal Sucre'nin, kendi anayurdu olan Venezuela'ya girmesinin yasaklanmasıyla oradaki görevini yerine getiremeden döneli iki gün olduğunu General daha bilmiyordu. Hiç kimse Mareşal'e, General'in gitmek üzere olduğunu haber vermemişti, belki de bunu ilk öğrenmesi gerekenin Mareşal olduğu-

nu düşünmüşlerdi de ondan. José Palacios, Mareşal'in dönüşünü telaşlı bir zamanında öğrenmiş, sonra da en son hazırlıkların kargaşası içinde unutmuş gitmişti. Mareşal Sucre'nin kendisine haber verilmediği için gücenmiş olabileceği görüşünü de pek göz ardı etmedi kuşkusuz.

Bitişik odadaki yemek masasının üzerinde, sömürgelerdeki Avrupalılara özgü mükellef bir kahvaltı hazırlanmıştı: incecik mısır ekmeği, pirinçli kan sosisi[1], sahanda çırpılmış yumurta, dantelli örtüler üzerinde çeşit çeşit çörekler ve mis gibi kokulu koyu bir macun kıvamında sıcacık çikolata ile dolu kaplar. Ev sahipleri belki General sofrayı açmayı kabul eder diye kahvaltıyı bekletmişlerdi, gerçi sabahları sakızlı gelincik çayından başka bir şey içmediğini biliyorlardı ama, yine de Doña Amalia masanın başında onun için ayırdıkları koltuğa kendisini davet etmek inceliğini göstermişti, ancak o bu onuru kabul etmeyerek soğuk bir gülümsemeyle herkese birden seslenerek, "Benim yolum uzun," dedi. "Sizlere afiyet olsun."

Geçici cumhurbaşkanına sarılıp veda etmek üzere ayaklarının ucunda yükselmiş, o da onu sıkıca kucaklayarak karşılık verdiğinde herkes General'in bedeninin ne kadar küçücük olduğuna ve bu veda ânında ne denli aciz ve savunmasız göründüğüne tanık olmuştu. Sonra yine herkesin elini sıkıp hanımların ellerini öptü. Doña Amalia yağmur dininceye kadar onu alıkoymak istedi, gerçi yüzyılın geri kalan süresince yağmurun dinmeyeceğini onun kadar kendisi de biliyordu, üstelik olabildiğince erken gitme isteği öylesine belliydi ki onu geciktirmeye kalkışmak saygısızlık gibi göründü ona. Ev sahibi, bahçedeki göze görünmez çisentinin altında General'i ahırlara kadar geçirdi. Sanki General camdan yapılmış da kırılacakmış

1. Genellikle pıhtılaşmış domuz kanı, soğan, tereyağı, pirinç, biber, kekik ve tuzla yapılan bir sosis cinsi. (Y.N.)

gibi parmaklarının ucuyla kolundan tutup ona yardım etmeye çalıştığında, teninin altındaki enerjinin bedence düşkünlüğüyle hiç ilgisi olmayan gizli bir sel gibi akan gücüne şaştı kaldı. Hükümetin, kordiplomatiğin ve silahlı kuvvetlerin temsilcileri, bileklerine kadar çamura batmış, pelerinleri yağmurdan sırılsıklam olmuş bir halde, bu ilk gününde ona eşlik etmek üzere bekleşiyorlardı. Ama hiçbiri, kimlerin dostluk uğruna, kimlerin onu korumak için, kimlerin de gerçekten gittiğinden emin olmak için ona eşlik edeceğini kesin olarak bilmiyordu.

Ona ayrılan katır, bir İspanyol tüccarın hayvan hırsızlığı iddianamesinin yok edilmesine karşılık hükümete verdiği yüz hayvanlık bir sürünün en iyisiydi. General, çizmesini seyisin tuttuğu üzengiye geçirmişti ki, Savaş ve Deniz Kuvvetleri Bakanı seslendi: "Ekselans!" Ayağı üzengide, iki eliyle eyeri kavramış olarak durup bekledi.

"Gitmeyin," dedi Bakan. "Yurdu kurtarmak için son bir fedakârlık yapın."

"Hayır, Herrán," diye yanıt verdi General. "Artık kendimi feda edeceğim yurdum yok benim."

Bu bir sondu. Santísima Trinidad, Bolivar ve Palacios'un generali Simón Jose Antonio, dönmemek üzere gidiyordu. Avrupa'dan beş kat daha geniş bir imparatorluğu İspanyol egemenliğinden koparıp almış, onu özgür ve bir arada tutabilmek için yirmi yıl süren savaşlara girmiş, bir önceki haftaya kadar onu bileğinin gücüyle yönetmişti, ama ayrılma zamanı geldiğinde kendisine inanıldığını bilme avuntusundan bile yoksundu. Gerçekten gidiyor olduğunu ve nereye gideceğini bilecek kadar zihin açıklığı gösteren tek kişi o İngiliz diplomat olmuştu, hükümetine yazdığı resmî bir raporda şöyle diyordu: "Kalan zamanı, mezara varıncaya kadar ancak yeter."

Yolculuğun en kötü günü birinci gün olmuştu, onun kadar hasta olmayan birine bile aynı derecede tatsız gelebilirdi; çünkü hareket sabahı Santa Fe sokaklarında sezinlediği düşmanca hava keyfini iyice kaçırmıştı. Çiseleyen yağmurun arasından gün yeni doğmaya başlamıştı, geçtikleri yerlerde de yolunu şaşırmış birkaç inekten başka bir şeyle karşılaşmamışlardı, yine de düşmanlarının kini havada hissediliyordu. Hükümet, bir önlem olarak onu daha az kullanılan yollardan geçirmelerini emrettiği halde, General, manastırların duvarlarına boyayla yazılmış küfürlerden bazılarını görebilmişti.

José Palacios, savaşların kargaşasında bile üstünden eksik etmediği emektar redingotu, ipek kravatındaki topaz iğnesi, incecik deri eldivenleri ve çift cep saatinin çaprazlama köstekleriyle süslü brokar yeleği içinde her zamanki kılığıyla yanı başında atını sürüyordu. Eyerinin süslemeleri Potosi gümüşünden, malımuzları altındandı; bu yüzden de Andlar'daki köylerden bazılarında onu cumhurbaşkanıyla karıştırmışlardı. Aslında efendisinin en küçük isteklerini yerine getirirken bile gösterdiği özen, herhangi bir karışıklığı akla getirmeye bile olanak vermiyordu. Onu o kadar iyi tanıyor, öyle çok seviyordu ki, vaktiyle yalnızca onun geleceği haberiyle bile ulusal

bayram havasına bürünen bir kentten böyle kaçar gibi ayrılmasının acısını kendi yüreğinde duyuyordu. Daha üç yıl ya olmuş ya olmamıştı, o güne kadar ölü ya da diri hiçbir Amerikalının asla erişemediği kadar büyük bir şan ve onurla donanmış olarak güneydeki zor savaşlardan dönüp geldiğinde, hiç beklemedikleri karşılama törenleriyle yer yerinden oynamıştı. O zamanlar daha insanların, halka verilen hizmetlerden ya da vergilerden yakınmak ya da ondan bir iltimas istemek ya da yalnızca kendilerini ondaki büyüklüğün parıltısına yakın hissetmek için atının kantarmasından yakalayıp onu sokağın ortasında durdurdukları günlerdi. O da her birinin yerel sorunları ya da işlerinin gidişi ya da sağlık durumları hakkında şaşılacak kadar bilgili bir yaklaşımla, bu sokak isteklerine en ciddi hükümet işlerine gösterdiği ilgiyi gösterir, kendisiyle konuşan herkeste gücün nimetlerine bir an için olsun katılmış izlenimi uyanırdı.

Bugün onun o aynı kimse olduğuna, yasa kaçaklarına uygulanan önlemlerle bütün bütün terk etmekte oldukları bu suskun kentin de o aynı kent olduğuna hiç kimse inanamazdı. Kendisini hiçbir yerde, koyu renkli damlarıyla bir örnek evlerin ve güzel kokulu çiçeklerle dolu avluların sıralandığı o kupkuru küçük sokaklardaki kadar yabancı hissetmemişti; buralarda kendi aralarında fısıldaşan köylü kadınların yapmacıklı tavırları ve konuştukları Yerli lehçesi, bir şeyleri söylemekten çok gizlemeye yarıyordu sanki. Yine de o sırada insanın hayal gücünün bir aldatmacası gibi görünse bile, dondurucu rüzgârların estiği bu puslu kent, zaferlerinin şanını kurmak için daha tanımadan önceden seçtiği, başka hiçbir yeri sevmediği kadar sevdiği, yaşamının merkezi ve nedeni olarak aynı zamanda dünyanın yarısının başkenti olarak ülküleştirdiği o aynı kentti.

Bu son hesap saati geldiğinde, kendisine böylesine

hiçbir saygınlığın kalmamış olmasından en çok şaşırmışa benzeyen yine kendisiydi. Hükümet, en az tehlikeli yerlere bile gizli nöbetçiler yerleştirmiş, böylece de bir akşam önce onun kuklasını kurşuna dizen öfkeli güruhun, General'in yoluna çıkması önlenmişti, ama uzaklardan yankılanan aynı çığlık yol boyunca duyulmuştu: "Sosiiiis!" Sokaktaki bir kadın, ona acıyan tek kişi olarak yanından geçerken şöyle demişti:

"Tanrı yardımcın olsun, hayalet!"

Hiç kimse bu sözleri duymuş görünmedi. General, karanlık düşüncelere gömülmüş, o harikulade savana çıkıncaya kadar çevresindeki dünyaya yabancı bir tavırla hayvanını sürmüştü. Taşlı bir yolun başladığı Cuatro Esquinas'ta, Manuela Sáenz, atının üstünde tek başına onların yolunu bekliyordu, General'e veda etmek üzere uzaktan ona son kez elini salladı. O da aynı biçimde karşılık vererek yoluna gitti. Bir daha da birbirlerini hiç görmediler.

Az sonra yağmurun çiselemesi durmuş, gökyüzü pırıl pırıl bir maviye dönüşmüştü; üzerleri karlarla kaplı iki volkan, günün geri kalan bölümünde ufukta hareketsiz kalmışlardı. Bu kez ne doğaya olan düşkünlüğünü gösterecek bir şey yapıyor, ne sürekli tırıs giderek içinden geçtikleri köylere dikkat ediyor, ne de onları tanımadan el sallayanlara bakıyordu. Bütün bunların yanı sıra, kendisine eşlik edenlere en olağandışı görünen de, birçok kez dünyada en sevdiği görüntü olduğunu söylediği, savanlardaki pek çok harada karşılaştıkları o harika atlara şöyle yumuşak bir bakışla bile göz atmaması olmuştu.

İlk geceyi geçirdikleri Facatativá'da General, kendisine eşlik etmek üzere sonradan kalanlara veda ederek yola kendi maiyetiyle devam etti. Bunlar José Palacios'un dışında beş kişiydiler; sağ kolu savaşta aldığı bir yara nedeniyle kesilmiş olan General José María Carreño; he-

men hemen Avrupa'daki tüm savaşlara katılmış emektar General Sir Robert Wilson'un oğlu olan İrlandalı yaveri Albay Belford Hinton Wilson; Birinci Cumhuriyet zamanında bir gemi kazasında ölen ağabeyinin oğlu olan yeğeni ve teğmen rütbesiyle hem yaveri hem sekreteri Fernando; iki yıl önceki 25 Eylül saldırısında aldığı bir kılıç yarasıyla sağ kolu sakatlanmış olan akrabası ve yaveri Yüzbaşı Andrés Ibarra ve pek çok bağımsızlık savaşında denemiş olduğu Cruz Paredes'in albayı José. Şeref kıtası ise Venezuela kontenjanının en iyileri arasından seçilmiş olan yüz kişilik hafif süvari ve humbaracı birliğinden oluşuyordu.

José Palacios, Yukarı Peru'da savaş ganimeti olarak ele geçirilen iki köpeğe büyük bir özen gösteriyordu. Bu güzel ve güçlü hayvanlar, suikast girişimi gecesi hemcinslerinden ikisi bıçak darbeleriyle öldürülünceye kadar Santa Fe'deki hükümet konağında geceleri bekçi köpeği olarak kullanılmıştı. Lima'dan Quito'ya, Quito'dan Santa Fe'ye, Santa Fe'den Caracas'a, sonra yine Quito'ya ve Quayaquil'e yapılan bitmez tükenmez yolculuklarda bu iki köpek, yük hayvanlarının yanında yürüyerek eşyalara göz kulak olmuşlardı. Santa Fe'den Cartagena'ya yapılan son yolculukta da, bu kez fazla yükleri bulunmadığı, ve olanını da askerî birlik koruduğu halde aynı işi yapmaktaydılar.

General, Facatativá'da sabah şafakla uyandığında çok keyifsizdi, ama dalga dalga uzayıp giden tepeler arasındaki bir patikadan düzlüğe doğru indikçe, hava yumuşayıp ışık daha az yansıdıkça keyfi yerine gelmeye başladı. Birçok kez görünümünden kaygıya kapılıp dinlenmesini önermişlerdi, ama o, sıcak topraklara varıncaya kadar öğle yemeği yemeden yoluna devam etmeyi yeğliyordu. Atın temposunun düşüncelere dalmaya çok uygun olduğunu söylüyor, hayvanı çatlatmamak için sık

sık at değiştirerek gece gündüz yol alıyordu. Bacakları eski binicilerinki gibi çarpılmış, yürüyüşü mahmuzlarını yatarken bile çıkarmayanlarınkine benzemişti, kıçının çevresinde oluşan berber kayışı gibi sert bir nasır nedeniyle "Damgalı Göt" demeyi yakıştırmışlardı ona. Bağımsızlık savaşları başladığından beri on sekiz bin fersah, yani dünyanın çevresini iki kere dönecek kadar at koşturmuştu. At sırtında giderken uyuduğu söylentilerini hiç kimse asla yalanlamış değildi.

Öğlen vakti geçtikten sonra, vadilerden yükselen sıcak buharı hissetmeye başlarken, revaklı bir manastır avlusunda dinlenmek üzere mola verdiler. Onlarla başrahibe ilgilenmiş, Yerli kızlardan oluşan bir grup rahibe adayı, fırından yeni çıkmış acıbadem kurabiyeleri ile mayalanma kıvamına gelmiş pütürlü bir mısır sütlacı dağıtmıştı. Hiçbir rütbe taşımayan giysileriyle kan ter içindeki askerlerden oluşan öncü grubu gören başrahibe, belki de temiz pak ve sarışın olduğu, hem de en süslü üniformayı taşıdığı için Albay Wilson'u en yüksek rütbeli subay sanmış olacak ki, yalnızca onunla ilgilenmiş, üstelik ona gösterdiği kadınca incelik, kötü eleştirilere neden olmuştu.

José Palacios, başrahibenin bu yanılgısından yararlanma fırsatını kaçırmamış, terleyip ateşi düşsün diye, efendisinin, yün bir battaniyeye sarınmış olarak avludaki seybaların[1] gölgesinde yatıp dinlenmesini sağlamıştı. Böylece General, genç rahibe adaylarının kendilerinden yaşça daha büyük bir rahibenin çaldığı arpın eşliğinde söyledikleri ve hayal meyal kulağına gelen kreol aşk şarkıları repertuvarını dinleyerek yemek yemeden ve uyu-

1. Yaygın olarak Meksika, Karayipler, Kuzey-Güney Amerika'da yetişen ve boyları 70 m. civarında olan Malvales takımından bir ağaç. Yapraklarının özelliği nedeniyle yıldırımdan etkilenmez. (Y.N.)

madan öylece yatmıştı. Sonunda genç kızlardan biri elinde bir şapkayla avluyu dolaşarak manastır için bağış toplamaya koyulmuştu. Arp çalan rahibe ona tembihte bulunmuştu. "Hastadan isteme!" Ama rahibe adayı onun sözünü dinlememişti. General, kızın yüzüne bile bakmadan, acı bir gülümsemeyle şöyle demişti: "Ben kendim sadakaya muhtacım, kızım." Wilson kendi cebinden büyük bir cömertlikle yaptığı bağışla, komutanının şu dostça alayını hak etmişti: "Şan ve şerefin neye mal olduğunu görüyorsunuz, Albay." Aynı Wilson, daha sonra, ne manastırda ne de yolun geri kalan bölümünde yeni cumhuriyetlerin bu en ünlü kişisini kimsenin tanımamış olması karşısında şaşkınlığını gizleyebilmişti. Kuşkusuz kendisi için de ibret alınacak bu şaşırtıcı durum karşısında General, "Ben artık ben değilim ki," demişti.

İkinci geceyi, General'in katlanacak hali olmadığı bir avunma toplantısında kendisini bekleyip durdukları Guaduas kasabası yakınlarında, hana dönüştürülmüş eski bir tütün fabrikasında geçirdiler. Bina çok büyük ve iç karartıcıydı; bulunduğu yer de, vahşi bitki örtüsü ve her şeyi önüne katıp sıcak topraklardaki muz plantasyonlarına kadar götürecek bir coşkuyla yükseklerden atlayıp çağlayan ırmağın koyu renk sularıyla insana garip bir hüzün veriyordu. General burasını iyi tanıyordu, nitekim bu yerden daha ilk geçişinden beri hep şöyle derdi: "Birisine zekice bir pusu kurmak zorunda olsam burayı seçerdim." Sırf Quito yolundaki en gözüpek yolcuların bile sakınmayı yeğledikleri uğursuz bir geçidi anımsatıyor diye, daha başka zamanlarda da buradan geçmekten kaçınmıştı. Bir keresinde, herkesin karşı çıkmasına rağmen oraya varmadan iki fersah beride kamp kurmuştu, çünkü burası kadar hüzünlü bir yere dayanabileceğini sanmıyordu. Ama bu kez, tüm yorgunluğuna ve ateşine rağmen, Guaduas'taki bahtsız dostlarının kendisini bekle-

dikleri avunma ziyafetinden çok daha katlanılabilir görünmüştü gözüne.

Onun bu derece acınacak duruma geldiğini gören han sahibi, yakınlardaki bir köyde oturan, hastaya ne uzaklıkta olursa olsun, üstelik onu hiç görmemiş bile olsa, yalnızca terli bir gömleğini koklayarak iyileştirebilen bir Yerli'yi çağırtmalarını önerdi. General onun bu saflığıyla alay ederek yanındaki herkesin harikalar yaratan bu Yerli'yle herhangi bir ilişki kurmasını yasakladı. Başkalarının acısıyla para kazandıklarını söylediği hekimlere bile inanmazken, kaderini bir köy büyücüsüne emanet etmesi beklenemezdi. Sonunda, tıp bilimini küçümsemesinin yeni bir göstergesi olarak durumuna en uygun diye kendisi için hazırladıkları rahat yatak odasına da aldırmayıp nemli soğuğun tehlikelerine karşı korumasız bir biçimde geceyi geçirmek üzere, vadiye bakan geniş ve üstü açık galeriye hamağını kurdurdu.

Bütün gün boyunca, sabah şafakla birlikte içtiği gelincik çayından başka bir şey koymamıştı ağzına, yine de sırf subaylarına karşı incelik olsun diye sofraya oturdu. Kır hayatının zorluklarına herkesten daha iyi uyabilmesine ve yeme içme konusunda nerdeyse bir zahit olmasına karşın, seçkin bir Avrupalı gibi kav ve mutfak saatlerinden hem hoşlanır hem iyi anlardı, yemek sırasında yemeklerden söz etmeyi daha ilk yolculuğunda Fransızlardan öğrenmişti. O gece yalnızca yarım kadeh kırmızı şarap içip, ev sahibinin dediği ve subaylarının doğruladıkları gibi fosfor açısından zengin geyik etinde bir yasemin kokusu olup olmadığını anlamak için sırf merakından yemeğin tadına baktı. Yemek boyunca ağzından iki tümceden fazla çıkmadığı gibi, onları da yolculuk süresince kullandığı pek az sözcükten daha canlı bir anlatımla söylemiş değildi, ama halkın ona yakıştırdığı bahtsızlıkların ve kötü sağlığının acılığını küçük bir kaşık

görgü kuralıyla tatlılandırma çabası hiç kimsenin gözünden kaçmamıştı. Siyaset konusundan hiç söz etmemiş, cumartesi günkü olayların hiçbirini ağzına bile almamıştı; uğradığı haksızlığın üstünden yıllar geçtikten sonra bile içini kemiren hıncı alt etmeyi başaramayan bir yaradılışı vardı.

Daha yemek bitmeden sofradan kalkmak için izin istedi, yüksek ateşten tir tir titreyerek geceliğiyle uyku takkesini giyip hamağa yığıldı kaldı. Gece serindi, koskocaman turuncu bir ay, tepelerin ardından yükselmeye başlıyordu, ama onun bunu görecek hali yoktu. Onu korumakla görevli askerler galeriden birkaç adım ötede hep bir ağızdan günün moda şarkılarını söylemeye başlamışlardı. General'in, geceleri aralarında geçen sohbetlerinden onların düşüncelerini ve ruhsal durumlarını anlayabilmek için vermiş olduğu eski bir emre uyarak, Julius Caesar'ın lejyonerleri gibi, daima onun yatak odasının yakınında kamp kurarlardı. Uykusuzluk nedeniyle çıktığı yürüyüşler birçok kez onu askerlerin yattığı yere kadar götürmüş, aralarındaki eğlencenin coşkulu havası içinde uyduruluveren övgülü ya da alaylı güfteleriyle kışla şarkılarını onlarla birlikte söyleyerek sabahı ettiği de çok olmuştu. Ama o gece şarkılara dayanamayıp susturulmalarını emretmişti. Irmağın kayalar arasında hiç bitmeden sürüp giden çağıltısı, hastalık ateşinin de etkisiyle büsbütün artarak kapıldığı sayıklama nöbetinin bir parçası olmuştu.

"Siktirsin!" diye bağırdı. "Hiç değilse bir dakika durdurabilseydik şunu!"

Ama hayır; artık ırmakların akışını durduramıyordu. José Palacios, ecza çantasıyla taşıdıkları bir sürü uyuşturucudan biriyle yatıştırmak istedi onu, ama General kabul etmedi. Daha sonraları sık sık söylediği bir tümcesini ilk kez o gece duymuştu: "Yanlış bir reçeteyle

aldığım kusturucu yüzünden iktidardan oldum, şimdi bir de canımdan olmaya niyetim yok." Yıllar önce de bir başka hekim, üç günde bir yineleyen ateş nöbetini arsenikli bir karışımla tedavi etmek isteyip de onu az kalsın dizanteriden öldürecekken yine aynı şeyi söylemişti. O zamandan beri kabul ettiği tek ilaç, inatçı kabızlığına karşı herhangi bir terslikle karşılaşmadan haftada birkaç kez alabildiği müshil haplarıyla, daha kritik gecikmeler için kullandığı bir sinameki lavmanı idi.

Gece yarısından biraz sonra, karşısındakinin sayıklamalarından yorgun düşen José Palacios, yerdeki çıplak tuğlalar üzerine uzanarak uyuyakaldı. Uyandığında General hamakta değildi, terden sırılsıklam olmuş geceliğini de yere atmıştı. Evde başka kimse olmadığı zamanlar, uykusuzluğunu oyalamak için yataktan kalkıp çıplak olarak şafak sökene kadar dolaşma alışkanlığındaydı. Ama o gece başına bir şey gelebileceğinden korkmak için pek çok neden vardı, üstelik serin ve nemli hava dışarda dolaşmaya pek elverişli değildi. José Palacios, eline bir battaniye alıp ay ışığıyla aydınlanmış evin içinde General'i aramış, tıpkı bir mezarın üzerinde yatan heykel gibi koridordaki taş sıralardan birine uzanmış olarak bulmuştu onu. General, yüksek ateşten en ufak bir iz kalmamış berrak bir bakışla ona doğru döndü.

"Yine San Juan de Payara'da geçirdiğimiz gece gibi," dedi. "Ama ne yazık ki bu kez Reina María Luisa yok."

José Palacios, onun bu çağrışımını çok iyi biliyordu. 1820 yılının bir ocak ayı gecesi, Venezuela'nın Apure yüksek yaylalarında kaybolmuş bir yerden söz etmekteydi. On sekiz eyaleti İspanyol egemenliğinden kurtardıktan sonra iki bin kişilik birliğiyle ulaştığı bir yerdi burası. Nueva Granada Genel Valiliği'nin eski toprakları, Venezuela bölgesi komutanlığı ve Quito başkanlığıyla birlikte Kolombiya Cumhuriyeti'ni yaratmış, ülkenin ilk

cumhurbaşkanlığı ve ordularının başkomutanlığı görevlerini üstlenme zamanı gelmişti. Son olarak da savaşı güneye doğru yayarak dünyanın en büyük ülkesini yaratmak olan fantastik düşünü gerçekleştirebilmeyi hayal ediyordu: Meksika'dan Horn Burnu'na kadar özgür ve birleşik tek bir ülke.

Aslında o geceki askerî durumu, hayal kurmaya pek elverişli değildi. Hayvanları daha yürüyüş sırasında telef eden beklenmedik salgın bir hastalık, Llano bölgesi boyunca at leşlerinden oluşan on dört fersahlık bir iz bırakmıştı. Moralleri bozulan pek çok subay kendilerini çapulculukla avutup işi itaatsizliğe vurmuşlardı, içlerinden bazıları General'in suçluları kurşuna dizdirdiğini söyleyerek verdiği gözdağını bile alaya almışlardı. Üstü başı perişan, ayakları çıplak iki bin asker, silahsız, yiyeceksiz, yaylanın sert havasına karşı koyabilecek battaniyelerden yoksun, savaştan yorgun ve birçokları da hasta olarak, gruplar halinde firar etmeye başlamışlardı. Duruma akılcı bir çözüm bulamayan General, asker kaçağı arkadaşlarından birini yakalayıp teslim edecek ve kaçma nedenlerini sormadan onu kurşuna dizecek nöbetçilere on peso ödül verilmesini emretmişti.

General, yaşamı boyunca, hiçbir bozgunun sonuncu olmadığını öğrenmesine yetecek kadar olayla karşılaşmıştı. Daha iki yıl önce, birlikleriyle birlikte Orinoco ormanlarında, şimdi bulundukları yere çok yakın bir yerde kaybolduklarında, askerlerin birbirlerini yemeye kalkmaları korkusuyla atları yemeleri emrini vermek zorunda kalmıştı. İngiliz lejyonundan bir subayın tanık olduğuna göre, o zamanlar General, uzak yörelerde dövüşen gerillacıların egzotik görünümüne sahipti. Başında Rus ağır süvarisi miğferi, ayaklarında katırcıların giydiği tabanı ipli sandaletler, üzerinde kırmızı şeritlerle süslü yaldızlı düğmeli mavi bir ceket, elinde de üzerinde kan kır-

mızı harflerle, "Ya özgürlük, ya ölüm" yazılı kurukafa ve çaprazlama kemik resmi bulunan siyah bir korsan bayrağı çekili bir mızrak taşırdı.

San Juan de Payara Gecesi kılığı daha az sersericeydi, ama durumu daha iyi değildi. Ve o sıralarda yalnızca birliklerinin o anki durumunu değil, kurtuluş ordusunun dramını tümüyle düşünmek zorundaydı; çok kere en büyük bozgunlardan bile daha da güçlenmiş olarak çıkabilen orduları, yine de onca zaferin ağırlığı altında çökmek üzereydi. Oysa yurtseverlere sunabileceği ve sömürgelerde düzeni korumak için gerekli her türlü olanağa sahip olan İspanyol Generali Don Pablo Morillo, Venezuela'nın batısındaki geniş topraklarda hâlâ egemenliğini sürdürmekteydi, dağlık yörelerde de güçlenmeyi başarmıştı.

Dünyanın bu durumu karşısında General, ay ışığının parlaklığı altında bambaşka görünen eski çiftlikevinin boş odalarında uykusuzluğuyla baş başa çırılçıplak dolaşıyordu. Bir gün önce ölen atların çoğu evden uzak bir yerde yakılarak yok edilmişti, ama yine de havadaki çürümüş leş kokusu dayanılır gibi değildi. Askerler son haftanın ölüm dolu günlerinden sonra bir daha şarkı söylemez olmuşlardı. General de nöbetçilerin açlıktan uyumalarını önleyecek gücü bulamıyordu kendinde. O sırada, geniş mavi düzlüklere açılan galerilerden birinin sonundaki basamakta oturan Reina María Luisa'yı gördü. Heykel kadar düzgün bir profile sahip, yaşamının baharındaki bu melez güzeli, çiçek işlemeli büyük bir şala ayaklarına varıncaya kadar sarınmış, bir karış uzunluğunda bir sigar içmekteydi. General'i görünce korkmuştu, işaretparmağıyla başparmağını haç gibi birleştirip ona doğru uzatarak, "Tanrı ya da Şeytan adına, ne istiyorsun?" diye sordu.

"Seni," diye yanıtladı General. Ve kıza gülümsedi.

Dişlerinin ay ışığındaki pırıltısını hiç unutamaya-

caktı kız. Onu bütün gücüyle kucaklayıp hareket etmesine olanak vermeyecek biçimde tutarak alnına, gözlerine, yanaklarına yumuşacık öpücükler kondurmaya başladı, ta ki kızın korkusunu yatıştırıncaya kadar. Sonra üzerindeki şalı alınca soluğu kesildi. O da çıplaktı, çünkü aynı odada yatan büyükannesi, kalkıp sigara içmesin diye giysilerini saklıyordu, oysa bilmiyordu ki kız sabaha karşı bir şala sarınıp dışarı kaçıyordu. General yatıştırıcı öpücüklerine ara vermeden onu kucağına alıp hamağa taşıdı ve kız, istek duyduğundan ya da aşkından değil, korkusundan teslim oldu ona. Bakireydi. Ancak yüreğine cesaret gelince şöyle diyebildi:

"Ben köleyim, efendim."

"Artık değilsin. Aşk seni özgür kıldı."

Ertesi sabah hafiflemiş para sandığından çıkardığı yüz pesoyla kızı çiftlik sahibinden satın alıp koşulsuz olarak azat etti. Yola çıkmadan önce onu herkesin önünde bir ikilem karşısında bırakma isteğine karşı koyamamıştı. Salgın hastalıktan artakalmış birkaç yük hayvanına şu ya da bu biçimde binmiş bir grup subayla birlikte evin arka avlusundaydılar. Bir başka birlik de, bir gece önce gelmiş olan Tümgeneral José Antonio Páez'in komutası altında onları uğurlamak üzere toplanmıştı.

General, içinde bulundukları acıklı durumu yumuşatan kısa bir konuşmayla onlara veda ettikten sonra tam yola çıkmaya hazırlanırken, yeni edindiği özgür ve saygın kadın statüsü içinde Reina María Luisa'yı gördü. Banyodan daha yeni çıkmış, dantellerle süslü kolalı iç etekliği, kölelere özgü daracık bluzuyla baştan aşağı beyazlar içinde, Llano'nun güneşi altında güzelliği göz alıyordu. General, keyifli bir anlatımla sordu:

"Sen kalıyor musun, yoksa bizimle mi geliyorsun?"

Kız, son derece tatlı bir gülüşle karşılık verdi:

"Kalıyorum efendim."

Bu yanıt üzerine herkesten bir kahkaha yükseldi. Sonra, bağımsızlık davasına daha ilk baştan gönül vermiş bir İspanyol olan, üstelik de çok eskiden tanıdığı ev sahibi, içinde yüz pesonun bulunduğu deriden para kesesini gülmekten kırılarak kendisine fırlatmış, General keseyi havada yakalamıştı.

"Onu davamız için saklayın, Ekselans," dedi ev sahibi. "Kız yine de özgürdür."

Yüzündeki kır tanrısı anlatımı, sırtındaki renk renk yamalı gömleğine çok uyan General José Antonio Páez bir kahkaha koyuverdi.

"Görüyorsunuz ya, General," dedi, "kurtarıcı olmaya kalkınca başımıza neler geliyor."

Onun bu sözlerini doğrulayan General, eliyle havada geniş bir daire çizerek herkesle vedalaştı. Son olarak da Reina María Luisa'ya, kaybetmesini bilen bir kişi olarak el salladı ve bir daha da ondan hiç haber alamadı. José Palacios'un anımsadığı kadarıyla daha aradan bir yıllık dolunay geçmemişti ki General bu gece, ne yazık ki bu kez Reina María Luisa'nın o mucizevi görünüşü olmadan, yaşama geri döndüğünü söylüyordu. Ve yine bir bozgun gecesiydi.

Saat beşte José Palacios, General'e, günün ilk ıhlamurunu götürdüğünde, gözleri açık olarak dinlenir buldu onu. Ama öyle bir coşkuyla yerinden kalkmaya davrandı ki, az kalsın tepe üstü düşüyordu, bu yüzden de güçlü bir öksürük nöbetine tutuldu. Öksürürken iki eliyle başını tutarak kriz geçinceye kadar hamağın içinde oturup bekledi. Sonra dumanı tüten ıhlamuru içmeye koyuldu, daha ilk yudumda keyfi yerine gelmeye başladı.

"Bütün gece düşümde Casandro'yu gördüm," dedi.

Bir zamanlar büyük dostu, her zamanki en büyük karşıtı, savaşın başlarından beri genelkurmayının başkanı, Quito ile Peru'nun kurtuluş savaşları ve Bolivya'nın

kuruluşu sırasında Kolombiya'dan sorumlu başkan olan Granadalı General Francisco de Paula Santander'e gizlice taktığı addı bu. Doğal eğiliminden çok, geçmişteki acil durumlar nedeniyle yetenekli ve yiğit bir asker olmuş, zulme özendiği pek görülmemişti, ama başarısını asıl sivil yaşamdaki erdemlerine ve kusursuz akademik formasyonuna borçluydu. Hiç kuşku yok ki bağımsızlığın ikinci adamıydı; biçimci ve tutucu ruhunun damgasını sonsuza dek taşıyacak olan cumhuriyetin yasal düzenlenmesinde ise birinci adam olmuştu.

Pek çok kez istifa etmeyi düşünmüş olan General, bir keresinde Santander'e, cumhurbaşkanlığından huzurla ayrılmakta olduğunu söylemiş, "Çünkü onu size bırakıyorum, siz de bir başka bensiniz, belki de benden daha iyisiniz," demişti. Olaylar nedeniyle ya da olayların gereği olarak, hayatta hiç kimseye ona duyduğu kadar güven duymamıştı. Onu "Yasaların Adamı" unvanıyla yücelten de kendisi olmuştu. Durum böyleyken, bütün bunlara yaraşır görülen bu kişi, kendisine bir suikast girişimindeki hiçbir zaman kanıtlanamamış suç ortaklığı nedeniyle iki yıldır Paris'te sürgünde bulunuyordu.

Olay şöyle olmuştu: 1828 yılının 25 Eylül Çarşamba gece yarısına doğru, on iki sivil ile yirmi altı asker, Santa Fe'deki hükümet konağının ana kapısını zorlayıp içeri girdikten sonra, cumhurbaşkanının iki av köpeğini boğazlayıp birçok nöbetçiyi yaralamışlar, Yüzbaşı Andrés Ibarra'nın bir kolunda derin bir kılıç yarası açmışlar, General'in Caesar gibi cesur olduğunu söylediği cumhurbaşkanlık yaveri ve İngiliz lejyonu üyesi İskoçyalı Albay William Fergusson'u tek kurşunla öldürmüşler, "Yaşasın özgürlük, zalime ölüm!" çığlıkları arasında cumhurbaşkanının yatak odasına kadar çıkmışlardı.

İsyancılar, suikast girişimine neden olarak, Santander'cilerin Ocaña Konvansiyonu'nda kazandıkları zafer-

lere karşı koymak için General'in apaçık bir diktatörlük ruhu içinde üç ay önce elinde topladığı olağanüstü yetkileri göstermişlerdi. Santander'in yedi yıl yürüttüğü cumhurbaşkanı yardımcılığı kaldırılmıştı. Santander, kendi kişisel anlatımına çok uygun bir tümcesiyle bunu bir arkadaşına şöyle bildirmişti: "1821 Anayasası'nın yıkıntısı altında gömülü kalma onuruna eriştim." O sırada otuz altı yaşındaydı. Washington'a tam yetkili elçi olarak atanmıştı ancak, belki de suikastın başarıya ulaşmasını umarak yolculuğu birkaç kez ertelemişti.

O sıralarda General ile Manuela Sáenz, barışmalarının ilk gecesine yeni girmişlerdi. Hafta sonunu oradan ikibuçuk fersah uzaklıktaki Soacha köyünde geçirmişler, alışılmışın çok ötesinde amansız bir aşk tartışmasından sonra pazartesi günü ayrı ayrı arabalarla dönmüşlerdi, çünkü General, herkesin sözünü ettiği, yalnızca kendisinin inanmadığı bir suikast hazırlığı uyarılarına kulaklarını tıkıyordu. Manuela, karşı kaldırımdaki San Carlos Sarayı'ndan General'in yolladığı ısrarlı mesajlara karşı koymuş, sonunda o gece, büsbütün acil üç mesajdan sonra ayakkabılarının üzerine su geçirmez pabuçlar giyip başını bir şalla örterek yağmurun sel gibi aktığı sokaktan karşıya geçmişti. José Palacios'un yardımı olmaksızın girdiği banyonun hoş kokulu sularında sırtüstü yüzer durumda buldu onu, ölmüş olduğunu sanmamasının nedeni, bu garip durumda düşünceye daldığını pek çok kere görmüş olmasıydı. General onu ayak seslerinden tanımıştı, gözlerini açmadan şöyle dedi:

"Bir ayaklanma olacak."

Manuela'nın sesindeki alaylı anlatım öfkesini gizleyemiyordu.

"Kutlarım!" dedi. "Bir değil on tane de çıkar, uyarılara öyle iyi kulak veriyorsunuz ki."

"Ben yalnızca geleceğin belirtilerine inanıyorum."

Onunla böylesine şakalaşacak kadar keyifliydi, çünkü saray muhafızlarını aldatmaları için o gecenin parolasının ne olduğunu suikastçilere çoktan bildirmiş olan Generalkurmay Başkanı, suikastin başarısızlığa uğradığı konusunda güvence vermişti ona. Bu yüzden neşeli bir tavırla çıktı banyosundan.

"Merak etmeyin," dedi, "görünüşe bakılırsa bu ibnelerin hevesleri kursaklarında kaldı."

Yatakta oynaşmaya başlıyorlardı, General çıplaktı, Manuela da yarı yarıya soyunmuştu, tam o sırada ilk bağrışmaları, silah seslerini ve kendilerine bağlı bir kışlaya karşı yapılan top atışlarının gümbürtüsünü duydular. Manuela son hızla giyinmesine yardım etti, gelirken ayakkabılarının üzerine giymiş olduğu su geçirmez pabuçları ona giydirdi, çünkü General sahip olduğu bir tek çift çizmeyi boyatmaya yollamıştı, sonra da bir kılıç ve bir tabancayla balkondan kaçmasına yardım etti, ama durmadan yağan yağmura karşı korunacak hiçbir şeyi yoktu. Sokağa çıkar çıkmaz, horozunu çektiği tabancasını kendisine yaklaşmakta olan bir gölgeye doğru çevirdi: "Kim var orada?" Efendisinin öldürüldüğü haberinin üzüntüyle perişan bir halde eve dönmekte olan saray tatlıcısıydı bu. Onun kaderini sonuna kadar paylaşmaya kararlı olarak General'e bağlı birlikler kargaşayı bastırıncaya kadar, San Agustín Deresi üzerindeki Carmen Köprüsü'nün çalılıkları arasında onunla birlikte saklandı.

Manuela Sáenz, daha önce de birçok acil durumda belirtilerini göstermiş olduğu büyük bir kurnazlık ve cesaretle, yatak odasının kapısını zorlayan saldırganları içeri aldı. Cumhurbaşkanı'nın nerede olduğunu sorduklarında toplantı salonunda olduğunu söyledi. Kış gibi soğuk bir gecede balkon kapısının neden açık olduğunu sordular, sokaktan duyulan gürültülerin ne olduğunu anlamak için açmış olduğunu söyledi. Yatağın neden ılık

olduğunu sordular, Cumhurbaşkanı'nı beklemek üzere soyunmadan uzanmış olduğunu söyledi. Hiç acele etmeden verdiği yanıtlarla vakit kazanırken bir yandan da, odada hâlâ duyulan yeni kullanılmış kolonya kokusunu bastırmak için, arabacıların rağbet ettiği en düşük kalite bir puroyu dumanlarını savura savura içiyordu.

General Rafael Urdaneta'nın başkanlığında kurulan bir mahkeme, komplonun gizli yaratıcısının General Santander olduğunu saptamış ve onu ölüme mahkûm etmişti. Düşmanları, suikast girişimindeki suç ortaklığından çok, cumhurbaşkanını kucaklayıp kutlamak için kent alanında ilk görünen kimse olma yüzsüzlüğünden dolayı Santander'in bu kararı fazlasıyla hak etmiş olduğunu söylüyorlardı. General, kentin dış mahallelerinden akın akın koşup gelerek, "Katillere ölüm!" diye haykıran halkın ve askerî birliklerin alkışları arasında, sırtında gömleksiz olarak giydiği yırtık, sırılsıklam ceketiyle, atına binmiş olarak, çiseleyen yağmurun altında duruyordu. Mareşal Sucre'ye yazdığı bir mektupta şöyle demişti: "Bütün suç ortakları şu ya da bu biçimde cezalandırılacak. Bunların en başında Santander geliyor, ama onun şansı var, çünkü benim âlicenaplığım onu koruyor." Gerçekten de yetkisini kullanarak ölüm cezasını Paris'e sürgüne çevirtmişti. Buna karşılık, Cartagena da Indias'taki başarısız bir ayaklanma nedeniyle Santa Fe'de ele geçirilen Amiral José Prudencio Padilla, yeterli kanıt bulunmadığı halde kurşuna dizilmişti.

José Palacios, efendisinin General Santander'le ilgili düşlerinin ne zaman gerçek, ne zaman hayal ürünü olduğunu bilemiyordu. Bir keresinde Guayaquil'deyken, düşünde onu yusyuvarlak göbeğinin üstüne açtığı bir kitapla gördüğünü, ancak kitabı okumak yerine sayfalarını koparıp tıpkı bir keçi gibi kıtır kıtır çiğnemekten zevk alarak birer birer yediğini anlatmıştı. Bir keresinde de

Cúcuta'dayken, üstü hamamböcekleriyle kaplanmış olarak görmüştü onu. Başka bir keresinde Santa Fe'deki Monserrate çiftlik evinde çığlıklar atarak uyanmıştı, çünkü düşünde General Santander'le baş başa yemek yerlerken, kendisini rahatsız ediyor diye gözyuvarlarını yerlerinden çıkarıp masanın üstüne koyduğunu görmüştü. Bu yüzden de Guaduas yakınlarında geçirdikleri o gecenin sabahında General bir kez daha düşünde Santander'i gördüğünü söyleyince, José Palacios, düşün ne olduğunu sormaya bile kalkışmadan, onu yalnızca gerçeklerle avutmaya çalışarak, "Onunla aramızda koskoca bir deniz var," dedi.

Ama General sert bir bakışla onu hemen susturarak, "Artık değil," diye karşılık verdi. "Eminim o salak Joaquín Mosquera, onun dönmesine izin verecektir."

Ülkeye son dönüşünde, iktidarı kesinlikle bırakmasının bir onur sorunu haline geldiği zamandan beri onun geri döneceği düşüncesi, yüreğini kemirip duruyordu, José Palacios'a, "Şan ve şerefimi San Bartolomé Okulu'nun eline bırakma onursuzluğuna katlanmaktansa, sürgünü ya da ölümü yeğlerim," demişti. Ancak, panzehir kendi zehirini de birlikte getiriyordu, çünkü son karara yaklaştıkça, kendisi gider gitmez, yasalardan habersiz o cahiller yuvasının en seçkin mezunu General Santander'in sürgünden geri çağrılacağından giderek daha emin oluyordu.

"Bu herif gerçekten hinoğluhin," dedi.

Ateşi iyice düşmüştü, kendini öyle güçlü hissediyordu ki, José Palacios'tan kâğıt kalem istedi, gözlüklerini taktı, Manuela Sáenz'e kendi eliyle altı satırlık bir mektup yazdı. Onun düşüncesizce davranışlarına o kadar alışık olan José Palacios'a bile garip gelecek bir davranıştı bu; bir sezgi ya da beklenmedik ve dayanılmaz bir esinleniş olarak açıklanabilirdi ancak. Çünkü, yalnızca

yaşamının sonuna kadar bir daha hiç mektup yazmama konusunda geçen cuma günü verdiği kararı yalanlamakla kalmıyor, gecikmiş yazışmaları yollamak ya da bir bildiri yazdırmak ya da uykusuz gecelerinde aklına esen dağınık düşünceleri bir düzene koymak için hangi saatte olursa olsun sekreterlerini uyandırma alışkanlığına da aykırıydı bu. Mektubun belli bir ivedilikle değil, yalnızca veda ederken yapmış olduğu uyarıya biraz da şifreye benzer bir tümce eklemek üzere yazılması daha da garip geliyor olmalıydı: "Davranışlarında dikkatli ol, yoksa yalnızca kendini değil ikimizi de mahvedersin." Bunları hiç düşünmeden içinden geldiği gibi yazmış, sonunda da elinde mektupla düşüncelere dalıp hamakta sallanmaya koyulmuştu. Az sonra, "En büyük güç, aşkın karşı koyulmazlığındadır," diye içini çekti. "Kim demişti bunu?"

"Hiç kimse," dedi José Palacios.

Ne okuması ne yazması vardı, eşeklerinkinden daha büyük bilgelik olmadığını ileri sürerek öğrenmeyi de istememişti. Buna karşılık bir rastlantı sonucu duymuş olabileceği herhangi bir tümceyi anımsama yeteneğine sahipti, ama bu söylediğini anımsamıyordu.

"Öyleyse ben söylemişimdir," dedi General, "ama diyelim ki Mareşal Sucre söylemiş olsun."

Bu kriz anları için hiç kimse Fernando kadar uygun olamazdı. General'in pek çok yazıcısı arasında en zekisi olmasa bile en yardımsever ve sabırlısıydı, çalışma saatlerinin keyfiliğine ve insanı zıvanadan çıkaran uykusuzluklarına dirençle katlanabilen tek kişiydi. Hiç ilginç olmayan bir kitabı ona okuması ya da aklına esen acil düşünceleri ertesi sabah çöp sepetini boylayacak kâğıtlara not etmesi için onu hangi saatte olursa olsun uyandırırdı. General'in sayısız aşk gecelerinden hiç çocuğu olmamıştı (oysa kısır olmadığına dair kanıtları bulunduğunu söylüyordu), ağabeyi ölünce de Fernando'nun bakımını üzeri-

ne almıştı. Onu dost mektuplarıyla Georgetown Askerî Akademisi'ne yollamış, Fernando orada okurken General Lafayette, amcasının kendisinde uyandırdığı saygı ve hayranlık duygularından kendisine söz etmişti. Daha sonra Charlotteville'deki Jefferson Koleji'nde ve Virginia Üniversitesi'nde bulunmuştu. General'in hayalini kurduğu halefi değildi belki, çünkü akademik uzmanlıklar onu sıkıyor, açık havadaki sakin yaşamı ve bahçıvanlık sanatını bunlarla değişmeye can atıyordu. Öğrenimini bitirir bitirmez, General, onu Santa Fe'ye çağırmış, ondaki sekreterlik yeteneklerini hemen fark etmişti; yalnızca elyazısının güzelliği ve hem konuşma hem yazı dilinde İngilizceye olan egemenliğinden değil, aynı zamanda okuyucunun ilgisini sürekli çekecek yazı dizileri bulmakta da üstüne yoktu ve yüksek sesle okurken insanın uykusunu getirecek paragraflara çeşni katacak cüretli fıkraları ânında uyduruverirdi. Ancak, Demosthenes'in bir tümcesini Cicero'ya mal edip General de bu tümceyi daha sonra bir konuşmasında kullanınca, onun hizmetinde bulunmuş herkese olduğu gibi, Fernando için de gözden düşme saati gelip çatmıştı. Kendisine yakınlığından ötürü ona ötekilere olduğundan daha sert davranmış, yine de daha cezası başlamadan bağışlamıştı onu.

Eyalet valisi General Joaquín Posada Gutiérrez, General'in geceyi geçireceği yerlere varışını haber vermek ve yetkilileri onun ciddi sağlık durumu hakkında uyarmak için ötekilerden iki gün önce yola çıkmıştı. Ancak pazartesi akşamı Guaduas'a vardığında General'i görenler, valinin kötü haberlerinin de, yolculuğun kendisinin de siyasal bir düzen olduğu yolundaki ısrarlı söylentilerin doğruluğuna inanmışlardı.

General bir kez daha yenilmezliğini göstermişti. Göğsü bağrı açık, terini alması için kafasına çingeneler gibi sardığı bez parçasıyla, maiyetindekilerin takınmak

isteyebilecekleri ciddiyet havasına yer vermeyecek bir biçimde neşeyle koşturan katırının sırtında anacaddeden kasabaya girmişti. Bandonun duyulmasına olanak vermeyen çığlıklar, fişek patlamaları ve kiliseden yayılan çan sesleri arasında şapkasıyla çevresindekileri selamlıyordu. Pencereleri kapalı kalan tek bina, rahibeler okulu olmuştu; o akşam öğrencilerin karşılama törenine katılmalarının yasaklandığı söylentisi ortalığa yayılmış, ancak General kendisine bunu anlatanlara, manastır dedikodularına inanmamalarını öğütlemişti.

Bir gece önce José Palacios, General'in ateşliyken ter içinde kalan gömleğini yıkatmaya göndermişti. Bir emir eri sabah erkenden ırmağa çamaşır yıkamaya inen askerlere emanet etmişti onu, ama hareket saati geldiğinde kimse gömleğe ne olduğunu bilmiyordu. Guaduas'a kadar süren yolculuk boyunca, kutlamalar sırasında bile José Palacios, o büyücü Yerli'nin tedavi güçlerini göstermesi için, han sahibinin, gömleği yıkamadan ona götürdüğü haberini yaymayı başarmıştı. Öyle ki General eve döndüğünde, José Palacios, hancının güveni kötüyü kullanmasını ona anlatarak üzerinde taşıdığından başka gömleği kalmadığını söylemişti. General bu haberi filozofça bir hoşgörüyle karşılayarak, "Batıl inançlar, aşktan daha zalim," demişti.

"İşin tuhafı dün geceden beri ateşiniz bir daha çıkmadı," diye karşılık vermişti José Palacios. "Bu şarlatan gerçekten sihirbaz olmasın?"

General buna hemen verecek bir yanıt bulamayıp aklından geçenlerin ritmine uygun bir biçimde hamakta sallanarak kendini derin düşüncelere bıraktı. Sonra, "Doğrusunu istersen başım bir daha ağrımadı," dedi. "Ne ağzımda acılık var, ne de bir kuleden düşecekmişim gibi bir duygu." Ama sonunda eliyle dizlerine vurarak kararlı bir tavırla toparlandı.

"Aklımı daha fazla karıştırma," dedi.

İçinde kokulu yapraklarla kaynar su bulunan koca bir tencereyi iki uşak yatak odasına götürmüşler, günün yorgunluğuyla General'in erken yatacağından emin olan José Palacios akşam banyosunu hazırlamıştı. Su soğuyadursun, General, yeğeni Valentina Palacios'un kocası ve kendisine ailesinden kalmış olan Aroa Bakır Madenleri'nin satışı için Caracas'taki vekili olan Gabriel Camacho'ya bir mektup yazdırmaya koyulmuştu. Kaderinin ne olacağı konusunda kendisi de kesin bir görüşe sahip değil gibi görünüyordu, çünkü mektubun bir yerinde Camacho'nun çabalarından iyi bir sonuç alınıncaya kadar Curazao'ya gideceğini söylüyor, başka bir yerinde ise kendisine yazacağı yanıtı, Sir Robert Wilson eliyle Londra'ya yollarken bir kopyasını da Jamaika'ya Señor Maxwell Hyslop'un adresine yollamasını istiyor, böylelikle mektubun biri kaybolursa öbürünün eline geçeceğinden emin olacağını belirtiyordu.

Birçokları için, özellikle de sekreterleri ve kâtiplerinin gözünde, Aroa Madenleri hastalık ateşinin sayıklamalarından başka bir şey değildi. Bu madenlere her zaman öylesine az ilgi göstermişti ki, yıllar yılı onun bunun elinde kalıp işletilmişti. Hayatının sonunda, artık parası azalmaya başladığında hatırlamıştı onları. Ancak tapu senedindeki belirsizlikten dolayı bir İngiliz şirketine satması engellenmişti. Bu olay, ölümünden iki yıl sonrasına kadar uzayıp gidecek olan efsanevi bir hukuk karmaşasının başlangıcıydı. Bütün o savaşların, siyasal kaygıların, kişisel nefretlerin arasında General, "Benim davam," dediği zaman hiç kimse hangi dava diye düşünmüyordu. Çünkü onun gözünde Aroa Madenleri'ninkinden başka dava yoktu. Guaduas'tayken Don Gabriel Camacho için yazdırdığı o mektup, yeğeni Fernando'da, anlaşmazlık karara bağlanmadan Avrupa'ya gitmeyecekleri yolunda

yanlış bir izlenim bırakmış ve Fernando daha sonra, öteki subaylarla kâğıt oynarken bundan onlara da söz etmişti. Albay Wilson, "O halde hiçbir zaman gidemeyiz," dedi. "Zaten bu bakır madenlerinin gerçek yaşamda var olup olmadığını babam kendi kendine sorar dururdu."

Yüzbaşı Andrés Ibarra, "Madenleri hiç kimsenin görmemiş olması onların var olmadığı anlamına gelmez," diye karşılık verdi.

"Madenler var," dedi General Carreño. "Venezuela eyaletinde."

Wilson, canı sıkılarak, "İş o hale geldi ki Venezuela'nın bile var olup olmadığını merak ediyorum," dedi.

Hoşnutsuzluğunu saklayamıyordu. Wilson, General'in kendisini sevmediğine ve onu yalnızca, İngiliz parlamentosunda Güney Amerika'nın kurtuluşunu savunması nedeniyle minnettarlığını söyleye söyleye bitiremediği babasına olan saygısı dolayısıyla maiyetine aldığına inanır olmuştu. Eski bir Fransız yaverinin sadakatsizliği sayesinde öğrendiğine göre, General ona şöyle demişti: "Wilson'un zorluklar okulunda ve hele hele felaket ve sefalet okullarında daha bir süre geçirmesi gerek." Albay Wilson onun gerçekten böyle söyleyip söylemediğini kanıtlayamamıştı ama ne olursa olsun kendisini bu üç okuldan mezun olmuş hissedebilmesi için onun savaşlarından bir tanesinin yeterli olacağını düşünüyordu. Yirmi altı yaşındaydı, Westminster ve Sandhurst'te öğrenimini tamamladıktan sonra babası onu General'in hizmetine yollayalı sekiz yıl olmuştu. Junín Savaşı'nda General'in yaverliğini yapmıştı ve Bolivya anayasasının taslağını Chuquisaca'nın üç yüz altmış fersah yukarısındaki dağ yollarından katır sırtında götüren de o olmuştu. General onu uğurlarken en geç yirmi bir gün içinde La Paz'da olması gerektiğini söylemiş, Wilson selam durarak, "Yirmi günde olurum, Ekselans," demişti. Ve on dokuz günde varmıştı.

General'le birlikte Avrupa'ya dönmeye karar vermişti, ancak onun yolculuğu geciktirmek için her seferinde değişik bir nedeni olacağı konusundaki inancı gün geçtikçe artıyordu. İki yılı aşkın bir zamandır hiçbir şekilde bahane olarak öne sürmemiş olduğu Aroa Madenleri'nden bu kez yeniden söz etmesi, Wilson için cesaret kırıcı bir göstergeydi.

José Palacios, mektubun yazdırılmasından sonra banyonun suyunu bir kez daha ısıtmalarını sağlamıştı ama General, banyoya girmeyip evin içinde çınlayan bir sesle bir çocuk şiirini baştan sona okuyarak oradan oraya amaçsız dolaşmaya koyuldu. Kendisi için yazılmış ve yalnızca José Palacios'un bildiği şiirlerle devam etti. Attığı turlarda birçok kere geçtiği galeride subaylar, oturmuşlar; kendisinin de bir zamanlar oynadığı dörtlü İspanyol piştisinin sömürgelere özgü adıyla *ropilla* oynuyorlardı. Bir an durup her birinin omzu üstünden oyuna bakıyor, o elin geleceği hakkında tahminler yürütüyor, sonra yine dolaşmasına devam ediyordu.

"Bu kadar sıkıcı bir oyunla nasıl vakit öldürüyorlar anlamıyorum," diyordu.

Yine de attığı pek çok turdan birinde, Yüzbaşı Ibarra'dan masadaki yerini almasına izin vermesini istemeden edemedi. Hem iyi oyuncular gibi sabırlı değildi, hem de saldırgan ve müzikçiydi, ama kumazca ve hızla oynayıp astlarının oyun düzeyine yükselmeyi de biliyordu. Bu kez General Carreño ile ortak olup altı el oynamış, hepsini de kaybetmişti. Kâğıtları masaya fırlatıp, "Bok gibi bir oyun bu," dedi. "Bakalım üçlü piştiye kim cesaret edecek."

Oynadılar. Arka arkaya üç oyun kazanınca keyfi yerine gelmiş, Albay Wilson'u üçlü piştiyi oynama biçiminden ötürü gülünç duruma düşürmeye kalkmıştı. Wilson istifini bozmadı, ama onun coşkusundan yararlanarak

avantajlı duruma geçmeyi başardı; bir daha da kaybetmedi. General sinirlenmiş, dudakları sertleşip rengi uçmuş, gür kaşlarının altındaki çukur gözleri bir zamanların vahşi ışıltısını bulmuştu yeniden. Bir daha konuşmadı; sonu gelmez bir öksürük kendini oyuna vermesini engelliyordu. Saat on ikiyi geçince oyunu durdurdu.

"Bütün gece rüzgâr karşıdan yedim," dedi.

Masayı daha korunmalı bir yere taşıdılar, ama General kaybetmeye devam ediyordu. Çok yakınlarda bir yerde çığrından çıkmış bir eğlenceden duyulan fifreleri[1] susturmalarını söyledi ama fifreler, cırcırböceklerinin yaygarasının üzerinden duyulmaya devam ediyordu. Yerini değiştirdi, daha yüksek ve daha rahat oturabilmek için iskemlesine bir yastık koydurdu, bir fincan ıhlamur içti, o da öksürüğünü azdırdı, birkaç eli galerinin bir ucundan öbür ucuna yürüyerek oynadı, ama yine kaybediyordu. Wilson kan çanağına dönmüş berrak gözlerini General'e dikmişti ama o, onunkilere bakmaya tenezzül etmiyordu.

"Bu deste işaretli," dedi.

"Sizin desteniz, Generalim," dedi Wilson.

Gerçekten de kendi destelerinden biriydi, ama yine de tek tek inceledi ve sonunda desteyi değiştirtti. Wilson ona soluk aldırtmıyordu. Cırcırböcekleri sustular, sıcaktan yanan vadilerin ilk kokularını galeriye kadar getiren nemli bir esintinin sarstığı uzun bir sessizlik oldu, sonra bir horoz üç kez öttü.

"Bu horoz deli," dedi Ibarra. "Saat daha iki."

General gözlerini kâğıtlardan ayırmadan sert bir sesle emretti:

"Hiç kimse buradan bir yere kımıldayamaz, lanet olasıcalar!"

1. Yanlamasına çalınan, altı delikli olan, tahtadan bir tür flüt. (Y.N.)

Hiçbiri soluk almıyordu. İlgiden çok kaygıyla oyunu sürdüren General Carreño, iki yıl önce Bucaramanga'da Ocaña Konvansiyonu'nun sonuçlarını beklerlerken yaşadığı, hayatının en uzun gecesini anımsamıştı. Oyun oynamaya gecenin saat dokuzunda başlamışlar, oyun arkadaşlarının General'in arka arkaya üç el kazanmasına göz yummaları konusunda anlaşmaları ile ertesi sabah on birde bitirmişlerdi. Guaduas'taki bu gece de yeni bir güç denemesinden korkan General Carreño, Albay Wilson'a kaybetmeye başlaması için işaret etti. Wilson ona aldırmadı. Daha sonra Wilson beş dakikalık bir ara istediğinde teras boyunca arkasından giderek amonyaklı hırsını, sardunya saksılarının üstüne boşaltırken buldu onu.

"Albay Wilson, durun!" diye emretti General Carreño.

Wilson başını çevirmeden yanıt verdi:

"Bitirmemi bekleyin."

Son derece sakince işini bitirip pantolonunun önünü ilikleyerek döndü.

"Kaybetmeye başlayın," dedi General Carreño. "Sırf bahtsız bir dosta karşı bir saygı gösterisi olsun diye."

Wilson, hafif alaylı bir anlatımla, "Hiç kimseye böyle bir hakarette bulunmayı kabul edemem," diye karşılık verdi.

"Bu bir emirdir!" dedi Carreño.

Hazır ol durumuna geçen Wilson, azametli bir küçümsemeyle yüksekten baktı ona. Sonra masaya geri dönüp kaybetmeye başladı. General işin farkına varmıştı.

"Bunu bu kadar kötü yapmanız gerekmez, sevgili Wilson," dedi. "Zaten artık yatmaya gitsek iyi olacak."

Oyunun, birbirlerine olan duygularına bir zararı dokunmadığını belirtmek için her zaman masadan kalkarken yaptığı gibi kuvvetle ellerini sıkarak hepsiyle vedalaştı ve yatak odasına döndü. José Palacios yerde uyuyakalmıştı ama onun girdiğini görünce toparlandı. General

hızla soyundu, düşünceleri şaha kalkmış olarak hamakta çırılçıplak sallanmaya başladı, derin düşüncelere daldıkça solukları giderek daha gürültülü ve dayanılmaz oluyordu. Arkasından banyo küvetinin suyuna daldığında iliklerine kadar titredi, ama bu kez ateşten ya da soğuktan değil, öfkesinden. "Şu Wilson ne hinoğluhin," dedi.

En kötü gecelerinden birini geçirmekteydi. José Palacios, onun emirlerine karşı gelerek belki bir hekim çağırmaları gerekebilir diye subayları uyarmış, sonra terletip ateşini düşürmek için onu çarşaflara sarılı tutmuştu. Pek çok çarşafı sırılsıklam etmiş, arada bir anlık yatışmalar, daha sonra sayıklama nöbetlerine dönüşmüştü. Birçok keresinde şöyle haykırmıştı: "Susturun şu fifreleri, kahrolasıcalar!" Ama bu kez kimse ona yardım edemedi, çünkü fifreler gece yarısından beri zaten susmuşlardı. Daha sonra bitkinliğinin kabahatini yükleyecek birini buldu.

"Bu herifler bana o pezevenk gömlekçi Yerli'yi salık verinceye dek kendimi çok iyi hissediyordum," dedi.

Honda'ya kadar olan yolun son bölümü öylesine acılı bir geceden sonra ancak onunki gibi bir fiziksel dayanıklılık ve iradeyle katlanılabilecek, sanki sıvı bir havanın içinden ve tüyler ürpertici bir dağ yolundan geçiyordu. Daha yolun başında General, Albay Wilson'un yanında gidebilmek için her zamanki konumundan geriye kalmıştı. Onun bu jestini oyun masasındaki kırgınlıkları unutmaya bir çağrı biçiminde yorumlayan Albay, elini üstüne koyabilmesi için şahin tutar gibi kolunu uzattı ona. Böylece, Albay Wilson onun bu saygılı halinden duygulanmış olarak, o ise kalan son gücüyle soluk soluğa, ama yine de atının üstünde dimdik oturarak dağ yolundan inişi birlikte yapmışlardı. Yolun en dik bölümü sona erdiğinde başka dünyalardan gelir gibi bir sesle sordu:

"Şimdi Londra nasıldır acaba?"

Albay Wilson, gökyüzünün nerdeyse tam ortasındaki güneşe bakıp, "Kötüdür, Generalim," dedi.

General hiç şaşırmadan aynı sesle yine sordu:

"Neden ki?"

"Çünkü şimdi orada saat akşamın altısı, Londra'nın en kötü saati," dedi. "Üstelik pis, cansız bir yağmur yağıyor olsa gerek, tıpkı bataklık suyu gibi; çünkü ilkbahar bizim en kötü mevsimimizdir."

"Sıla hasretini yendiğinizi söylemeyin bana," dedi General.

"Aksine, hasret beni yendi," diye yanıt verdi Wilson.

"O halde, dönmek istiyor musunuz, istemiyor musunuz?"

"Hiç bilmiyorum Generalim; benim olmayan bir yazgının insafına kalmışım."

General dosdoğru onun gözlerinin içine bakarak şaşkınlıkla şöyle dedi:

"Bunu benim söylemem gerekirdi." Yeniden konuştuğunda sesi de tavrı da değişmişti. "Kaygılanmayın," dedi. "Ne olursa olsun Avrupa'ya gideceğiz, yalnızca babanızı sizi görme zevkinden yoksun bırakmamak için olsa bile." Sonra bir süre düşünüp ekledi: "İzin verirseniz size son bir şey söyleyeyim, sevgili Wilson: Sizin hakkınızda her şeyi söyleyebilirler ama asla hinoğluhin diyemezler."

General'in mertçe pişmanlıklarına alışık olan Albay Wilson bir kez daha ona teslim olup gevşemişti, hele hele bir iskambil fırtınasından ya da zaferle sonuçlanan bir savaştan sonra Amerika'nın en ünlü hastasının ateşler içinde yanan eli, avcısının kolundaki bir şahin gibi onun koluna tutunmuş olarak ağır ağır hayvanını sürerken; hava sıcaktan kaynamaya başlıyor, başlarının üzerinde uçuşan bazı leş kuşlarını sanki sinek kovalar gibi ürkütmeleri gerekiyordu.

Yokuşun en zor yerinde, sırtlarına asılı sandalyeler-

de bir grup Avrupalı yolcuyu taşıyan Yerlilere rastladılar. Az sonra inişin bitmesine yakın, yanlarından deli gibi geçen bir atlı aynı yöne doğru dörtnala uzaklaştı. Yüzünü hemen hemen tümüyle örten kırmızı bir kukuleta vardı başında ve telaşlı hali öyle bir kargaşa yaratmıştı ki, Yüzbaşı Ibarra'nın katırı korkudan neredeyse uçurumdan aşağı yuvarlanıyordu. General, atlının arkasından yetişip haykırdı:

"Geçtiğin yere dikkat etsene, kahrolasıca!"

İlk dönemeçte onu gözden kaybedinceye kadar peşinden gitti, dağ yolunun daha aşağılardaki dönemeçlerinde her ortaya çıkışında onu gözlüyordu.

Öğleden sonra saat ikide son tepeyi de aştıklarında, önlerindeki ufuk pırıl pırıl bir düzlüğe açılmıştı, onun ötesinde de, suları çamurlu büyük bir ırmağın üstündeki İspanyol yapısı taş köprüsüyle, yıkıntı halindeki surlarıyla ve bir depremde yıkılmış çan kulesiyle, ünlü Honda kenti tam bir gevşeklik içinde uzanıyordu. General, sıcaktan kavrulan vadiye baktı, ancak o anda sonu gelmeyen doludizgin koşusuyla köprüyü geçmekte olan kırmızı başlıklı süvarinin dışında hiçbir şeye heyecan göstermedi. Sonra yeniden dalgınlığından sıyrılarak, "Hey ulu Tanrım," dedi. "Bu kadar acele etmesi, artık gidiyor olduğumuz haberini içeren bir mektubu Casandro'ya yetiştirme çabasıyla açıklanabilir ancak."

General geldiğinde halkın gösteri yapmaması konusundaki uyarıya rağmen coşkulu bir atlılar grubu onu limanda karşılamaya çıkmış, Vali Posada Gutiérrez, bir bando ile üç gün sürecek havai fişek gösterileri düzenlenmişti. Ancak yağmur, yolcular daha çarşının sokaklarına varmadan, şenlikleri berbat etmişti. Sokaklardaki taşları yerinden söküp yoksul mahalleleri basacak hızda yağan zamansız bir sağanaktı bu, ama sıcaklık olduğu gibi kalmıştı. Selamlaşmaların kargaşası içinde birisi o her zamanki aptalca sözü tekrarladı: "Hava o kadar sıcak ki tavuklar pişmiş yumurta yumurtluyor." Bu alışılmış sel felaketi hiçbir değişiklik göstermeden arka arkaya üç gün sürdü. Herkesin öğlen uykusuyla kendinden geçtiği bir sırada dağlardan inen kapkara bir bulut kentin üzerine gelip oturuyor ve ani bir sağanak halinde içini boşaltıyordu. Sonra güneş pırıl pırıl gökyüzünde yeniden önceki hızıyla parlarken belediye görevlileri sokaklardaki sel kalıntılarını temizliyorlar, sonra dağların doruklarında sabahın kara bulutu yeniden toplanmaya başlıyordu. Günün ya da gecenin her saatinde, içerde de dışarda da sıcak bir hava esip duruyordu.

Yüksek ateşten perişan olan General, resmî karşılama törenine zor dayanabilmişti. Belediye meclisi salo-

nunda hava fokur fokur kaynıyordu, neyse ki o, piskoposun çok ağır ve isteksiz bir sesle yaptığı konuşmayı koltuğundan kalkmadan atlatmıştı. Organzeden volanlı giysisinin üstüne melek kanatları takılı on yaşında bir kız çocuğu, acelesinden sözcükleri yuta yuta, General'in zaferleri hakkında bir şiiri ezbere okumaya başladı. Ancak şaşırınca şiiri başka bir yerinden almış, sonra yeniden şaşırıp takılınca ne yapacağını bilemez bir halde korku dolu minik gözlerini General'e dikmişti. General onun sıkıntısını paylaşmak için gülümseyerek alçak sesle dizeleri anımsattı.

Kılıcının parıltısı
Ününün ışıl ışıl yansımasıdır.

İktidarının ilk yıllarındayken General, çok kalabalık, çok büyük ziyafetler verir, konuklarını bol bol yiyip sarhoş oluncaya kadar içmeye özendirirdi. Bu görkemli geçmişten, geriye, üzerlerine adının baş harfleri kazınmış olan kendi çatal bıçakları kalmıştı; José Palacios bunları her davete götürürdü. Honda'da masanın başındaki onur yerini almayı kabul etmişti, ama yalnızca bir kadeh porto içmiş, nehir kaplumbağası çorbasından zar zor bir yudum almayı denediyse de ağzında hiç hoş olmayan bir tat kalmıştı.

Albay Posada Gutiérrez'in kendi evinde onun kalması için hazırlattığı özel daireye erkenden çekilmiş, ancak ertesi gün Santa Fe'den gelecek postayı bekledikleri haberi zaten az olan uykusunu büsbütün kaçırmıştı. Büyük bir kaygıya kapılıp üç günlük bir bekleyişten sonra yeniden bahtsızlığını düşünmeye, durmadan sorduğu aynı sorularla José Palacios'a eziyet etmeye başlamıştı. Kendisi ayrıldığından beri neler olup bittiğini, onunkinden farklı bir hükümetle kentin nasıl yönetildiğini, yaşa-

mın onsuz nasıl olduğunu bilmek istiyordu. Öfkeli bir zamanında şöyle demişti: "Amerika, aklını kaçırmış bir yarım küredir." Honda'daki o ilk gece buna inanması için daha da çok nedeni vardı.

Geceyi, sivrisinekler yüzünden ayakta geçirdi, çünkü cibinlikle uyumaya yanaşmıyordu. Ya kendi kendine konuşarak odada dolaşıyor, ya iki yana iyice yalpalayarak hamakta sallanıyor, ya battaniyeye sarınıp kendini sıcağa bırakıyor, terden sırılsıklam olup nerdeyse çığlıklar atarak sayıklıyordu. José Palacios da onun sorularına yanıtlar vererek yeleğinin iliklerine tutturduğu köstekli saatlerine bakmaya gerek görmeden, saydığı dakikalara göre saatin kaç olduğunu sürekli söyleyerek onunla birlikte sabahı etti. Hamağı tek başına itmeye gücü kalmadığını hissettiği zaman onu José Palacios sallamış, bir saatten fazla uyumasını sağlayıncaya kadar bir bez parçasıyla sivrisinekleri kovalamıştı. Ama General, şafak sökmeden önce avluda hayvanların gürültüsüyle insan seslerini duyunca irkilerek uyanmış, üzerinde geceliğiyle postayı almaya koşmuştu.

Aynı kafileyle, son dakikada çıkan bir aksilik yüzünden Santa Fe'de kalmış olan Meksikalı yaveri genç yüzbaşı Agustín de Iturbide de gelmişti. Mareşal Sucre'den, veda törenine vaktinde yetişemediğine yürekten üzüntüsünü bildiren bir mektup getirmekteydi. Postadan Cumhurbaşkanı Caycedo tarafından iki gün önce yazılmış bir mektup daha çıkmıştı. Vali Posada Gutiérrez, az sonra elinde pazar gazetelerinin kupürleriyle General'in yatak odasına girmiş, General de ondan mektupları okumasını istemişti, çünkü ışık gözleri için yeterli değildi.

Gelen haberlere göre pazar günü Santa Fe'de yağmur durmuş, çocuklarıyla birlikte birçok aile, sepetlerine doldurdukları kızarmış süt domuzu, fırında işkembe, pirinçli kan sosisleri, erimiş peynirli taze patatesle çift-

likleri istila etmişler, o patırtıdan beri kentte görülmemiş pırıl pırıl bir güneşin altında çimenlere oturup yemek yemişlerdi. Bu mayıs mucizesi, cumartesinin gergin havasını dağıtmıştı. San Bartolomé Koleji öğrencileri, pek çok kez görülmüş olan alegorik kurşuna dizme oyunuyla yeniden sokaklara dökülmüşler, ama bu kez hiçbir yankı yaratamamışlardı. Akşam olmadan sıkılıp dağılmışlar, pazar günü ise tüfeklerinin yerine küçük gitarlarını alarak çiftliklerde güneşlenen halkın arasında *bambuco*[1] söylerken görülmüşlerdi, ta ki öğleden sonra saat beşte hiçbir belirti göstermeden yağmur yeniden yağmaya başlayıp eğlence bitinceye kadar.

Posada Gutiérrez mektubu okumasını yarıda keserek General'e, "Artık bu dünyada hiçbir şey şanınıza gölge düşüremez," dedi. "Ne derlerse desinler, Ekselansları dünyanın öbür ucuna kadar her yerde Kolombiyalıların en büyüğü olmaya devam edecek."

"Bundan kuşkum yok," dedi General, "Baksanıza güneşin yeniden parlaması için benim çekip gitmem yeterli olmuş."

Mektupta sinirlendiği tek şey, cumhurbaşkanı vekilinin, Santander yanlılarından sanki resmî bir terimmiş gibi "liberaller" diye söz etme yanılgısına düşmüş olmasıydı. "Demagogların kendilerine liberal deme hakkını nereden aldıklarını bilmiyorum," dedi. "Bu sözcüğü de aşırmışlardır, hiç ötesi yok, ellerine gelen her şeyi çaldıkları gibi." Hamaktan inip asker adımlarıyla odayı bir uçtan öbürüne ölçerken, Vali'ye içini dökmeye devam ediyordu. Sonunda, "İşin doğrusunu isterseniz burada benimle birlikte olanlarla bana karşı olanların dışında başka parti yok, bunu siz benden daha iyi biliyorsunuz," diye

1. Kolombiya halk şarkısı ve dansı. (Ç.N.)

sözünü tamamladı. "Kimse inanmasa bile, benden daha liberali yok."

Vali'nin özel bir habercisinin daha sonra getirdiği sözlü bir mesaja göre Manuela Sáenz kendisine hiçbir şey yazmamıştı, çünkü postalar onun mektuplarını kabul etmeme konusunda kesin talimat almışlardı. Haberi Manuela yollamış, aynı gün bu yasaklamayı protesto eden bir mektupla cumhurbaşkanı vekiline de başvurmuştu; bu durum karşılıklı bir dizi suçlamalara neden olacak ve sonunda Manuela'nın sürgüne yollanıp unutulmasıyla sonuçlanacaktı. Yine de, bu cefalı aşkın bahtsızlıklarını yakından tanıyan Posada Gutiérrez'in korktuğunun aksine, General bu kötü haber karşısında gülümseyerek, "Bu çalışmalar benim kaçık sevgilimin doğal halidir," dedi.

José Palacios, Honda'daki üç günün programlanmasındaki saygısızlık karşısında duyduğu hoşnutsuzluğu gizlememişti. En şaşırtıcı davet, oradan altı fersah[1] uzaklıktaki Santa Ana gümüş madenlerine bir gezi idi, ama ondan daha şaşırtıcı olan şey General'in bu daveti kabul etmesi, daha da şaşırtıcısı ise yeraltında bir galeriye inmesi olmuştu. Daha da kötüsü: Dönüş yolunda, ateşinin yükselmesine, başının ağrıdan çatlamasına rağmen, ırmağın sakin bir yerinde suya atlayıp yüzmüştü. Llanos bölgesindeki bir sel suyunu tek kolu bağlı olarak geçmek için bahse tutuştuğu, böyleyken bile en usta yüzücüyü yendiği zamanlar uzaklarda kalmıştı. Yine de bu kez yarım saat boyunca yorulmadan yüzmüş, ama sıska bir köpeğinkine benzer kaburgalarını ve raşitik bacaklarını görenler bu kadar çelimsiz bir bedenle yaşamını sürdürebilmesine akıl erdirememişlerdi.

Belediye başkanlığı son gece General'in onuruna bir

1. Eskiden kullanılan, yaklaşık 5 km olan bir uzunluk ölçüsü. (Y.N.)

balo düzenlemiş, ancak gezinin verdiği yorgunluk nedeniyle General katılamayacağını bildirip özür dilemişti. Öğleden sonra saat beşten sonra yatak odasına kapanarak Fernando'ya General Domingo Caycedo'nun mektubuna yanıt yazdırmış, sonra da bazılarının kahramanının kendisi olduğu Lima aşk öykülerinden birkaç sayfa daha okutmuştu. Daha sonra da ılık bir banyo yapıp kendi onuruna verilen balodan rüzgârla birlikte kulağına gelen müzik esintilerini dinleyerek hamakta hareketsiz yatmıştı. José Palacios onun uyuduğunu sanmışken şöyle dediğini duydu:

"Şu valsi anımsamıyor musun?"

Uşağının belleğinde müziği canlandırabilmek için ıslıkla birkaç ölçü çaldı, ama José Palacios ne olduğunu çıkaramamıştı. "Chuquisaca'dan gelip Lima'ya vardığımız gece en çok çalınan valsti bu," dedi General. José Palacios bunu anımsamıyordu ama 8 Şubat 1826 gecesinin zaferini asla unutamazdı. O sabah Lima onlara görkemli bir kutlama şenliği düzenlemiş, General de buna her fırsatta mutlaka yinelediği bir tümceyle karşılık vermişti: "Peru'nun bu geniş topraklarında artık tek bir İspanyol bile kalmadı." O gün, General'in kendi deyişiyle, o zamana kadar yeryüzünde görülmüş en geniş, en olağanüstü ya da en güçlü uluslar birliğine dönüştürmeye niyetlendiği o uçsuz bucaksız kıtanın bağımsızlığı kabul edilmişti. Şenliğin heyecanı, Limalı hanımlardan bir tekinin bile onunla dansı kaçırmaması için gerektiği kadar yeniden çaldırdığı bu valsle birlikte kalmıştı aklında. Kentte o güne kadar görülen en göz kamaştırıcı üniformaları içindeki subayları, güçleri yettiğince onun gibi dans etmişlerdi; hepsi de hayranlık uyandıran bu usta valsçilerin anıları, damlarının kalbinde, savaşta kazandıkları şan ve şöhretten daha uzun süre yer etmişti.

Honda'daki son gece de eğlenceyi zafer valsiyle açmışlardı; General bu valsi yeniden çalmalarını umarak

hamağında bekledi. Ama baktı ki vals yinelenmiyor, birdenbire yerinden fırlayıp madenlere yapılan gezide giymiş olduğu binici kıyafetini üstüne geçirerek balo salonuna geldiği ilan edilmeden içeri giriverdi. Her eş değiştirişinde parçayı yeniden çaldırarak belki de özlemlerinin külleri üzerine bir zamanların görkemini yeniden kurmaya çalışarak hemen hemen üç saat boyunca dans etti. Herkesin yorulup çekildiği, bomboş salonda en son kalan damıyla şafak sökünceye kadar dans etmeyi bir tek kendisinin sürdürdüğü o aldatıcı yıllar gerilerde kalmıştı. Dans etmek onun için öylesine karşı konulmaz bir tutkuydu ki kimseyi bulamadığı zaman damsız olarak kendi kendine ya da yalnızca ıslıkla çaldığı müziğin eşliğinde dans eder, büyük sevinçlerini yemek odasının masasına çıkıp dans ederek dile getirirdi. Honda'daki son gece artık gücü öylesine azalmıştı ki dans aralarında kolonyalı mendilin kokusunu içine çekerek kendini toplaması gerekiyordu, ama o denli büyük bir coşkuyla, öylesine gençlere özgü bir ustalıkla dans etmişti ki, ölüm halinde hasta olduğu söylentilerini ister istemez yalancı çıkarmıştı.

Gece yarısından biraz sonra eve döndüğünde, kendisini kabul salonunda bir kadının beklemekte olduğunu haber verdiler. Zarif ve görkemli biriydi bu, mis gibi çiçek kokuları saçıyordu. Bileklerine kadar inen uzun kollu kadife bir giysi, incecik sahtiyandan binici çizmeleri giymişti, başında da Ortaçağ hanımlarının kullandıkları tipte ipek tüllü bir şapka vardı. Ziyaretin biçimine ve saatine şaşıran General, saygılı bir reverans yaptı kadına. O ise hiçbir şey söylemeden boynunda asılı olan bir madalyonu onun gözlerinin düzeyine kaldırdı, o zaman General şaşkınlıkla tanıdı onu.

"Miranda Lyndsay!" dedi.

"Benim," dedi kadın, "Artık aynı olmasam da."

Anadili olan İngilizcenin izini belli belirsiz taşıyan,

viyolonselinki gibi kalın ve sıcak sesi, General'de yinelenmesi olanaksız anılar uyandırmış olmalıydı. Kapıdan kendisine göz kulak olan nöbetçiyi elinin bir işaretiyle savdıktan sonra onun karşısına, neredeyse dizleri birbirine değecek kadar yakınına oturdu ve ellerini tuttu.

Bundan on beş yıl önce, ikinci bir sürgün geçirmekte olduğu Kingston'da, İngiliz tüccar Maxwell Hyslop'un evindeki teklifsiz bir yemekte tanışmışlardı. Hiç kimsenin okumadığı altı ciltlik anılarını yazmak için Makaika'da bir şekerkamışı çiftliğine çekilmiş emekli İngiliz diplomatı Sir London Lyndsay'in tek kızıydı. Miranda'nın kayıtsız kalınamayacak güzelliği ve genç sürgünün kolay fethedilir kalbine rağmen o zamanlar General, düşlerine fazlasıyla dalmış ve kimseye dikkat edemeyecek kadar bir başkasına bağımlıydı.

Miranda, General'i her zaman, otuz üç yaşından çok büyük gösteren, kapkara sert siyah bıyıklarıyla favorileri ve omuzlarına kadar inen saçlarıyla kemikli ve solgun yüzlü bir adam olarak hatırlayacaktı. Beyaz kravatı, iklime göre fazla kalın ceketi ve yakasındaki romantiklere özgü gardenyası ile, bütün sömürge aristokrasisi gençleri gibi İngiliz tarzında giyinmişti. 1810 yılının sefih bir gecesinde, onu bu biçimde giyinmiş gören erkek düşkünü bir orospu, bir Londra genelevinin Yunanlı pezevengi sanabilirdi.

İyi ya da kötü olarak onda en çok hatırlanacak şey büyüleyici gözleri ve yırtıcı kuşlarınki gibi sinirli bir sesle sürüp giden sonu gelmez, yorucu konuşmasıydı. En tuhaf yönü de gözlerini kaldırmaması, yemekte hazır bulunanların yüzlerine bakmadan dikkatlerini çekmesiydi. Kanarya Adaları'nın diksiyonu ve ahengiyle ve Madrid ağzının seçkin biçimleriyle konuşuyor, İspanyolca anlamayan iki davetlinin hatırına o gün ilkel ama anlaşılır bir İngilizceyi de zaman zaman kullanıyordu.

Yemek boyunca kendi hayallerinden başka hiç kimseye ilgi göstermemişti. Bilgili ve tumturaklı bir anlatımla hiç durup dinlenmeden konuşmuş, daha kıvamına gelmemiş kehanet benzeri sözler söylemişti; bunlardan birçoğu o geceden üç gün sonra bir Kingston gazetesinde yayımlanan, tarihin "Jamaika Mektubu" olarak anacağı destansı bir açıklamada yer alacaktı. "Bizi yeniden köleliğe götüren İspanyollar değil, bizim kendi içimizde bölünmemiz olmuştur," demişti. Amerika'nın büyüklüğünden, kaynaklarından ve olanaklarından söz ederken birkaç kez şöyle yinelemişti: "Biz insan soyunun küçük bir bölümüyüz." Eve döndüklerinde babası, Miranda'ya, adadaki İspanyol ajanlarını o derece huzursuz eden bu komplocuyu nasıl bulduğunu sormuş, o da tek bir tümceyle onu tanımlamıştı: "*He feels he's Bonaparte.*"[1]

Günler sonra General, ertesi cumartesi gecesi saat dokuzda, yalnız ve yayan olarak ıssız bir yerde kendisiyle buluşması için ayrıntılı bilgiler içeren beklenmedik bir mesaj almıştı ondan. Bu meydan okuma, yalnızca kendi yaşamını değil, tüm Amerika'nın kaderini tehlikeye atabilirdi, çünkü o sıralarda General, bastırılmış bir ayaklanmadan artakalan son gücü oluşturuyordu. Beş yıl süren inişli çıkışlı bir bağımsızlıktan sonra İspanya, "Barışçı" diye anılan General Pablo Morillo'nun vahşice saldırısına karşı koyamayan Nueva Granada Genel Valiliği ile Venezuela Komutanlığı topraklarını yeniden ele geçirmişti. Yurtseverlerin en üst düzey yönetim kadrosu, okuma yazma bilen herkesi idam etme biçimindeki basit bir formül uygulamasıyla yok edilmişti.

Bağımsızlık tohumunu Meksika'dan Rio de la Plata'ya kadar eken aydın kreol kuşağı içinde davaya en

1. (İng.) Kendini Bonaparte sanıyor. (Ç.N.)

inanmışı, en azimlisi, en ileri görüşlüsü ve siyasal yeteneğini savaş sezgisiyle en iyi kaynaştıran oydu. Yanındaki askerî yardımcıları, azat edildikten sonra da ona hizmet etmeyi sürdürmüş iki eski kölesi ve José Palacios ile birlikte iki odalı bir kiralık evde oturuyordu. Korumasız olarak gece vakti dışarı çıkıp ne olduğu belirsiz bir randevuya yayan gitmek yalnızca yararsız bir tehlike değil, aynı zamanda tarihsel bir saçmalık olurdu. Ancak yaşamına ve davasına verdiği tüm değere rağmen, hiçbir şey ona güzel bir kadının gizemi kadar çekici gelemezdi.

Miranda, öngörülen yerde atının sırtında bekliyordu onu, o da yalnızdı. Onu atının terkisine alıp görünmez bir patikadan götürmüştü. Uzaklarda denizin üstünde çakan şimşekler ve gökgürültüleriyle dolu bir yağmur sıkıntısı vardı havada. Karanlıklar içinde kısa kısa havlayan bir sürü kara köpek atın ayakları arasında dolaşıyor, Miranda İngilizce olarak sürekli mırıldandığı yumuşak sözlerle onları uzakta tutuyordu. Sir London Lyndsay'in kendisinden başka hiç kimsenin hatırlamayacağı anılarını yazmakta olduğu şeker fabrikasının çok yakınından geçmişler, taşlarla dolu bir dereyi aşıp, dibinde terk edilmiş bir keşişhane bulunan bir çam ormanına girmişler, orada attan inmişlerdi. Miranda elinden tutup karanlık mihrap bölümünden ayin eşyalarının bulunduğu yıkıntı halindeki odaya götürmüştü onu. Duvara sokulmuş bir meşalenin ışığıyla az çok aydınlanan bu yerde, baltayla kabaca yontulmuş iki kütükten başka eşya yoktu. Ancak o zaman birbirlerinin yüzünü görebilmişlerdi. General ceketsizdi, saçlarını bir kurdeleyle ensesinde at kuyruğu gibi toplamıştı; Miranda'ya yemekte olduğundan daha genç ve çekici görünmüştü.

General herhangi bir girişimde bulunmadı, çünkü baştan çıkarma yöntemi hiçbir kurala bağlı olmayıp duruma göre farklılık gösteriyordu; özellikle de atacağı ilk adım. "Aşka girişte yapılacak hiçbir hatanın sonradan dü-

zeltilmesi mümkün değildir," derdi. O anki durumda ise, mademki kararı veren Miranda'ydı, tüm engellerin önceden yok edildiğinden emin olsa gerekti.

Ama yanılmıştı. Güzelliğinin yanı sıra Miranda, göz ardı edilemeyecek kadar özsaygılı bir kişiydi, bu nedenle General, o gece de ilk girişimi kendisinin yapması gerektiğini anlayıncaya kadar oldukça vakit geçmişti. Miranda oturmalarını istemiş, tıpkı on beş yıl sonra Honda'da yapacakları gibi, yontulmuş kütüklerin üzerine karşılıklı, neredeyse dizleri birbirine değecek kadar yakın oturmuşlardı. General onun ellerini tutmuş, kendisine doğru çekerek öpmek istemişti. O ise soluğunu duyacak kadar yaklaşmasına izin verdikten sonra yüzünü çekmiş, "Her şeyin bir zamanı var," demişti.

Daha sonra birçok kez yaptığı girişimler aynı sözlerle sonuçlanmıştı. Gece yarısı olup da dışarıda yağan yağmur damdaki tepe deliklerinden içeri sızmaya başladığında karşılıklı olarak el ele oturmayı sürdürüyorlar, General o günlerde kafasında oluşturduğu bir şiirini okuyordu ona. Aşk komplimanlarıyla savaş kabadayılıklarının birbirine karıştığı kusursuz vezinli, kafiyeli on birer hecelik sekiz dizeli bir şiirdi bu. Miranda çok etkilenmiş, yazarını tahmin etmeye çalışarak üç şair adı söylemişti.

"Bu şiir, bir subayın," demişti General.

"Savaş subayı mı, salon subayı mı?" diye sormuştu Miranda.

"Her ikisi de. Gelmiş geçmişlerin içinde en büyüğü, en yalnız olanı."

Miranda, Señor Hyslop'un yemeğinden sonra babasına söylemiş olduğu sözü anımsamıştı:

"Sadece Bonaparte olabilir."

"Hemen hemen," demişti General, "Ancak aradaki manevi fark çok büyük, çünkü bu şiirin yazarı, kendisine taç giydirilmesine izin vermemişti."

Miranda, aradan yıllar geçip de ondan yeni haberler aldıkça onun yaratıcı gücündeki bu canlılığın yaşamının önbelirtisi olduğunun bilincine varıp varmadığını, her defasında daha büyük bir merakla kendi kendine sormuştu. Ama o gece bu aklına bile gelmemişti; onu, güçendirmeden ve şafak vakti yaklaştıkça giderek daha inatlaşan saldırılarına ödün vermeden oyalamak yükümlülüğüne kendisini öylesine kaptırmıştı ki. Onun kaçamak birkaç öpücük almasına izin vermişti; ama o kadar.

"Her şeyin bir zamanı vardır," diyordu.

"Bugün öğleden sonra saat üçte, Haiti gemisiyle temelli gidiyorum," demişti General.

Miranda ise harika bir gülüşle onun bu kurnazlığını bozmuş, "Bir kere gemi, cumadan önce yola çıkmıyor," demişti. "Üstelik dün Señora Turner'e ısmarladığınız pastayı, bu gece dünyada benden en çok nefret eden kadının davetine götürmeniz gerekiyor."

Bu dünyada ondan en çok nefret eden kadın, onun gibi Jamaika'da sürgünde olan güzel ve zengin bir Dominikliydi; söylediklerine göre General birkaç kez onun evinde yatıya kalmıştı. O gece de onun yaş gününü baş başa kutlayacaklardı.

"Casuslarımdan daha iyi haber alıyorsunuz," dedi General.

"Ya ben de casuslarınızdan biriysem diye hiç aklınıza gelmiyor mu?"

General onun bu sözlerinden hiçbir şey anlamamıştı, ta ki sabahın altısında evine dönüp arkadaşı Félix Amestoy'u sahte aşk randevusu olmasaydı kendisinin yatıyor olacağı hamakta kanlar içinde ölmüş olarak buluncaya kadar. Arkadaşı acil bir mesaj vermek için onun dönmesini beklerken uykuya yenik düşmüş, azatlı hizmetkârlardan biri onu General sanarak İspanyollardan aldığı para karşılığında on bir yerinden bıçaklayarak

öldürmüştü. Miranda suikast hazırlığından haberli olmuş, hiç kimsenin dikkatini çekmeden bunu önleyecek başka bir önlem gelmemişti aklına. General minnettarlığını kendisine bildirmeyi istemiş, ama Miranda, onun mesajlarına yanıt vermemişti. Bir korsan teknesiyle Port au Prince'e gitmeden önce, annesinden kalma değerli bir madalyonu, içinde imzasız bir tek satır bulunan bir notla birlikte José Palacios'a verip ona yollamıştı:

"Ben, önemli olaylarla dolu bir yazgıya mahkûmum."

Miranda, daha sonraki yıllarda özgür Haiti Cumhurbaşkanı General Alexandre Pétion'un yardımıyla ülkesine geri dönen, bir grup yalınayak Llanoluyla birlikte Andlar'ı geçip Boyacá Köprüsü'nde kraliyet ordularını bozguna uğratan, Nueva Granada'yı ikinci kez ve sonsuza dek kurtaran, sonra kendi anayurdu Venezuela'yı, en sonunda da güneyde Brezilya İmparatorluğu sınırlarına kadar uzanan kayalık toprakları özgürlüğüne kavuşturan genç savaşçının bu gizemli tümcesini asla anlayamamıştı. Özellikle onun yiğitliklerini anlatmaktan bıkmayan yolcuların öyküleri yüzünden onun izini kaybetmemişti. Eski İspanyol sömürgelerinin bağımsızlığı çözüme kavuşunca, Miranda, Honda Vadisi'nde Jamaika cinsi şekerkamışı kütükleri dikmek üzere işini değiştirip Nueva Granada'da yerleşen bir İngiliz topografı ile evlenmişti. Önceki gün oradayken, eskiden tanıdığı Kingston sürgününün, evinden yalnızca üç fersah uzaklıkta bulunduğunu duymuştu, ancak madenlere vardığında, General, Honda'ya dönmek üzere yola çıkmıştı bile, Miranda ona yetişebilmek için yarım gün at koşturmak zorunda kalmıştı.

Eskisi gibi favorileri ve delikanlı bıyığı olmadan, seyrelmiş kır saçları ve onda sanki bir ölüyle konuşuyormuş gibi şaşırtıcı bir izlenim bırakan son derece bozulmuş görünümüyle General'i yolda görse tanımazdı. Miranda, sokakta tanınma tehlikesini bir kez atlattıktan

sonra onunla konuşmak üzere yüzündeki tülü kaldırmak niyetindeydi, ama onun da zamanın kendi yüzünde bıraktığı izleri göreceği korkusu bunu yapmasını engellemişti. Başlangıçtaki incelik dolu sözler biter bitmez Miranda doğrudan konuya girdi:

"Sizden bir şey rica etmeye geldim."

"Emrinize amadeyim."

"Beş çocuğumun babası, birini öldürmek suçundan mahkûm olduğu uzun bir cezayı çekmekte."

"Bir onur sorunu muydu?"

"Düelloda." Sonra hemen açıkladı: "Kıskançlık nedeniyle."

"Asılsızdı tabii."

"Aslı vardı."

Ama artık her şey geçmişte kalmıştı, General bile. Ondan istediği tek şey, kocasının mahpusluğuna son verilmesi için gücünü kullanmasıydı. General gerçeği söylemekten başka bir şey yapamadı:

"Gördüğünüz gibi hastayım, kimsesizim, ama bu dünyada sizin için yapamayacağım hiçbir şey yoktur."

Konu hakkında not alması için Yüzbaşı Ibarra'yı çağırttı, mahkûmun bağışlanması için gücü azalmış da olsa elinden geleni yapacağına söz verdi. Aynı gece kesinlikle gizli kalması koşuluyla, yazılı hiçbir şey bırakmadan General Posada Gutiérrez'le görüş alışverişinde bulundu, ancak her şey yeni hükümetin eğilimini öğreninceye kadar askıda kalacaktı. Evin kapısında altı tane koruma görevlisi azatlının onu beklemekte oldukları sundurmaya kadar Miranda'ya eşlik etti.

"Çok mutlu bir geceydi," dedi Miranda.

General sormadan edemedi:

"Bu gece mi, o gece mi?"

"Her ikisi de."

Bir genel vali atı gibi süslü koşumlarıyla güçlü ve

güzel bir hayvana bindi, arkasına bakmadan dörtnala sürüp gitti. General, sokağın dibinde gözden kayboluncaya kadar kapı sundurmasında beklemişti, yolculuğa ırmak yoluyla devam etmek üzere José Palacios şafak sökerken onu uyandırdığında hâlâ Miranda'yı düşünde görüyordu.

General, tekne seferleri başlatılması için Alman komodoru Juan B. Elbers'e özel bir ayrıcalık tanıdığından beri, aradan yedi yıl geçmişti. Kendisi de Ocaña'ya yaptığı yolculukta Barranca Nueva'dan Puerto Real'e kadar onun gemilerinden biriyle gitmiş, bunun rahat ve güvenilir bir yolculuk olduğunu kabul etmişti. Ancak, Komodor Elbers, özel bir ayrıcalıkla desteklenmedikçe işin zahmetine değmeyeceğini düşünmüş, General Santander de cumhurbaşkanı yardımcısıyken kendisine bu ayrıcalığı koşulsuz olarak tanımıştı. Aradan iki yıl geçtikten sonra General, ulusal Meclis tarafından kendisine verilen tam yetkiye dayanarak kehanet gibilerden söylediği sözlerinden biriyle bu anlaşmayı bozmuştu: "Bunun tekelini Almanlara bırakacak olursak sonunda onu Birleşik Devletler'e devrederler." Daha sonra da tüm ülkede nehir trafiğine tam serbestlik tanımıştı. Bu nedenle, yolculuk yapmaya karar verirse, binebileceği bir tekne istediğinde, kendisinden öç alındığı duygusunu fazlasıyla veren birtakım gecikmeler ve bahanelerle karşılaşmış, gitme vakti geldiğinde de nehirde her zaman gidip gelen külüstür teknelere razı olmak zorunda kalmıştı.

Liman, sabahın beşinde, eski günlerdeki uğurlamaların görünümünü vermek için Vali tarafından alelacele toplanmış atlı ya da yaya halkla dolmuştu. Avazları çıktığı kadar bağırarak nöbetçi askerleri baştan çıkarmaya çalışan fahişelerle dolu sayısız kano, iskelenin çevresinde dolanıyor, askerler de onlara açık saçık sözlerle karşılık veriyorlardı. General, resmî maiyetiyle birlikte saat altıda geldi. Vali'nin evinden oraya kadar, kolonyaya batırılmış

bir mendille ağzını örterek ağır ağır yürüyüp gelmişti.

Havanın bulutlu olacağı anlaşılıyordu. Alışveriş merkezindeki dükkânlar ortalık aydınlandığından beri açıktı, bunlardan bazıları yirmi yıl önceki bir depremden beri hâlâ yıkık olan evlerin kalıntıları arasında hemen hemen açık havada iş görüyordu. General kendisini pencerelerden selamlayanlara elindeki mendille karşılık veriyordu, ama bunlar azınlıktaydılar, çünkü pek çoğu, onun berbat görünümünden şaşkına dönmüş bir halde, onun geçmesini sessizce izliyorlardı. General ceketsizdi, ayağında biricik ayakkabısı olan Wellington çizmeleri, başında da beyaz bir hasır şapka vardı. Bölge rahibi, kilisenin avlusunda bir sandalyeye çıkarak onun için bir söylev vermek istemiş, ancak General Carreño onu engellemişti. General ona yaklaşıp elini sıktı.

Köşeyi döndüğünde, yokuşa dayanamayacağını anlamak için şöyle bir bakması yeterli olmuştu, ama General Carreño'nun koluna tutunup çıkmaya başladı, ta ki daha fazla yürüyemeyeceği anlaşılıncaya kadar. Bunun üzerine, Posada Gutiérrez'in belki gerekebilir düşüncesiyle hazırlatmış olduğu bir sedyeyi kullanmaya razı etmeye çalıştılar onu.

"Hayır, General, sizden rica ediyorum," dedi canı sıkılarak, "bana bu zilleti reva görmeyin."

Bedeninden çok iradesinin zoruyla yokuşun tepesine ulaşmış, iskeleye kadar yardımsız inmek için geriye gücü artmıştı bile. Orada resmî maiyetindekilerin her biriyle, birer incelikli tümce söyleyerek vedalaştı. Üstelik bunu, açması kaçınılmaz güller ayı olan mayısın o on beşinci günü, sonu olmayan bir dönüş yolculuğuna çıkmakta olduğunun anlaşılmaması için yüzünde sahte bir gülümsemeyle yapıyordu. Vali Posada Gutiérrez'e, üzerinde kendi kabartma profili bulunan altın bir madalyonu hatıra olarak bırakmış, herkesin duyabileceği yüksek

bir sesle iyiliklerinden dolayı kendine teşekkür ederek onu biraz da heyecanla kucaklamıştı. Sonra nehir gemisinin kıç tarafında şapkasını sallayarak iskeledekilere veda ederken görüldüğünde, ne kendisine kıyıdan "Güle güle," diye bağıran gruplar arasında kimseye bakıyor, ne de teknelerin çevresindeki kanoların kargaşasını ya da suyun altında tirsi balığı gibi yüzen çıplak çocukları görüyordu. Yıkık dökük surların üzerinden kilise kulesinin kalıntısından başka bir şey görünmeyinceye kadar, yüzünde garip bir anlatımla şapkasını hep aynı noktaya doğru salladı durdu. Sonra teknenin gölgeliğine girip hamağa oturarak, çizmelerini çıkarmasına José Palacios'un yardım etmesi için bacaklarını uzattı.

"Bakalım artık gittiğimize inanacaklar mı?" dedi.

Filo, General ve maiyeti için hazırlanmış özel bir teknenin dışında, büyüklü küçüklü sekiz tane altı düz nehir teknesinden oluşuyordu; kıç tarafında bir dümenci bulunan bu tekneyi sekiz kürekçi peygamberağacından sırıklarla itiyorlardı. Orta yerinde yükleri koymak için palmiye yapraklarından yapılmış kapalı bir bölmesi bulunan sıradan nehir teknelerinden farklı olarak bunun ortasına, gölgesine hamak kurulabilmesi için çadır bezinden bir tente konulmuş, kenarlarına ince pamuklu bez geçirilip yere hasırlar serilmiş, havalandırmayı ve ışığı artırmak için de dört yanına pencereler açılmıştı. İçeriye yazı yazması ya da kâğıt oynaması için küçük bir masa, bir kitap rafı, ağzında taştan tıkacıyla bir de testi koymuşlardı. Nehirde sefer yapanların en iyileri arasından seçilmiş olan filo sorumlusu Casildo Santos, Muhafız Birliği Atıcıları taburunun eski bir yüzbaşısıydı; gök gürültüsü gibi bir sesle konuşan Santos'un sol gözü bir korsan bandıyla örtülüydü ve filo komutası konusundaki bilgisi oldukça pervasız deneyimlere dayanıyordu.

Mayıs ayı, Komodor Elbers'in gemileri için en uy-

gun ayların başında geliyordu, ama onların seferlerine uygun olanlar nehir tekneleri için de en iyi aylar demek değildi. Öldürücü sıcak, İncil'de sözü edilenlere benzer fırtınalar, güvenilmez akıntılar, vahşi hayvanların tehlikesi ve geceleri ortaya çıkan börtü böcek, yolcuların rahatını kaçırmak için elbirliği etmiş gibiydiler. Kötü sağlığı nedeniyle büsbütün duyarlı hale gelmiş biri için bir başka işkence de, dikkatsizlikle cumhurbaşkanlığı teknesinin saçaklarına asılmış olan tuzlanmış et ve füme balıkların leş gibi kokusuydu; General tekneye bindiğinde bunların kokusunu alır almaz hemen kaldırtmıştı. Böylelikle onun yenecek şeylerin kokusuna bile dayanamadığını öğrenen Kaptan Santos, canlı tavuk ve domuzların da bulunduğu yiyecek teknesini filonun en arkasına aldırmıştı. Aslında, nehir yolculuğunun daha ilk gününde General arka arkaya iki tabak mısır lapasını büyük bir iştahla yeyince, bütün yol boyunca onun bundan başka bir şey yemeyeceği anlaşılmıştı.

"Bu, Yedinci Fernanda'nın sihirli eliyle yapılmışa benziyor," demişti.

Öyleydi de. Son yıllardaki özel aşçısı, istemediği bir şeyi yemeye kendisini zorladığı zaman "Yedinci Fernanda" diye çağırdığı Quitolu Fernanda Barriga, onun haberi olmadan tekneye binmişti. Argo konuşan bu şişman ve sakin Yerli kadının en büyük becerisi, yemeklerinin lezzetli olması değil, General'i sofrada hoşnut etme içgüdüsüydü. General onun, hizmetkârları arasına katılan Manuela Sáenz'le birlikte Santa Fe'de kalmasına karar vermişti, ama José Palacios, yolculuk öncesinden beri General'in doğru dürüst yemek yemediğini telaşla haber verince, General Carreño, Fernanda'yı Guaduas'tan acele çağırtmıştı. Fernanda, sabah erkenden Honda'ya varmış, bunu General'e açıklamak için uygun bir zamanı bekleyerek onu gizlice yiyeceklerin bulunduğu tekneye bin-

dirmişlerdi. Ancak General'in, sağlığı bozulmaya başladığından beri en sevdiği yemek olan mısır lapası karşısında gösterdiği beğeni üzerine Fernanda öngörülenden daha önce ortaya çıkmıştı.

Nehir yolculuğunun ilk günü, sonuncusu da olabilirdi. Öğleden sonra saat ikide hava kararıp sular kabarmış, gökgürültüleriyle şimşekler yeri göğü titretmiş, kürekçiler teknelerin kayalara çarpıp parçalanmasına neredeyse engel olamayacak hale gelmişlerdi. General, böylesine bir çalkantı karşısında denizcilik yeteneği yetersiz görünen Kaptan Santos'un bağıra çağıra yönettiği kurtarma operasyonunu kendi tentesinin altından seyrediyordu. Onu önce merakla, sonra da önlenemez bir kaygıyla izlemiş, tehlike son haddine vardığında kaptanın yanlış bir emir verdiğini fark etmişti. Bunun üzerine içgüdüsüne kapılarak rüzgârla yağmurun arasından ilerleyip tam felaketin eşiğindeyken kaptanınkinin tersi bir emir verdi, "Oradan değil!" diye haykırdı. "Sağdan, kahrolasıcalar, sağdan!"

Kürekçiler, General'in güçsüz ama karşı konulmaz buyurgan sesini duyunca harekete geçmişler, böylece General tehlike atlatılıncaya kadar hiç farkında olmadan komutayı ele almıştı. José Palacios, onun üzerine bir battaniye atmak için telaşla koştu. Wilson'la Ibarra, onu bulunduğu yerde sıkıca tutuyorlardı. Kaptan Santos, bir kez daha iskeleyi sancakla karıştırdığının farkına varıp bir kenara çekilmiş, General kendisini arayıp ürkek gözlerle bakar bir halde buluncaya kadar emirlere boyun eğen bir asker gibi boynunu büküp beklemişti.

"Kusura bakmayın, kaptan," dedi General.

Ancak, kendi heyecanını yatıştırabilmiş değildi. O gece, ilk kez olarak uyumak için yanaştıkları geniş kıyıda yakılan ateşlerin çevresinde, unutulmaz deniz serüvenleri anlattı durdu. Fernando'nun babası olan ağabeyi Juan Vicente'nin, Birinci Cumhuriyet için silah ve cep-

hane satın aldığı Washington'dan geri dönerken bir gemi kazasında nasıl boğulduğunu anlattı. Kabarmış Arauca Irmağı'nı geçerken atının kendi altında ölmesiyle aynı alın yazısına uğramasına ramak kaldığını, çizmesinin üzengiye takılmasıyla rehberi eyerin kayışlarını kesmeyi başarıncaya kadar düşe kalka nasıl sürüklendiğini anlattı. Nueva Granada'nın bağımsızlığını sağladıktan az sonra Angostura yolunda giderken, Orinoco'nun azgın sularında alabora olmuş bir tekneye rastladığını ve kıyıya doğru yüzmekte olan tanımadığı bir subayı gördüğünü anlattı. Onun General Sucre olduğunu söylediler. General öfkeyle karşılık verdi: "General Sucre diye biri yok." Gerçekten de kısa bir süre önce kurtuluş ordusunda generalliğe yükseltilmiş olan Antonio José de Sucre'ydi bu; o zamandan beri onunla çok yakın bir dostluğu olmuştu.

General Carreño, "Ben bu karşılaşmayı duymuştum," dedi. "Ama nehir kazası ayrıntısını bilmiyordum."

"Sucre'nin, Morillo peşine düştüğü zaman Cartagena'dan kaçarken geçirdiği o ilk gemi kazasıyla karıştırıyor olabilirsiniz," dedi. "O kazada, nasıl olduğunu Tanrı bilir, hemen hemen yirmi dört saat suyun üstünde kalmış." Sonra biraz da sonuç çıkarır gibi ekledi: "Demek istediğim şu ki Kaptan Santos, akşamki saygısızlığıma biraz anlayış göstermek gerek."

Sabaha karşı herkes uyurken tüm cangıl, çalgısız söylenen bir şarkıyla titredi, yürekten gelen duygulu bir şarkıydı bu. General, hamağında irkilmişti. José Palacios, alacakaranlıkta, "Bu Iturbide," diye mırıldandı. Tam o sırada duyulan bir ses sert bir emirle yarıda bırakılmıştı şarkıyı.

Agustín de Iturbide, bağımsızlık savaşına katılmış Meksikalı bir generalin büyük oğluydu; kendisini ülkesinin imparatoru ilan eden babası bir yıldan fazla dayanmayı başaramamıştı. General, hazır ol duruşunda ve kendisini çocukluğundan beri taptığı kimsenin karşısın-

da bulmanın heyecanıyla ellerinin titremesine engel olamaz haliyle Iturbide'yi ilk gördüğü zamandan beri ona karşı başka türlü bir sevgi beslemişti. O zamanlar yirmi iki yaşındaydı. Babası, gıyabında yargılanıp vatana ihanet suçundan ölüme mahkûm olduğunu bilmeden sürgünden döndükten birkaç saat sonra, Meksika'nın sıcaktan kavrulan tozlu bir köyünde kurşuna dizildiğinde Iturbide on yedisini daha bitirmemişti.

İlk günlerden başlayarak Agustín'in üç şeyi, General'i etkilemişti. Bunlardan birincisi, babasının, önünde kurşuna dizildiği duvardan kendisine yollamış olduğu değerli taşlarla süslü altın saatini, ona olan büyük saygısından hiç kimsenin kuşku duymaması için boynunda taşımasıydı. İkincisi, limandaki nöbetçiler tarafından tanınmamak için yoksul köylü kılığına girmiş olan babasını, ata binerkenki inceliğinin eleverdiğini anlatırkenki içtenliğiydi. Üçüncüsü de şarkı söyleme biçimiydi.

Meksika hükümeti, Iturbide'nin Kolombiya ordusuna girmesini engellemek için her yolu denemişti, çünkü onun savaş sanatında yetişmesinin, veliaht prenslikte hak iddiasıyla Meksika imparatoru olarak ona taç giydirmek üzere General'in koruması altında yürütülen bir krallık komplosunun parçasını oluşturduğundan emindi. General, genç Agustín'e yalnızca askeri unvanlar vermekle kalmamış, aynı zamanda onu yaveri yaparak ciddi bir diplomatik olay yaratma tehlikesini de göze almıştı. Agustín, onun bu güvenine layık olduğunu göstermiş, ancak tek bir mutlu günü bile olmamıştı ve yalnızca şarkı söyleme alışkanlığı yüzünden içinde bulunduğu belirsizliğe göğüs gerebilmişti.

İşte bu yüzden Magdalena ormanlarında şarkı söylerken birisi onu susturunca, General bir battaniyeye sarınıp hamağından kalkmış, nöbetçilerin yer yer yaktıkları ateşlerle aydınlanan kamp yerini geçerek Agustín'in

yanına gitmişti. Onu kıyıda oturmuş, önünden geçen ırmağı izlerken buldu.

"Şarkınıza devam edin, Yüzbaşı," dedi.

Sonra onun yanına oturdu; sözlerini bildiği bir şarkıyı söylerken kısık sesiyle ona katılıyordu. Hiç kimsenin bu kadar yürekten şarkı söylediğini duymamıştı, bu denli hüzünlü olup da yine de çevresine onca mutluluk saçan başka bir kimseyi de hatırlamıyordu. Iturbide, Georgetown'daki askerî okuldan tanıdığı Fernando ve Andrés'le birlikte oluşturduğu üçlüyle, kışlalara özgü kupkuru yaşamdan içi kararmış olan General'in çevresinde bir gençlik rüzgârı estirmişti.

Agustín'le General, cangıldaki hayvanların bağrışmasının kıyıda uyuyan timsahları ürkütmesiyle suların derinlikleri bir afet yeri gibi kaynayıp çalkalanıncaya kadar şarkı söylemeyi sürdürdüler. Tüm doğanın bu korkunç uyanışından şaşkına dönen General, yerde oturmaya devam etti, ta ki ufukta turuncu bir çizgi görünüp ışık oluşuncaya kadar. O zaman kalkmak için Iturbide'nin omuzuna dayandı.

"Teşekkürler, Yüzbaşı," dedi. "Sizin gibi şarkı söyleyen on kişi olsa dünyayı kurtarırdık."

"Ah, Generalim," diye içini çekti Iturbide, "bunu annemin duyması için neler vermezdim."

Nehir yolculuğunun ikinci günü, mavimsi çayırları ve özgürce koşan güzelim atlarıyla bakımlı çiftlikler gördüler, ama sonra yine cangıl başlayıp her şey hemen eski görünümüne döndü. Daha oralara gelmeden, koca koca ağaç kütüklerinden yapılmış salları geride bırakmaya başlamışlardı, kıyıdaki oduncular bunları Cartagena de Indias'ta satmaya götürüyorlardı. Sallar öyle ağır ilerliyordu ki akıntının üzerinde hareketsiz duruyor gibiydiler; palmiye dallarından yapılmış derme çatma gölgeliklerin altında güneşten zar zor korunabilen çoluklu ço-

cuklu aileler hayvanlarıyla birlikte bu sallarda yolculuk ediyorlardı. Cangılın bazı kıvrımlarında, buharlı gemilerin kazanlarını doyurmak için mürettebat tarafından kesilmiş ağaçlıklar göze çarpmaya başlıyordu.

"Balıkların karada yürümeyi öğrenmeleri gerekecek, çünkü sular tükenecek," dedi General.

Sıcaklık gün boyunca dayanılmaz bir hal alıyor, uzun kuyruklu maymunlarla kuşların şamatası insanı çıldırtacak noktaya geliyordu, ama geceler sessiz ve serindi. Timsahlar, kelebek avlamak için ağızları açık olarak kıyılarda saatlerce hareketsiz kalıyorlardı. Terkedilmiş köylerin yanı başında, tekneler geçerken havlayan bir deri bir kemik köpeklerin bulunduğu mısır tarlaları görünüyor, artık kimsenin oturmadığı yerlerde bile tapir avlamak için tuzaklarla güneşte kuruyan balık ağları göze çarpıyordu, ama ortalıkta kimsecikler görünmüyordu.

Savaşlarla, kötü yönetimlerle, yavan aşklarla geçmiş onca yılın sonunda avarelik bir sızı gibi hissediliyordu. General'in şafakla birlikte başlayan hareketsiz yaşamı, hamakta düşüncelere dalmakla geçiyordu. Cumhurbaşkanı Caycedo'ya yanıt olarak hemen yazdığı mektuptan sonra bekleyen yazışması kalmamıştı, ama vakit geçirmek için oyalayıcı mektuplar yazdırıyordu. İlk günlerde Fernando ona dedikodularla dolu Lima tarihini okuyup bitirmiş, ancak daha başka bir şeyle ilgilenmesini sağlamayı başaramamıştı.

Baştan sona okuduğu son kitap olmuştu bu. Savaş aralarındaki ateşkeslerde de olsa, aşk sonrası dinlenmelerde de olsa hiç istifini bozmayan doymak bilmez bir okuyucuydu, ama düzensiz ve yöntemsizdi. Ne kadar ışık varsa o kadarıyla yetinip her saat okurdu, bazen ağaçların altında dolaşırken, bazen ekvator güneşinin sıcağında at sırtında, bazen taş döşeli yollarda sarsılan arabaların içinde alacakaranlıkta, bazen de hamakta sallanıp bir yandan

da mektup yazdırırken. Lima'daki bir kitapçı, içinde Yunan filozoflarından el falı hakkındaki bir kitapçığa varıncaya kadar her tür yapıt bulunan bir genel katalogdan seçtiği kitapların bolluğu ve çeşitliliği karşısında şaşkına dönmüştü. Gençliğinde, hocası Simón Rodríguez'in etkisiyle romantikleri okumuş, idealist ve coşkulu yapısıyla kendi kendisini okuyormuş gibi onları yutmaya devam etmişti. Yaşamının geri kalan bölümüne damgasını vuran ateşli okumalardı bunlar. Sonunda eline geçen her şeyi okumuş, sevdiği tek bir yazar değil, hayatının değişik dönemlerinde beğendiği birçok yazar olmuştu. Yaşadığı çeşitli evlerdeki kitap rafları her zaman tıklım tıklım dolmuş, yatak odaları ve koridorlar, iki yanı üst üste yığılmış sıra sıra kitaplarla, onun her geçişiyle artarak hiçbir yerlere sığmayan ve arşivlere girmeyi bekleyip ona aman vermeyen dağlar gibi belgelerle dolu daracık geçitlere dönüşmüştü. Elindekilerin hepsini okumayı asla başaramamıştı. Oturduğu kenti değiştirirken onları en güvendiği dostlarına emanet eder, ama bir daha da arayıp sormazdı; savaşlarla geçen yaşamı sonunda arkasında, Bolivya'dan Venezuela'ya kadar kitap ve kâğıtlardan oluşan dört yüz fersahtan daha uzun bir iz bırakmak zorunda kalmıştı.

Gözleri bozulmadan önce de kâtiplerine okuturdu, daha sonra ise gözlüklerin verdiği sıkıntı yüzünden başka türlü okuyamaz olmuştu. Ancak okuduğu şeye duyduğu ilgi de giderek azalıyor, her zamanki gibi bunu, kendi elinde olmayan nedenlere bağlıyordu.

"Gün geçtikçe iyi kitaplar azalıyor da ondan," diyordu.

Yolculuğun verdiği uyuşukluktan sıkılmış görünmeyen tek kişi José Palacios idi; sıcak hava ve konforsuzluk onun görgü kurallarına uymasını ve iyi giyimini hiçbir şekilde etkileyemediği gibi, hizmetinde de herhangi bir özensizliğe neden olmuyordu. General'den altı yaş küçüktü, Afrikalı bir kadının bir İspanyolla yaşadığı kötü bir

serüven sonucu General'in evinde köle olarak doğmuş, havuç renkli saçlarıyla yüzündeki, ellerindeki çilleri, ve açık mavi gözlerini babasından almıştı. Doğuştan ölçülü bir kimse olmasına karşın, General'in maiyetindekiler içinde en çeşitli ve en pahalı gardıroba sahip olan kişiydi. Tüm yaşamını General'le birlikte, onun iki kez sürgününde, seferlerinin ve savaşlarının tümünde, en ön safta ve daima sivil giysiler içinde geçirmişti, çünkü askerî üniforma giyme hakkını hiçbir zaman kabul etmemişti.

Yolculuğun en kötü yanı, zorunlu hareketsizlikti. Bir gün öğleden sonra General, çadır bezinden tentenin içindeki daracık yerde volta atmaktan öylesine sıkılmıştı ki, biraz yürüyebilmek için tekneyi durdurdu. Kıyıdaki sertleşmiş çamurun üzerinde devekuşununkiler kadar büyük ve en aşağı bir öküz kadar ağır olması gereken bir kuşun ayak izlerine benzer izlere rastladılar; ancak kürekçilere bunlar çok olağan görünmüştü; seyba ağacı[1] gibi irikıyım ve horozunkine benzer ibiğiyle ayakları olan birtakım adamların bu ıssız yerlerde dolaştığını söylüyorlardı. General, doğaüstü görünen her şeyle olduğu gibi bu efsaneyle de alay etmişti, ancak gezintisi öngörülenden uzun sürünce, burayı tehlikeli ve sağlığa zararlı bir yer olarak gören kaptanın ve özellikle de kendi askerî yardımcılarının karşı çıkmalarına aldırmadan orada kamp kurmak zorunda kalmışlardı. Sıcaktan, boğucu cibinliğin kumaşını adeta delip geçen sivrisineklerin saldırılarından bunalmış bir halde, onları bütün gece tetikte bırakan bir pumanın ürkütücü kükremesine kulak vererek sabahı etti. Gece saat ikiye doğru, ateşlerin çevresinde oturup sabahı bekleyen gruplarla sohbet etmeye gitti. Ancak şafak söktüğünde, günün ilk ışıklarıyla altın sarısına bürünen geniş

1. Mayaların kutsal ağacı. Mitolojide "Orta Dünya ağacı" olarak tanınan ağaç, sağlam kökleri ve dallarının kuşlara ev sahipliği yapmasıyla ünlüdür. (Y.N.)

bataklıkları seyrederken, uykusunu kaçırmış olan beklentisinden vazgeçerek, "Pekâlâ," demişti, "horoz ayaklı dostlarımızı tanımadan gitmemiz gerekecek."

Demir alacakları sırada teknenin içine, bir ayağı sakat, sıska bir uyuz köpek atlayıverdi. General'in iki köpeği ona saldırmış, ancak sakat hayvan intihar edercesine bir yırtıcılıkla kendini savunmuş, boynu parçalanıp kanlar içinde kaldığı halde teslim olmamıştı. General, hayvanı teknede alıkoymalarını emretmiş, José Palacios daha nice sokak köpeğine yaptığı gibi onun bakımını da üstlenmişti.

Aynı gün, kürekçilerinden birini sopayla dövdüğü için bir kum adasında terkedilmiş bir Alman'ı da kurtardılar. Tekneye çıktığı andan başlayarak kendisini astronom ve botanist olarak tanıtmış, ancak sohbet sırasında ikisi de olmadığı anlaşılmıştı. Buna karşılık horoz ayaklı adamları kendi gözleriyle görmüştü ve yüz yıl önce Endülüs limanlarında onca heyecan yaratmış olan Amerika'nın örümcek kadınıyla kıyaslanabilecek bir garabet olarak kafese koyup Avrupa'da sergilemek üzere bunlardan birini canlı olarak yakalamaya kararlıydı.

General ona, "Beni götürün," dedi, "sizi temin ederim ki beni bir kafese koyup tarihin en büyük aptalı olarak gösterseniz daha çok para kazanırsınız."

Baştan beri ona sempatik bir şarlatan gibi görünmüştü, ama Baron Alexander von Humboldt'un[1] yüz kızartıcı kulamparalığı hakkında edepsiz fıkralar anlatmaya başlayınca görüşü değişti. José Palacios'ta, "Onu yeniden kıyıya bırakmalıydık," dedi. Öğleden sonra nehir yukarı giden posta kanosuna rastlamışlar, postacıyı torbalarını açarak mektuplarını kendisine vermeye razı etmek için General tüm becerisini kullanmıştı. Son ola-

1. Baron Alexander von Humboldt (1769-1859), özellikle Amazon bölgesindeki yolculuklarıyla ünlü Prusyalı coğrafyacı ve doğabilimci. (Ç.N.)

rak da Alman'ı Nare Limanı'na kadar götürmesini rica etmiş, kano fazlasıyla yüklü olduğu halde postacı bunu kabul etmişti. O gece Fernando, kendisine mektupları okurken General şöyle homurdandı:

"O anasını siktiğimin çocuğu, Humboldt'un saçının teli olabilse daha ne isterdi."

Alman'ı yolda yanlarına almadan önce, Baron'u düşünmüştü, bu insana boyun eğmez doğaya nasıl dayanabildiğine akıl erdiremiyordu. Paris'te bulunduğu yıllarda, ekinoks ülkelerine yaptığı bir yolculuktan döndüğünde tanımıştı Humboldt'u; zekâsı ve bilgisiyle olduğu kadar, bir kadında bile eşine rastlamadığı görkemli güzelliği ile de şaşırtmıştı onu. Buna karşılık onda daha az inandırıcı bulduğu şey, Amerika'daki İspanyol sömürgelerinin bağımsızlığı hak edecek olgunluğa eriştikleri yolundaki kesin sözleri olmuştu. O bunu böylece, sesi bile titremeden söylemişti, oysa böyle bir şey kendisinin aklına bir tatil günü fantezisi olarak bile gelmemişti.

"Tek eksiklik bunu gerçekleştirecek kimse," demişti Humboldt.

General, yıllar sonra Cuzco'dayken tarih, bu kimsenin kendisi olduğunu yeni gösterdiğinde, belki de kendini tüm dünyanın üstünde görerek José Palacios'a anlatmıştı bunu. Bir daha başka hiç kimseye tekrarlamadı bu öyküyü, ama Baron'dan her söz edildiğinde, onun bu ileri görüşlülüğüne saygısını dile getirmekte gecikmeyerek, "Benim gözlerimi açan Humboldt oldu," derdi.

General'in, Magdalena Irmağı üzerinde yaptığı dördüncü yolculuğuydu bu; ve yaşamı boyunca attığı adımların izi üzerinden yeniden geçiyormuş gibi bir duygudan kendini kurtaramıyordu. İlk kez 1813'te, ülkesinde bozguna uğramış bir milis albayı olarak, sürgünde bulunduğu Curazao'dan Cartagena de Indias'a gelip savaşı sürdürmek üzere kaynak aradığında geçmişti bu ırmak

yolundan. Nueva Granada özerk bölgelere ayrılmıştı; bağımsızlık davası, İspanyolların hareketi zalimce bastırmaları karşısında halkın desteğini kaybetmekteydi, son zaferin kesinliği her defasında biraz daha azalıyordu. Kendi deyişiyle buharlı bir sandalla yaptığı üçüncü yolculukta kurtuluş hareketi tamamlanmıştı, ama tüm kıtanın birliği yolundaki nerdeyse manyakça düşü parça parça olmak üzereydi. Bu sonuncu yolculuğunda ise düş artık yok olmuştu, ama onun bıkmadan usanmadan yinelediği tek bir tümcede özet olarak varlığını sürdürüyordu: "Biz, Amerika'nın yönetimini birleştirmedikçe düşmanlarımız her türlü avantaja sahip olacaktır."

José Palacios'la paylaştığı onca anının içinde en heyecanlı olanlardan biri, ırmağın kurtarılması savaşı sürerken yaptıkları ilk yolculuktu. Bulabildikleri her türlü silahla donanmış iki yüz kişinin başında ve yaklaşık yirmi gün içinde Magdalena'nın yatağında tek bir kralcı İspanyol bırakmamışlardı. Bu seferki yolculuğun dördüncü günü, köylerin kıyılarında durup teknelerin geçmesini bekleyen sıra sıra kadınları görmeye başladıklarında, bizzat José Palacios, durumun ne kadar değişmiş olduğunun farkına varmıştı. "İşte dullar," dedi. General kalkıp baktığında onları gördü, siyah giysileri içinde, yakıcı güneşin altında düşünceye dalmış kargalar gibi kıyıya dizilmişler, hiç değilse bir acıma gösterisi olarak kendilerini selamlamasını bekliyorlardı. Andrés'in erkek kardeşi Diego Ibarra, General'in hiç çocuğu olmadığını, buna karşılık onun ülkedeki tüm dulların anası ve babası olduğunu söylerdi. Onu her yerde izlerler, o da gerçekten yürekten gelen avutucu sözlerle onlara güç verirdi. Ama bu kez, ırmak boyundaki köylerde sıra sıra yaşlı kadınları gördüğünde, düşünceleri onlardan çok kendisine dönüktü.

"Artık biz kendimiz duluz," dedi. "Kimsesiziz, yaralıyız, bağımsızlığın paryalarıyız biz."

Ocaña'nın Magdalena Irmağı'na çıkış yeri olan Puerto Real dışında, Mompox'a varıncaya kadar hiçbir köyde durmadılar. Ayaklanan humbaracılara ülkelerinin sınırına kadar eşlik etme görevini tamamlamış olarak General'in maiyetine katılacak olan Venezuelalı General José Laurencio Silva'yı da orada buldular.

General, gece geç vakte kadar teknede kalmış, sonra son anda kurulan kampta uyumak üzere kıyıya çıkmıştı. O arada, kendisini görmek isteyen tüm savaşlardan kalma dulları, sakatları, kimsesizleri teknesinde sıra sıra kabul etmişti. Onların hemen hemen hepsini şaşılası bir netlikle anımsıyordu. Orada kalanlar sefalet içinde acı çekiyorlardı, bazıları yaşamlarını sürdürebilmek için yeni savaşlar aramaya çıkmışlar ya da tüm ulusal topraklarda kurtuluş ordusundan terhis olmuş, sayılamayacak kadar çok askerin yaptığı gibi yollarda eşkıyalık ediyorlardı. İçlerinden biri, bütün ötekilerin duygularını tek bir tümcede toplayarak şöyle dedi: "Artık bağımsızlığa sahibiz, General, şimdi onunla ne yapacağımızı söyleyin bize." Zaferin verdiği rahatlıkla, kendisiyle bu şekilde, gerçeği dosdoğru söyleyerek konuşmalarını öğretmişti onlara. Ancak şimdi gerçek, sahip değiştirmişti.

"Bağımsızlık, savaşı kazanmak için basit bir bahaneydi," diyordu onlara. "Bu ülkelerden tek bir yurt yaratabilmek için büyük özveriler arkadan gelecekti."

"Yaptığımız tek şey özveri oldu, General," diyorlardı.

O ise bir adım bile geri gitmiyor, "Daha fazlası gerekli," diyordu. "Birliğe paha biçilemez."

O gece, uyuması için hamağını astıkları büyük sundurmanın altında dolaştığı sırada, yoldan geçerken dönüp kendisine bakan bir kadın görmüş, kadının, onun çıplaklığına şaşırmamasına şaşırmıştı. Mırıldandığı şarkının sözlerini bile duymuştu: "*Aşktan ölmek için hiçbir zaman geç olmadığını söyle bana.*" Evin bekçisi kapının

sundurması altında uyanık bekliyordu. General ona, "Buralarda bir kadın var mı?" diye sordu.

Adam söylediğinden emin bir tavırla, "Ekselanslarına yaraşanı yok," dedi.

"Ya Ekselansına yaraşmayanı?"

"O da yok," dedi bekçi. "Buralarda bir fersahtan daha yakında hiç kadın bulunmaz."

General, kadını gördüğünden o kadar emindi ki, çok geç saatlere kadar onu evin her yerinde aradı durdu. Yaverlerinin sorup öğrenmeleri için de ısrar etti ve ertesi gün hep aynı yanıtla yenik düşünceye kadar yola çıkışlarını bir saatten fazla geciktirdi: Hiç kimse yoktu. Bir daha da bundan söz edilmedi, ama yolculuğun geri kalan kısmında onu her anımsayışında yine ısrar ediyordu. José Palacios, General'den yıllarca fazla yaşayacak, onunla geçen yaşamını, en önemsiz ayrıntısı bile gölgede kalmayıncaya kadar gözden geçireceği pek çok vakti olacaktı. Hiçbir zaman açıklığa kavuşturamadığı tek şey, o gece Puerto Real'daki görüntü bir düş müydü, yoksa bir hayalet mi?

Köyde yanlarına aldıkları köpekle hiç kimse bir daha ilgilenmemişti; yaraları iyileşmeye yüz tutmuş, ortalarda dolanıyordu, ta ki yemeklerden sorumlu emir eri, köpeğin adı olmadığını fark edinceye kadar. Onu asitfenikle temizlemişler, güzel kokulu bebek pudraları sürmüşlerdi, yine de perişan görünümünü ve uyuzunu hafifletmeyi başaramamışlardı. José Palacios, köpeği kucağına alıp ona götürdüğünde General teknenin burnunda hava alıyordu.

"Ona ne ad takalım?" diye sordu.

General düşünmedi bile.

"Bolívar," dedi.

Limanda bağlı olan bir gambot, nehir teknelerinden oluşan küçük bir filonun yaklaşmakta olduğu haberini alır almaz yola çıktı. José Palacios, gölgeliğin penceresinden görmüştü onu, General'in gözleri kapalı olarak yattığı hamağın üstüne doğru eğilerek, "Efendim," dedi, "Mompox'a geldik."

General gözlerini açmadan, "Tanrı'nın ülkesi," diye karşılık verdi.

Aşağı doğru indikçe ırmak, kıyıları olmayan bir bataklık gibi büsbütün genişlemiş, görkemli bir görünüme bürünmüştü; sıcaklık da öylesine yoğundu ki neredeyse elle dokunulabilirdi. General, yolculuğun ilk günlerinde kendisini teknenin burnunda oyalayan ani şafaklarla, insanı baştan çıkaran alacakaranlıklara bakmaz olmuş, karamsarlığa kapılmıştı. Artık ne mektup yazdırıyor ne de okuyordu; yanındakilere de, yaşama karşı belirli bir ilgi duyduğunu sezinlemelerini sağlayacak hiçbir soru sormaz olmuştu. En sıcak öğlen uykularında bile üstüne battaniyeyi çekip gözleri kapalı olarak hamakta yatıyordu. General'in kendisini duymadığını sanan José Palacios, vardıkları haberini tekrarladı, o da yine gözlerini açmadan yanıt verdi, "Mompox yok artık," dedi. "Bazen onu düşlerimizde görüyoruz ama artık yok."

José Palacios, "Hiç değilse Santa Bàrbara Kulesi'nin var olduğunu söyleyebilirim," dedi. "Onu buradan görebiliyorum."

General, ağrıyan gözlerini açıp hamakta toparlandığında, öğle güneşinin göz alıcı ışığı altında, savaşta yıkılmış, cumhuriyetin düzensizliği yüzünden berbat olmuş, çiçek salgınında büyük kayıplar vermiş felaketzede ve dertli Mompox kentinin en öndeki evlerinin damlarını seçebildi. O dönemde ırmak, affedilmez bir ihmalkârlıkla yön değiştirmeye başlamıştı, ve daha yüzyıl sona ermeden tümüyle terkedilecekti. Irmağın her kabarmasıyla uğranılan zarardan sonra, sömürge yöneticilerinin, İspanyol inatçılığıyla yeniden inşa etmeye koştukları taş setten geriye yalnızca yuvarlak taşlarla kaplı kıyıya dağılmış molozlar kalmıştı.

Savaş gemisi, nehir teknelerine yanaşmış, hâlâ eski Genel Valilik polisinin üniformasını taşıyan Zenci bir subay, geminin topunu onlara doğru çevirmişti. Kaptan Casildo Santos şöyle bağırdı ona:

"Hayvanlık etme, budala Zenci!"

Kürekçilerin aniden durmasıyla tekneler akıntının insafına kalmıştı. Onları korumakla görevli humbaracılar, sıraya girip tüfeklerini gambota doğru çevirerek emir beklediler. Subay hiç oralı olmadı.

"Pasaportlar!" diye bağırdı. "Kanun namına."

Ancak o zaman görmüştü General'in bir hayalet gibi gölgeliğin altından çıktığını, bitkin ama karşı konulmaz bir otoriteyle dolu bir el hareketiyle askerlere silahlarını indirmelerini emretti. Sonra yumuşak bir sesle subaya şöyle dedi:

"Bana inanmayacaksınız ama Yüzbaşı, pasaportum yok."

Subay onun kim olduğunu bilmiyordu, ama Fernando ona söyleyince silahlarıyla birlikte suya atlayıp müj-

deli haberi halka duyurmak üzere kıyıdan koşmaya başladı. Gambot da çan çalarak teknelere limana kadar eşlik etti. Irmağın son dönemecinde kentin bütünü seçilmeye başlamadan önce, sekiz kilisenin çanları ortalığı telaşa verecek şekilde durmadan çalıyordu.

Sömürge dönemindeyken Santa Cruz de Mompox, Karayip kıyısıyla ülkenin iç kısımları arasında bir ticaret köprüsü oluşturmaktaydı, zenginliği de buradan geliyordu. Özgürlük rüzgârları esmeye başlayınca ona ilk sahip çıkan, kreol aristokrasisinin bu kalesi olmuştu. İspanyolların yeniden fethetmesinden sonra General tarafından bir kez daha kurtarılmıştı. Irmağa paralel olarak dümdüz uzanan yalnızca üç tane geniş ve tozlu caddesindeki büyük pencereli tek katlı evlerden iki kont, üç marki çıkmıştı. Eşine az rastlanır altın ve gümüş işçiliğinin getirdiği saygınlık, cumhuriyet yönetimi değişikliklerine karşın sürebilmişti.

Bu kez General, şan ve şerefin sarhoşluğundan öylesine uyanmış ve tüm dünyaya karşı öyle bir tavır takınmış durumdaydı ki, limanda kendisini bekleyen kalabalığı görünce şaşırdı. Alelacele kadife pantolonunu, uzun çizmelerini giyerek sıcağa aldırmadan battaniyeyi üstüne almış, gece takkesinin yerine, Honda'da uğurlayanlara salladığı geniş kenarlı şapkayı giymişti.

O sırada Concepción Kilisesi'nde önemli birinin cenaze töreni vardı. Sivil yetkililerle din adamları manastır topluluklarıyla okullar ve yas giysileri içinde kentin tüm ileri gelenleri cenaze töreninde bir araya gelmişlerdi; çan seslerinin yarattığı şaşkınlıkla, bunu yangın alarmı sanarak ciddiyeti bir yana bırakıp telaşa kapılmışlardı. Ancak büyük bir heyecan içinde Belediye Başkanı'nın kulağına haberi fısıldayan Vali, oradakilere şöyle bağırdı:

"Cumhurbaşkanı limanda!"

Birçokları artık cumhurbaşkanı olmadığından ha-

bersizdi. Pazartesi günü, Honda söylentilerini nehir köylerine taşıyan bir posta geçmişti ama, hiçbir şeyi açıklığa kavuşturmamıştı. Bu yüzden de yapılan yanlışlık, karşılama olayını daha da coşkulu bir hale getirmiş, cenazenin sahibi olan aile bile, acılarını paylaşmaya gelenlerin çoğunluğunun rıhtıma koşmak için kiliseyi terkedeceklerini anlamıştı. Tören yarıda kalmış, yalnızca ailenin en yakınlarından oluşan bir grup, fişeklerin gürültüsüyle çan sesleri arasında cenazeye mezarlığa kadar eşlik etmişti.

Mayısta az yağan yağmurlar nedeniyle ırmağın suları daha yükselmemişti, bu yüzden de rıhtıma çıkabilmek için ırmağın moloz yığılı yamacını tırmanmaları gerekiyordu. General, kendisini taşımak isteyen birini tersleyerek Yüzbaşı Ibarra'nın koluna tutundu, her adımda sendeleyip ayakta zor durarak rıhtıma doğru tırmandı, saygınlığından bir şey yitirmeden oraya varmayı da başardı.

Bedeninin görünümü ve ellerinin küçüklüğünden umulmayacak bir enerjiyle limandaki yetkililerin ellerini sıktı. Son kez orada bulunduğu zaman onu görmüş olanlar belleklerine inanamıyorlardı. Babası yaşında görünüyordu ama gücü azalmış da olsa, hiç kimsenin onun yerine davranmasına izin vermeyecek kadar yeterliydi. Kendisi için hazırlamış oldukları Kutsal Cuma[1] tahtırevanını reddedip Concepción Kilisesi'ne kadar yürüyerek gitmeyi istedi. Ama sonunda, onun öylesine bitkin bir halde tekneden indiğini gören Belediye Başkanı'nın aceleyle hazırlatmış olduğu katırına binmek zorunda kaldı.

José Palacios, çiçek hastalığına karşı sürdükleri kızılkantaronun çizgi çizgi mor lekelerini yüzlerinde taşıyan birçok kimse görmüştü limanda. Aşağı Magdalena[2] köy-

1. Dünya genelinde Hıristiyanların Hz. İsa'nın çarmıha gerilişini andıkları gündür. Paskalya pazarından önceki cumaya denk gelir. (Y.N.)

2. Kolombiya'nın kuzeyinde bir kent. (Y.N.)

lerinde hiç eksik olmayan bir hastalıktı bu, ırmak savaşları sırasında kurtuluş ordusu birliklerinde neden olduğu ölümlerden sonra yurtseverler İspanyollardan daha çok korkar olmuşlardı bundan. Çiçek salgınının sürdüğünü gören General, oradan geçmekte olan bir Fransız doğabilimcinin, sığırlardan aldığı çiçek serumunu insanlara verme yöntemiyle halka bağışıklık kazandırması için o zamandan beri orada kalmasını sağlamıştı. Ancak, hastalığın neden olduğu ölümler o kadar çoktu ki, halkın deyişiyle inek ayağından alınan ilacın hiç kimse sözünü bile etmek istemiyordu, kadınların çoğu da çocuklarına bu aşıyı yaptırmaktansa hastalığın bulaşma tehlikesini göze alır olmuşlardı. Bütün bunlara karşın General'e verilen resmî raporlar, çiçek hastalığı afetinin yenilgiye uğratıldığına onu inandırmıştı. Bu yüzden de José Palacios, kalabalığın arasında ne kadar çok lekeli surat bulunduğuna dikkatini çektiğinde, tepkisi, şaşkınlıktan çok hoşnutsuzluk olmuştu.

"Astlarımız bizlere hoş görünme çabasıyla yalan söylemeyi sürdürdükleri sürece bu hep böyle olacak," dedi.

Hoşnutsuzluğunu limanda kendisini karşılamaya gelenlere göstermekte gecikmemişti. İstifasıyla ilgili olayların ve Santa Fe'nin içine düştüğü kargaşa ortamının bir özetini yaptıktan sonra, yeni yönetime hep birlikte destek verilmesinin önemini vurguladı. "Başka seçenek yok," diyordu. "Birlik ya da anarşi." Söylediğine göre bir daha dönmemek üzere gidiyordu, ama görüldüğü gibi son derece sıkıntı veren bir sürü dertle bozulmuş olan sağlığına çare aramaktan çok, başkalarının kötülüklerinin neden olduğu onca acıdan kurtulma çabasıyla gidiyordu. Ancak ne zaman gideceğinden de, nereye gideceğinden de söz etmedi, ama hiç yeri olmadığı halde, ülkeden çıkmak için yönetimin vereceği pasaportun hâlâ

eline geçmediğinden yakınıp durdu. Mompox'un kendisine verdiği yirmi yıllık şan ve şerefe teşekkür ettikten sonra, yurttaşlıktan başka bir unvanla ödüllendirilmemesini rica etti.

Kalabalık, beklenmedik biçimde bir şükran duası için topluca içeri doluştuğunda Concepción Kilisesi hâlâ siyah yas krepleriyle donatılmış durumdaydı, cenaze çiçeklerinin ve mumlarının kokusu da havayı kaplamıştı. Maiyetin bulunduğu sırada oturan José Palacios, General'in, oturduğu yerde rahat olmadığını fark etti. Oysa aslanınkine benzeyen güzel başlı bir melez olan Belediye Başkanı, kendi çevresinde olmanın verdiği rahatlıkla hiç istifini bozmaz bir tavırla onun yanında oturuyordu. Kreol güzelliğiyle Madrid Sarayı'nda ortalığı birbirine katmış olan Benjumea'nın dul eşi Fernanda, ayinin verdiği uyuşukluktan kendini kurtarması için General'e sandal ağacından yelpazesini ödünç vermişti. General, bedeninden fışkıran ateşi zar zor yatıştırması için yelpazeyi umutsuzca sallarken artık sıcaktan soluk alamayacak hale gelmişti. O zaman Belediye Başkanı'nın kulağına şöyle fısıldadı:

"İnanın, bu işkenceyi hak etmemiştim."

"Halkın sevgisinin bedeli vardır, Ekselans," dedi Belediye Başkanı.

"Ne yazık ki bu sevgi değil, merak," diye karşılık verdi General.

Şükran duasından sonra General, Benjunea'nın dul eşinin karşısında saygıyla eğilip veda ederek yelpazesini geri verdi. O ise yelpazeyi ona yeniden uzatarak, "Bunu, sizi onca seven birinin hatırası olarak saklama lütfunda bulunun," dedi.

"İşin üzücü yanı şu ki, hanımefendi, hatırlamak için artık fazla vaktim kalmadı," diye karşılık verdi General.

Rahip, Concepción Kilisesi'nden San Pedro Apóstol

Koleji'ne gidinceye kadar sıcaktan korunması için Paskalya yürüyüşünde kullanılan sayvanın altına girmesinde ısrar etmişti; burası meyve ağaçlarıyla kaplı bir bahçenin dibinde, eğreltiotu ve küçük karanfillerle dolu revaklı bir avlusu olan iki katlı bir konaktı. Tonozlu koridorları, ırmaktan gelen sağlığa zararlı esintiler yüzünden o aylarda geceleri bile oturulur gibi değildi, ama büyük salona bitişik odaları koruyan kalın taş duvarlar buraları bir sonbahar loşluğu içinde tutuyordu.

José Palacios, her şeyin hazır olmasını sağlamak için önden gitmişti. Pürüzlü duvarları, fırçayla kabaca vurularak beyaz kireçle yeni badanalanmış yatak odası, meyve bahçesine bakan yeşil panjurlu tek bir pencereden giren ışıkla ancak aydınlanıyordu. José Palacios, General'in sarı guavalarla[1] dolu ağaçları görüp kokusunun zevkine varabilmesi için, meyve bahçesine bakan pencere, başucuna değil de ayakucuna gelecek şekilde yatağın yerini değiştirtti.

General, Fernando'nun kolunda, kolejin rektörü olan La Concepción rahibiyle birlikte gelmişti. Kapıdan içeri girer girmez, güira[2] meyvesinden yapılma bir kabın içinde pencerenin kenarına konulmuş guavaların, yatak odasını doldurmuş güçlü kokusuyla sersemleyip duvara yaslandı. Gözlerini yumup, geçmiş günlerin yüreğini parçalayan kokularını içine çekerek soluğu kesilinceye kadar öylece kalakaldı. Sonra her bir eşya kendisine bir sır verecekmiş gibi odayı büyük bir dikkatle inceledi. Üzeri sayvanlı karyolanın dışında maun ağacından bir konsol, yine kaobadan üzeri mermerli bir komodin ve kırmızı kadife kaplı bir koltuk vardı. Pencerenin yanın-

1. Amerika'nın sıcak bölgelerinde yetişen bir ağaç türünün meyvesi. (Y.N.)

2. Anavatanı Orta ve Güney Amerika olan ve sukabağına benzer meyveleri olan tropik bir ağaç. (Y.N.)

daki duvarda, biri yedi geçe durmuş romen rakamlı sekizgen bir saat asılıydı.

"İşte sonunda aynı kalabilmiş bir şey!" dedi General.

Rahip şaşırmıştı.

"Bağışlayın, Ekselans," dedi, "ama anımsayabildiğim kadarıyla siz daha önce burada bulunmuş değilsiniz."

José Palacios da şaşırmıştı, çünkü bu evi hiç ziyaret etmemişlerdi, ama General öyle çok ve kesin noktalara değinerek anılarında direniyordu ki, herkesi şaşkına çevirmişti. Yine de sonunda her zamanki alaycı haliyle onları rahatlatmak istedi:

"Belki de daha önce dünyaya gelişlerimden birinde görmüşümdür," dedi. "İşin aslına bakarsanız, afaroz edilmiş birinin bir ayin sayvanı altında yürüdüğünü de gördükten sonra bu kentte her şey olabilir."

Az sonra yağmur ve gök gürültüleriyle patlayan fırtına kenti sanki bir sel felaketine uğratmıştı. General, odanın serinliği içinde giyinik olarak sırtüstü yatıp uyur gibi yaparken, guavaların kokusunun zevkine vararak kendine gelmek için bu fırsattan yararlanmış, sonra da tufan geçince ortalığı kaplayarak insana huzur veren sessizliğin içinde gerçekten uyuyakalmıştı. José Palacios, General'in uyuduğunu anlamıştı, çünkü o zamanlar artık yalnızca uykularında kullanabildiği düzgün diksiyonuyla ve gençlere özgü pürüzsüz bir sesle konuştuğunu duymuştu. Caracas'tan söz ediyordu, artık onun olmayan yıkıntı halindeki bu kentin duvarları kendisi hakkında küfür dolu kâğıtlarla kaplıydı, sokaklarında da insan dışkısı sel gibi akıyordu. José Palacios, General'in, uykusunda ağzından kaçırabileceği sırları maiyetindekilerden başka kimsenin duymamasından emin olmak için odanın bir köşesindeki koltuğun içinde nerdeyse göze görünmez bir şekilde oturarak uyumadan sabahı etti. Yarı açık kapıdan yaptığı bir işaret üzerine Albay Wilson da bahçede

dolaşmakta olan nöbetçi askerleri uzaklaştırmıştı oradan.

General, uykusunda, "Burada bizi isteyen hiç kimse yok, Caracas'ta da sözümüzü dinleyen yok," dedi. "Ödeştik sayılır."

Acı yakınmalarını dua okur gibi arka arkaya sıralamayı sürdürüyordu; yıkılmış bir şan ve şereften artakalan ve ölüm rüzgârının önüne katıp götürdüğü döküntülerdi bunlar. Hemen hemen bir saatlik bir sayıklamadan sonra koridorda kopan bir gürültüyle mağrur ve tiz bir ses uyandırdı onu. Ağzından çıkan kesik bir hırıltıdan sonra, uykunun verdiği çatlak bir sesle gözlerini açmadan söylendi:

"Ne bok oluyor orada?"

Olan şuydu ki, kurtuluş savaşlarının gazisi, sert yaradılışlı, nerdeyse delicesine bir cesaret sahibi General Lorenzo Cárcamo, huzura kabul için belirlenmiş saatten önce zorla yatak odasına girmeye çalışıyordu. Bir humbaracı teğmenine kılıcıyla vurduktan sonra Albay Wilson'u da atlatıp geçmiş, kendisini nazikçe bitişikteki çalışma odasına götüren rahibin ezelî gücü karşısında yatışmıştı ancak. Wilson'dan haberi alan General, öfkeyle bağırdı:

"Geberdiğimi söyleyin Cárcamo'ya! Gidin, böyle söyleyin, geberdi deyin!"

Albay Wilson, bu vesileyle tören üniformasını giyip savaş madalyalarını bir takımyıldız gibi göğsünde taşıyan gürültücü genaralle hesaplaşmak üzere çalışma odasına girdi. Ancak, o zamana kadar General'in görkemli görünüşü yerle bir olmuş, gözlerinde yaşlar birikmişti.

"Hayır, Wilson, mesajı vermeyin bana," dedi. "Duydum zaten."

General gözlerini açtığında saatin biri yedi geçe durmuş olduğunu fark etti. José Palacios, saati kurup aklından ayarladı, sonra hemen kendi köstekli saatlerine

bakarak doğru olup olmadığını denetledi. Az sonra içeri giren Fernanda Barriga, General'e bir tabak türlü yedirmeye çalıştı, ancak o, bir gün öncesinden beri hiçbir şey yememiş olduğu halde, istemedi, ama kabul sırasında yiyebilmesi için tabağı çalışma odasına koymalarını emretti. Bu arada güira kabının içindeki bir sürü guavadan bir tane alma isteğini yenemedi. Meyvenin kokusuyla bir an kendinden geçtikten sonra büyük bir parça ısırdı, çocukça bir zevkle çiğneyip ağzının içinde evire çevire tadına vardı ve anılarla dolu uzun bir iç çekişle yavaşça yuttu. Sonra bacaklarının arasında guava kabıyla hamağa oturdu, soluk bile almadan birbiri ardınca hepsini yiyip bitirdi. José Palacios sonuncusunda yakaladı onu.

"Öleceğiz!" diye bağırdı.

General keyifle onun konuşmasını taklit ederek, "Bundan daha fazla ölemeyiz," diye karşılık verdi.

Öngörüldüğü gibi saat tam üç buçukta ziyaretçilerin ikişer ikişer çalışma odasına alınmaya başlamasını emretti, böylelikle biriyle konuşurken öbürüyle ilgilenmek için acelesi olduğunu göstererek ondan en kısa zamanda kurtulabiliyordu. İlk ziyaretçiler arasında içeri giren Doktor Nicasio del Valle, tüm çiftlik evine ve daha ötedeki puslu bataklıklara egemen ışıklı pencereye arkası dönük oturur buldu onu. Elinde, Fernanda Barriga'nın kendisine götürdüğü türlü tabağı vardı, ama tadına bile bakmamıştı, çünkü yediği guavaların ağırlığını hissetmeye başlıyordu. Doktor del Valle, daha sonra bu görüşmenin izlenimini kaba lehçesiyle şöyle özetlemişti: "Bu adam sıfırı tüketmiş." Huzura kabul edilenlerin her biri kendi yorumuyla bu görüşe katılıyordu. Yine de, halsizliğiyle en çok etkilenenler bile acıma duygusundan yoksun bir tavırla, çocuklarının vaftiz babası olması ya da kamu yapılarının açılışını yapması ya da yönetimin ilgisizliği yüzünden içinde bulundukları sefaleti görmesi

için komşu köylere gitmesinde ısrar ediyorlardı.

Guavaların verdiği bulantıyla karın ağrısı bir saatin sonunda korkulacak bir hal almaya başlamış, sabahtan beri kendisini beklemekte olan herkesi hoşnut etme isteğine rağmen görüşmeleri yarıda kesmek zorunda kalmıştı. Ona hediye olarak getirdikleri danalar, keçiler, tavuklar ve her türlü av hayvanından avluda adım atacak yer kalmamıştı. Bir kargaşa çıkmasını önlemek için muhafız humbaracıların duruma el koymaları gerekmişti, ama havayı düzeltip sessizliği sağlayan ikinci bir mucizevi sağanakla birlikte akşam olurken her şey normale dönmüştü.

General'in kesin karşı koymalarına karşın, öğleden sonra saat dörtte yakınlardaki bir evde onun şerefine bir ziyafet hazırlanmıştı. Ancak bu kutlamayı onsuz yapmak zorunda kaldılar, çünkü guavaların yellendirici hassası, gece saat on birden de geç vakitlere kadar onu güç durumda bırakmıştı. Karnının içinde dönüp dolaşan sancı ve kokulu yellenmelerle bitkin bir halde ve şiddetle bir ishalle ruhu süzülüp gidiyormuş gibi bir duyguyla hamakta kalakaldı. Rahip, oranın eczacısının hazırladığı bir ilacı götürdü ona, ama General kabul etmedi. "Bir kusturucuyla iktidarı kaybettiğime göre, bir yenisiyle tahtalı köyü boylarım," diyordu. Onsuz devam eden ziyafetten belli belirsiz dalgalar halinde kulağına gelen telli çalgıların güzel ezgisinden başka avunacak şeyi olmaksızın, kemiklerinden boşanan buz gibi terden tir tir titreyerek kendini kaderine bıraktı. Sonra karnının gurultusu durup sancısı yavaş yavaş geçmiş, müziğin de kesilmesiyle boşlukta yüzer gibi kalakalmıştı.

Mompox'tan bir önceki geçişi neredeyse sonuncusu olacaktı. Kendi kişisel becerisiyle General José Antonio Páez'le barışmayı başarmış olarak Caracas'tan dönüyordu, ama General Páez ayrılıkçı hayallerinden vazgeçmiş olmaktan çok uzaktı. Santander'le olan ve o zamanlar

artık herkes tarafından açıkça bilinen düşmanlığı o dereceye varmıştı ki, ne yüreğine ne de ahlakına bundan böyle güvenmediği gerekçesiyle ondan gelen mektupları bile geri çevirir olmuştu. Ona, "Dostum olduğunuzu söylemek zahmetine girmeyin," diye yazmıştı. Santander'cilerin nefretinin nedeni, General'in Caracaslılara yönelik bir bildirisiydi; üzerinde fazla düşünmeden alelacele kaleme aldığı bu bildiride tüm davranışlarında kendisini yalnızca Caracas'ın özgürlüğü ve zaferinin yönlendirmiş olduğunu söylüyordu. Nueva Granada'ya geri döndüğünde bunu, Cartagena ve Mompox'a yönelttiği uygun bir tümceyle düzeltmeye çalışmıştı: "Caracas bana yaşam verdiyse, sizler de bana şan ve şeref verdiniz." Ancak bu sözler, Santander'cilerin yaptığı demagojiyi yatıştırmaya yetmeyecek tumturaklı bir ek tümce olmaktan ileri gidememişti.

General, kesin yıkımı önlemeye çalışarak, bir askeri birliğin başında Santa Fe'ye dönmekte, birleşme çabalarına bir kez daha başlayabilmek için yolda başka birliklerle de buluşmayı ummaktaydı. O zamanlar, tıpkı Venezuela'nın ayrılmasını önlemeye giderken de dediği gibi, bunun kendisi için kesin bir karar anı olduğunu söylemişti. Biraz daha düşünmüş olması, yirmi yıldan beri yaşamında kesin olmayan tek bir an bulunmadığını anlamasına yetecekti. Daha sonraları o günleri anımsayarak şöyle yazacaktı: "Tüm kilise, tüm ordu, ulusun çok büyük bir çoğunluğu benden yanaydı." Ama, yine onun deyişiyle, bütün bu üstünlüklere karşın, kaç kez başına geldiği gibi, güneyden ayrılıp kuzeye doğru ilerlediğinde ya da bunun tersi olduğunda, geride bıraktığı ülke daha o arkasını döner dönmez yolunu şaşırıyor, yeni içsavaşlarla tükenip gidiyordu. Bu onun yazgısıydı.

Santanderci basın, onun askeri bozgunlarının nedenini gece saldırılarına bağlama fırsatını kaçırmıyordu.

General'in ününü gölgelemeye yönelik pek çok asılsız haber arasında, o günlerde Santa Fe'de yayımlanan bir tanesinde, Boyacá Savaşı'nda komutanın onda değil General Santander'de olduğu, bu savaş sonucunda 7 Ağustos 1819 sabahı saat yedide bağımsızlık kazanılırken onun Tunja'da Genel Valilik sosyetesinden kötü ün yapmış bir hanımla gönül eğlendirmekte olduğu anlatılıyordu.

Her ne olursa olsun, General'i gözden düşürme çabasıyla onun hovarda gecelerinden söz eden yalnızca Santanderci basın değildi. Daha zafer kazanılmadan çok öncelerden beri, bağımsızlık savaşlarında, General'in bulunması gerektiği yerde değil de, bir kadının koynunda olması nedeniyle en azından üç çarpışmada yenilgiye uğranıldığı söylenir dururdu. Bir başka ziyareti sırasında, Mompox'tayken, değişik yaş ve renklerde bir kadın kervanı, havada ağır bir parfüm kokusu bırakarak anacaddeden geçmişti. Desenli satenden yapılmış ve o zamana kadar kentte görülmemiş güneş şemsiyeleri taşıyan, zarif ipekli giysiler içindeki kadınlar Amazon yönüne doğru çıkmaktaydılar. Bunların, General'den önce yola çıkan metresleri olduğu varsayımını kimse yalanlamamıştı. Daha birçokları gibi bu da yanlış bir varsayımdı, çünkü savaştaki sefahat âlemleri, ölümünden sonra bile yakasını bırakmayan pek çok salon dedikodusundan biriydi.

Bu tür çarpıtılmış bilgiler kullanma yöntemi yeni bir şey değildi. İspanya'ya karşı yürütülen savaşta General kendisi de aynı yöntemi kullanmış, İspanyol komutanlarını aldatmak için yalan haberler yayınlamasını Santander'e emretmişti. Bu yüzden de cumhuriyet kurulduktan sonra General aynı Santander'e, basını kötüye kullandığı yolunda şikâyette bulunduğunda, onun ince bir alayla verdiği şöyle bir yanıtla karşılaşmıştı:

"İyi bir ustamış olmuştu, Ekselans."

"Kötü bir ustaydı," diye karşılık vermişti General,

"hatırlarsanız, uydurduğumuz haberler sonradan kendi aleyhimize dönmüştü."

Hakkında söylenilen her şeye karşı, yalan olsun doğru olsun, öylesine duyarlıydı ki, her asılsız haberden sonra bir türlü kendini toparlayamazdı, ölünceye kadar da bunları yalanlayacağım diye didinip durmuştu. Yine dedikodulardan sakınmak için aşırı bir dikkat de göstermiyordu. Mompox'tan bir önceki geçişinde, daha başka zamanlarda da olduğu gibi, bir kadın uğruna saygınlığını tehlikeye atmıştı.

İyi bir aileden gelen bu Mompox'lu dilberin adı Josefa Sagrario idi. Fransisken rahibi kılığına girip José Palacios'un kendisine bildirdiği "Tanrı'nın Ülkesi" parolasıyla yedi ayrı nöbet yerinden geçmişti. Öylesine beyazdı ki, bedeninin ışıltısıyla karanlıkta bile görülüyordu. Üstelik o gece, bu büyüleyici güzelliğini bir aksesuarla da pekiştirmeyi başarmış, yerel altın işçiliğinin olağanüstü güzel bir örneği olan bir göğüs ve sırt zırhını giysisinin üstüne geçirmişti. Öyle ki, General kollarına alıp hamağa taşımak istediğinde altın zırhın ağırlığı yüzünden onu zorla kaldırabilmişti. Azgın bir geceden sonra şafak söktüğünde, geçiciliğin korkusuna kapılan kadın, onun yanında bir gece daha kalmak için yalvarmıştı.

Bu çok tehlikeliydi, çünkü General'e ulaşan gizli haberlere göre Santander, iktidarı onun elinden alıp Kolombiya'yı birlikten ayıracak bir tuzak hazırlamıştı. Yine de Josefa orada kaldı, hem de bir gece değil, on gece daha geçirdi orada; öylesine mutlu olmuşlardı ki her ikisi de birbirlerini gerçekten bu dünyada herkesten daha çok sevdiklerine inanmışlardı.

Josefa ona altın zırhını bırakmış, "Savaşların için," demişti. General, yatakta kazanıldığı için haksız bir kazanç olduğu kuruntusuna kapılarak bu serveti kullanmamış, bir dostuna emanet bırakmıştı. Sonra da unutup

gitmişti. Mompox'a bu son ziyaretinde, guavalardan uğradığı sindirim zorluğundan sonra, servet kayıt defterini gözden geçirmek için sandığı açtırmış, ancak o zaman adı ve tarihiyle kayıtlı olarak listede rastlamıştı ona.

Mucizevi bir görüntüydü bu: Josefa Sagrario'nun, kuyumculuk sanatının her türlü ustalığıyla oluşmuş otuz *libre* ağırlığındaki altın zırhı. Ayrıca hepsi altından olmak üzere yirmi üç çatal, yirmi dört bıçak, yirmi dört kaşık, yirmi üç küçük kaşık ve bir tane küçük şeker maşasının bulunduğu bir kutu ile yine çeşitli nedenlerle emanet bırakılmış ve aynı biçimde unutulmuş çok değerli birtakım ev gereçleri vardı. General'in servetindeki dillere destan düzensizliğin içinde, en akla gelmedik yerlerde ortaya çıkan buluntular artık hiç kimseyi şaşırtmaz olmuştu. Çatal bıçak takımının kendi eşyaları arasına katılması, altın sandığının da sahibine geri gönderilmesi yolunda talimat verdi. Ancak San Pedro Apóstol rektörü olan rahip, Josefa Sagrario'nun devletin güvenliğine karşı komplo kurmaktan İtalya'da sürgünde yaşadığı haberiyle onu şaşkına çevirmişti.

"Santander'in marifeti tabii," dedi.

"Hayır, Generalim," diye karşılık verdi rahip. "Yirmi sekiz yılının kargaşası içinde farkında olmadan siz kendiniz sürgüne yollamıştınız onu."

İşler yoluna girinceye kadar dursun diye altın sandığını olduğu yerde bırakıp sürgün konusunu daha fazla dert edinmedi. Çünkü, José Palacios'a söylediğine göre, Cartagena kıyıları görünmez olunca, sürgündeki düşmanlarının dönüş telaşı arasında Josefa Sagrario'nun da geri döneceğinden emindi.

"Casandro sandıklarını topluyordur bile," dedi.

Gerçekten de sürgündeki pek çok kişi, onun Avrupa'ya doğru yola çıktığını öğrenir öğrenmez ülkeye geri dönmeye başlamıştı. Ancak çok ince eleyip sık dokuyan

ve kararlarında son derece ketum davranan bir kişi olan General Santander, en son dönenlerden biri olmuştu. General'in istifa ettiği haberi onu telaşlandırmıştı, ama dönme belirtileri göstermediği gibi, bir önceki yılın ekim ayında Hamburg'a indiğinden beri Avrupa ülkelerinde hevesle sürdürdüğü inceleme gezilerini de hızlandırmış değildi. 2 Mart 1831'de Floransa'dayken *Journal du Commerce* gazetesinde General'in öldüğünü okumuştu. Yine de işi ağırdan almış, bundan altı ay sonra, yeni kurulan bir hükümet, onun unvanlarını ve askerî payelerini geri verip Meclis kendisini, yokluğunda cumhurbaşkanı seçinceye kadar dönüş hazırlıklarına girişmemişti.

Mompox'ta demir almadan önce General, savaş günlerinden eski arkadaşı Lorenzo Cárcamo'ya bir gönülalma ziyaretinde bulundu. Onun ağır hasta yattığını, bir akşam önce sırf kendisini selamlayabilmek için yatağından kalktığını ancak o zaman öğrenebildi. Hastalığının yaptığı yıkıntıya karşın gücünü toparlayabilmek için çaba harcamak zorunda kalıyor, bir yandan bağıra çağıra konuşurken, bir yandan da ruhsal durumuyla hiç ilgisi olmadığı halde gözlerinden şakır şakır akan yaşları yastıklarla kuruluyordu.

Bahtsızlıklarından birlikte yakınıp halkın vefasızlığına ve zaferin nankörlüklerine esef ederek onlar için her zaman kaçınılmaz bir bela olan Santander'e ateş püskürdüler. General'in bu derece açık konuştuğuna az rastlanırdı. 1813 Seferi sırasında Santander, Venezuela'yı ikinci kez kurtarmak üzere sınırı geçmesi emrine uymayı reddettiğinde General'le aralarında geçen amansız bir tartışmaya Lorenzo Cárcamo da tanık olmuştu. General Cárcamo, tarihin akışını daha da hızlandırmaktan başka bir işe yaramayan bu gizli kinin kökeninde bu olayın yattığını düşünüyordu hâlâ.

Oysa General, bunun, büyük bir dostluğun sonu de-

ğil başlangıcı olduğuna inanıyordu. Anlaşmazlığın kökeninde ne General Páez'e tanınan ayrıcalıkların olduğu doğruydu, ne talihsiz Bolivya anayasası, ne General'in Peru'da kabul ettiği imparatorluk payesi, ne Kolombiya için hayal ettiği ömür boyu cumhurbaşkanlığı ve senato ne de Ocaña Konvansiyonu'ndan sonra üzerine aldığı salt yetkiler vardı. Hayır; yıllar boyu gitgide artarak sonunda 25 Eylül suikastıyla doruk noktasına varan bu korkunç nefretin nedeni ne bunlar ne de ileri sürülen başkalarıydı. "Gerçek neden, bu kıtanın tek bir ülke olması görüşünü Santander'in hiçbir zaman kavrayamamış olmasıdır," dedi General. "Amerika'nın birliği onun için fazlasıyla büyük bir ülküydü." Başından beri kaybedilmiş bir savaşın son çarpışma alanında yatar gibi uzanmış olan Lorenzo Cárcamo'ya baktı ve ziyaretine şu sözlerle son verdi:

"Tabii ki bütün bunlar, ölen öldükten sonra hiçbir anlam taşımıyor."

Lorenzo Cárcamo, onun kederli ve bitkin bir halde yerinden kalktığını gördü, tıpkı kendisinde de olduğu gibi, anıların ona yıllardan daha ağır geldiğini sezinlemişti. Ayrıca elini ellerinin arasına aldığında onun da ateşi olduğunu fark ederek ikisinden hangisinin ölümünün birbirlerini bir kez daha görmelerini önleyeceğini merak etti.

"Dünya mahvoldu, sevgili Simón," dedi Lorenzo Cárcamo.

"Onu başkaları mahvetti," dedi General. "Artık yapılacak tek şey, baştan yeniden başlamak."

"Biz de öyle yaparız," dedi Lorenzo Cárcamo.

"Ben değil," dedi General. "Beni bir çöp tenekesine atmadıkları kaldı."

Lorenzo Cárcamo, kırmızı saten kaplı güzel bir koruyucu içinde bir çift tabancayı hatıra olarak armağan

etti ona. Ateşli silahların General'in hoşuna gitmediğini, pek az olan tek tek karşılaşmalarda kılıcına güvendiğini biliyordu. Ancak bu tabancalar, bir aşk düellosunda başarıyla kullanılmış olmanın manevi değerini taşıyordu, bu yüzden de General duygulanarak kabul etti onları. Birkaç gün sonra Turbaco'dayken General Cárcamo'nun öldüğü haberi yetişecekti arkasından.

Yolculuk, 21 Mayıs Pazar günü akşama doğru ortaya çıkan iyi hava belirtileriyle birlikte yeniden başlamıştı. Kürekçilerin sırıklarla itmelerinden çok suların elverişli akımıyla ilerleyen tekneler, arduvaz kayalıklarla geniş kıyıların seraplı görüntüsünü geride bırakıyordu. Artık daha sık rastladıkları kütükten sallar hızlanmış gibiydiler. İlk günlerde gördüklerinin tersine, bunların üstüne çiçek saksıları bile olan şipşirin evler yapıp pencerelerine kuruyacak çamaşırlar asmışlardı; telden yapılmış tavuk kafesleriyle süt ineklerinin yanı sıra, tekneler geçip gittikten çok sonraya kadar el sallamaya devam eden sıska çocuklar da taşıyorlardı. Bir yıldız gölü içinde bütün gece yol almışlardı. Şafak sökerken, günün ilk ışıkları altında parıldayan Zambrano kasabasını gördüler.

Limandaki koskoca seyba ağacının altında, El Nene lakabıyla tanınan Don Cástulo Campillo bekliyordu onları; evinde General'in onuruna, kıyı köyleri usulü bir yahni hazırlatmıştı. Bu davet, Zambrano'ya ilk gelişinde limandaki kayalıkta berbat bir handa öğle yemeği yedikten sonra, yalnızca o enfes kıyı yahnisi için bile olsa yılda bir kez buraya gelmesi gerekeceğini söylediği öyküsünden kaynaklanıyordu. Han sahibesi, önemli konuklarından öylesine etkilenmişti ki, kasabanın ileri gelenlerinden Campillo ailesinin evinden ödünç olarak tabaklar, çatal bıçaklar getirtmişti. General'in geçen gelişiyle ilgili olarak anımsayabildiği ayrıntılar pek fazla değildi, kıyı yahnisinin Venezuela'daki yağlı sığır haşlamasıyla aynı

olup olmadığından da ne kendisi emindi, ne de José Palacios. Aslında General Carreño bunun aynı olduğunu ve gerçekten de limandaki kayalıkta yediklerini sanıyordu, ama ırmak seferi sırasında değil, üç yıl önce buharlı sandalla geldikleri zaman. Belleğinin zayıflığından her defasında biraz daha kaygıya kapılan General, onun bu tanıklığını uysallıkla kabullendi.

Humbaracı muhafız birliği için öğle yemeği, Campilloların konağının avlusundaki büyük badem ağaçlarının altında hazırlanmış, örtü yerine muz yapraklarının kapladığı tahta panolar üzerine sofra kurulmuştu. Avluya bakan iç terasta ise, General'le subayları ve birkaç davetli için, büyük bir titizlikle İngiliz usulü hazırlanmış mükellef bir sofra bulunuyordu. Ev sahibesi, Mompox haberlerinin kendilerini sabahın dördünde hazırlıksız yakaladığını, bu yüzden de çiftliğin en besili hayvanını feda etmek için ancak vakit bulabildiklerini anlatıyordu. Küçük parçalar halinde kesilip bostanın tüm ürünleriyle birlikte harlı ateşte bol suyla pişirilmiş olarak önlerindeydi işte.

Kendisine sorulmadan bir ziyafet hazırlanmış olduğu haberi General'in keyfini kaçırmış, kıyıya çıkmayı ona kabul ettirebilmek için, José Palacios'un uzlaştırıcı tüm ustalığını ortaya dökmesi gerekmişti. Ancak eğlencenin sıcak havası keyfini yerine getirmiş, ailenin, şeref masasına eski tür bir kıvraklıkla hizmet eden çekingen ve yardımsever genç kızların tatlılığını ve evin yüksek zevkini haklı olarak övmüştü. Tabak takımının sadeliğini ve yeni zamanların felaketleri yüzünden mahvolmuş bir evin aile armasını taşıyan nadide gümüş çatal bıçakların kalitesini özellikle övmüş, ancak kendisininkilerle yemek yemişti.

Hoşuna gitmeyen tek terslik, Campilloların koruması altında yaşayan ve o kadar ünlü konukların önünde bu dünya ile öbür dünyanın gizil bağlantıları konusundaki evrensel bilgisini gösterme isteğiyle yanıp tutuşan

bir Fransız'dan kaynaklanmıştı. Her şeyini bir gemi kazasında kaybetmiş, New Orleans'tan gelmesi gereken belirsiz birtakım yardımları bekleyerek yardımcıları ve hizmetkârlarından oluşan maiyetiyle birlikte yaklaşık bir yıldır evin yarısını işgal etmekteydi. José Palacios, onun adının Diocles Atlantique olduğunu öğrenmişti, ama mesleğinin ne olduğunu, ne gibi bir görevle Nueva Granada'da bulunduğunu saptayamamıştı. Soyunup eline üç uçlu bir çatal alsa, Deniz Tanrısı Poseidon'dan hiç farkı kalmayacaktı; kasabada da kaba ve pasaklı bir kişi olarak ün salmıştı. Ama General'le birlikte yiyeceği öğle yemeği onu öylesine heyecanlandırmıştı ki, banyo yapıp tırnaklarını temizlemiş, modası geçmiş Direktuvar modelinde yaldızlı düğmeli mavi ceketi ve çizgili pantolonuyla Paris'in kış salonlarında mayıs sıcağına göre giyinmiş gibi gelmişti sofraya.

Daha ilk selamlamayla birlikte düzgün bir İspanyolcayla ansiklopedik bilgilerini sayıp dökmeye başlamıştı. Grenoble İlkokulu'ndan bir öğrencisinin, geceli gündüzlü on dört yıllık bir çalışmadan sonra Mısır hiyerogliflerini çözdüğünü anlattı. Mısır bitkisi, Meksika kökenli değil, Mezopotamya'da bir bölgeden geliyordu; orada Kolomb'un Antiller'e varmasından daha önce fosilleri bulunmuştu. Asurlular, yıldızların hastalıklar üzerindeki etkisiyle ilgili deneysel kanıtlar elde etmişlerdi. Yeni çıkan bir ansiklopedinin yazdığının tersine, Yunanlılar, milattan 400 yıl öncesine kadar kedileri tanımış değillerdi. Bunlar ve daha birçok konu üzerinde peş peşe cafcaflı sözler söyleyip dururken, yalnızca sömürge mutfağının kültürel kusurlarından yakınmak için konuya ara veriyordu.

Karşısında oturan General, gözlerini tabağından ayırmadan, yemeğini yemekten çok, yiyor gibi yaparak görgü kuralları içinde ona pek az ilgi göstermişti. Fransız, başından beri onunla kendi dilinde konuşmayı denemiş,

General de incelikle karşılık verdikten sonra hemen İspanyolcaya dönmüştü. Avrupalıların hükmedici tavırlarının General'i nasıl çileden çıkardığını bilen José Laurencio Silva, onun o günkü sabrına şaşıp kalmıştı.

Fransız, konuklardan pek çoğu ile, en uzakta oturanlarla bile yüksek sesle konuşuyordu, ama belliydi ki yalnızca General'in ilgisinin peşindeydi. Az sonra, kendi deyişiyle "horozdan merkebe atlayarak", yeni cumhuriyetlere en uygun yönetim sisteminin hangisi olduğunu açıkça sordu. General, gözlerini tabağından kaldırmadan soruya soruyla karşılık verdi:

"Peki sizin görüşünüz nedir?"

"Bence Bonaparte'ın yaptığı, yalnızca bizler için değil tüm dünya için geçerli bir şey," dedi Fransız.

General, alaycılığını gizlemeye çalışmadan, "Sizin öyle düşündüğünüzden kuşkum yok," dedi. "Avrupalılar, yalnızca Avrupa'nın bulduğu şeylerin dünya âlem için geçerli olduğunu, bundan farklı olan şeylerin ise hiçbir işe yaramadığını düşünürler."

"Ekselanslarının soruna monarşik bir çözüm getirme yanlısı olduğunu sanıyordum," dedi Fransız.

General ilk olarak gözlerini kaldırıp, "Öyleyse artık öyle sanmayın," dedi. "Alnım hiçbir zaman bir tacın değmesiyle kirlenmeyecek." Sonra parmağıyla yaverlerini işaret ederek ekledi: "Bunu bana hatırlatacak olan Iturbide var."

"Aklıma gelmişken söyleyeyim," dedi Fransız, "imparatoru kurşuna dizdiklerinde verdiğiniz demeç Avrupa'daki kralcılara raha bir soluk aldırdı."

"O zaman söylediklerimin tek bir sözcüğünü bile değiştirecek değilim," dedi General. "Iturbide gibi sıradan bir adamın böylesine olağanüstü işlere kalkışmasına hayran oluyorum, ama Tanrı beni onunla aynı yola gitmekten koruduğu gibi, onun başına gelenlerden de ko-

rusun, yine de biliyorum ki, onun karşılaştığı nankörlükten beni de asla esirgemeyecektir."

Bu sözlerin arkasından hemen sertliğini yumuşatmaya çalışarak yeni cumhuriyetlerde bir krallık rejimi kurma girişiminin General José Antonio Páez'e ait olduğunu anlattı. Farklı yorumlara açık her tür kişisel çıkarla beslenen bu görüş çok yandaş bulmuş, General kendisi bile, her ne pahasına olursa olsun Güney Amerika birliğini kurup yaşatma yolunda çılgınca bir formül olarak yaşam boyu cumhurbaşkanlığı kisvesi altında bu görüşü giderek benimsemiş, ancak kısa sürede saçmalığının farkına varmıştı.

"Federalizm konusu ise bunun tersine gelişti," diye sonuca vardı. "Sahip olduklarımızdan çok daha üstün erdemler ve yetenekler gerektirdiği için bizim ülkelerimize göre pek kusursuz bir sistem gibi geliyor bana."

"Her ne olursa olsun," dedi Fransız, "tarihi çığrından çıkaran şey, sistemler değil, onların aşırılıklarıdır."

"O sözleri artık ezbere biliyoruz," dedi General. "Aslında Benjamin Constant'ın[1] aptallığından bir farkı yok bunun. Avrupa'nın bu en büyük fırsat düşkünü, önce devrime karşıyken sonra devrim yanlısı olmuş, Napoléon'a karşı savaşım verip sonra onun saray erkânı arasına girmiş, birçok kez cumhuriyetçi olarak yatıp kralcı olarak kalkmış ya da bunun tersini yapmıştı, şimdi de Avrupa'nın süper gücünün lütfuyla bizim davamızın salt korumacısı olup çıkmış."

"Constant'ın zorbalık karşıtı görüşleri son derece açık," dedi Fransız.

"Señor Constant, iyi bir Fransız olarak, kesin çıkarlara körü körüne bağlı bir kişi," dedi General. "Oysa Başra-

1. Henri Benjamin Constant de Rebeque (1767-1830), restorasyon döneminde basında ve liberal parti içinde önemli bir rol oynamış Fransız yazar ve siyaset adamı. (Ç.N.)

bip Pradt[1], siyasetin nereden ve ne zaman yapıldığına bağlı olduğunu söylediğinde bu polemiğin tek anlaşılır sözünü etmiş oldu. Ben kendim bile, öldüresiye savaşlar sırasında, bir gün içinde, Guayra Hastanesi'ndeki hastalara varıncaya kadar sekiz yüz İspanyol tutsağın kurşuna dizilmesi emrini vermiştim. Bugün aynı durumda olsam aynı emri yeniden verirken sesim bile titremezdi. Avrupalıların da beni kınayacak ahlaki nedenleri olmazdı, çünkü gırtlağına kadar kana, nefrete, haksızlıklara batmış bir tarih varsa, o da Avrupa tarihidir."

Tüm kasabayı kaplamış gibi görünen derin sessizliğin içinde, bu çözümlemeleri sürdürdükçe, kendi öfkesini kendisi kamçılıyordu. Bozum olan Fransız, onun sözünü kesmeye çalıştı, ama General elinin bir işaretiyle durdurdu onu. Avrupa tarihindeki korkunç kıyımlardan söz etti. Saint-Barthélemy gecesi ölenlerin sayısı on saatlik bir sürede iki bini geçmişti. Rönesans'ın görkemi içinde imparatorluk ordularının on iki bin paralı askeri Roma'yı yağmalayarak kasıp kavurduktan sonra sekiz bin sakinini kılıçtan geçirmişti. Ya bütün Rusya'nın tanrılaştırılmış çarı: Haklı olarak "Korkunç" lakabıyla anılan IV. İvan, Moskova'yla Novgorod arasındaki kentlerin tüm halkının kökünü kazımış, sırf kendine karşı bir komplo kurulduğu kuşkusuyla Novgorod'da tek bir saldırıda yirmi bin kişiyi öldürtmüştü.

"Yani artık ne yapmamız gerektiğini söylemek lütfunda bulunmayın," diye sözlerini tamamladı. "Nasıl olmamız gerektiğini öğretmeye kalkmayın; bizi kendinize benzetmeye çalışmayın; kendinizin iki bin yılda zar zor becerebildiğiniz şeyi bizim yirmi yılda başarmamızı da beklemeyin."

1. Dominique de Riom de Pradt olarak tanınan Malines Başpiskoposu; I. Napoléon'un rahibiydi. (Ç.N.)

Çatalıyla bıçağını tabağının içine çaprazlama koydu, alev alev yanan gözlerini ilk kez olarak Fransız'a dikti.

"Lütfen, kahrolasılar, bırakın 'Ortaçağ'ımızı sakince yaşayalım."

Yeni bir öksürük kriziyle tıkanıp soluğu kesilmişti. Ama öksürüğü atlattığında öfkesinden de eser kalmamıştı. Campillo'ya dönüp en tatlı gülümsemesiyle ona iltifat ederek, "Bağışlayın, sevgili dostum," dedi. "Bu abuk sabuk sözler böylesine unutulmaz bir yemeğe yakışmazdı."

Albay Wilson, bu olayı, tarih yazarlarından birine aktarmış, ama o, "Zavallı General'in işi bitik," diyerek bu olaydan söz etmek zahmetine girmemişti. Aslında onu o son yolculuğunda gören herkes böyle düşünüyordu, belki de bu yüzden hiç kimse yazılı bir belge bırakmamıştı. Kendisine eşlik edenlerden bazılarına göre, General tarihe bile geçmeyecekti.

Zambrano'dan sonra cangılın yoğunluğu azalıyor, köyler daha neşeli, daha renkli bir hal alıyor, bazılarında hiç nedensiz müzikli sokak eğlenceleri düzenlendiği görülüyordu. General sakin bir öğlen uykusuyla Fransız'ın densizliklerini unutma çabası içinde hamağa uzanmıştı, ama pek kolay olmuyordu bu. Aklı fikri onda kalmış, ancak şimdi hamağının yalnızlığı içinde ve düşmanı erişemeyeceği bir yerdeyken aklına gelen uygun sözleri ve yanıt verilemez düşünceleri zamanında bulamamış olmasından José Palacios'a yakınıyordu. Yine de akşam olurken keyfi yerine gelmiş, hükümetin gözünden düşen Fransız'ın durumunu düzeltmesine yardımcı olması için General Carreño'ya talimat vermişti.

Doğanın hırçınlığı içinde denizin giderek daha belirginleşen yakınlaşmasından coşan subayların çoğu, kürekçilere yardım ederek ya da süngülerden yaptıkları zıpkınlarla timsah avlayarak içlerinden taşan neşeyi doludizgin bırakıyorlar, forsalık günlerinde biriken bu

enerjilerini harcamak için en kolay işleri zorlaştırıyorlardı. Buna karşılık José Laurencio Silva, anne tarafından pek çok akrabasının başına geldiği gibi katarakt hastalığından kör kalacağı korkusuyla, olanak bulduğu sürece gündüzleri uyuyor, geceleri çalışıyordu. Gözlerini kaybettiğinde işe yarar bir insan olmayı öğrenmek için karanlıkta kalkıyordu. Ordugâhlardaki uykusuz gecelerinde General, onun, testereyle kestiği keresteleri rendeleyerek uykuda olanları rahatsız etmemek için çekicinin ucuna bez sarıp bu parçaları çakarak el işleriyle uğraştığını pek çok kez kendi kulaklarıyla duymuştu. Ertesi sabah güneş altında, böylesine sanatkârca yapılmış marangozluk işlerinin karanlıkta yaratılmış olduğuna inanmak zordu. Puerto Real'de geçirdikleri gece, nöbetçilerden biri karanlıkta usulca General'in hamağına gitmeye çalışan birini gördüğünü sanarak kendisine ateş etmesine ramak kaldığında, José Laurencio Silva, parolayı söylemeye ancak vakit bulabilmişti.

Nehir yolculuğu artık daha hızlı ve sakin geçiyordu; başlarına gelen tek aksilik, Komodor Elbers'in, gürültüyle soluyarak ters yöne doğru ilerleyen bir buharlı gemisi olmuştu; geminin dümen suyu nehir teknelerini tehlikeli duruma düşürmüş, yiyecek teknesini de alabora etmişti. Geminin pervazında koca koca harflerle yazılı adı okunabiliyordu: "Kurtarıcı"[1]. General, tehlike geçinceye kadar düşünceli bir yüzle ona bakakalmış, sonra gemi gözden kaybolmuştu. "Kurtarıcı," diye mırıldandı. Sonra, sayfayı çevirip bir sonrakine geçer gibi kendi kendine söylendi:

"Bunun ben olduğumu düşündükçe!"

Geceleyin hamağında uyanık yatmayı sürdürdü; kürekçiler de cangıldaki sesleri saptamaya çalışarak oyala-

1. (İsp.) El Libertador. Simon Bolívar'ın yaygın lakabı. (Ç.N.)

nıyorlardı: kapuçin maymunları, cüce papağanlar, anakondalar. Az sonra kürekçilerden biri, hiç yeri olmadığı halde, verem bulaşır korkusuyla Campilloların, İngiliz tabak takımlarını, Bohemya kristal bardaklarını ve Hollanda işi sofra örtülerini avluya gömdüklerini anlattı.

General, kendisine halk tarafından "verem" tanısının konulduğunu ilk kez duyuyordu, aslında ırmak boyunca görülen olağan bir hastalıktı bu, pek yakında tüm kıyı yöresinde de görülecekti. José Palacios, General'in duyduklarından etkilendiğini fark etmişti, çünkü hamakta sallanmaz olmuştu. Uzun uzun düşündükten sonra şöyle dedi:

"Ben kendi çatal bıçağımla yedim."

Ertesi gün, kazada kaybettikleri yiyecekleri yenilemek üzere Tenerife kasabasına yanaştılar. General, tanınmamak için teknede kalmış, ancak Wilson'ı, soyadı Lenoit ya da Lenoir olan ve kızı Anita'nın o sıralarda yirmi yaşlarında olması gereken bir Fransız tüccarı hakkında soruşturma yapmaya göndermişti. Soruşturmalar Tenerife'de bir sonuç vermeyince General, komşu köyler olan Guáitaro, Salamina ve El Pinón'da araştırmaların sürdürülmesini istedi, ta ki söylentinin gerçekle bir ilgisi bulunmadığından emin oluncaya kadar.

Bu merakında anlaşılmayacak bir şey yoktu, çünkü ırmak seferi sırasında Tenerife'den bir geçişinde Anita Lenoit ile kendisi arasında çılgınca bir yasak aşk doğduğu yolunda sinsi bir dedikodu Caracas'tan Lima'ya kadar yıllar yılı peşini bırakmamıştı. Bu söylenti onu kaygılandırıyordu, ama yalanlamak için yapabileceği hiçbir şey yoktu. Kaygısının birinci nedeni, babası Albay Juan Vicente Bolívar'ın, oğlunun büyük küçük her yaşta kadına sözde tecavüzleri ve "ayak basma hakkı"nı[1] amansızca uygula-

1. Eskiden derebeyine, tebaasından bir çiftin evlendiği gün yatağına bir ayağını basma hakkını veren derebeylik töresi. (Ç.N.)

ması gereği daha birçok kadınla kötü ilişkileri yüzünden San Mateo kasabası piskoposunun huzurunda pek çok şikâyet ve iddiaya katlanmak zorunda kalmış olmasıydı. İkincisi de, ırmak seferi boyunca Tenerife'de, bu derece gözü dönmüş bir aşk için yeterli olamayacak kadar, ancak iki gün kalmış olmasıydı. Söylenti öylesine yayılmıştı ki, sonunda Tenerife Mezarlığı'nda, Señorita Anne Lenoit'nın adını taşıyan mezar yazıtının bulunduğu bir mezar, yüzyılın sonuna dek âşıklar için bir ziyaret yeri olmuştu.

José María Carreño'nun kesik kolunun ucunda hissettiği rahatsızlıklar, General'in maiyeti arasında dostça alaylara konu olurdu hep. El hareketlerini, parmaklarıyla dokunmayı, kötü havanın olmayan kemiklerini sızlatmasını duyabiliyordu. Hâlâ, kendi kendisiyle alay edebilecek kadar mizah duygusuna sahipti. Buna karşılık, uyurken sorulanlara yanıt verme alışkanlığı onu kaygılandırıyordu. Uyanıkken kendini tutabildiği her türlü diyaloga girebiliyor, uyumadığı zamanlar kuşkusuz kendine saklayacağı niyetlerini ya da hüsranlarını açıklıyordu; bir keresinde de uykusunda askerî bir sırrı açıklamış olduğu yolunda asılsız bir suç yüklemişlerdi ona. Nehir yolculuğunun son gecesi, General'in, hamağının yanı başında geceyi uykusuz geçirirken José Palacios, teknenin burnundan Carreño'nun şöyle dediğini duydu:

"Yedi bin sekiz yüz seksen iki."

"Neden söz ediyoruz?" diye sordu José Palacios.

Carreño'nun uykusunda konuştuğunu sanan General, gözlerini açıp pencereden geceyi görebilmek için hamağında doğruldu. Uçsuz bucaksız gökyüzü pırıl pırıldı, yıldızlar tek bir boşluk bile bırakmıyordu.

"On kat daha fazla olmalı," dedi General.

"Söylediğim kadar," dedi Carreño, "artı, ben sayarken kayan iki yıldız daha."

Bunun üzerine hamağından kalkan General, onu,

birbirine karışmış yara izleriyle dolu bedeninin belden yukarısı çıplak ve hiç olmadığı kadar uyanık olarak teknenin burnunda sırtüstü yatmış, kesik kolunun geride kalan parçasıyla yıldızları sayarken gördü. Venezuela'daki Cerritos Blancos Savaşı'ndan sonra da, kıpkırmızı kana bulanmış ve neredeyse parçalanmış bir halde onu böyle bulmuşlar, öldüğünü sanarak çamurun içinde öylece bırakmışlardı. Aldığı on dört kılıç yarasının bazıları, kolunu kaybetmesine neden olmuştu. Daha sonra çeşitli çarpışmalarda başka yaralar da almıştı. Ama morali hiç bozulmamış, sol eliyle öylesine ustalıkla iş görmeyi öğrenmişti ki, yalnızca silah kullanmadaki yırtıcılığıyla değil, elyazısının güzelliğiyle de ün yapmıştı.

"Yaşamın yıkıcılığından yıldızlar bile kaçamıyor," dedi Carreño. "On sekiz yıl öncesinden daha az yıldız var bugün."

"Sen delisin," dedi General.

"Hayır. Yaşlandım ama buna inanmak istemiyorum."

"Senden sekiz uzun yıl daha büyüğüm."

"Ben her bir yaram için iki yıl fazladan sayıyorum. Bu yüzden de hepinizin en yaşlısıyım."

"Ona bakarsan en yaşlı olan José Laurencio," dedi General. "Altı kurşun, yedi mızrak, iki de ok yarası var."

Carreño, bu mantığı tersine çevirerek sinsi bir hınzırlıkla yanıt verdi:

"İçimizde en gencimiz siz olmalısınız; tek bir sıyrık bile yok sizde."

General'in, bu gerçeği, bir serzeniş gibi ilk duyuşu değildi, ama dostluğu en zor deneyimlerden geçmiş olan Carreño'nun sesinden, böyle bir sitemi algılamış gibi görünmüyordu. Irmağın içindeki yıldızları seyretmesine yardım etmek üzere onun yanına oturdu. Uzun bir sessizlikten sonra Carreño yeniden konuştuğunda, uykunun boşluğuna düşmüştü bile.

"Bu yolculukla yaşamın sona ereceğini kabullenmek istemiyorum," dedi.

"Yaşam yalnızca ölümle sona ermez," dedi General. "Başka yollar da vardır, üstelik bazıları daha da onurludur."

Carreño bunu kabullenmeye yanaşmıyordu.

"Bir şeyler yapmak gerek," dedi. "Bu, mor mineçiçeği ile güzel bir banyo yapma da olabilir. Hem yalnızca biz değil; tüm kurtuluş ordusu."

Paris'e yaptığı ikinci yolculukta General, mor mineçiçeği banyosundan söz edildiğini henüz duymuş değildi; ülkesinde kötü talihi kaçırır diye halkın rağbet ettiği pembe ağaçminesiydi bu. Bu yararlı çiçeklerden son derece büyük bir bilimsel ciddiyetle kendisine söz eden kişi, Humboldt'un çalışma arkadaşı doktor Aimé Bonpland olmuştu. Aynı dönemlerde Fransa adliyesinden emekli bir yargıç tanımıştı; gençliğini Caracas'ta geçirmiş olan bu kişi, bu anımma banyoları nedeniyle mora çalan güzel perçemleri ve havari sakalıyla Paris'in edebiyat çevrelerinde sık sık görünüyordu.

General, boş inançların ya da doğaüstü hünerlerin kokusunu aldığı her şeye, hocası Simón Rodríguez'in akılcılığına ters düşecek her türlü meraka güler geçerdi. O zamanlar yirmi yaşını yeni bitirmişti, zengin bir yeni duldu, Napoléon Bonaparte'ın taç giymesiyle gözleri kamaşmıştı, mason olmuştu, uzun süre başucu kitapları olan Rousseau'nun *Émile* ve *Yeni Héloïse*'inden en sevdiği sayfaları yüksek sesle ezbere okuyordu ve hocasının rehberliğinde çıkınını omzuna vurarak hemen hemen tüm Avrupa'yı yaya olarak gezmişti. Tepelerden birine çıkıp ayaklarının dibinde Roma'yı gördükleri zaman Don Simón Rodríguez, Amerika kıtasının yazgısıyla ilgili o tumturaklı kehanetlerinden birini daha savurmuştu. O ise durumu daha belirgin olarak görebiliyordu.

"Ülkemize sonradan gelip kurulmuş bu kendini beğenmiş İspanyollara yapılacak tek şey, onları Venezuela'dan sille tokat atmaktır," demişti. "Size yemin ederim ki bunu yapacağım."

Rüştünü kanıtlayıp kendisine kalan mirası sonunda kullanmaya hak kazandığında, yaşadığı dönemin çılgınlığı ve kendi kişiliğinin gözüpekliği gereği öyle bir yaşam biçimine kapılmıştı ki, üç ay içinde elli bin frank harcamıştı. Paris'in en pahalı otelinin en pahalı odalarını tutmuştu, üniformalı iki uşağa, bir Türk arabacısının sürdüğü beyaz atlar koşulu bir arabaya sahipti, ya Procope kahvesindeki en sevdiği masada, ya Montmartre'daki danslarda, ya operadaki özel locasında olmak üzere her ortama uygun ayrı bir sevgilisi vardı ve kendisine inanabilecek herkese rulet başında geçirdiği şanssız bir gecede üç bin peso kaybettiğini anlatıyordu.

Caracas'a döndüğünde Rousseau'ya olan yakınlığı hâlâ kendi duygularına olan yakınlığından fazlaydı; *Yeni Héloïse*'i de, elinde dağılacak hale gelmiş bir nüshasından utanılacak kadar büyük bir tutkuyla sil baştan okumayı sürdürüyordu. Yine de, 25 Eylül suikastından az önce, verdiği şeref sözlerini yerine getirip geriye Roma'daki yemini kaldığında, Manuela Sáenz'in kendisine onuncu kez okuduğu *Émile*'i yarıda kestirmişti, çünkü ona iğrenç bir kitap gibi gelmişti. "Bin sekiz yüz dört yılında Paris'te sıkıldığım kadar hiçbir yerde sıkılmamıştım," diyordu. Oysa oradayken yalnızca mutlu değil, dünyanın en mutlu insanı olduğuna inanmıştı, hem de yazgısını mor mineçiçeklerinin şans getiren sularıyla boyamasına gerek kalmadan.

Aradan yirmi dört yıl geçtikten sonra, ağır hasta ve yenik bir halde ırmağın büyüsüne kapılmış giderken, José Palacios'un rahatlatıcı banyolarındaki mercanköşkle hatmiyi ve turunç çiçeklerini cehennemin dibine gönde-

rip, Carreño'nun öğüdüne uyarak perişan ordularıyla, hiçbir işe yaramaz şan ve şerefiyle, unutulmaz yanılgılarıyla ve tüm ülkeyle birlikte mor mineçiçeklerinin kurtarıcı ortamının derinliklerine gömülmenin bir yarar olup olmayacağını merak ediyordu.

Llanos'taki uçsuz bucaksız bataklıklarda olduğu gibi, seslerin, birkaç fersah uzaklıktaki gizli konuşmaların duyulmasına bile olanak verecek kadar tınladığı sonsuz sessizliklerle dolu bir geceydi. Kristof Kolomb da böyle bir ânı yaşamış ve günlüğüne şöyle yazmıştı: "Bütün gece kuşların geçtiğini duydum." Oysa ancak altmış dokuz günlük bir deniz yolculuğunun sonunda karaya yaklaşabilmişlerdi. General de duydu onları. Carreño uyurken, saat sekiz sularında geçmeye başlamışlardı ve bir saatin sonunda başının üstünde o kadar çok kuş vardı ki kanatlarının rüzgârı, esen rüzgârdan daha güçlüydü. Az sonra teknelerin altından suyun dibindeki yıldızların arasında yollarını kaybetmiş koca koca balıklar geçmeye başlamış, kuzeydoğudan gelen ilk bataklık rüzgârlarını hissetmişlerdi. Bu garip özgürlük duygusunun yüreklerine doldurduğu alt edilemez gücü anlamak için görmeye gerek yoktu. "Tanrı yardımcımız olsun!" diye içini çekti General. "Geliyoruz." Öyleydi de. Çünkü deniz vardı orada, denizin ötesinde de dünya uzanıyordu.

Böylece yeniden Turbaco'daydı. Kasvetli odaları, ay biçiminde büyük kemerleri, çakıl döşeli alana bakan yere kadar pencereleriyle o aynı evdeydi; manastırlarınkine benzer avlusunda, ay ışıklı gecelerde portakal ağaçları arasında dolaşarak onca günahının ve erimek bilmez borçlarının sıkıntısını hafifleten Nueva Granada Genel Valisi ve Başpiskopos Don Antonio Cabellero y Góngora'nın hayaletini görmüştü. Kıyıdaki genellikle kavurucu ve nemli iklimin tersine, deniz düzeyinin üstündeki konumu nedeniyle Turbaco'da hava serin ve sağlıklıydı; askerler öğlen uykusu için, dere kıyılarında kalın kökleri olan koca koca defne ağaçlarının gölgesinde uzanıyorlardı.

İki gece önce, nehir yolculuğunun özlemle beklendikleri son durağı olan Barranca Nueva'ya varmışlar, şekerkamışı saplarıyla yapılmış kerpiç duvarlı bir deponun pis kokulu havasında, istiflenmiş pirinç çuvallarıyla tabaklanmamış deriler arasında çok kötü bir gece geçirmişlerdi; çünkü kendilerine ayrılmış bir han olmadığı gibi, önceden ısmarladıkları katırlar da hazırlanmamıştı. Bu yüzden General Turbaco'ya vardığında sırılsıklam ıslanmıştı, ağrılar içindeydi, uyumaya da can atıyordu, ama uykusu yoktu.

Daha eşyalarını boşaltmayı tamamlamamışlardı ki,

General'in geldiği haberi, oradan yalnızca altı fersah uzaklıktaki Cartagena de Indias'a kadar yayılmış, eyaletin genel yöneticisi ve komutanı olan General Mariano Montilla, ertesi gün için onun şerefine bir karşılama şenliği hazırlamıştı. Ancak General zamansız eğlencelere katılanacak durumda değildi. Aralıksız çiseleyen yağmurun altında onu anayolda bekleyenleri eski tanıdıklara gösterilen bir coşkuyla selamlamış, ama aynı açıksözlülükle kendisi rahat bırakmalarını istemişti.

Aslında, ne kadar gizlemeye çalışırsa çalışsın, keyifsiz görünümünden daha kötüydü; maiyetindekiler de, onun günden güne sürekli eriyip gittiğini görüyorlardı. Bir türlü huzura kavuşamıyordu. Teni soluk yeşilden ölü sarısına dönmüştü. Ateşi vardı, baş ağrıları hiç kesilmez olmuştu. Rahip, bir doktor çağırmalarını önermiş, ama o karşı çıkmıştı: "Doktorlarımın sözlerine kulak asmış olsaydım, yıllar önce mezarı boylamış olurdum." Turbaco'ya, ertesi gün Cartagena'ya doğru yola devam etmek niyetiyle gelmişti, ama sabahleyin, limanda Avrupa'ya gidecek hiçbir gemi olmadığı, pasaportunun da son postadan çıkmadığı haberini almış, bu nedenle de üç gün dinlenmek için orada kalmaya karar vermişti. Subayları bu kararı sevinçle karşılamışlardı; yalnızca onun bedenen dinlenmesi için değil, aynı zamanda Venezuela'daki durumla ilgili olarak gizlice aldıkları ilk haberlerin onun ruhsal durumu açısından pek de yararlı olmaması yüzünden.

General, yine de, barut bitinceye kadar havai fişek atmalarına ve gece geç saatlere kadar çalmayı sürdürecek olan bir zurna topluluğunu oraya çok yakın bir yere yerleştirmelerine engel olamamıştı. Ayrıca yöredeki Maria La Baja göllerinden getirdikleri XVI. yüzyıl Avrupalı saray erkânı giysileri içindeki Zenci erkek ve kadınlardan oluşan bir grup, alay olsun diye İspanyol salon danslarını Afrika tarzında yapıyordu. Bu grubu getirmelerinin ne-

deni, bir önceki ziyaretinde çok beğenip tekrar tekrar çağırtması olmuştu, ama bu kez onlara bakmadı bile.

"Bu şamatacıları alın götürün buradan!" dedi.

Genel Vali Caballero y Góngora, evi yaptırdıktan sonra yaklaşık üç yıl yaşamıştı içinde, odalarındaki acayip yankılanmaları onun hayaletinin büyüsüne yoruyorlardı. General, geçen gelişinden bir kâbus odası olarak anımsadığı yatak odasında yeniden kalmak istememişti, çünkü orada uyuduğu her gece düşünde gördüğü saçları ışık saçan bir kadın, onu uyandırıncaya kadar boğazına kırmızı bir kurdele bağlıyordu, sonra bir kez daha, bir kez daha, ta ki şafak sökünceye kadar. Bu yüzden hamağını salondaki halkalara bağlatmış, düş görmeden bir süre uyumuştu. Yağmur bardaklardan boşanırcasına yağıyor, bir grup çocuk onu uyurken görmek için sokağa açılan pencerelerden içeri bakıyorlardı. Aralarından biri usulcacık seslendi:

"Bolívar! Bolívar!"

General, hastalık ateşinin sisleri arasında bakındı.

Çocuk sordu:

"Beni seviyor musun?"

General, belli belirsiz bir gülümsemeyle başını salladı, ama sonra her dakika evin içinde dolaşan tavukları kovalamalarını, çocukları uzaklaştırıp pencereleri kapatmalarını emretti; sonra yeniden uykuya daldı. Uyandığında yağmur yağmaya devam ediyordu, José Palacios da hamağın cibinliğini hazırlamaktaydı.

"Düşümde sokaktaki çocuklardan birini pencereden bana garip sorular sorarken gördüm," dedi General.

Yirmi dört saattir ilk olarak bir fincan ıhlamur içmeyi kabul etmiş, ancak bitirememişti. Üzerine bir bayginlık gelmesiyle yeniden hamağa uzandı, tavanın kirişlerine asılı dizi dizi yafasaları seyrederek uzun bir süre şafağın loş ışığında derin düşüncelere daldı. Sonunda

içini çekerek, "Sadakayla gömülecek hale geldik," dedi.

Irmak boyunca ona talihsizliklerini anlatan eski kurtuluş ordusu subayları ve erlerine karşı öylesine cömert davranmıştı ki, Turbaco'ya geldiğinde yolculuk için elinde bulunan maddi olanaklarının ancak dörtte biri kalmıştı. Dahası, eyalet yönetiminin dibi delik kasasında elindeki ödeme emrini karşılayacak kadar para olup olmadığını ya da hiç değilse onu bir tefeciye havale etme olanağını araştırması gerekecekti. Derhal Avrupa'ya yerleşebilmesi konusunda, onca iyilik yaptığı İngiltere'nin minnettarlığına güveniyordu. Her zaman, "İngilizler beni sever," derdi. Özlemlerine yaraşır bir dekor içinde, hizmetkârları ve en aza inmiş maiyetiyle birlikte yaşamını sürdürmek içinse Aroa Madenleri'ni satma hayaline güveniyordu. Ancak, gerçekten gitmek istese, kendisi ve maiyeti için yol parası ve yolculuk giderleri hemen ertesi gün çözümlenmesi gereken bir sorundu, elindeki nakit para ise bunu düşünmesine bile yetmiyordu. Ancak kendisi için en gerekli olan bir zamanda o sınırsız umut etme yeteneğinden vazgeçmesi de düşünülemezdi. Tersine. Bedeninin ateşi ve. başının ağrısı nedeniyle gördüğü var olmayan yarasalara karşın, duygularını uyuşturan uykusuzluğa karşı koyup Fernando'ya üç tane mektup yazdırdı.

Bunlardan birincisi, Mareşal Sucre'nin veda mektubuna candan bir yanıttı; sevgiye şiddetle gereksinim duyduğu o gün öğleden sonraki gibi durumlarda hep yaptığının tersine bu kez hastalığından hiç söz etmedi. Cartagena valisi Don Juan de Dios Amador'a yazdığı ikinci mektupta, elindeki sekiz bin pesoluk ödeme emrini eyalet hazinesinden karşılamasını rica ediyordu. "Parasızım, yola çıkmak için paraya ihtiyacım var," diyordu. Bu ricası etkili olmuş, aradan dört gün geçmeden olumlu yanıt almıştı. Fernando parayı almak üzere Cartagena'ya gitti. Üçüncü mektup Londra'daki Kolombiya elçisi Şair

José Fernández Madrid'eydi; biri Sir Robert Wilson adına, öbürü de yeni karşılıklı öğretim sistemini Caracas'ta yerleştirmesi için kendisine yirmi bin peso borçlu oldukları İngiliz profesör John Lancaster adına çıkardığı iki havaleyi ödemesini istiyor, "Onurum söz konusu," diyordu. Yıllardır süren davasının o zamana kadar sonuçlanacağına ve madenlerin satılmış olacağına güveniyordu. Bu mektubun hiçbir yararı olamazdı, çünkü mektup Londra'ya vardığında elçi Fernández Madrid ölmüştü.

José Palacios, iç galeride kâğıt oynarken bağıra çağıra tartışan subaylara sessiz olmaları için bir işaret yaptı, ama onlar yakındaki kilisenin çanı saat on biri vuruncaya kadar fısıltı halinde tartışmayı sürdürdüler. Az sonra halk eğlencesindeki zurnalarla davullar da susmuş, uzaktaki denizden esen meltemin, öğleden sonraki sağanağın ardından yeniden kümelenen kocaman kara bulutları alıp götürmesiyle ışıl ışıl bir ay portakal ağaçlarıyla kaplı avluda görünmüştü.

José Palacios, hava karardığından beri hamağında ateşler içinde sayıklayan General'i bir an bile ihmal etmiyordu. Ona her zamanki şifalı ot ilacını hazırlamış, bir de sinameki lavmanı yapmıştı, daha yetkili birinin ona bir ilaç önermeye cesaret etmesini umuyordu, ama hiç kimse buna yanaşmadı. Gün ağarırken bir saat kadar içi geçmişti.

O gün, Cartagenalı dostları arasından seçilmiş bir grupla General Mariano Montilla onu ziyarete gelmişti; aralarında Bolívarcı partinin üç Juan'ları olarak tanınan Juan García del Río, Juan de Francisco Martín ve Juan de Dios Amador da vardı. Her üçü de, hamakta toparlanmaya çalışırken soluğu hepsini kucaklamaya yetmeyen bu perişan beden karşısında dehşete düşmüşlerdi. Onu, katılmış oldukları olağanüstü kongrede görmüşlerdi; bu kadar kısa zamanda böylesine çökmüş olabileceğine ina-

namıyorlardı. Derisinin altından kemikleri seçiliyor, bakışlarını belli bir noktada tutamıyordu. Soluğunun pis kokusunun ve sıcaklığının farkında olmalıydı ki onlarla uzaktan ve başını neredeyse yana çevirerek konuşmaya özen gösteriyordu. Ama onları en çok etkileyen şey, boyunun kısaldığını görmek olmuştu, o kadar ki General Montilla'ya, onu kucakladığında boyu ancak beline kadarmış gibi gelmişti.

Ağırlığı ise kırk kilo kadardı, ölümünden bir gece önce dört-beş kilo daha vermiş olmalıydı. Doktor kayıtları, askeri kayıtlara her zaman uymamakla birlikte, resmen bilinen boy ölçüsü bir altmış beşti, otopsi masasında ise dört santim daha kısaydı. Ayakları, bedenine oranla elleri kadar küçüktü, onlar da daha küçülmüş gibi görünüyorlardı. José Palacios, pantolonunu neredeyse göğüs hizasında giydiğine, gömleğinin kollarını da birer kere kıvırmak zorunda kaldığına dikkat etmişti. General, ziyaretçilerinin meraklı bakışlarının farkına varmış, Fransız ölçüleriyle otuz beş numara olan her zamanki çizmelerinin ocak ayından beri ayağına büyük geldiğini itiraf etmişti. En uygun olmayan durumlarda bile çakan zekâ kıvılcımlarıyla ünlü General Montilla, bu dokunaklılığa bir son verdi.

"Önemli olan," dedi, "Ekselanslarının içinin küçülmemesi."

Her zaman yaptığı gibi makaraları koyuvererek kendi şakasının altını çizmişti. General ona bir eski dost gülümsemesiyle karşılık vererek konuyu değiştirdi. Hava düzelmişti, sohbet etmek için açık havaya çıkmak iyi olurdu, ama o ziyaretçilerini, uyumuş olduğu aynı salonda hamağında oturarak kabul etmeyi yeğlemişti.

Söyleşinin başlıca konusu ülkenin içinde bulunduğu durumdu. Cartagena'daki Bolivarcılar, Santander yanlısı öğrencilerin Meclis üzerinde kabul olunamaz biçimde

baskı yaptıkları bahanesiyle ne yeni anayasayı ne de seçilen yöneticileri tanımaya yanaşıyorlardı. Buna karşılık General'e bağlı olan askerler, onun emriyle olayların dışında kalmışlar, kendisini destekleyen kırsal kesim din adamları harekete geçmeye fırsat bulamamışlardı. Cartagena'daki birliklerden birinin komutanı ve onun davasına sadık bir kişi olan General Francisco Carmona, bir ayaklanmayı başlatma noktasına gelmişti; tehditlerini hâlâ da sürdürüyordu. General, Carmona'yı yatıştırmaya çalışmak için, Montilla'dan, onu kendisine yollamasını istedi. Sonra hepsine birden, ama hiçbirinin yüzüne bakmadan, yeni hükümetin kabaca bir özetini yaptı:

"Mosquero, angutun teki, Caycedo ise lüpçü, her ikisinin de San Bartolomeli çocuklardan ödleri kopuyor."

Karayip argosuyla söylemek istediği, cumhurbaşkanının âciz, yardımcısının ise esen rüzgâra göre parti değiştirebilen bir fırsat düşkünü olduğuydu. Ayrıca keyifsiz zamanlarındaki o tipik hırçınlığıyla, her ikisinin de başpiskopos kardeşi olmalarında şaşılacak bir taraf bulunmadığını ekledi. Buna karşılık yeni anayasa, tehlikenin seçim bozgununda değil, Santander'in Paris'ten yolladığı mektuplarla özendirdiği içsavaşta olduğu böylesine tarihsel bir anda beklenebilenden daha iyi görünmüştü ona. Popayán'da cumhurbaşkanlığına seçilen kişi, düzen ve birlik yolunda her türlü çağrıda bulunmuş, ancak cumhurbaşkanlığını kabul edip etmediğini daha açıklamamıştı.

"Caycedo'nun pis işleri bitirmesini bekliyor," dedi General.

"Mosquera, Santa Fe'ye varmış olmalı," dedi Montilla. "Popayán'dan pazartesi günü yola çıkmış."

General'in bundan haberi yoktu, ama şaşırmadı. "İşbaşına geçtiğinde bir balon gibi söndüğünü görecekler," dedi. "Hükümette kapıcılığa bile yaramaz o." Sonra uzun uzun düşünüp kederlendi.

"Yazık," dedi. "Oraya en uygunu Sucre'ydi."

"Generallerin içinde en yaraşanı," diye gülümsedi De Francisco.

Bu söz, ortalığa yayılmasını önlemek için General'in gösterdiği tüm çabalara karşın ülkenin her yerinde ün yapmıştı bile.

"Urdaneta'nın o dahiyane sözleri," diye alay etti Montilla.

General sözünün yarıda kesilmesinin üzerinde durmayıp ciddi olmaktan çok şaka yollu bir biçimde, iç politikada olan bitenleri öğrenmeye koyulmuştu, ancak Montilla onun bozduğu ciddi havayı yeniden düzelterek, "Bağışlayın, Ekselans," dedi. "Büyük Mareşal'in size olan bağlılığını herkesten iyi bilirsiniz, ama en uygun adam o değildi." Sonra tiyatrocu bir vurguyla sözünü tamamladı:

"O adam sizsiniz."

General onu hemen susturdu:

"Ben yokum."

Sonra kaldığı yerden devam ederek Mareşal Sucre'nin, Kolombiya cumhurbaşkanlığını kabul etmesi yolundaki ricalarına nasıl karşı koyduğunu anlattı. "Bizi anarşiden kurtaracak her şeye sahip," dedi. "Ama denizkızlarının şarkısına kapılmış bir kere." García del Río ise asıl nedenin, Sucre'nin iktidar eğiliminden yoksun bir yaradılışta olmasından kaynaklandığını düşünüyordu. Ama General'e aşılamaz bir engel gibi görünmüyordu bu. "İnsanlığın upuzun tarihi boyunca eğilimin, gereksinimin yasal çocuğu olduğu birçok kez görülmüştür," dedi. Her ne olursa olsun bunlar artık geç kalmış özlemlerdi, çünkü cumhuriyetin bu işe en yaraşır generalinin, artık kendisininkilerden daha kısa ömürlü başka yandaşlara ait olduğunu General herkesten daha iyi biliyordu.

"En büyük kudret aşkın gücündedir," dedi, sonra da

bu alaylı sözlerini şöyle tamamladı: "Sucre kendisi söylemişti bunu."

General, Turbaco'da onun sözünü ederken Mareşal Sucre, üzgün ve yalnız olarak Quito'ya gitmek üzere Santa Fe'den yola çıkıyordu, ama yaşının ve sağlığının en parlak çağında, şan ve şerefin tadına tam olarak varmış durumdaydı. Bir gece önce çözümlediği son iş, savaş zamanı pek çok etkinliğinde kendisini yönlendirmiş olan tanınmış bir falcıyı Mısır mahallesinde ziyaret etmek olmuştu; iskambil falına bakan kadın, o fırtınalı mevsimde bile onun için en talihli yolun deniz yolu olmaya devam ettiğini söylemişti. Ancak aşkına bir an önce ulaşmak isteyen Ayacucho Büyük Mareşali'ne bu yol pek yavaş görünmüş, iskambillerin sağduyusuna karşı gelerek kendisini karayollarının talihine bırakmıştı.

"Yani yapılacak hiçbir şey yok," diye sonuca vardı General. "İşimiz öylesine bitik ki, en iyi dediğimiz hükümet bile berbat."

Yerel yandaşlarını tanıyordu. Kurtuluş hareketi sırasında türlü unvanlara sahip ünlü kimseler olabilirlerdi, ama kendi çıkarları söz konusu olduğunda hepsi tehlikeli birer hokkabaz, aşağılık birer posta dağıtıcısı olup çıkmışlar, işi, ona karşı Montilla'yla birlikte olmaya kadar bile vardırmışlardı. General, daha başka birçoklarına da yaptığı gibi, akıllarını çelinceye kadar rahat huzur vermedi onlara. Böylece kendi kişisel çıkarları pahasına da olsa hükümeti desteklemelerini istedi. Onların ileri sürdükleri nedenler ise, her zamanki gibi kehanet kokuyordu: yarın öbürgün kendisi olmadığı zaman, şimdi desteklemelerini istediği bu hükümet, Santander'i geri getirtecek, o da General'in düşlerinin yıkıntılarını silip süpürmek için şan ve şeref içinde geri dönecek, savaşlar ve özverilerle geçmiş onca yılda kurduğu tek ve büyük yurt paramparça olacak, değişik görüşlü gruplar birbirlerini

yiyecekler, gelecek yüzyılların gözünde General'in adı lanetlenecek, yapıtı amacından saptırılacaktı. Ancak en azından yeni bir kanlı olayın yaşanması önlenebilecekse, bunların hiçbiri o anda General için önemli değildi. "Ayaklanmalar, denizin birbiri ardından gelen dalgaları gibidir," diyordu. "Bu yüzden de hiçbir zaman hoşuma gitmemiştir." Sonra ziyaretçilerinin şaşkın bakışları önünde sözlerini tamamladı:

"Bugünlerde İspanyollara karşı yaptıklarımıza bile esef ediyor olmama ne dersiniz?"

General Montilla ile arkadaşları, ziyaretin sonunun geldiğini hissetmişlerdi. Vedalaşmadan önce General'in elinden, üzerinde kendi portresi bulunan birer altın madalya almışlar, ölümünden sonra verilmiş birer armağan olduğu duygusundan kurtulamamışlardı. Kapıya doğru giderlerken García del Río alçak sesle şöyle dedi:

"Yüzü daha şimdiden ölü gibi."

Evin içinde yankılanıp yayılan bu sözler, General'e bütün gece rahat huzur vermemişti. Yine de ertesi gün General Francisco Carmona, onu daha iyi durumda görünce şaşırıp kalmıştı. Portakal çiçekleriyle mis gibi kokan avluda bulmuştu onu; komşu San Jacinto köyünde üzerine ipek iplikle adı işlenmiş olarak kendisi için özel olarak yapılmış, José Palacios'un portakal ağaçlarının arasına kurduğu hamakta yatıyordu. Banyodan yeni çıkmıştı, geriye doğru taranmış saçlarıyla gömleksiz giydiği mavi pamuklu ceketi ona masum bir görünüm veriyordu. Hamağında hafifhafif sallanırken yeğeni Fernando'ya Cumhurbaşkanı Caycedo'ya öfkeli bir mektup yazdırmaktaydı. General Carmona'ya, anlattıkları kadar ölüm döşeğinde gibi görünmemişti, belki de o efsanevi öfkelerinden birine kapılmış olduğundandı bu.

Carmona, fark edilmeden hiçbir yerden geçemeyecek kadar göze çarpan biriydi, ama General, kendisine

iftira edenlerin vefasızlıklarına karşı bir tümce yazdırırken, görmeyen gözlerle bakmıştı ona. Ancak sözünü tamamladığında, o koca gövdesiyle hamağın önünde dikilmiş, gözlerini kırpmadan kendisine bakmakta olan çam yarmasına doğru dönüp, selam bile vermeden sordu:

"Benim bir ayaklanma kışkırtıcısı olduğuna siz de inanıyor musunuz?"

General Carmona, düşmanca bir karşılanmaya hazırlıklı, biraz da kibirli bir sesle sordu:

"Bunu da nereden çıkarıyorsunuz, Generalim?"

"Bunların çıkardıkları yerden," dedi General.

Santa Fe postasından yeni aldığı bazı gazete kesiklerini uzattı ona; onu bir kez daha, Meclis'in kararına karşı gelerek yeniden iktidara dönebilmek için, humbaracıları ayaklanmaya gizlice kışkırtmış olmakla suçluyorlardı. "Rezillik bu," dedi. "Ben burada birlik vaazları vermekle vaktimi öldüreyim, bu geri zekâlılar beni komploculukla suçlasınlar." General Carmona, gazete kesiklerini okuyunca hayal kırıklığına uğramıştı.

"Vallahi ben buna yalnızca inanmakla kalmıyor, aynı zamanda böyle olmasından da büyük zevk alıyordum," dedi.

"Tahmin ederim," dedi General.

Hoşnutsuzluk belirtisi göstermeden, mektubu yazdırmayı bitirinceye kadar beklemesini söyledi; mektupta ülkeden çıkmak için bir kez daha resmî izin istiyordu. Yazdırma işini bitirdiğinde, gazete kesiklerini okurken bir anda kaybettiği soğukkanlılığını yine aynı kolaylıkla yeniden kazanmıştı. Kimsenin yardımı olmaksızın yerinden kalktı, samıcın çevresinde dolaşmak üzere General Carmona'nın koluna girdi.

Güneşin ışıkları, üç günlük yağmurların sonunda portakal ağaçlarının yaprakları arasından süzülen altın tozları gibiydi, portakal çiçekleri arasındaki kuşları coş-

turuyordu. General dikkatini bir an onlara verip ruhunun derinliklerinde duyduktan sonra içini çeker gibi, "Neyse ki hâlâ ötüyorlar," dedi. Sonra General Carmona'ya Karayipler'deki kuşların neden nisan ayında hazirandan daha iyi öttükleri konusunda derin bilgisine dayanan bir açıklamada bulundu, hemen arkasından da, hiç giriş yapmadan kendi sorunlarını açtı ona. Yeni hükümetin yetkisine koşulsuz olarak saygı göstermeye onu inandırması on dakikadan çok sürmemişti. Sonra onu kapıya kadar geçirdi, hükümetin mektuplarına uyguladığı engellemelerden hâlâ yakınan Manuela Sáenz'e kendi eliyle bir mektup yazmak üzere yatak odasına döndü.

Öğle yemeğinde Fernando Barriga'nın, o yazı yazarken odasına götürdüğü bir tabak körpe mısır lapasını güçlükle yemişti. Öğle uykusu saatinde Fernando'dan, bir gece önce başladıkları bir Çin botanik kitabını okumaya devam etmesini istedi. Az sonra José Palacios, sıcak banyosu için mercanköşklü suyla yatak odasına girdiğinde Fernando'yu kucağında açık kitapla iskemlede uyuyakalmış buldu. Hamakta uyanık olarak yatan General, ses çıkarmaması için işaretparmağını dudaklarına götürdü. İki haftadan beri ilk kez ateşi yoktu.

Böylece bir postayla öbürü arasında oyalanarak Turbaco'da yirmi dokuz gün kalmıştı. Daha önce burada iki kez bulunmuştu, ama bu yerin ilaç gibi iyi gelen erdemlerini gerçekten değerlendirebilmesi, bundan üç yıl önce Santander'in ayrılıkçı planlarını engellemek üzere Caracas'tan Santa Fe'ye dönerken buradan ikinci kez geçtiği zaman olmuştu. Halkın doğası ona öylesine hoş gelmişti ki öngörülen iki gecenin yerine tam on gün kalmıştı burada. Sabahtan akşama kadar yerel şenliklerle geçmişti bu günler. Sonunda boğa güreşlerinden hiç hoşlanmamasına karşın büyük bir gösteri düzenlenmiş, General kendisi bile bir danayla boy ölçüşmeye kalktığında,

hayvan onun elindeki kumaşı kapınca kalabalıktan bir dehşet çığlığı yükselmişti. Şimdi bu üçüncü ziyaretinde içler acısı yazgısının sonuna yaklaşmıştı; geçip giden günler onu çileden çıkarırcasına doğruluyordu bunu. Yağmurlar daha sıklaşmış, daha hüzünlenmiş, yaşam yeni aksiliklerin haberlerini beklemekle geçer olmuştu. Yine hiç uyku tutmayan bir gece José Palacios, General'in hamakta içini çekip şöyle yakındığını duymuştu:

"Tanrı bilir Sucre nerelerdedir!"

General Montilla iki kere daha gelmiş, onu ilk günkünden çok daha iyi bulmuştu. Üstelik, eski coşkusunu yavaş yavaş yeniden kazanıyor gibi görünmüştü ona, özellikle de bir önceki ziyaretinde verdiği söz uyarınca Cartagena'nın henüz ne yeni anayasayı onaylamış ne de yeni hükümeti tanımış olmasının hesabını ısrarla sorduğu zaman. General Montilla önce Joaquín Mosquera'nın cumhurbaşkanlığını kabul edip etmediğini öğrenmek için bekledikleri mazeretini uydurdu.

"Ondan önce davranırlarsa iyi olur," dedi General.

Bir sonraki ziyarette daha büyük bir enerjiyle aynı şeyi sormuştu, çünkü Montilla'yı çocukluğundan beri tanıyordu ve başkalarına yüklediği kabahatin, aslında onun kendisinden başka kimsede olmadığını biliyordu. Onları birbirlerine bağlayan yalnızca aynı sınıf ve meslekten olmanın yarattığı dostluk değildi; tüm yaşamları birlikte geçmişti. Bir zaman gelmiş ilişkileri, birbirleriyle bir daha konuşmama derecesinde soğumuştu, çünkü Montilla, Morilla'ya karşı Mompox'ta yürüttükleri çarpışmaların en tehlikeli anlarından birinde General'i askerî yardımsız bırakmış, General de onu bir ahlak düşkünü ve tüm felaketlerin yaratıcısı olmakla suçlamıştı. Montilla'nın buna tepkisi öylesine ateşli olmuştu ki, onu düelloya davet etmiş, ancak tüm kişisel hınçların ötesinde bağımsızlığın hizmetinde olmayı sürdürmüştü.

Madrid Askerî Akademisi'nde matematik ve felsefe öğrenimi görmüş olan Montilla, Venezuela'nın kurtuluşuyla ilgili ilk haberlerin geldiği güne kadar Kral VII. Fernando'nun muhafızlığını yapmıştı. Meksika'da iyi bir komplocu, Curazao'da iyi bir silah kaçakçısı ve her yerde de iyi bir savaşçı olmuştu, ta ki on yedi yaşında ilk yarasını alıncaya kadar. 1821'de Riohacha'dan Panama'ya kadar kıyı şeridini İspanyollardan temizlemiş, daha kalabalık ve daha iyi silahlanmış bir orduya karşı çarpışarak Cartagena'yı almıştı. O zaman centilmence bir tavırla General'e barışma önerisini sunmuştu: Kentin altın anahtarlarını General'e yollamış, o da ona, tuğgeneralliğe yükseltilmesi ve kıyı bölgesinin yönetimini üstlenmesi emriyle karşılık vermişti. Aşırılıklarını mizah duygusuyla yumuşatmasına karşın sevilen bir yönetici olmamıştı. Kentin en güzel evinde oturuyordu, sahibi olduğu Aguas Vivas Çiftliği, eyaletin en değerli yerlerinden biriydi, ve halk duvarlara yazdığı yazılarla bunları satın almak için parayı nereden bulduğunu soruyordu. Ama sekiz yıllık sert ve yalnız bir iktidardan sonra hâlâ oradaydı, üstelik kurnaz ve karşı konulması zor bir politikacı olup çıkmıştı.

General'in her ısrarı karşısında Montilla yeni bir görüş ileri sürüyordu. Bir keresinde sözü allayıp pullamadan gerçeği apaçık söyleyiverdi: Cartagenalı Bolívarcılar, bağlayıcı bir anayasayı onaylamamaya ve herkesin uzlaşmasına değil anlaşmazlığına dayanan güçsüz bir hükümeti tanımamaya kararlıydılar. Görüş ayrılıkları nice büyük tarihsel facialara neden olmuş yerel politikanın tipik bir özelliğiydi bu. "Hakları da yok değil, herkesten daha liberal olan Ekselansları bile bizi, onun eserini yok etmek için kendilerine liberal sıfatını yakıştıranların insafına bıraktıktan sonra," dedi Montillo. Bu yüzden tek çözüm yolu, bölünmeyi engellemek için General'in ülkede kalmasıydı.

General, kendi özgü alaycılığıyla, "Peki durum böyleyse, söyleyin Carmona'ya yeniden gelsin, bu kez onu ayaklanmaya inandıralım," diye karşılık verdi. "Cartagenalıların bu densizlikleri yüzünden başlatacakları içsavaştan daha az kanlı olur."

Ancak Montilla'yla vedalaşmadan önce soğukkanlılığını toplamış, anlaşmazlığı görüşmek için yandaşlarının kurmaylarını Turbaco'ya getirmesini istemişti. General Carreño, Joaquín Mosquera'nın cumhurbaşkanlığı görevini üstlendiği söylentisini kendisine ilettiğinde de hâlâ onları beklemekteydi. Eliyle alnına vurarak, "Hassiktirsin!" diye bağırdı. "Gözümle görsem inanmam."

Aynı gün öğleden sonra, General Montilla, bu söylentiyi doğrulamak üzere gelirken, dört bir yandan eserek ağaçları kökünden söken, kasabanın yarısını silip süpürerek evin avlusunu birbirine katan, boğulmuş hayvanları sürükleyip götüren rüzgârla birlikte şiddetli bir sağanak başlamış, ancak bu kötü haberin etkisini de hafifletmişti. Günlerin boş geçmesiyle sıkıntıdan patlayan ona eşlik eden subaylar, felaketin daha da büyümesini önlemişler, üzerine bir yağmurluk alan Montilla da kurtarma eylemini yönetmişti. General bir battaniyeye sarınmış olarak pencerenin önündeki bir salıncaklı iskemlede oturmuş, sessizce soluk alıp vererek ve düşünceli bakışlarla, felaketin döküp saçtıklarıyla birlikte sürüklenen çamur selini seyrediyordu. Karayipler'de bu tür kötü havalara çocukluğundan beri alışıktı. Yine de, askerler evde düzeni yeniden kurmak için koşuşurlarken, José Palacios'a daha önce hiç böyle bir şey gördüğünü hatırlamadığını söyledi. Sonunda düzen sağlandığında, Montilla, dizlerine kadar çamura bulanmış bir halde üzerinden sular akıtarak salona girdi. General'in aklı fikri, bıraktığı yerdeydi.

"Peki, Montilla," dedi, "Mosquera, cumhurbaşkanı oldu bile, Cartagena da onu tanımamaya devam ediyor."

Ancak Montilla da fırtınayla dikkatinin dağılmasına fırsat vermiyordu.

"Ekselansları Cartagena'da olsalardı her şey daha kolay olurdu," dedi.

"Yine işe karıştığım biçiminde yorumlanması tehlikesi ortaya çıkardı. Oysa, ben hiçbir işe önayak olmak istemiyorum," dedi General. "Dahası var: Bu iş çözümlenınceye kadar buradan bir yere kıpırdamayacağım."

O gece General Mosquera'ya zorunlu bir uzlaşma mektubu yazdı. "Cumhurbaşkanlığını kabul etmiş olduğunuzu öğrenmiş bulunuyorum, bu habere şaşırmadığımı söyleyemem, ama ülkem adına da kendi adıma da sevindim," diyordu. "Ancak sizin adınıza üzüldüm, her zaman da üzüleceğim." Sonra da kurnazca bir dipnotla mektubu şöyle bitirdi: "Hâlâ gidemedim, çünkü pasaportum gelmedi, ama gelir gelmez gideceğim."

General'in uzun süre yaverliğini ve iki dilde kâtipliğini yapmış olan, İngiliz Lejyonu'nun ileri gelen üyelerinden General Daniel Florencio O'Leary, pazar günü Turbaco'ya varıp General'in maiyetine katılmıştı. O gün her zamankinden daha keyifli olan Montilla, Cartagena'dan beri ona eşlik etmiş, sonra her ikisi de portakal ağaçları altında General'le dostça bir öğlen sonrası geçirmişlerdi. O'Leary ile askerî görevi hakkında uzun uzun konuştuktan sonra General artık klişeleşmiş sorusunu yineledi:

"Oralarda neler konuşuluyor?"

"Gideceğinizin doğru olmadığını söylüyorlar," dedi O'Leary.

"Ya," dedi General. "Nedenmiş peki?"

"Çünkü Manuela'cığınız burada kalıyor."

General söylenecek söz bırakmayan bir içtenlikle karşılık verdi:

"Ama o her zaman burada kalmıştır."

Manuela Sáenz'in yakın arkadaşı olan O'Leary, General'in haklı olduğunu biliyordu. Çünkü Manuela'nın her zaman arkada kaldığı doğruydu, ama keyfinden değil, General'in resmiyete dökülen aşkların esaretinden kaçma telaşıyla söylediği herhangi bir bahaneyle onu bırakmasındandı. Bu tür sırlarını paylaşmasına izin verdiği tek kişi olan José Palacios'a bir keresinde itirafta bulunmuş, "Bir daha asla âşık olmayacağım," demişti. "Aynı anda iki ruha sahip olmak gibi bir şey bu." Manuela durdurulamaz bir kararlılıkla ve onurunu hiçe sayarak ağırlığını koymak istemiş, ancak onu boyun eğmeye ne kadar çok zorladıysa, General zincirlerinden kurtulmaya o kadar can atar görünmüştü. Sürekli kaçmalarla geçen bir aşk olmuştu bu. Quito'dayken rezilce geçirdikleri ilk iki haftadan sonra General'in, Río de la Plata'nın kurtarıcısı General José de San Martín'le görüşmek üzere Guayaquil'e gitmesi gerekmiş, Manuela ise, sofrayı yarıda bırakıp giden adamın ne biçim âşık olduğunu kendi kendine sorarak arkada kalmıştı. General onu bu dünyada kimseyi sevmediği kadar sevdiğine bütün kalbiyle yemin etmek için her gün ve her gittiği yerden ona yazacağına söz vermişti. Gerçekten de yazmıştı, hem de bazen kendi elyazısıyla; ama mektupları göndermemişti. O arada anaerkil Garaycoa ailesinin birbirinden ayrılmaz beş kadınıyla yaşadığı katmerli bir aşk serüveniyle kendini avutmaktaydı; elli altılık büyükanne ile otuz sekiz yaşındaki kızı ya da genç kızlık çağındaki üç torundan hangisini seçebileceğine kendisi de bir türlü kesin olarak karar veremiyordu. Guayaquil'deki görevi sona erince, sonsuz aşk ve yakında dönme vaatleriyle onların hepsinden kaçmış, Manuela Sáenz'in insan yutan kumsallarına gömülmek üzere Quito'ya dönmüştü.

Ertesi yılın başlarında, hayalinin son aşaması olarak Peru'nun kurtuluşunu tamamlamak üzere bir kez daha

onsuz yola çıkmıştı. Manuela dört ay beklemiş, ancak mektupları, sık sık olduğu gibi, General'in özel sekreteri Juan José Santana tarafından yalnızca yazılmış olarak değil, aynı zamanda düşünülmüş ve hissedilmiş olarak da gelmeye başlayınca, Lima'ya giden ilk gemiye atlamıştı. Onu Magdalena'daki sefa konağında, Meclis tarafından kendisine diktatörlük yetkileri verilmiş, yeni cumhuriyetin saray erkânı arasındaki güzel ve korkusuz kadınlarca kuşatılmış olarak bulmuştu. Cumhurbaşkanı konağındaki düzensizlik o hale gelmişti ki, mızraklı süvari birliği albaylarından biri, yatak odalarından gelen aşk iniltileri uyumasına olanak vermediği gerekçesiyle gece yarısı çıkıp başka yere taşınmıştı. Ancak o zamanlar Manuela'nın çok iyi bildiği bir konuydu bu. Zengin bir kreol çiftlik sahibesinin evli bir erkekten yasadışı kızı olarak Quito'da dünyaya gelmiş, on sekiz yaşındayken, öğrenim gördüğü manastırın penceresinden atlayarak krallık ordusundan bir subayla kaçmıştı. Ancak iki yıl sonra Lima'da, elinde bakirelik simgesi portakal çiçekleriyle, kendisinden iki kat yaşlı yardımsever bir doktor olan James Thorne ile evlenmişti. Bu yüzden, yaşamının en büyük aşkının peşinden Peru'ya döndüğünde, rezaletin ortasındaki yerini almak için hiç kimseden öğrenecek bir şeyi kalmamıştı.

Bu aşk savaşlarında en iyi yaveri O'Leary olmuştu. Manuela, Magdalena'da oturmuyordu, ama her istediği zaman ana kapıdan, hem de askerî payelerle girebiliyordu. Zekiydi, kimseye boyun eğmezdi, karşı konulamaz derecede zarifti, hükmetme duygusuna ve her şeye karşı büyük bir direnç sahipti. Kocası nedeniyle iyi İngilizce, az ama anlaşılabilir Fransızca konuşurdu; rahibe adaylarının gösterişsiz stilinde klavsen çalardı. Yazısı okunaksız, cümle kuruluşları içinden çıkılmazdı, kendi kendisinin korkunç yazım yanlışları dediği şeylere gülmekten kırılırdı. General onu yakınında tutabilmek için onu ar-

şivlerini düzenlemekle görevlendirmiş; bu da, Manuela'nın çekiciliğiyle yatıştırdığı Amazon hayvanlarının gürültü patırtısı arasında, herhangi bir yerde ve saatte sevişmelerini kolaylaştırmıştı.

Ancak, General, hâlâ İspanyolların elinde bulunan engebeli Peru topraklarını fethetmeye çıktığında, Manuela, kurmaylarıyla birlikte kendisini de götürmesine razı edememişti onu. Yanına sandıklarını, arşiv kutularını ve kölelerinden oluşan maiyetini alıp, onun kışla ağzıyla konuşmasına bayılan Kolombiya artçı birliklerine katılarak izinsiz olarak peşinden gitmişti. Andlar'ın başdöndürücü dağ yollarından katır sırtında üç yüz fersah yol almış, ama dört ay içinde yalnızca iki gece General'le birlikte olabilmişti, onun da birinde intihar edeceği tehdidiyle onu korkutmayı başarmıştı da ondan. Kendisi ona erişemediği zamanlar onun, karşısına çıkan başka rastlantı aşklarla gönül eğlendirdiğini öğreninceye kadar aradan bir süre geçmişti. Bunların arasında on sekiz yaşındaki kaba saba bir melez olan Manuelita Madroño ile olan aşkı, uykusuz gecelerine anlam kazandırmıştı.

Manuela, Quito'dan döndüğünden beri, kocasını terk etmeyi aklına koymuştu; zevk almadan sevişen, incelikten yoksun bir tavırla konuşan, ağır ağır yürüyen, herkesi eğilerek selamlayan, sakınarak oturup kalkan ve kendi esprilerine bile gülmeyen tatsız bir İngiliz olarak tanımlıyordu onu. Ancak General, medeni halinin ayrıcalıklarını her ne pahasına olursa olsun korumasına onu inandırmış, o da bu isteğe boyun eğmişti.

Ayacucho zaferinden bir ay sonra General, artık dünyanın yarısının hâkimi olarak daha sonra Bolivya Cumhuriyeti'ne dönüşecek olan Yukarı Peru'ya gitmişti. Manuela'sız gitmekle kalmamış, yola çıkmadan önce, kesin olarak ayrılmaları gerektiğini bir devlet sorunu gibi ortaya koymuştu. "Görüyorum ki hiçbir şey bizi temiz

ve onurlu bir ilişki içinde birleştiremez," diye yazmıştı ona. "Gelecekte sen, kocanın yanında da olsan, yalnız olacaksın, ben de dünyanın ortasında tek başıma olacağım. Tek avuntuyu kendimizi yenmiş olmakta bulacağız." Aradan üç ay geçmeden Manuela'dan aldığı bir mektupta, kocasıyla birlikte Londra'ya gitmekte olduğunu öğrenmişti. Bu haber, onu, daha sonra cumhurbaşkanlığına getirilecek bir mareşalin karısı ve cesur bir savaş kadını olan Francisca Zubiaga de Gamarra'nın koynundayken yakalamıştı. General, Manuela'ya daha çok bir savaş komutunu andıran bir yanıt yazmak için gecenin ikinci sevişmesini beklememişti: "Gerçeği söyleyin ve hiçbir yere de gitmeyin!" Son tümcenin altını da kendi eliyle çizdi: "Sizi kesin olarak seviyorum." O da sevinerek söz dinlemişti.

General'in hayali, daha gerçekleştiği gün parçalanıp yok olmaya başlamıştı. Bolivya'yı kurup Peru'nun yeniden kurumsal yapılanmasını tamamlar tamamlamaz, General Páez'in Venezuela'daki ilk ayrılıkçı girişimlerinin ve Santander'in Nueva Granada'da siyasal komplolarının telaşıyla Santa Fe'ye koşa koşa geri dönmek zorunda kalmıştı. Bu kez Manuela, General'i izlemesine onu razı edebilmek için daha uzun bir süreye gerek duymuş, ama sonunda bunu başardığında, bir düzine katır sırtında oradan oraya dolaşan sandıkları, yanından hiç ayırmadığı köleleri, on bir kedisi, altı köpeği, saraydaki müstehcenlik sanatında eğitilmiş üç maymunu, iğneye iplik geçirmekte ustalaşmış ayısı ve Santander'e üç dilde sövebilen dokuz kafes dolusu türlü türlü papağanıyla tam bir çingene kafilesi gibi taşınmıştı.

O uğursuz 25 Eylül gecesi General'in kaybetmesine kılpayı kalan yaşamını kurtarmak için tam zamanında varmıştı Santa Fe'ye. Tanıştıklarından beri aradan beş yıl geçmişti, ama General sanki aradan elli yıl geçmişçesine

düşkün ve kararsızdı; Manuela onun, yalnızlığın sisleri arasında nereye gideceğini bilemez halde sürüklendiği izlenimine varmıştı. General kısa bir süre sonra, Peru'nun Quito ve Guayaquil'e karşı sömürgeci hırsını frenlemek için yeniden güneye dönecekti, ama artık tüm çabalar yararsızdı. Manuela bu kez onu izlemek için en ufak bir hevesi olmadan Santa Fe'de kalıyordu, çünkü ezelî kaçağının artık daha fazla kaçacak yeri kalmadığını biliyordu.

General'in kaçamak aşklarını hiçbir zaman Turbaco'daki o pazar akşamı olduğu kadar içinden gelerek anmadığını, O'Leary, anılarında belirtmişti. Montilla, yıllar sonra bir özel mektubunda da yazdığı gibi, bunun su götürmez bir yaşlılık belirtisi olduğunu düşünüyordu. General'in keyifli halinden ve samimi havasından cesaret alan Montilla, ona dostça takılmadan edemedi:

"Geride kalan yalnızca Manuela mıydı?"

General ciddiyetle, "Hepsi kalıyorlardı," dedi. "Ama Manuela hepsinden çok."

Montilla, O'Leary'ye göz kırptı:

"İtiraf edin General, kaç tane oldu?"

General, "Sizin düşündüğünüzden çok daha az," diye geçiştirdi soruyu.

O gece sıcak banyosunu yaparken, José Palacios onun kuşkusuna açıklık getirmek istedi. "Benim hesabıma göre otuz beş," dedi. "Bir gecelik olanları saymadan tabii." Bu rakam General'in hesabına da uyuyordu, ama ziyaret sırasında bunu söylemek istememişti. Nedenini şöyle açıkladı:

"O'Leary büyük bir insan, büyük bir asker ve sadık bir dost, ama her şeyi not ediyor. Yazılı anılardan daha tehlikeli hiçbir şey olamaz."

Ertesi gün, sınırdaki durumu öğrenmek için yaptığı uzun bir özel görüşmeden sonra O'Leary'den, Avrupa'ya kalkan tekne seferleri hakkında kendisine bilgi getirmesi

için Cartagena'ya gitmesini istedi, ama aslında gerçek görevi, iç siyasetin gizli ayrıntılarını öğrenip haber getirmesiydi. O'Leary, Cartagena'ya ucu ucuna varmıştı. 12 Haziran Cumartesi günü Cartagena Meclisi yeni anayasayı kabul etmiş, seçilen yöneticileri de tanımıştı. Montilla, General'e, bu haberle birlikte karşı konulamayacak bir mesaj da yollamıştı:

"Sizi bekliyoruz."

General'i beklemeyi sürdürürken, onun öldüğü söylentisiyle yatağından fırlamıştı. Haberin doğruluğunu araştıracak vakit bulamadan atını dörtnala sürerek Turbaco'ya gittiğinde General'i her zamankinden daha iyi durumda bulmuştu; ertesi hafta Cartagena'ya varacak olan bir İngiliz teknesiyle Avrupa'ya birlikte gitmeye kendisini davet etmek üzere gelmiş bulunan Fransız kontu Raigecourt'la yemek yiyordu. Sağlıklı bir günün doruk noktasıydı bu. General, kötü durumunu moral direnciyle göğüslemeye karar vermişti, bunda başarılı olmadığını da hiç kimse söyleyemezdi. Sabahleyin erkenden kalkmış, süt sağma zamanı bütün avluları dolaşmış, humbaracıların kışlasını ziyaret etmiş, yaşam koşulları hakkında kendilerinden bilgi almış, bu koşulların düzeltilmesi için kesin emirler vermişti. Dönüşte çarşıdaki bir handa durup kahve içmiş, fincanı yok edecek olmalarının utancından kurtulmak için yanına alıp götürmüştü. Eve doğru giderken, okuldan çıkmakta olan çocuklar bir köşede onu pusuya düşürmüşler, el çırpıp tempo tutarak, "Yaşasın Kurtarıcı! Yaşasın Kurtarıcı!" diye bağrışmışlardı. Şaşkına dönen General, çocuklar kendisine yol vermemiş olsalardı ne yapacağını bilemeyecekti.

Eve döndüğünde, habersiz gelmiş olan Kont Raigecourt'la karşılaşmıştı; yanında General'in, yaşamı boyunca görmediği kadar güzel, zarif ve mağrur bir kadın olan eşi de vardı. İki tekerlekli bir eşek arabasıyla gelmiş

oldukları halde Kontes binici kılığındaydı. Kimliği hakkında açıkladığı tek şey Martinik'de doğduğu ve adının da Camille olduğuydu. Kont da buna başka hiçbir bilgi eklememişti, ama gün boyunca her halinden ona deli gibi âşık olduğu açıkça belli oluyordu.

Camille'in yalnızca oradaki varlığı bile General'e eski zamanlarındaki halini geri vermeye yetmiş, derhal mükellef bir öğlen yemeği hazırlanmasını emretmişti. Kontun iyi İspanyolca bilmesine rağmen, söyleşide Camille'in anadili olan Fransızcayı kullanıyorlardı. Camille, Trois-Ilets'te doğduğunu söylediği zaman General heyecanla irkilmiş, feri kaçmış gözlerinde ani bir parıltı belirmişti.

"Ah," dedi, "Josèphine'in doğduğu yer."

Kontes güldü.

"Lütfen, Ekselans, herkesinkinden daha zekice bir gözlem beklerdim sizden."

General kırılmış görünüyordu, Fransa imparatoriçesi Marie Josèphine'in doğduğu ev olan ve geniş şekerkamışı tarlalarının fersahlarca ötesinde kuşların şamatasıyla imbiklerin sıcak kokusundan kendini belli eden La Pagerie'nin şiirselliğini lirik bir biçimde anarak savundu kendini. Kontes, General'in orayı bu kadar iyi tanımasına şaşmıştı.

"Doğrusunu isterseniz ne orada bulundum ne de Martinik'in başka herhangi bir yerinde," dedi General.

"*Et alors?*"[1] diye sordu Kontes.

"Yıllarca öğrenerek hazırlandım," dedi General. "Çünkü günün birinde o adaların en güzel kadınının hoşuna gitmek için bana gerekli olacağını biliyordum."

Kısık bir sesle, hiç durmadan ve güzel konuşuyordu. Desenli pamuklu kumaştan bir pantolonla saten bir ce-

1. (Fr.) E, öyleyse? (Ç.N.)

ket giymişti, ayaklarında kırmızı ince pabuçlar vardı. Yemek odasında duyulan kolonya kokusu, Kontes'in dikkatini çekmişti. General bunun zayıf bir yönü olduğunu itiraf etti, bu düşkünlüğü o dereceydi ki düşmanları, hazineden sekiz bin pesoyu kolonyaya harcamakla suçluyorlardı onu. Bir önceki günkü kadar bitikti, ama ne derece kötü olduğu yalnızca bedeninin düşkün halinden belli oluyordu.

Erkek erkeğe oldukları zaman General, en edepsiz at hırsızı kadar küfürbazdı, ama yanında bir kadının varlığı, tavırlarının ve konuşmasının neredeyse yapmacıklı denecek kadar nazikleşmesine yeterdi. Kont'un hiçbir alçakgönüllülük göstermeden, bir kadife okşaması olarak tanımladığı çok kaliteli bir şişe Burgonya şarabını General kendi eliyle açıp tatmış, kadehlere koymuştu. Kahve servisi yapılırken Yüzbaşı Iturbide, General'in kulağına bir şey fısıldadı. General önce yüzünde ciddi bir ifadeyle dinledi, ama sonra iskemlesinde kendini geriye atarak keyifle güldü.

"Lütfen dinleyin bakın," dedi, "Cartagena'dan görevli bir topluluk gelmiş, benim cenazem için."

Gelenleri içeri aldırdı. Mortilla ile yanındakilere şakayı sürdürmekten başka yapacak şey kalmamıştı. Yaverler, bir gece öncesinden beri oralarda dolaşıp duran San Jacintolu birkaç zurnacıyı çağırttılar ve bir grup yaşlı adamla kadın konukların onuruna *cumbia*[1] yaptılar. Camille, Afrika kökenli bu halk dansının inceliğine şaşmış, öğrenmek istemişti. General çok iyi bir dansçı olarak tanınırdı, sofradakilerden bazıları son ziyaretinde bu dansı çok ustaca yapmış olduğunu hatırlattılar. Camille onu dansa davet ettiğinde General bu onuru kabul etmedi.

1. İspanyol ve Afrika müziklerinin karışımından oluşan bir tür Kolombiya halk oyunu türü. (Y.N.)

"Üç yıl çok uzun bir zaman," dedi gülümseyerek. İki-üç denemeden sonra Camille dansı tek başına yapmıştı. Az sonra, müziğin ara verdiği bir anda alkış sesleriyle çığlıklar ve ortalığı titreten bir dizi patlamayla silah sesleri duyuldu. Camille korkmuştu.

Kont, ciddi bir ifadeyle, "Aman Tanrım, ayaklanma bu!" dedi.

General gülerek, "Bize ne kadar gerekli olduğunu bilemezsiniz," dedi. "Ama ne yazık ki bu bir horoz dövüşü."

Fazla düşünmeden kahvesini bitirip bir el hareketiyle hepsini horoz dövüşü alanına davet etti.

"Gelin benimle, Montilla," dedi, "ne derece ölü olduğunu görün."

Böylece General o gün öğleden sonra saat ikide başlarında Kont Raigecourt'un bulunduğu bir grupla horoz dövüşüne gitmişti. Ancak yalnız erkeklerin olduğu böyle bir toplulukta herkes ona değil Camille'e dikkat ediyordu. Bu göz kamaştırıcı kadının, üstelik kadınların girmesinin yasak olduğu bir yerde, onunkilerden biri olmamasına hiç kimse inanamıyordu. Hele hele Camille'in Kont'la birlikte olduğu duyulunca büstütün inanmamışlardı, çünkü General'in gerçeği örtbas etmek için gizli sevgililerine başkalarını eşlik ettirdiği bilinirdi.

İkinci dövüş çok amansızca olmuş, kırmızı bir horoz, birkaç mahmuz vuruşuyla, düşmanının gözlerini oymuştu. Ancak, kör kalan horoz teslim olmadı. Öbürünün üstüne acımasızca atılıp sonunda kafasını koparmayı başardı ve gagalayarak kafayı yedi bitirdi.

"Bu kadar kanlı bir eğlence hiç düşünemezdim," dedi Camille. "Ama çok hoşuma gitti."

General, açık saçık bağrışmalarla, havaya ateş açarak horozlar kışkırtıldığı zaman çok daha kanlı bir dövüş olduğunu, ancak o akşam orada bir kadının, hem de o kadar güzel bir kadının bulunması nedeniyle horoz dövüşü me-

raklılarının kendilerine hâkim olduklarını anlattı. Sonra çapkın çapkın ona bakarak, "Yani kabahat sizde," dedi.

Kontes keyifle güldü:

"Kabahat asıl sizde Ekselans, bu ülkeyi bunca yıl yönetip de, erkekleri, kadınlar varken de yokken de aynı davranmaya zorlayan bir yasa getirmediğiniz için."

General dizginleri elden kaçırmaya başlıyordu.

"Bana Ekselans demenemizi rica ederim," dedi. "Öyle olduğumu bilmek yetiyor bana."

O gece José Palacios, General'i banyonun bir yararını görmediği sularında yüzer bırakırken şöyle dedi:

"Gördüğümüz en güzel kadın bu."

General gözlerini açmadan, "İğrenç!" dedi.

Genel kanıya göre, General'in horoz dövüşü alanında görülmesi, hastalığıyla ilgili değişik yorumları yalanlamak üzere bilerek yapılmış bir davranıştı, çünkü bu yorumlar son günlerde öylesine kritik bir hal almıştı ki öldüğü yolundaki söylentilerden hiç kimsenin kuşkusu kalmamıştı. Bu davranışı etkili de olmuştu, çünkü Cartagena'dan yola çıkan postalar, iyi olduğu haberini çeşitli yönlere taşımışlar, yandaşları da bunu neşeli olmaktan çok meydan okuyucu nitelikte şenliklerle kutlamışlardı.

General kendi bedenini bile aldatmayı başarmıştı, çünkü onu izleyen günlerde o son derece canlı hali devam etmişti, o kadar ki, sonu gelmez kâğıt oyunlarının sıkıntısı içinde sürüklenip giden yaverlerinin oyun masasına yeniden oturacak gücü bile sonunda bulmuştu kendisinde. Aralarında en genci ve neşelisi olan ve içinde hâlâ savaşın romantik duygusunu taşıyan Andrés Ibarra, o günlerde Quito'daki bir hanım arkadaşına şöyle yazıyordu: "Sensiz barış içinde olmaktansa, senin kollarında ölmeyi yeğlerim." Bazen iskambillerin gizemine dalarak bazen de bağıra çağıra tartışarak gece gündüz kâğıt oynuyorlardı, ama hizmetkârların sürekli yaktıkları tezek

ateşine karşın, bu yağmur mevsiminde gündüz vakti bile saldıran sivrisinekler hiç rahat huzur vermiyordu. General, Guaduas'taki o şanssız geceden beri bir daha oynamamıştı, çünkü Wilson'la aralarında geçen tatsız olay, yüreğinde silip atmak istediği bir burukluk bırakmıştı, ama onun bağırıp çağırmalarını, içini dökmelerini, bu yararsız barışın avareliği içindeki savaş özlemlerini ta hamağından duyuyordu. Bir gece evde birkaç tur attıktan sonra koridorda durmadan edemedi. Yüzü kendisine dönük olanların ses çıkarmamaları için bir işaret yaparak Andrés Ibarra'ya arkasından yaklaştı. Ellerini avcı bir kuşun pençeleri gibi onun omuzlarına koyarak sordu:

"Söylesenize, sevgili kuzenim, siz de bende bir ölü yüzü görüyor musunuz?"

Bu tür davranışlara alışık olan Ibarra, dönüp bakmadı bile.

"Hayır, görmüyorum Generalim," dedi.

"Öyleyse ya gözünüz kör ya da yalan söylüyorsunuz," dedi General.

"Ya da sırtım size dönük," diye yanıt verdi Ibarra.

General oyuna ilgi göstermiş, sonunda masaya oturup oynamaya koyulmuştu. Hepsi için normale dönüş gibiydi bu, yalnız o gece değil, ondan sonraki gecelerde de. "Pasaport gelene kadar," diyordu General. Bununla birlikte José Palacios, sürüp giden iskambil oyunlarına, kendisinin onlara gösterdiği kişisel özene, hem de General'in kendisine karşın, maiyetteki subayların bu amaçsız gidip gelmelerden bıkıp usandıklarını söyleyip duruyordu.

Subayların talihiyle, ufak tefek günlük işleriyle ve yazılarının ufuktaki görüntüsüyle hiç kimse onun kadar ilgili olamazdı, ama sorunlar çaresiz hale geldiğinde kendi kendisini aldatarak çözümlüyordu onları. Wilson'la geçen olaydan beri, ve nehir yolculuğu boyunca, onlarla meşgul

olmak için kendi dertlerini bir yana bırakmıştı. Wilson'un davranışı akıl alır gibi değildi; bu derece sert tepki ancak çok ciddi bir hayal kırıklığından kaynaklanabilirdi. Onu Junín'de dövüşürken gördüğü zaman General, "Babası kadar iyi bir asker," demişti. Tarqui Savaşı'ndan sonra Mareşal Sucre'nin kendisini terfi ettirdiği albaylık rütbesini almak istemeyip de General onu kabule zorladığı zaman, "Üstelik daha da alçakgönüllü," diye eklemişti.

Barışta olsun savaşta olsun, onların hepsinden uymalarını beklediği kural, yalnızca kahramanca bir disiplin değil, aynı zamanda keskin zekâyı da neredeyse zorunlu kılan bir bağlılıktı. Hepsi de savaş adamıydılar ama kışla askeri değillerdi, çünkü o kadar çok çarpışmaya katılmışlardı ki, kamp kurmaya vakitleri pek olmamıştı. İçlerinde her türlüsü vardı, ama bağımsızlığı gerçekleştirenlerin General'e en yakın olanları, kreol aristokrasisinin, prenslerin okudukları okullarda eğitim görmüş kaymak tabakasıydı. Evlerinden, kanlarından, çocuklarından, her şeylerinden uzak olarak, yaşamlarını bir uçtan bir uca dövüşerek geçirmişler, gereksinimler onları siyaset adamı ve yönetici olmaya zorlamıştı. Iturbide ile Avrupalı yaverler dışında hepsi de Venezuelalıydılar ve hemen hepsi General'in hısım ya da akrabasıydılar: Fernando, José Laurencio, Ibarra'lar, Briceño Méndez. Sınıf ya da kan bağlarıydı onları özdeşleştiren, birleştiren.

Bir tanesi farklıydı: Llanos'taki El Tinaco kasabasının ebesiyle bir ırmak balıkçısının oğlu olan José Laurencio Silva. Anası babası nedeniyle koyu esmer ve artık sayısı azalmış olan melez sınıfındandı, ama General onu yeğenlerinden biri olan Felicia ile evlendirmişti. Askerlik mesleğini, on altı yaşında kurtuluş ordusunda gönüllü er olarak başlatıp elli sekiz yaşında orgeneralliğe kadar sürdürmüş, hemen hepsi bağımsızlık savaşlarında olmak üzere elli iki çarpışmada on beş kereden çok çeşitli silah-

larla ağır yaralanmış, birçok kez de hafif yaralar almıştı. Melezliğinin neden olduğu tek aksilik, bir baloda yerel aristokrasiden bir hanım tarafından reddedilmesi olmuştu. O zaman General, valsi yinelemelerini istemiş ve onunla kendisi dans etmişti.

General O'Leary ise tam karşı uçtu: Sarışın, uzun boylu, zarif havalıydı, Floransa modeli üniformalarıyla pek hoşa giderdi. On sekiz yaşındayken Kırmızı Hafif Süvari Birliği'nin sancaktarı olarak Venezuela'ya gelmiş, mesleğini bağımsızlık savaşının hemen hemen tüm çarpışmalarına katılarak edinmişti. General onu, Santander'le José Antonio Páez arasında çıkan anlaşmazlığa bir uzlaşma formülü bulmaya yolladığında, Santander'e hak verince, bütün ötekiler gibi onun da gözden düşme saati gelip çatmıştı. General onu selamlamaz olmuş, hırsı yatışıncaya kadar on dört ay, yazgısıyla baş başa bırakmıştı.

Subayların her birinin kişisel yetenekleri tartışılmaz nitelikteydi. İşin kötü yanı, General'in, kendisini ulaşılabilir ve sevecen sandığı ölçüde aşılamaz hale gelen güçlü bir kale olduğunun asla bilincine varamamasıydı. Ancak, José Palacios'un, subayların içinde bulundukları ruhsal durumu General'in görmesini sağladığı gece, seve seve kaybederek onlara oyunda eşit davranmış, subaylar sonunda rahat bir soluk almışlardı.

Eski hayal kırıklıklarını uzun süre sorun yapmadıkları belli olmuştu. Bir savaşı kazandıktan sonra bile üstlerine çöken yenilgi duygusuna aldırmıyorlardı. Ne General'in, ayrıcalıklı görünmelerini önlemek için terfilerini geciktirmesi umurlarındaydı ne göçebe yaşamın bir yerde köklenmelerine engel olması ne de tek tük çıkan aşkların talihsizliği. Ülkenin içinde bulunduğu mali sıkıntı nedeniyle asker maaşları üçte bire indirilmiş, böyle olduğu halde bile ödemeler üç aylık gecikmeyle ve tefecilere zararına kırdırdıkları, çevrilebilirliği kuşkulu devlet bo-

nolarıyla yapılıyordu. Buna da aldırmadıkları gibi, ne General'in tüm dünyada yankı uyandıracak biçimde kapıyı çarpıp gidebileceği ne de onları düşmanlarının insafına bırakabileceği umurlarındaydı. Şan ve şeref bile başkalarına aitti. Dayanamadıkları tek şey, General'in, iktidardan çekilme kararı verdiğinden beri içlerine soktuğu belirsizlikti; bu duygu, nereye olduğu bilinmeyen o amaçsız yolculuk bir sürüp bir kesildikçe giderek daha da dayanılmaz oluyordu.

General o gece kendisini o kadar keyifli hissediyordu ki, banyosunu yaparken José Palacios'a, subaylarıyla arasında en ufak bir gölge bile bulunmadığını söylemişti. Oysa subaylarda bıraktığı izlenim, General'e bir şükran ya da bir suçluluk duygusu vermeyi başaramayıp yalnızca bir güvensizlik mikrobu aşılamış olduklarıydı.

Özellikle de José María Carreño böyle düşünüyordu. Nehir teknesinde o gece aralarında geçen konuşmadan beri kimseye sokulmuyor, böylelikle de Venezuelalı ayrılıkçılarla ilişki halinde olduğu söylentilerini farkında olmadan körüklüyordu. Ya da o zamanlar söylendiği gibi, artık alıngan olmaya başlamıştı. Dört yıl önce General onu yüreğinden silip atmıştı, tıpkı O'Leary'ye yaptığı gibi, ya da Montilla'ya, ya da Briceño Méndez'e, ya da Santana'ya ve daha birçoklarına yaptığı gibi; nedeni de ordunun sırtından ün yapmayı istediği konusunda basit bir kuşkuydu. O zamanlar olduğu gibi şimdi de General, kendi kuşkularının karanlığı içinde herhangi bir pırıltı yakalayabilme çabasıyla onu izletiyor, ne yaptığını ne ettiğini gizlice araştırıyor, hakkındaki her türlü dedikoduya kulak kabartıyordu.

Bir gece, uyurken mi uyanıkken mi olduğunu hiç bilemediği bir sırada bitişikteki odadan, yurdun iyiliği için işi ihanete kadar vardırmanın bile yasallığından söz ettiğini duydu. Bunun üzerine koluna girip onu avluya

çıkararak yalnızca en zorunlu hallerde başvurduğu hesaplı bir senlibenlilik içinde, insanı baştan çıkarma sanatının dayanılmaz büyüsüyle karşı karşıya bıraktı onu. Carreño, gerçeği itiraf etti. General'in, onların hepsinin yetim gibi kalmalarına aldırmadan, eserini akıntıya bırakması gerçekten de ona acı veriyordu. Ama ayrılıp karşı tarafa geçme planlarında samimiydi. Bu körler yolculuğunda bir umut ışığı aramaktan yorulmuş, ruhsuz bir biçimde yaşamını sürdürmeye gücü kalmamış olarak birleşme uğruna silahlı bir hareketin başına geçmek üzere Venezuela'ya kaçmaya karar vermişti.

"Yapılacak daha uygun bir şey aklıma gelmiyor," dedi en sonunda.

"Peki ama sen de ne sanıyorsun: Venezuela'da sana daha iyi davranacaklarını mı?" diye sordu General.

Carreño, bunu doğrulamaya cesaret edemedi.

"Bilmiyorum, ama hiç değilse orası benim yurdum," dedi.

"Budalalık etme," dedi General. "Bizim tek yurdumuz Amerika'dır, her yanı da birdir: Bunun başka yolu yok."

Daha fazla bir şey söylemesine izin vermeden onunla uzun uzun konuşup, söylediği her sözcükle yüreğinin derinliklerini açtı ona, ama Carreño da bir başkası da gerçekten de öyle olup olmadığını hiçbir zaman bilemeyeceklerdi. Sonunda sırtına hafifçe vurarak onu ne yapacağını bilemez bir halde bıraktı.

"Daha fazla saçmalama, Carreño," dedi. "Bunları duymamış olayım."

16 Haziran Çarşamba günü, Meclis'in kendisine bağladığı yaşam boyu maaşı hükümetin onayladığı haberini almıştı. Bu haberi aldığını, alaylı bir anlatımın sezildiği resmî bir mektupla Cumhurbaşkanı Mosquera'ya bildirdi ve mektubu yazdırma işini bitirdiğinde, José Palacios'un haşmetli çoğul şahıs ekiyle törensel vurgusunu taklit ederek Fernando'ya şöyle dedi: "Artık zenginiz." Ülkeden çıkması için gerekli pasaport ayın 22'si Salı günü eline geçtiğinde onu havada sallayarak, "Artık özgürüz," dedi. İki gün sonra ise, bir saatlik kötü bir uykudan sonra uyandığında, hamağında gözlerini açıp, "Artık kederliyiz," dedi. Ondan sonra da havanın bulutlu ve serin olmasından yararlanarak hemen Cartagena'ya gitmek üzere yola çıkmaya karar verdi. Kesin olarak verdiği tek emir, maiyetindeki subayların sivil kıyafetle ve silahsız olarak yolculuk etmeleri olmuştu. Bu konuda hiçbir açıklama yapmamış, nedenleri hakkında fikir verebilecek hiçbir belirti göstermemiş, ayrıca hiç kimseyle vedalaşacak vakti de olmamıştı. Özel muhafızları hazır olur olmaz yola çıkmışlar, eşyalarını da topluluğun geri kalan bölümüyle birlikte sonradan gelmek üzere orada bırakmışlardı.

General, bütün yolculuklarında, karşılaştığı insanla-

rın sorunlarını öğrenmek için aklına estiğinde durup yolculuğa ara verirdi. Onlara her türlü soruyu sorardı: çocuklarının yaşlarını, ne tür hastalıklar geçirdiklerini, işlerinin durumunu; olan biten her şey hakkında neler düşündüklerini. Ama bu kez tek söz etmemiş, yolunu değiştirmemiş, hiç öksürmemiş, yorgunluk belirtileri göstermemiş, bütün günü bir kadeh portoyla geçirmişti. Öğleden sonra saat dörde doğru Popa Tepesi'ndeki eski manastır ufukta belirmişti. Hac zamanıydı ve dimdik dağ yoluna karıncalar gibi tırmanan sıra sıra hacılar, bulundukları anayoldan görünüyordu. Az sonra uzakta, pazar yeriyle mezbahanın sulan üzerinde hiç eksik olmayan ve daireler çizerek sürü halinde uçan akbabaları gördüler. Kentin surları göründüğünde, General, José María Carreño'ya bir işaret yaptı. Carreño ona yetişip tutunması için güçlü kesik kolunu bir şahin yetiştiricisi gibi uzattı. General sesini iyice alçaltarak, "Size vereceğim gizli bir görev var," dedi. "Kente vardığınızda Sucre'nin nerelerde olduğunu öğrenin bana." Sonra her zamanki gibi veda anlamında sırtını hafifçe vurarak ekledi:

"Aramızda kalacak tabii."

Montilla'nın başlarında olduğu kalabalık bir kurul onları anayolda beklemekteydi; General yolculuğunu, İspanyol validen kalma, bir çift hareketli katırın çektiği eski arabasıyla tamamlamak zorunda kalmıştı. Güneş alçalmaya başlamıştı ama, kenti çevreleyen ölü bataklıklardaki mangrov dalları hâlâ sıcaktan kaynıyor gibiydi; bataklıklar üzerinde tüten buhar, yüz yıldan beri mezbahadan akan kanlar ve hayvan atıkları yüzünden kokuşmuş olan körfez sularından daha dayanılmaz derecede pis kokuluydu. Media Luna Kapısı'ndan kente girdiklerinde, ürkmüş bir akbaba sürüsü açık pazar yerinin üstünde aniden havalanıverdi. Sabahleyin çeşitli yaşlarda birçok kimseyi ve o arada gitmemesi gereken yerlerde

dolaşan Castillalı bir beyaz kızı da ısırmış olan kuduz bir köpeğin yarattığı paniğin izleri hâlâ sürüyordu. Kuduz köpek, kölelerin oturduğu mahallede birkaç çocuğu da ısırmıştı, ama onlar köpeği taşa tutarak öldürmeyi başarmışlardı. Hayvanın leşi, okulun kapısındaki bir ağaca asılı duruyordu. General Montilla, yalnızca sağlık nedenleriyle değil, hayvanın yaptığı kötülüğü Afrika büyüleriyle gidermeye kalkışmalarını engellemek için de köpeğin leşini yakarak yok etmelerini emretti.

Surlarla çevrili kentin halkı, bir çağrıya uyarak sokağa dökülmüştü. Haziran gündönümünde akşamlar uzun ve berrak olmaya başlıyordu; çelenklerle süslü balkonlarda şık giyimli kadınlar vardı; katedralin çanları, birliğin çaldığı marşlar ve atılan topların gürültüsü denize kadar yayılıyordu, ama bunların hiçbiri gizlemek istedikleri sefaleti hafifletmeye yetmiyordu. Dağılmak üzere olan arabadan şapkasıyla halkı selamlayan General'in bu yoksulca karşılama törenini, 1813 Ağustosu'nda Caracas'a yaptığı zafer girişiyle kıyasladığında kendi acınacak halini görmemesine olanak yoktu; o gün kentin en güzel altı genç kızının çektiği saltanat arabasına binip başında defne yapraklarından tacıyla, gözyaşları içindeki kalabalığın arasından geçerken halk onu o şanlı adıyla ölümsüzleştirmişti: "Kurtarıcı" O zamanlar Caracas sömürge eyaletinin uzak, çirkin, hüzünlü, sıradan bir kasabasıydı, ama Avila akşamları insanın içini parçalayacak kadar özlem doluydu.

O zamankiyle şimdiki hali aynı yaşamdan iki anı gibi değildi sanki. Birçok kez Genel Valiliğin merkezi olmuş, binlerce kez dünyanın en güzel yerlerinden biri diye övgüye değer görülmüş o soylu ve kahraman Cartagena de Indias kentinin de artık eski halinden eser kalmamıştı. Dokuz kez kuşatılmış, korsanlarca ve generallerce pek çok kez yağma edilmişti. Yine de hiçbir şey onu bağım-

sızlık savaşları ve daha sonra da hizipler arasındaki çatışmalar kadar mahvetmemişti. Altın çağının zengin aileleri kaçıp gitmişlerdi. Eski köleler, yararsız bir özgürlüğün ortasında başıboş kalmışlardı, yoksulların el koyduğu zengin saraylarından çöplük haline gelmiş sokaklara kedi büyüklüğünde fareler fırlıyordu. Kral II. Felipe'nin uzağı gösteren aletleriyle El Escorial Sarayı'nın taraçasından bakıp tanımak istediği aşılmaz burçların varlığı, çalılıklar arasında zar zor tahmin edilebiliyordu. Köle ticareti nedeniyle XVII. yüzyılda son derece gelişmiş bir ticaret yaşamı, yıkıntı halinde birkaç dükkândan ibaret kalmıştı. Eski görkemli halini, açıkta akan kanalizasyonun pis kokusuyla bağdaştırmak olanaksızdı. General, Montilla'nın duyacağı biçimde içini çekti:

"Bu bağımsızlık boku bize pahalıya mal oldu!"

Montilla o gece kentin ileri gelenlerini La Factoria Sokağı'ndaki konağında toplamıştı; vaktiyle burada Valdehoyos Markisi yaşamını güçlükle sürdürürken, eşi markiz, kaçak un ve Zenci köle ticaretiyle zengin olmuştu. Kentin ileri gelenlerinin evlerinde Paskalya ışıkları yakılmıştı ama General hayale kapılmıyordu; çünkü biliyordu ki Karayipler'de herhangi türden herhangi bir olay, hatta ünlü birinin ölümü bile, halkın kutlayacağı bir şenlik nedeni olabilirdi. Gerçekten de sahte bir eğlenceydi bu. Günlerden beri rezil yazılar dolaşıyordu ortalıkta ve muhalefet partisi, pencereleri taşlayıp sopalarla polise saldırmaları için çapulcularını sokağa salmıştı. Halkın öfkesinin General'den çok kendisine yönelik olduğunun bilincindeki Montilla, her zamanki şakacı anlatımıyla, "Neyse ki artık kırılacak tek bir camımız bile kalmadı," diyordu. Muhafız humbaracıları, yerel birliklerle güçlendirmiş, bölgeyi kordon altına aldırmış, sokağın içinde bulunduğu savaş durumunu konuğuna duyurmalarını yasaklamıştı.

O gece Kont Raigecourt, General'e giderek İngiliz

teknesinin Boca Chica Şatosu'ndan göründüğünü, ancak onun gidemeyeceğini söyledi. Bunun herkese açıklanan nedeni, okyanusun uçsuz bucaksızlığını, General'in, teknenin ek kamarasına tıkıştırılmış bir grup kadınla paylaşmak istememesiydi. Ama gerçek şuydu ki, Turbaco'daki mükellef ziyafete, horoz dövüşü alanındaki o serüvene ve General'in kötü sağlığını alt etmek için yaptığı onca şeye karşın, Kont, onun bu yolculuğa çıkacak durumda olmadığının farkındaydı. Böyle bir deniz yolculuğunu ruhsal durumunun belki kaldırabileceğini, ancak bedeninin buna dayanamayacağını düşünüyor, ölüme bir lütufta bulunmayı reddediyordu. Ancak ne öne sürülen bu nedenler, ne de başka nedenler, o gece General'i kararından caydırmaya yetmişti.

Montilla yine de yenilgiyi kabul etmedi. Hastanın dinlenebilmesi için konuklarını erkenden savmış, General'i uzun bir süre daha iç balkonda alıkoymuştu. Bu sırada, üzerinde neredeyse görünmez incelikte müslin bir tünikle mahmur bir genç kız onlara arpla yedi tane aşk şarkısı çalmaktaydı. Şarkılar öylesine güzeldi, öyle bir tatlılıkla çalınıyordu ki, iki asker, denizden gelen esinti, müziğin son kalıntılarını alıp götürünceye kadar konuşacak yürek bulamadılar kendilerinde. General arpın dalgalarında gidip gelerek salıncaklı iskemlede kendinden geçmişti, sonra birdenbire içinde bir ürperti hissetti; çok alçak ama berrak ve ahenkli bir sesle son şarkıyı tüm sözleriyle söylemeye başladı. Sonunda yürekten teşekkürlerini mırıldanarak arpçıya doğru döndü, ama gördüğü tek şey, solmuş defne yapraklarından bir çelenkle yalnızca arp olmuştu. O zaman aklına geldi.

"Honda'da haklı nedenlerle cinayetten sanık bir tutuklu var," dedi.

Montilla kendi dedikoducu sözüne kendisi gülerek, "Boynuzları ne renk?" diye sordu.

General bu sözleri duymazdan gelerek, Jamaika'dayken Miranda Lyndsay'le aralarında geçenler dışında olayı tüm ayrıntılarıyla anlattı. Montilla soruna kolay bir çözüm yolu bulmuştu.

"Tutuklu, sağlık nedenleriyle buraya gönderilmeyi istesin," dedi. "Bir kere buraya geldi mi af sorununu çözümleriz."

"Bu olabilir mi?" diye sordu General.

"Olamaz," dedi Montilla, "ama yapılır."

General, geceleyin birdenbire ortalığı şamataya boğan köpeklerin gürültüsüne aldırış etmeden gözlerini kapadı, Montilla onun yeniden uyuyakaldığını sanmıştı. Derin derin düşündükten sonra yine gözlerini açıp sorunu bir sonuca bağlamak üzere, "Peki," dedi. "Ama ben hiçbir şey bilmiyor olayım."

Köpeklerin, surlarla çevrili bir yerden en uzak bataklıklara kadar dalga dalga yayılan havlamalarını ancak o zaman fark etmişti; oralarda, efendilerini ele vermemek için havlamamaları öğretilmiş köpekler vardı. General Montilla, kuduz hastalığının yayılmasını önlemek için sokak köpeklerini zehirlemekte olduklarını anlattı. Kölelerin mahallesinde kuduz köpeğin ısırdığı çocuklardan yalnızca ikisini yakalayabilmişlerdi. Ötekiler, her zaman olduğu gibi, kendi tanrılarının huzurunda ölmeleri için ana babaları tarafından saklanmaktaydı ya da onları büyücülerin becerisiyle kurtarmaya çalışmak için, Maria La Baja göllerinde yönetimin ulaşamadığı kaçak kölelerin barınağına götürüyorlardı.

General bu ölümcül ayinleri yasaklayıp yok etmeye hiçbir zaman kalkışmamıştı, ama köpekleri zehirlemenin insanlığa sığmaz bir davranış olduğunu düşünüyordu. Onları da, atları ve çiçekleri sevdiği kadar seviyordu. Avrupa'ya gitmek üzere ilk kez gemiye bindiğinde yanına aldığı bir çift yavru köpeği Veracruz'a kadar götürmüştü.

Nueva Granada'yı kurtarıp Kolombiya Cumhuriyeti'ni kurmak üzere Venezuela'nın Llanos bölgesinden yola çıkarak yerel halktan yalınayak dört yüz kişinin başında Andlar'ı aşarken, yanında on taneden çok köpek vardı. Savaşta da onları yanından hiç ayırmamıştı. Bunların içinde en ünlüsü olan ve daha ilk seferlerinden beri General'in yanından ayrılmayıp İspanyol ordularına ait yirmi tane azgın köpekten oluşan bir sürüyü tek başına bozguna uğratmış bulunan Nevada, Birinci Carabobo Savaşı'nda bir mızrak darbesiyle ölmüştü. Lima'da, Manuela Sáenz'in, Magdalena Çiftliği'nde beslediği her cinsten pek çok hayvanın yanı sıra, bakabileceğinden çok daha fazla köpeği vardı. Tanıdıklarından biri General'e, bir köpek öldüğü zaman, yerine hemen aynı adı taşıyan bir benzerini edinerek onun aynı köpek olduğuna inanmak gerektiğini söylemişti. Ama General bu kanıda değildi. Her birini kendi özellikleriyle, bakışlarındaki istekle ve solumasındaki heyecanla anımsayabilmek ve ölümlerinin acısını duyabilmek için onların hep farklı olmalarını istemişti. O uğursuz 25 Eylül gecesi, saldırının kurbanları arasında, suikastçıların boğazladıkları iki av köpeği de vardı. Şimdi bu son yolculuğunda, ırmaktan kurtardıkları o korkunç köpekten başka, eskiden kalma iki köpeği de yanındaydı. Yalnızca birinci gün elliden fazla köpeği zehirledikleri yolunda Montilla'nın verdiği haber, arpla çalınan aşk şarkılarının yarattığı keyifli halini berbat etmişti.

Montilla buna gerçekten çok üzülmüştü, sokaklarda bir daha ölü köpek görülmeyeceği konusunda söz verdi. Bu onu biraz yatıştırmıştı, sözün yerine getirileceğine olan inancından değil, ama generallerinin iyi niyetlerinin ona avuntu gibi gelmesinden. Gecenin görkemli güzelliği de keyfinin düzelmesine yardımcı olmuştu. Işıklandırılmış avludan yaseminlerin kokusu yükseliyordu, hava elmas gibi pırıl pırıldı, gökyüzünde hiç olmadığı kadar

çok yıldız vardı. Bir keresinde, Kolomb'u anımsayarak, "Tıpkı nisanda Endülüs gibi," demişti. Aksi yönden gelen bir esinti, sesleri ve kokuları alıp götürmüş, yalnızca dalgaların surlardaki patlama sesi kalmıştı.

"Generalim," diye yalvardı Montilla. "Gitmeyin!"

"Gemi limanda," dedi General.

"Daha başkaları da olur," dedi Montilla.

"Aynı şey," diye karşılık verdi General. "Hepsi de sonuncu olacak."

Bir adım bile gerilemiyordu. Sonuçsuz kalan birçok yalvarmadan sonra Montilla'nın, olayların öncesine kadar saklayacağına yemin verdiği bir sırrı ona açıklamaktan başka çaresi kalmamıştı; General Rafael Urdaneta, Bolivarcı subayların başına geçerek eylülün ilk günlerinde Santa Fe'de bir hükümet darbesi yapmaya hazırlanıyordu. Montilla'nın beklediğinin aksine General şaşırmış görünmedi.

"Bunu bilmiyordum," dedi. "Ama tahmin etmek zor değildi."

Bunun üzerine Montilla, ülkenin ona bağlı tüm garnizonlarında, Venezuelalı subayların da desteğiyle hazırlanmakta olan askerî harekâtın ayrıntılarını açıkladı ona. General sorunu enine boyuna düşündükten sonra, "Bunun hiçbir anlamı yok," dedi. "Urdaneta gerçekten dünyayı kurmak istiyorsa Páez'le hesaplaşsın, sonra da Caracas'tan Lima'ya kadar son on beş yılın tarihini bir kez daha yinelesin. Oradan sonrası Patagonya'ya kadar artık sivil bir yürüyüş olur." Yine de uykuya çekilmeden önce açık kapı bıraktı:

"Sucre biliyor mu?" diye sordu.

"Sucre buna karşı," dedi Montilla.

"Urdaneta'yla anlaşmazlığından dolayı tabii," dedi General.

"Hayır," diye karşılık verdi Montilla. "Quito'ya git-

mesini engelleyecek her şeye karşı olduğu için."

"Ne olursa olsun, asıl onunla konuşmaları gerek," dedi General. "Benimle vakit kaybederler."

Bu, son sözü gibi görünüyordu. Öyle ki ertesi gün erkenden José Palacios'a, gemi körfezdeyken eşyalarını yükletmesi emrini vermiş, sonra da onu kaptana yollayarak gemiyi evin balkonundan görebileceği biçimde öğleden sonra Santo Domingo Kalesi'nin önüne demirlemesini istemişti. Öyle kesin hazırlıklar yapılıyordu ki, kendisiyle birlikte kimlerin yola çıkacağını söylemediği için, subayları, içlerinden hiçbirini götürmeyeceğini düşünüyorlardı. Ama Wilson, ocak ayından beri öngörüldüğü biçimde davranarak kimseye danışmadan eşyalarını gemiye yükletti.

General'in gideceğine en az inananlar bile, sokaklardan körfezdeki rıhtıma doğru ilerleyen eşya yüklü altı arabayı görünce onunla vedalaşmaya gittiler. Kont Raigecourt, bu kez yanında Camille'le birlikte, öğle yemeğinde şeref konuğuydu. Üzerindeki yeşil giysisiyle aynı renk ev pabuçları ve saçlarını arkada topuz yapmış haliyle Camille daha genç, gözleri de daha az zalim görünüyordu. General onu görmenin verdiği hoşnutsuzluğu bir komplimanla gizledi. İspanyolca olarak, "Kendisine yeşili yakıştırabilmesi için hanımefendinin güzelliğinden çok emin olması gerek," dedi.

Kont bu sözleri hemen Fransızcaya çevirince Camille şuh bir kahkaha koyuvermiş, soluğundan yayılan meyankökü kokusu, bütün evi kaplamıştı. "Yine başlamayalım, Don Simón," dedi. Her ikisinde de bir şeyler değişmişti, ikisi de birbirlerini incitme korkusuyla ilk görüşmelerindeki güzel söz yarışmasını yeniden başlatmaya cesaret edemiyordu. Camille onu unutmuş, bu gibi toplantılarda Fransızca konuşmak için öğrenim görmüş bir kalabalığın arasında, tıpkı bir kelebek gibi oradan oraya

neşeyle dolaşmaya koyulmuştu. General de Rahip Sebastián de Sigüenza ile sohbet etmeye gitti; Humboldt'un, yüzyılın başında bu kentten geçerken yakalandığı çiçek hastalığını tedavi etmiş olması nedeniyle son derece haklı bir saygınlık kazanmış olan çok değerli, evliya gibi bir adamdı rahip. Ama buna hiç önem vermeyen tek kişi de kendisiydi. "Tanrı, bazılarının çiçekten ölmelerini, bazılarınınsa ölmemelerini uygun gördü, Baron da bu sonuncularlandı," diyordu. General bir önceki yolculuğunda, sarsabır çiçeğiyle uyguladığı tedavi yöntemleriyle üç yüz değişik hastalığı iyileştirdiğini öğrendiği zaman onu tanımak istemişti.

José Palacios, geminin yemekten sonra evin önünde olacağı haberiyle limandan dönünce, Montilla veda töreni için askerî geçit töreninin hazırlanmasını emretti. Haziran ayı ortasında bu saatlerde güneşin sıcaklığı nedeniyle, General'i Santa Domingo Kalesi'nden alıp götürecek olan sandallara gölgelik kurulması emrini de verdi. Saat on birde ev sıcaktan soluk alamayan davetli, davetsiz konuklarla tıklım tıklım dolmuştu ki, yerel mutfağın her türlü özel yemekleriyle donatılmış upuzun büfe açıldı. Camille salonu sarsan kargaşanın nedenini nasıl açıklayacağını bilemezken kulağının dibinde kısık bir ses duydu: "*Après vous, madame.*"[1] General her bir yemeğin adını, tarifini ve kökenini açıklayarak hepsinden birer parça almasına yardım etti ve daha bir saat önce masada bulunanlardan çok daha nefis yiyeceklerini reddetmiş olduğu aşçısının şaşkın bakışları önünde, en güzellerinden seçerek kendi tabağını da doldurdu. Sonra kendilerine oturacak yer arayan grupların arasından yol açarak onu iç balkondaki koca koca ekvator çiçekleriyle dolu

1. (Fr.) Önce siz buyurun, hanımefendi. (Ç.N.)

havuzun başına götürdü, giriş yapmaya gerek görmeden yanı başına oturuverdi.

"Kingston'da görüşmemiz çok hoş olur," dedi.

Camille en ufak bir şaşkınlık belirtisi göstermeden, "Hiçbir şey bundan daha çok hoşuma gidemez," dedi. "Montes Azules'e bayılırım."

"Tek başınıza mı?"

"Kiminle olursam olayım, her zaman yalnız olacağım," dedi. Sonra da alaylı bir şekilde ekledi: "Ekselans."

General gülümsedi, "Hyslop aracılığıyla ararım sizi," dedi.

Hepsi bu kadardı. Onu yeniden salonun içinden geçirip karşılaştıkları yere kadar götürdü, başıyla onu selamladıktan sonra hiç dokunmadığı tabağını pencerelerden birinin içine bırakarak yerine geri döndü. Kalma kararını ne zaman verdiğini ya da neden verdiğini hiç kimse anlayamamıştı. Yerel anlaşmazlıklardan söz ederken siyasal duruma son derece üzülüyordu; o sırada birdenbire Raigecourt'a dönerek konuyla hiç ilgisi olmadığı halde herkesin duyabileceği bir sesle şöyle dedi:

"Hakkınız var sayın Kont. İçinde bulunduğum bu acınacak durumda onca kadınla ben ne yaparım?"

Kont içini çekerek, "Doğru, Generalim," dedi. Sonra da hemen ekledi: "Zaten önümüzdeki hafta da İngiliz firkateyni Shannon geliyor, yalnızca iyi bir kamarası değil, aynı zamanda mükemmel bir doktoru da var."

"Bu, yüz kadından daha da kötü," dedi General.

Ne olursa olsun, bu açıklama yalnızca bir bahaneydi, çünkü subaylardan biri kendi kamarasını Jamaika'ya kadar ona bırakmaya hazırdı. Kesin nedenini açıklayan tek kişi, o şaşmaz tümcesiyle José Palacios olmuştu: "Efendimin ne düşündüğünü yalnızca efendim bilir." Zaten yola çıkmasına hiçbir şekilde olanak yoktu, çünkü gemi Santo Domingo'nun önünden onu almak üzere

manevra yaparken karaya oturmuş, ağır hasar görmüştü.

Böylece orada kaldı, ama tek koşulu artık Montilla'nın evinde kalmamaktı. Gerçi General burayı kentin en güzel evi olarak görüyordu, ama denize yakınlığı nedeniyle kemikleri için aşırı nemliydi; hele bu kış mevsiminde çarşafları sırılsıklam bir halde uyanıyordu. Sağlığının gerektirdiği, surlar içindeki bu yerin soylu havasından daha başka bir havaydı. Montilla, bunu, orada uzun süre kalacağı biçiminde yorumlayarak onu hoşnut etmek üzere hemen kolları sıvamıştı.

Popa Tepesi'nin eteklerinde bir dinlenme yeri vardı; 1815 yılında kenti yeniden ele geçiren kralcı birliklerin kamp kurmalarını önlemek için Cartagenalılar kendileri ateşe vermişlerdi burayı. Ama bu özveri hiçbir işe yaramamıştı, çünkü yüz on altı günlük bir kuşatmadan sonra İspanyollar bu müstahkem mevkii ele geçirmişler, kuşatma boyunca kentte kapalı kalanlar ayakkabılarının tabanına varıncaya kadar her şeyi yemişler, altı binden çoğu da açlıktan ölmüştü. Aradan on beş yıl geçtiği halde, yanıp kül olmuş ova, öğle sıcağının yakıcı güneşi altında öylece duruyordu. Yeniden yapılan pek az evden bir tanesi de, o günlerde yolculukta olan İngiliz tüccar Judan Kingseller'in eviydi. General, Turbaco'dan geldiğinde, palmiye dallarından yapılmış bakımlı damı ve canlı renklerdeki duvarlarıyla bir meyve ağacı ormanının içinde sanki gizlenmiş olan bu ev hemen dikkatini çekmişti. General Montilla, kiracının şanına pek uygun olmadığını düşünüyordu, ama General, ha bir düşesin evinde uyumuş, ha bir domuz ahırı içinde pelerinine sarınıp yerde yatmış fark etmeyeceğini söylüyordu. Böylece içinde ek olarak bir yatakla tas ve ibrik, salonda deriden yapılmış altı tabure ve Señor Kingseller'in kendi alkolünü damıttığı el yapısı imbikle birlikte evi belirsiz bir süre için kiraladı. General Montilla, ayrıca hükümet konağından bir

kadife koltuk getirtmiş, muhafız humbaracılar için de çamurla tutturulmuş kamışlardan bir sundurma yaptırmıştı. Evin içi, güneşin en sıcak olduğu saatlerde bile serindi, günün her saatinde Valdehoyos Markisi'nin evindekinden daha az nemliydi; rüzgârın püfür püfür estiği dört yatak odasında iguanalar dolaşıyordu. Olgun guanabanaların[1] ağaçlardan düşüp aniden patlamalarıyla gecenin uykusuz saatleri daha bir hareketliydi burada. Öğlen sonraları, özellikle de büyük yağmurlar mevsiminde, sellerde boğulan yakınlarının ölülerini, geceyi onların başında dua ederek geçirmek üzere manastıra taşıyan yoksulların gruplar halinde geçtiği görülüyordu.

Pie de la Popa'ya taşındığından beri General surlarla çevrili yere üç kezden fazla gitmiş değildi, o da geçici olarak Cartagena'da bulunan İtalyan ressam Antonio Meucci'ye poz vermek içindi. Kendini o kadar güçsüz hissediyordu ki, markinin konağının iç terasında, yabani çiçeklerle kuş cıvıltıları arasında, oturduğu yerde poz vermek zorunda kalıyor, yine de bir saatten fazla hareketsiz duramıyordu. Sanatçının ona aşırı sevecen gözlerle baktığının açıkça belli olmasına karşın, portre hoşuna gitmişti.

Eylül suikastından az önce Granadalı ressam José María Espinosa da, Santa Fe'deki hükümet konağında onun bir resmini yapmıştı, bu portre kendi kafasındaki görüntüden öylesine farklı olmuştu ki, o zamanki sekreteri General Santana'ya, düşüncelerini söylemeden edememiş.

"Bu portrenin kime benzediğini biliyor musunuz?" demişti, "La Mesa'daki şu ihtiyar Olaya'ya."

Manuela Sáenz bunu öğrendiği zaman çok şaşırmıştı, çünkü La Mesa'daki ihtiyarı tanıyordu.

1. Anayurdu Amerika'nın tropik bölgelerinde 20 cm uzunluğunda, 4,5 kg ağırlığında meyveler veren ağaç. (Y.N.)

"Bana öyle geliyor ki siz kendinizi çok az seviyorsunuz," dedi. "Olaya'yı son gördüğümüzde hemen hemen seksen yaşındaydı, ayakta duracak hali bile yoktu."

Portelerinin en eskisi, on altı yaşındayken Madrid'de kimin tarafından yapıldığı bilinmeyen bir minyatürüydü. Otuz iki yaşındayken Haiti'de bir minyatürünü daha yapmışlardı; her ikisi de yaşına ve Karayip tipine sadık kalmıştı. Baba tarafından dedesinin dedesi, bir köleden çocuk sahibi olduğu için damarlarında Afrikalı kanı da vardı ve öyle olduğu yüz çizgilerinden o kadar belliydi ki, Lima'daki aristokratlar ona "El Zambo"[1] derlerdi. Ancak ünü arttıkça ressamlar onu giderek ülküleştirmişler, kanını arındırarak öylesine yüceltmişlerdi ki, sonunda onun için yapılan anıtlara Roma profilli heykellerini diker olmuşlardı. Oysa Espinosa'nın yaptığı portre kendisinden başka hiç kimseye benzemiyordu, ölümüne pek az kalıncaya kadar herkesten, kendisinden bile gizlemeye çabaladığı hastalığın yitip bitirdiği kırk beş yaşında birinin portresiydi bu.

Pie de la Popa'daki evde huzursuz bir uykudan uyandığı yağmurlu bir gecede General, yatak odasının köşesinde oturan melek gibi bir kız gördü; dinsel olmayan bir yetiştirme yurdunun çuval bezinden giysisi vardı üzerinde, saçlarını da ışıl ışıl ateşböceklerinden bir taç süslüyordu. Sömürgecilik zamanında Avrupalı gezginler, Yerlilerin, içi ateşböcekleriyle dolu bir kavanozla yollarını aydınlattıklarını görüp şaşkınlığa düşerlerdi. Daha sonraları bu, cumhuriyet kadınları arasında bir moda haline gelmiş, ışıl ışıl bir taç gibi saçlarının arasında, ışıktan bir süs olarak alınlarında ya da fosforlu bir broş gibi göğüslerinde taşır olmuşlardı. O gece yatak odasına giren kız

1. (İsp.) Güney Amerika'da Zenci ile Yerli karışımı melez. (Ç.N.)

da, yüzünü tıpkı bir hayalet gibi aydınlatacak biçimde başındaki kurdeleye iliştirmişti onları. Mahmur ve gizemli bir hali vardı kızın, yirmi yaşlarında olduğu halde saçları yer yer kırlaşmıştı. General, kadınlarda en çok hoşuna giden bir erdemin belirtilerini hemen keşfetmişti onda: gücü hiç azalmayan bir zekâ. Kendisine verilecek herhangi bir hizmete talip olarak humbaracıların kampına gelmişti, nöbetçi subayın öyle garibine gitmişti ki, acaba General için ilgilenir mi diye onu José Palacios'a yollamıştı. General, kızın gelip yanına oturmasını istedi, çünkü onu kollarına alıp hamağa taşıyacak gücü bulamıyordu kendinde. Kız, kurdelesini çıkarıp ateşböceklerini yanında taşıdığı bir şekerkamışı parçasının içine koydu ve onun yanına uzandı. Bir süre şundan bundan konuştuktan sonra General, Cartagena'da kendisi hakkında ne düşündüklerini sorma cesaretini buldu.

"Ekselanslarının iyi olduğunu, ama kendisine acısınlar diye hasta rolü yaptığını söylüyorlar," dedi kız.

General geceliğini çıkarıp kandilin ışığında kendisini incelemesini istedi kızdan. O zaman kız, zihinde canlandırılabilecek en bitkin bedeni karış karış tanıma fısatını bulmuş oldu: içine çökmüş bir karın, bir deri bir kemik kaburgalar, yalnızca kemik kalmış kollar, bacaklar ve bunları örten ölü renginde tüysüz bir deri, bir de açık havada dolaşmaktan kararmış, sanki başkasına aitmiş gibi duran bir baş.

"Artık geriye kalan tek şey ölmek," dedi General.

Kız, görüşünde direniyordu:

"Dediklerine göre siz her zaman böyleymişsiniz ama şimdi bunu bilmeleri işinize geliyormuş."

General bunu kabul etmedi. Hastalığının kesin kanıtlarını sayıp dökmeye devam ederken, kız da ara sıra kolaylıkla uykuya dalıveriyor, bir yandan uyurken bir yandan da konuşmada ipin ucunu kaçırmadan ona yanıt

vermeyi sürdürüyordu. General bütün gece kıza elini bile sürmemişti, ama gençliğinin sıcaklığını duymak yetiyordu ona. Birdenbire, hemen pencerenin yanı başında, Yüzbaşı Iturbide şarkı söylemeye başladı: *"Fırtına böyle sürer, kasırga şiddetlenirse, sarıl boynuma da yutsun bizi deniz."* Başka zamanların şarkısıydı bu, midesinin olgun guavaların o korkunç kâbus gücüne ve karanlıktaki bir kadının insafsızlığına henüz dayanabildiği zamanlardı onlar. General ile kız, neredeyse tapınır gibi birlikte dinlediler onu, ama bir sonraki şarkının ortasında kız uyuyakalmış, General de ondan az sonra huzursuz bir dalgınlık içine girmişti. Müzik bittiğinde sessizlik öyle derindi ki, kız, General'i uyandırmamak için ayaklarının ucuna basarak kalkınca köpekler huylanmışlardı. General onun el yordamıyla kapının sürgüsünü aradığını duydu.

"Gidiyorsun ha, bakire?" dedi ona.

Kız şakrak bir kahkahayla yanıt verdi:

"Ekselanslarıyla bir gece geçiren hiç kimse bakire değildir."

Gitmişti. Bütün ötekiler gibi. Çünkü pek çoğu birkaç saat için olmak üzere, yaşamından geçmiş onca kadın arasında yanında kalma fikrini ima ettiği bir tanesi bile olmamıştı. Aşka acil gereksinim duyduğu zamanlarda onları bulmak için dünyayı altüst etmeye kadar götürebilirdi işi. Bir kez doyuma ulaştıktan sonra anılarda onların olmayı sürdürmenin, coşkulu mektuplarla kendisini uzaktan onlara teslim etmenin, unutulmaktan kurtulmak için üst üste armağanlar yollamanın heyecanı yetiyordu ona, ama aşktan çok gururu andıran bir duygu içinde yaşamının bir ânını bile onlar uğruna tehlikeye atmaya yanaşmıyordu.

O gece yalnız kalır kalmaz, avludaki ateşin çevresinde öteki subaylarla sohbet etmekte olan Iturbide'nin yanına gitmek üzere yerinden kalktı. Cruz Paredes'in alba-

yı José'nin gitarı eşliğinde ona gün doğuncaya kadar şarkı söyletti; hepsi de, söylemesini istediği şarkılardan ne büyük bir ruhsal bunalım içinde olduğunu anlamışlardı.

Avrupa'ya yapmış olduğu ikinci yolculuktan, o zamanlar moda olan hafif şarkılara merak sarmış olarak dönmüştü; Caracas'taki Mantovalıların düğünlerinde bu şarkıları sesinin bütün gücüyle söyler, yarışılamayacak bir incelikle danslarını yapardı. Sonra savaşlar beğenisini değiştirmiş, onu alıp ilk aşklarıyla ilgili kuşku denizlerine götüren halk müziğinden esinlenmiş romantik aşk şarkıları, yerlerini görkemli valslere ve utkulu marşlara bırakmıştı. Cartagena'daki o gece yeniden gençliğinin şarkılarını istemişti, bazıları o kadar eskiydi ki, bunları Iturbide'ye kendisi öğretmesi gerekiyordu, çünkü o bunları anımsayamayacak kadar gençti. General'in içi kan ağladıkça dinleyiciler giderek azalmış, sonunda ateşin korları başında Iturbide'yle baş başa kalmışlardı.

Gökyüzünde tek bir yıldızın bile görülmediği garip bir geceydi, yetimlerin ağıtlarıyla, ölüm kokusuyla dolu bir rüzgâr esiyordu denizden. Iturbide, derin sessizliklerin adamıydı: bütün bir gece hiç ara vermeden şarkı söyleyebildiği aynı esinle, gözünü bile kırpmadan buz gibi soğumuş külleri seyrederek sabahı edebilirdi. General, bir yandan elindeki değnekle közleri karıştırırken, onun daldığı tılsımlı havayı bozdu:

"Meksika'da neler konuşuluyor?"

"Orada hiç kimsem yok ki," dedi Iturbide. "Ben sürgündeyim."

"Burada hepimiz öyleyiz," dedi General. "Bu iş başladığından beri Venezuela'da yalnızca altı yıl yaşadım, geri kalan zamanım dünyanın yarısında at koşturmakla geçti. Şu anda San Mateo'da şöyle yağlı bir yahni yiyor olmak için neler vereceğimi tahmin edemezsiniz."

Düşünceleri gerçekten de çocukluğundaki şekerka-

mışı değirmenlerine gitmiş olmalıydı; sönmek üzere olan ateşe bakarak derin bir sessizliğe gömülmüştü. Yeniden konuştuğu zaman ayakları bir kez daha yere basmıştı. "İşin kötü yanı şu ki, İspanyol olmayı bıraktık, ondan sonra bir günden ertesi güne adlarını da hükümetlerini de değiştiriveren ülkelerde oradan oraya dolaştık durduk, onun için artık ne cehennemde olduğumuzu kendimiz de bilmiyoruz," dedi. Uzun bir süre yeniden küllere baktıktan sonra daha farklı bir ses tonuyla sordu:

"Dünyada onca ülke varken buraya gelmek nereden esti aklınıza?"

Iturbide dolambaçlı bir yoldan yanıt verdi ona. "Askerî okuldayken bize savaşmayı kâğıt üstünde göstermişlerdi," dedi. "Alçıdan yapılmış haritalar üzerinde minik kurşun askerlerle savaşırdık, pazar günleri de bizi yöredeki çayırlara, ineklerin ve ayinden dönen hanımların arasına götürürlerdi, sonra Albay bir top atışı yaptırırdı, patlamanın korkusuna va barutun kokusuna alışalım diye. Düşünün ki öğretmenler arasında en ünlüsü sakat bir İngilizdi, attan ölü gibi nasıl düşeceğimizi öğretirdi bize."

General sözünü kesti:

"Siz de gerçek savaşı istiyordunuz."

"Sizinkini istiyordum, Generalim," dedi Iturbide. "Ama beni kabul etmelerinden bu yana iki yılımı doldurmak üzereyim, şöyle göğüs göğüse bir çarpışmanın nasıl olduğundan hâlâ haberim yok."

General yine onun yüzüne bakmadan konuşuyordu. "Öyleyse siz yolunuzu yanlış seçtiniz," dedi. "Burada birilerinin ötekilere karşı olan savaşlarından başkası olmayacak, onlarda da kan gövdeyi götürecek."

José Palacios gölgelikten seslenerek güneşin doğmak üzere olduğunu hatırlattı ona. Bunun üzerine General elindeki değnekle külleri dağıttıktan sonra Iturbide'nin koluna tutunarak toparlanırken şöyle dedi:

"Ben sizin yerinizde olsam, bir şerefsizliğe uğramadan buradan çeker giderdim, hem de uçarak."

José Palacios, Pie de la Popa'daki evi uğursuz cinlerin basmış olduğunu ölünceye kadar tekrarlayıp duracaktı. Daha eve yerleşmeyi tamamlamamışlardı ki, Venezuela'dan gelen deniz teğmeni José Tomás Machado, pek çok askeri merkezin ayrılıkçı hükümeti tanımadıkları ve General'i destekleyen yeni bir partinin güçlenmekte olduğu haberini getirmişti. General onu yalnız olarak kabul edip dikkatle dinlemiş, ancak pek bir heyecan göstermemişti. "Haberler iyi, ama geç," dedi. "Bana gelince benim gibi zavallı bir hasta dünya âleme karşı ne yapabilir?" Elçiye her türlü saygı gösterilerek yatacak yer hazırlanması için emir verdi, ancak ona bu konuda bir yanıt vereceğine dair hiçbir vaatte bulunmadı.

"Yurdum için sağlığımın elvereceğini sanmıyorum," dedi.

Yine de Yüzbaşı Machado'yu uğurlar uğurlamaz Carreño'ya dönerek sordu: "Sucre'yi bulabildiniz mi?" Evet: Sucre, tam "isim gününde"[1], karısı ve kızıyla olabilmek için mayısın ikinci yarısında Santa Fe'den alelacele ayrılmıştı.

"Yola vakitli çıkmış," diye sözünü tamamladı Carreño. "Çünkü Cumhurbaşkanı Mosquera, Popayán yolunda karşılaşmış onunla."

"Nasıl olur?" diye şaşırdı General. "Karayoluyla mı gitmiş?"

"Öyleymiş, Generalim."

"Tanrı yardımcısı olsun!" dedi General.

Sanki içine doğmuştu. Aynı gece Mareşal Sucre'nin geçmiş 4 Haziran günü Berruecos denilen uğursuz bir

1. Katolik ve Ortodoks ülkelerinde insan isimlerinin yılın her bir gününe yayılarak kutlandığı bir gelenektir. (Y.N.)

yerden geçerken pusuya düşürülüp sırtından yediği bir kurşunla öldürüldüğü haberini aldı. Montilla bu kötü haberle geldiğinde akşam banyosunu yeni yapmış olan General, haberi sonuna kadar zorla dinlemişti. Eliyle alnına vurarak o efsanevi öfkelerinden biriyle çılgına dönmüş bir halde, akşam yemeğinden kalma tabak çanağın durduğu sofranın örtüsünü hırsla çekiverdi.

"Analarını siktiğim!" diye bağırdı.

Kendine hâkim olduğunda, kopan şamatanın yankıları evin içinde hâlâ duyuluyordu. İskemleye çökerek kükredi: "Obando olmalı." Sonra birçok kez tekrarladı: "İspanyolların kiralık katili Obando'ydu bu." Nueva Granada'nın güney sınırındaki Pasto'nun komutanı General José María Obando'yu kastediyordu, böylelikle Obando, General'i, yerini alabilecek tek halefinden yoksun bırakarak parçalanmış cumhuriyetin başkanlığını daha sonra Santander'e teslim etmek üzere kendisine ayırmış oluyordu. Suikastçılardan biri Santa Fe'nin meydanında cinayetin kararlaştırıldığı evden çıkarken, Mareşal Sucre'yi, akşamın buz gibi soğuk sisli havasında, üzerinde siyah kadife pardesüsü ve yoksullara özgü şapkasıyla elleri cebinde olarak katedralin avlusunda tek başına dolaşırken görünce içinde büyük bir heyecan duyduğunu anlatmıştı anılarında.

Sucre'nin ölümünü öğrendiği gece General kan kusmuştu. José Palacios bunu herkesten gizledi, tıpkı Honda'da onu dizleri üzerinde banyonun zeminini süngerle temizlerken yakaladığını gizlediği gibi. Onca kötü habere yenilerini eklemeye gerek olmadığını düşünerek her iki sırrı da General, kendisinden istemeden saklamıştı.

Guayaquil'de de bunun gibi bir gecede, vaktinden önce ihtiyarladığının bilincine varmıştı General. O zamanlar saçları hâlâ omuzlarına kadar uzundu ve savaşlarla aşk çarpışmalarında daha rahat olsun diye bir kur-

deleyle ensesinde bağlıyordu, ama o gece saçlarının neredeyse bembeyaz, yüzünün de solgun ve kederli olduğunun farkına varmıştı. Bir dostuna, "Eğer beni görseydiniz tanıyamazdınız," diye yazmıştı. "Kırk bir yaşındayım ama altmışında bir ihtiyar gibi gösteriyorum." O gece saçını kesmişti. Kısa bir süre sonra da Potosí'deyken, parmaklarının arasından kaçıp giden gençliğinin bu şiddetli esintisini durdurma çabası içinde, bıyığıyla favorilerini de tıraş etmişti.

Sucre'nin öldürülmesinden sonra artık yaşlılığını gizlemek için tuvalet eşyasına gerek kalmamıştı. Pie de la Popa'daki ev yasa gömülmüştü. Subaylar artık kâğıt oynamıyorlar, sivrisinekleri kaçırmak için avluda sürekli yakılan ateşin çevresinde ya da paylaştıkları yatak odasında değişik yüksekliklere asılı hamaklarında çok geç saatlere kadar konuşarak geceyi uykusuz geçiriyorlardı.

General acılarını damla damla süzüyordu sanki. Subaylarından iki ya da üçünü rastgele seçiyor, yüreğinin derinliklerine gömülü olarak sakladıklarının en kötülerini ortaya dökerek onları sabaha kadar tutuyordu. Santander'in, Kolombiya'da cumhurbaşkanı vekiliyken cimrilik edip kendisine Peru'nun kurtarılmasını tamamlaması için asker ve para yollamaya yanaşmaması yüzünden ordularının dağılmasına ramak kaldığı nakaratını bir kez daha dinletti onlara.

"Yaradılış olarak açgözlü ve cimri," diyordu, "ama aklı daha da kötü: Kafası, sömürge sınırlarının ötesini görmesine yetecek kadar çalışmıyordu." Yapılacak şey Amerika'nın birliğini ilan etmekken, bütünleşme hareketine karşı öldürücü darbenin, Santander'in kendi başına davranıp tehlikeyi göze alarak yaptığı gibi, Birleşik Devletler'i Panama Kongresi'ne davet etmesi olduğu yolundaki kâbusunu bininci kez tekrarladı onlara.

"Kediyi farelerin eğlencesine davet etmek gibi bir

şeydi bu," dedi. "Bütün bunların nedeni de, Birleşik Devletler'in bizi, kıtayı Kutsal İttifak'a karşı bir halk devletleri birliğine çevirmekle suçlama tehdidinde bulunmasıydı. Bizim için ne şeref!"

Santander'in akıl almaz bir soğukkanlılıkla amaçlarına erişmesi karşısındaki korkusunu bir kez daha anlattı. "Ne anasının gözüdür o," diyordu. Santander'in Londra'dan aldığı borçlarla ilgili sövgüleri ve bu paralarla yaptığı yolsuzlukları nasıl zevkle desteklediğini bininci kez tekrarladı. Yalnızken ya da başkalarının yanında onu her anışında, artık bir sözcük daha kaldıramayacağa benzeyen politik havaya bir damla zehir daha katıyordu. Tutamıyordu kendini.

"Her şey yok olmaya işte böyle başladı," diyordu.

Kamu harcamalarında öylesine titizdi ki, bu konu açıldığında öfkeye kapılmadan edemiyordu. Cumhurbaşkanıyken, on pesodan çoğunu zimmetine geçirecek ya da çalacak devlet memurlarına ölüm cezası getiren bir yasa çıkarmıştı. Buna karşılık kendi kişisel malları konusunda öylesine eli açıktı ki, bağımsızlık savaşında birkaç yıl içinde ailesinden kalan servetinin büyük bir bölümünü harcamıştı. Maaşlarını dullarla savaş gazileri arasında pay ederdi. Ailesinden kalan şekerkamışı değirmenlerini yeğenlerine, Caracas'taki evi de kız kardeşlerine hediye etmiş, topraklarının büyük bir bölümünü, köleliğin kaldırılmasından önce azat ettiği sayısız köleleri arasında paylaştırmıştı. Lima Meclisi'nin kendisine sunduğu bir milyon pesoyu, kurtuluş coşkusu içinde reddetmişti. Kendine yaraşır bir yerde oturması için hükümetin verdiği Monserrate Çiftliği'ni, istifadan birkaç gün önce bir dostuna alelacele hediye etmişti. Apure'deyken içinde yatıp uyuduğu hamaktan kalkmış, terleyip ateşi düşsün diye hamağı hasta bir rehbere hediye ederek kendisi bir kaputa sarınıp uykusunu yerde sür-

dürmüştü. Bir eğitimci olan John Lancaster'e kendi parasından ödemek istediği yirmi bin gümüş peso, kendi borcu değil devletin borcuydu. O kadar sevdiği atlarını yolda karşılaştığı dostlarına birer birer bırakır giderdi, bunların en tanınmışı ve şanslısı olan Palomo Blanco bile Bolivya'da Santa Cruz Mareşali'nin ahırlarında kalmıştı. Bu yüzden de zimmete geçirilen borçlar konusu, onu, dostlarına karşı sadakatsizliğe sürükleyecek kadar çileden çıkarıyordu.

Kendisini dinlemek isteyebilecek herkese, "25 Eylül'de de olduğu gibi Casandro paçayı kurtardı tabii," diyordu, "çünkü dış görünüşü kurtarmakta üstüne yoktur onun. Ama dostları, İngilizlerin ülkeye borç olarak verdikleri aynı parayı büyük faizlerle yeniden İngiltere'ye götürüyorlar ve tefecilerle iş görüp parayı onun hesabına katlıyorlardı."

Geceler boyu subaylarına ruhunun en çalkantılı derinliklerini açmıştı. Dördüncü günün şafağında, krizin hiç geçmeyecek gibi göründüğü bir sırada, cinayet haberini aldığı zaman üstünde olan aynı giysiyle avlunun kapısından başını uzatıp General Briceño Méndez'i tek başına çağırarak ilk horozlar ötünceye kadar onunla sohbet etti. General kendi cibinlikli hamağında, Briceño Méndez de José Palacios'un onun yanında astığı bir başka hamakta yatıyordu. Belki de ne biri ne de öteki, barışın yerleşik düzenini nasıl geride bıraktıklarının ve birkaç gün içinde ordugâhların belirsiz gecelerine geri döndüklerinin bilincindeydi. Bu konuşmadan General'in açıkça anladığı şey, José María Carreño'nun, Turbaco'dayken dile getirdiği huzursuzluğun ve isteklerin yalnızca ona ait olmayıp Venezuelalı subayların büyük bir bölümünce de paylaşılmakta olduğuydu. Bunlar, Granadalıların düşmanca davranışlarından sonra kendilerini her zamankinden çok Venezuelalı hissediyorlardı, ama bütünleşme

uğruna ölüme atılmaya da hazırdılar. General dövüşmek için Venezuela'ya gitmeleri emrini vermiş olsaydı, koşa koşa giderlerdi. Briceño Méndez de en önde.

Bunlar, geçirdikleri en kötü günler olmuştu. General'in kabul etmek istediği tek ziyaretçi, Friedland Savaşı kahramanı ve Leipzig felaketinde hayatta kalanlardan Polonyalı albay Miecieslaw Napierski olmuştu; Kolombiya ordusuna girmesi için General Poniatowski'den tavsiyeyle geleli birkaç gün olmuştu.

"Geciktiniz," dedi General. "Burada hiçbir şey kalmadı."

Sucre'nin ölümünden sonra kalanlar, "hiçbir şey"den de daha azdı. Napierski'ye bu izlenimi vermiş, o da bunu yolculuk günlüğünde belirtmişti, ki ondan uzun yıllar sonra Granadalı büyük bir şair, tarih adına ele geçirecekti bunu. Napiers ki, Shannon gemisiyle gelmişti. Geminin kaptanı, General'in evine kadar onunla birlikte gitmiş, General de onlara Avrupa'ya yolculuk etme isteğinden söz etmişti, ama ikisi de gemiye binmeye gerçekten niyetli olduğunu sezinleyebilmiş değillerdi. Firkateyn, La Guayra'ya uğradıktan sonra Kingston'a dönmeden önce Cartagena'dan yeniden geçeceği için General, Aroa Madenleri işindeki Venezuelalı vekiline gönderilmek üzere kaptana bir mektup verdi, böylece dönüşünde kendisine biraz para göndereceğini umuyordu. Ancak, firkateyn herhangi bir yanıt almadan geri dönmüş, General'in morali de öylesine bozulmuştu ki, hiç kimse yola çıkıp çıkmayacağını sormaya cesaret edememişti.

Onu avunduracak tek bir haber bile çıkmıyordu. José Palacios, kendi hesabına, alınan haberleri daha da korkunç bir hale getirmemeye özen gösteriyor, bunları elinden geldiğince geciktirmeye çalışıyordu. Maiyetteki subayları kaygılandıran ve General'i büsbütün üzmemek için ondan sakladıkları şey, muhafız birliğindeki ha-

fif süvarilerle humbaracıların baş edilemez bir belsoğukluğu mikrobunu yaymakta olduklarıydı. Bu illet, Honda gecelerinde tüm muhafız birliğini elden geçiren bir kadınla başlamış, sonra da askerler gittikleri her yerdeki kirli ilişkileriyle mikrobu yaymayı sürdürmüşlerdi. Denemedikleri bilimsel ilaç ya da kocakarı ilacı kalmamıştı ama o sıralarda muhafız birliği içinde hiç kimse hastalıktan yakasını kurtarabilmiş değildi.

José Palacios'un, yararsız üzüntülerin efendisine ulaşmasını engelleme çabaları her zaman kesin sonuç vermiyordu. Bir gece antetsiz kâğıda yazılmış kısa bir tezkere elden ele dolaşmış ve hiç kimse nasıl olduğunu bilmeden General'in hamağına kadar gelmişti. General kolunu ileri doğru uzatarak kâğıdı gözlüksüz okumuş, sonra da mumun alevi üzerine götürerek yanıp kül oluncaya kadar parmakları arasında tutmuştu.

Mektup, Josefa Sagrario'dandı. Eşi ve çocuklarıyla birlikte Mompox'a giderken pazartesi günü kentte konaklamış, General'in görevden alındığı ve ülkeden ayrılmak üzere olduğu haberine sevinmişti. General tezkerede ne yazdığını hiçbir zaman açıklamadı, ama bütün gece büyük bir kaygı içinde olduğu belliydi, şafak sökerken de Josefa Sagrario'ya bir barışma önerisi yolladı. O ise General'in bu ricalarına karşı koymuş ve bir anlık bir zaaf bile göstermeden öngörüldüğü biçimde yolculuğuna devam etmişti. José Palacios'a dediğine göre, bunun tek nedeni, artık ölmüş olarak kabul ettiği bir adamla barış yapmaya hiç niyeti olmamasıydı.

O hafta, General'in geri dönmesi uğruna Manuela Sáenz'in Santa Fe'de başlatmış olduğu kişisel savaşın şiddetlenmeye doğru gittiği haberi duyulmuştu. İçişleri Bakanlığı, onun huzurunu kaçırmak için elinde bulundurduğu belgeleri teslim etmesini istemişti. O ise bunu reddetmiş, hükümeti zıvanadan çıkaran bir kışkırtma kam-

panyası başlatmıştı. Savaşçı kölelerinden ikisini yanına alıp rezaletler çıkarıyor, General'e övgülerle dolu broşürler dağıtıyor, duvarlara General aleyhinde kömürle yazılmış sözleri siliyordu. Albay üniforması giyip kışlalara girdiği ve ya askerlerin eğlencelerine ya subayların komplolarına katıldığı herkesçe biliniyordu. En yoğun söylentiler de, General'in kesin iktidarını yeniden kurmak üzere Urdaneta'nın gölgesinde silahlı bir ayaklanma hazırlamakta olduğu yolundaydı.

General'in bu kadar şeyi yapmaya gücü olduğuna inanmak zordu. Akşamları çıkan ateşi giderek kronikleşiyordu, öksürüğü de göğsünü parçalayacak bir hal almıştı. Bir gece sabaha karşı José Palacios, onun şöyle haykırdığını duydu: "Kahpe vatan!" Subayların ağzından duyduğunda General'in onları ayıpladığı bu haykırıştan telaşlanarak yatak odasına daldığında, yanağı kan içinde buldu onu. Tıraş olurken yanağını kesmişti; bu aksilikten çok da kendi beceriksizliğine sinirlenmişti. Albay Wilson'un, yarasına bakması için alelacele gidip getirdiği eczacı, onu öyle çılgın bir halde bulmuştu ki, birkaç damla güzelavratotu vererek yatıştırmak istedi.

General ise onu sert bir davranışla durdurarak, "Beni rahat bırakın!" dedi. "Acı patlıcanı kırağı çalmaz!"

Kız kardeşi María Antonia, ona Caracas'tan şöyle yazmıştı: "Herkes senin bu kargaşayı düzeltmeye gelmek istemediğinden yakınıyor." Köy papazları onu desteklemeye kararlıydılar, ordudan firarlar önlenemez hale gelmişti, dağlar ondan başka hiç kimseyi istemediklerini söyleyen silahlı adamlarla doluydu. "Bu öyle bir kör dövüşü ki, devrimi yapanların kendileri bile aralarında anlaşamıyorlar," diyordu kız kardeşi. Çünkü bir kısım insanlar onun için gösteri yaparken, ülkenin yarısında sabah kalkıldığında duvarlara boyayla küfür yazıları yazılmış olduğu görülüyordu. Bu yazılarda, ailesinin beşinci

kuşağa kadar yok edilmesi gerektiği öne sürülüyordu.

Asıl öldürücü darbeyi Valencia'da toplanan Venezuela Kongresi indirmişti; aldığı kararların en başında kesin ayrılık konusu geliyordu ve General Kolombiya topraklarında bulunduğu sürece, Nueva Granada ve Ekvador'la hiçbir anlaşmaya girilmeyeceği resmen açıklanıyordu. Bütün bu olaylar kadar ağırına giden bir başka şey de Santa Fe resmî bildirisinin, eski bir 25 Eylül suikastçısı olan ve Cumhurbaşkanı Mosquera'nın içişleri bakanı olarak atamak üzere sürgünden geri çağırdığı bir can düşmanı tarafından kendisine iletilmesiydi. "Beni en çok etkileyen olayın bu olduğunu söylemeliyim," demişti General. Kâtiplerinden birkaçına farklı farklı yanıt mektupları yazdırarak geceyi uykusuz geçirmişti, ama öfkesi öylesine şiddetliydi ki, sonunda uyuyakalmıştı. Huzursuz bir uykudan sonra şafak söktüğünde José Palacios'a şöyle dedi:

"Öldüğüm gün Caracas'ta çanlar çalacak."

İş bu kadarla kalmayacaktı. Öldüğü haberini aldığında Maracaibo valisi şöyle yazacaktı: "Hiç kuşkusuz özgürlük davasına ve ülkenin mutluluğuna sayısız yararı dokunacak olan bu büyük olayın haberini bildirmekte acele ediyorum. Kötülüğün dâhisi, anarşinin meşalesi, ülkenin zorbası yok artık." Başlangıçta Caracas hükümetine bilgi vermeye yönelik olan bu duyuru, sonunda ulusal bir bildiriye dönüşmüştü.

José Palacios, o uğursuz günlerin dehşeti arasında sabahın saat beşinde General'e o günün doğum günü olduğunu müjdelemişti: "Bugün 24 Haziran, bakire ve din şehidi Azize Cristina'nın günü." General, gözlerini açmış, tersliklerin peşini hiç bırakmadığının bir kez daha bilincine varmak zorunda kalmıştı.

Doğum günlerini değil isim günlerini kutlama alışkanlığındaydı. Katolik azizleri kitabında on bir tane Aziz

Simón vardı ve o kendisi, İsa'ya çarmıhı taşımasında yardım etmiş olan Kyrenaikalının adını almış olmayı yeğlerdi, ama talih ona başka bir Simón'u uygun görmüştü, Mısır'da ve Habeşistan'da İsa'nın havarisi ve vaizi olan bu Simón'un günü ise 28 Ekim'di. Böyle bir günde Santa Fe'de, eğlenceler sırasında başına defne yapraklarından bir taç koymuşlardı. General onu büyük bir keyifle çıkararak tüm hınzırlığıyla General Santander'in başına koymuş, o da hiç bozuntuya vermeden tacı kabul etmişti. Ancak yaşamının hesabını adlarla değil yıllarla tutuyordu. Kırk yedinin onun için özel bir anlamı vardı, çünkü bir önceki yılın 24 Haziranı'nda Guayaquil'deyken, dörtbir yandan gelen kötü haberlerin ve uğursuz hastalık ateşinin sayıklamaları arasında bir kehanet onu ürpertmişti. Hem de falların doğruluğunu hiçbir zaman kabul etmemiş olduğu halde. İşaret çok açıktı: Bir sonraki doğum gününe kadar yaşayabilmeyi başarabilirse onun canını almaya ölümün gücü artık yetmeyecekti. Bu gizli kehanetin akıl almaz yanı, mantığa aykırı olduğu halde onu o güne kadar merakta bırakmış olmasıydı.

"Aman Tanrım, işte kırk yedi yaşındayım," diye mırıldandı. "Ve yaşıyorum."

Gücünü yeniden kazanmış olarak ve her türlü kötülükten kurtulmuş olduğunu bilmenin sevinciyle yüreği çarparak hamağın içinde toparlandı. Kolombiya'nın bütünlüğü için çarpışmak üzere Venezuela'ya gitmek isteyenlerin başı olarak Briceño Méndez'i çağırdı ve doğum günü nedeniyle subaylarına bir lütufta bulunacağını bildirdi ona.

"Teğmenler ve daha üst rütbedekilerden," dedi, "dövüşmek için Venezuela'ya gitmek isteyen herkes eşyasını hazırlasın!"

General Briceño Méndez gideceklerin en başında yer alıyordu. Cartagena Garnizonu'ndan iki general da-

ha, ayrıca dört albayla sekiz yüzbaşı da sefere katıldılar. Buna karşılık Carreño, General'in kendisine daha önce vermiş olduğu sözü hatırlatınca General ona şöyle dedi:

"Siz daha yüksek görevler için alıkoyulmuş bulunuyorsunuz."

Yola çıkmalarından iki saat önce General, José Laurencio Silva'nın da gitmesine karar verdi, çünkü her günkü alışılmış işlerin neden olduğu paslanmanın, gözleri yüzünden kurtulamadığı saplantıyı daha da beter hale getirdiği izlenimini edinmişti. Ancak Silva bu onuru kabullenmedi.

"Bu avarelik de bir savaş, hem de en zorlarından," dedi. "Bu yüzden de, Generalim başka bir şey emretmiyorlarsa, ben burada kalıyorum."

Buna karşılık Iturbide, Fernando ve Andrés Ibarra sefere katılmayı başaramamışlardı. General, Iturbide'ye, "Sizin bir yere gitmeniz gerekecekse bu başka bir yöne olacak," dedi. Andrés'e alışılmadık bir neden göstererek, General Diego Ibarra'nın zaten savaşının içinde olduğunu, aynı savaşa iki kardeşin fazla geleceğini üstü kapalı olarak belirtti. Fernando kendisini öne sürmemişti bile, çünkü her zamanki yanıtı alacağından emindi: "Bir insan savaşa bütün olarak gider, yalnızca iki gözüyle sağ elinin gitmesine izin verilemez." Fernando, bu yanıtın bir bakıma askeri bir ayrıcalık olduğu avuntusuyla yetinmişti.

Montilla, gitme izninin verildiği aynı günün gecesi yola çıkılması için gerekli hazırlıkları yaptırmış, General'in, her birini kucaklayarak birer cümleyle uğurladığı basit veda törenine de katılmıştı. Birbirlerinden ayrılarak farklı yollardan gitmişlerdi, bazıları Jamaika'dan, bazıları Curazao'dan, bazıları da Guajira'dan, hepsi de sivil giysilerle ve İspanyollara karşı giriştikleri yeraltı faaliyetlerinde öğrenmiş oldukları biçimde, yanlarına silah ya da kimliklerini ele verecek başka herhangi bir şey almadan

yola çıkmışlardı. Gün doğarken Pie de la Popa'daki ev, terkedilmiş bir kışlaya dönmüştü; ama General yeni bir savaşın, eski defne yapraklarını yeniden yeşerteceği umuduyla geride kalmıştı.

General Rafael Urdaneta, 5 Eylül günü iktidarı ele aldı. Kurucu Meclis onun iktidarını tanımamıştı ve darbeyi yasallaştıracak başka bir yetkili makam da yoktu, ama isyancılar Santa Fe İl Meclisi'ne başvurmuşlar, orası da General iktidarı ele alıncaya kadar Urdaneta'yı onun vekili olarak tanımıştı. Böylece Nueva Granada'da yerleştirilmiş Venezuela birlikleriyle subaylarının ayaklanması en son noktaya varmış, savanlardaki küçük toprak sahipleriyle kırsal kesim din adamlarının da desteklemesiyle hükümet kuvvetlerini yenmişlerdi. Kolombiya'daki ilk hükümet darbesiydi bu ve yüzyılın geri kalan bölümünde başımıza gelecek olan kırk dokuz içsavaşın da ilkiydi. Bir boşluğun ortasında tek başlarına kalan Cumhurbaşkanı Joaquín Mosquera ile yardımcısı Caycedo, görevlerini terk etmişlerdi. Urdaneta iktidarı onların bıraktığı yerden almış, yönetimde ilk yaptığı iş, General'e cumhurbaşkanlığını sunmak üzere özel bir delegasyonu Cartagena'ya göndermek olmuştu.

José Palacios, efendisinin sağlığının uzun zamandır o günlerdeki kadar tutarlı olduğunu hatırlamıyordu, çünkü baş ağrılarıyla akşam ateşleri, askerî darbe haberini alır almaz yok olmuştu. Ancak onu bu derece huzursuz gördüğünü de hatırlamıyordu. Bundan kaygılanan Mondilla,

General'e belli etmeden yardımda bulunabilmesi için Keşiş Sebastián de Sigüenza'yla elbirliği etmeyi başarmıştı. Keşiş bunu seve seve kabul etmiş, Urdaneta'nın elçilerini bekledikleri o tatsız akşamlar satrançta kendisini yenmesine göz yumarak bunda pek de başarılı olmuştu.

General satranç taşlarını kullanmayı Avrupa'ya yaptığı ikinci yolculukta öğrenmiş, uzun Peru seferinin hareketsiz gecelerinde General O'Leary ile oynayarak satranç ustası olmasına pek az kalmıştı. Ama daha ileri gidecek gücü bulamamıştı kendisinde. "Satranç oyun değil, bir tutku," diyordu. "Bense daha fazla pervasızlık gerektiren tutkuları yeğlerim." Yine de satrancı, okulda öğretilmesi gerekli yararlı ve akılcı oyunlar arasında eğitim programlarına aldırmıştı. Gerçek şuydu ki, bu oyunda asla direnememişti, çünkü sinirleri bu derece sakınma isteyen bir oyuna göre değildi ve bu oyununun kaçınılmaz koşulu olan dikkat yoğunluğu daha önemli konular için gerekliydi ona.

Keşiş Sebastián her gelişinde, Urdaneta'nın elçilerinin görünmesi gereken toz toprak içindeki yolu gözetleyebilmek için sokak kapısının karşısına kurdurduğu hamağında hızla iki yana sallanır buluyordu onu. Onun geldiğini gören General, "Ah peder," diyordu; "demek oyundan dersinizi almadınız." Satranç taşlarını oynatmak için yerinde zorlukla oturuyor, her hamleden sonra keşiş düşünürken ayağa fırlıyordu.

"Aklımı karıştırmasanız, Ekselans," diyordu keşiş; "sizi çiğ çiğ yiyeceğim."

General gülüyordu:

"Öğle yemeğinde gururunu yiyen, akşama utancını yer."

O'Leary, satranç tahtasındaki durumu inceleyip ona fikir vermek için masanın yanında dururdu hep. O ise sinirlenerek bunu kabul etmiyordu. Buna karşılık her

kazanışında, subaylarının kâğıt oynadıkları avluya çıkıp zaferini müjdeliyordu onlara. Bir gün oyunun ortasındayken Keşiş Sebastián ona, anılarını yazmayı düşünüp düşünmediğini sormuştu.

"Asla," dedi General. "Öyle şeyler ölülerin işidir."

General'in başlıca saplantılarından biri olan posta, onun için artık bir eziyet haline gelmişti. Hele atlı Santa Fe ulaklarının taze haberler beklemek yüzünden geciktikleri, aradaki bağlantı postalarının da onları beklemekten yorgun düştükleri o kargaşalı haftalarda büsbütün eziyet çeker olmuştu. Buna karşılık yeraltı postası daha cömert ve hızlı işliyordu. Böylelikle General, haberlerin haberini onlar daha gelmeden alıyor, kararlarını olgunlaştırması için de bol bol vakti kalıyordu.

17 Eylül günü elçilerin yakınlarda olduğunu öğrenince Carreño ile O'Leary'yi, Turbaco yolunda onları beklemeleri için yolladı. İkisi de albay olan Vicente Piñeres ile Julián Santa María'nın karşılaştıkları ilk sürpriz, Santa Fe'de onca konuşulan şeyden sonra umut kestikleri hastayı öylesine keyifli bir ruh hali içinde bulmaları olmuştu. Sivil ve askerî erkânın da bulunduğu hazırlıksız bir resmî tören yapılmış, söylevler verilerek yurdun şerefine kadehler kaldırılmıştı. Ancak sonunda General elçileri alıkoymuş, baş başa kaldıklarında birbirlerine gerçekleri söylemişlerdi. Dokunaklı konuşmaktan zevk alan Albay Santa María, en önemli noktayı dile getirdi: İktidarı kabul etmezse ülkede korkunç bir kargaşaya neden olacaktı. General işin içinden sıyrılmaya çalışarak, "Değiştirmekten önce var olmak gelir," dedi. "Ancak siyasal ufuk berraklaştığı zaman anlayacağız, yurdumuz var mı, yok mu?"

Albay Santa María, anlamamıştı.

"Demek istiyorum ki, en acil iş ülkeyi silah kullanarak yeniden birleştirmektir," dedi General. "Ama ipin ucu burada değil, Venezuela'da."

O andan sonra bu yargı, bir saplantı haline gelmişti onda: Düşmanın kendi evinin dışında değil içinde olduğunu bilerek işe yeniden en baştan başlamak. Her ülkenin oligarşisi –ki Nueva Granada'da bu, Santanderciler ve Santander'in kendisi tarafından temsil ediliyordu– bütünleşme görüşüne karşı öldüresiye bir savaşa girmişti, çünkü bu görüş, büyük ailelerin yerel ayrıcalıklarına aykırıydı.

"Bizi yok eden bu ayrılık savaşının gerçek ve tek nedeni budur işte," dedi General. "İşin en üzücü yanı da dünyayı değiştirdiklerini düşünmeleri, oysa yaptıkları şey İspanya'nın en gerici düşüncelerini sürdürmek."

Bir an soluk alıp devam etti: "Biliyorum ki benimle alay ediyorlar, aynı mektubun içinde, aynı günde, aynı kimseye bir şey söylüyorum, sonra da hemen aksini ileri sürüyorum, anarşi projesini bir onaylıyorum, bir onaylamıyorum ya da başka bir yerde her ikisini de aynı zamanda kabul ediyorum diye." İnsanları yargılamakta, tarihi yönlendirmekte değişken olmakla, VII. Fernando ile çatışırken Morillo'yla kucaklaşmakla, bir yandan İspanya ile öldüresiye bir savaşa girişip öte yandan onun esprisinin en büyük kışkırtıcısı olmakla, kazanmak için Haiti'den destek alıp sonra da onu Panama Kongresi'ne çağırmamak için yabancı bir ülke olarak kabul etmekle, mason olup kilise ayininde Voltaire okumakla, ama kilisenin de savunucusu olmakla, İngilizlere kur yaparken gidip bir Fransız prensesiyle evlenmekle, dostlarının yanındayken onları pohpohlayıp sonra arkalarından karaladığı için değişken, sahtekâr, kalleş olmakla suçluyorlardı onu. "Pekâlâ; bunların hepsi doğru ama durum ve koşullara bağlı şeyler," dedi. "Çünkü ne yaptıysam yalnızca bu kıtanın tek bağımsız ülke olması amacıyla yaptım, bunda da ne bir çelişkiye düştüm ne de en ufak bir kuşkuya." Sonra da tam bir Karayip ağzıyla sözlerini tamamladı:

"Gerisi bilmem neyime kadar!"

İki gün sonra General Briceño Méndez'e yolladığı bir mektupta şöyle diyordu: "Yasaların bana verdiği iktidarı kabul etmek istemedim, çünkü isyancıların başı gibi görünmek ve galipler tarafından askeri emirle atanmak istemiyorum." Ama aynı gece Fernando'ya General Rafael Urdaneta için yazdırdığı iki mektupta bu kadar kesin görünmemeye özen göstermişti.

Bunlardan birincisi resmî bir yanıttı ve daha başındaki hitap kısmından tumturaklılığı fazlasıyla belli oluyordu: "Sayın Ekselansları." Bu mektupta, önceki hükümetin dağılmasından sonra cumhuriyetin içine düştüğü anarşi ve kayıtsızlık durumu nedeniyle darbeyi haklı gösteriyor, "Bu gibi durumlarda halk yanılmaz," diyordu. Ancak cumhurbaşkanlığını kabul etmesine hiçbir şekilde olanak yoktu. Kendilerine sunabileceği tek şey, yeni hükümete basit bir er olarak hizmet vermek üzere Santa Fe'ye geri dönmeye hazır olmasıydı.

Öteki ise özel bir mektuptu, bu da daha ilk satırından belli oluyordu: "Sevgili dostum General." Uzun ve açık bir anlatımla yazılmıştı ve kuşkularının nedenleri üzerinde en ufak bir duraksamaya yer vermiyordu. Joaquin Mosquera görevinden istifa etmemiş olduğuna göre, yarın öbür gün yasal cumhurbaşkanı olarak yeniden tanınmasını sağlayabilir ve kendisini bir zorba durumunda bırakabilirdi. Böylece resmî mektupta söylediğini yineliyordu: Elinde yasal bir kaynaktan çıkarılmış açık seçik bir emir olmadıkça iktidarı üstlenmesine hiçbir olanak yoktu.

Her iki mektup da aynı postayla gönderilmişti; ulusun, tutkularını bir yana bırakıp yeni hükümeti desteklemesini istediği bir bildirinin aslını da onlarla birlikte yollamıştı. Ancak kendisini herhangi bir yükümlülük altına sokmuyordu. Daha sonra, "Onlara çok şey sunuyormu-

şum gibi görünse de aslında hiçbir şey sunmuyorum," diyecekti. Ayrıca, tek amacı pohpohlanmak isteyenlerin hoşuna gitmek olan bazı tümceler yazdığını da kabul ediyordu.

İkinci mektubun en önemli yanı, tüm iktidardan yoksun bir kimse için şaşırtıcı olan otoriter havasıydı. General José María Obando ile José Hilario López'in merkezî hükümete karşı sürdürdükleri yararsız savaşa karşı koymak üzere yeterince asker ve cephaneyle birlikte batıya gitmesi için Albay Florencio Jiménez'in terfi ettirilmesini istiyor, "Bunlar Sucre'yi öldüren generaller," diye diretiyordu. Çeşitli yüksek görevler için daha başka subayları da tavsiye ediyordu. "Siz o tarafla ilgilenin," diyordu Urdaneta'ya, "Boyacá dahil, Magdalena'dan Venezuela'ya kadar olanları ben hallederim." Kendisi iki bin kişinin başına geçerek Santa Fe'ye yürümeye, böylece kamu düzenini yeniden sağlayıp yeni hükümetin güçlenmesine yardımcı olmaya hazırdı.

Kırk iki gün süresince bir daha Urdaneta'dan direkt olarak haber alamamıştı. Ama dört bir yana askerî emirler yağdırmaktan başka bir şey yapmadığı o upuzun bir ay boyunca yine de ona yazmayı sürdürdü. Gemiler gelip gidiyordu, ama Avrupa yolculuğundan bir daha söz edilmez olmuştu, yalnızca General bunu bir siyasal baskı ögesi olarak arada sırada hatırlatıyordu. Pie de la Popa'daki ev tüm ülkenin genel karargâhı haline gelmişti ve o aylardaki askerî kararların pek azı hamağında yatan General tarafından esinlenilmiş ya da alınmış değildi. Adım adım, neredeyse istemeden, askerî konuların ötesine giden kararlarda da söz sahibi bir duruma gelmişti. En ufak işlerle bile ilgilenir olmuştu, örneğin yakın dostu Señor Tatis'e posta idaresinde bir iş bulunması ya da evindeki barış havasına artık dayanamayan General José Ucrós'un daha etkin hizmete geri alınması gibi.

O günlerde eski bir sözünü yeni bir vurguyla yinelemişti: "Ben yaşlıyım, hastayım, yorgunum, hayal kırıklığıyla gözlerim açılmış, eziyet çekmişim, iftiraya uğramışım, üstelik çok az para alıyorum." Ama onu gören hiç kimse buna inanmazdı. Çünkü yalnızca hükümeti güçlendirmek için ihtiyatlı kedi manevraları yapıyor gibi görünmekle birlikte gerçekte yaptığı şey, bir orgeneral otoritesi ve yetkisiyle, Venezuela'yı yeniden ele geçirmeye hazırlandığı titiz bir askeri mekanizmanın her bir parçasını tek tek planlayıp, ondan sonra da dünyanın en büyük uluslar birliğini yeniden kurmaya başlamaktı.

Bundan daha uygun bir fırsatı düşünemezdi bile. Nueva Granada, liberal parti bozguna uğratılmış ve Santander, Paris'te demirlemiş olarak Urdaneta'nın elinde güvenlikteydi. Ekvador, yeni bir cumhuriyet kurmak üzere Quito ile Guayaquil'i Kolombiya'dan ayırmış olan aynı hırslı ve dövüşken Venezuelalı başkan Flores tarafından sağlama alınmıştı, ama General, Sucre'nin katillerini hallettikten sonra orayı da kendi davası için geri alacağına güveniyordu. Bolivya, dostu olan ve kendisine Papalık nezdinde diplomatik temsilcilik önermiş bulunan Santa Cruz mareşaliyle güvenceye alınmıştı. Dolayısıyla bundan sonraki amacı Venezuela'nın yönetimini General Páez'in elinden derhal almak olmalıydı.

General'in askeri planı, Páez Maracaibo'nun savunmasıyla meşgulken, Cúcuta'dan büyük bir saldırı başlatmak üzere hazırlanmışa benziyordu. Ama eylülün ilk günü Riohacha eyaleti, silahlı birlikler komutanını görevden uzaklaştırmış, Cartagena'nın yetkisini reddederek kendisini Venezuela'ya ait ilan etmişti. Maracaibo ise yalnızca hemen destek vermekle kalmamış, ayrıca Venezuela hükümetinin koruması altında adaletten kaçmış olan 25 Eylül hareketinin elebaşısı General Pedro Carujo'yu da oraya yardıma göndermişti.

Montilla bu haberi, alır almaz General'e götürmüştü, ama o zaten duymuştu ve sevinç içindeydi. Çünkü Riohacha'nın ayaklanması, yeni ve daha iyi kuvvetleri Maracaibo'ya karşı başka bir cepheden harekete geçirmesine olanak verecekti.

"Dahası," dedi, "Carujo'yu da avucumuza almış olduk."

Aynı gece subaylarıyla odaya kapanmış, arazinin engebesini tanımlayarak koca orduları satranç taşları gibi oynatarak ve düşmanın en akla gelmedik niyetlerine karşı önlemler alarak stratejisini büyük bir kesinlikle saptamıştı.

İspanya'nın en iyi askerî okullarında eğitim görmüş olan subaylarının hiçbiriyle kıyaslanabilecek bir akademik formasyona sahip değildi, ama durumu bütünüyle ve en ince ayrıntılarına kadar düşünüp planlamakta son derece yetenekliydi. Göz belleği öylesine şaşırtıcıydı ki, yıllar önce geçerken görmüş olduğu bir engeli önceden hesaplayabilirdi; savaş sanatında bir usta olmaktan çok uzaktı, bununla birlikte düşünce üretme konusunda hiç kimse ondan üstün olamazdı.

Gün doğarken planı en son ayrıntılarına kadar tamamlamıştı, büyük bir titizlikle hazırlanmış gaddarca bir plandı bu. Ve öylesine hayal ürünüydü ki Maracaibo saldırısı kasım ayı sonları ya da en kötü olasılıkla aralık başları için öngörülüyordu. Yağmurlu bir salı sabahı saat sekizde planın son kez gözden geçirilmesi tamamlandığında, Montilla, planda bir Granadalı generalin eksikliğine onun dikkatini çekti.

"İşe yarar bir Nueva Granadalı yok da ondan," dedi General. "Yeteneksiz olmayanlar da tembel."

Montilla, havaya yumuşatmak için alelacele sordu:

"Ya siz General, siz ne yana gidiyorsunuz?"

"Cúcuta olmuş, Riohacha olmuş, şu anda artık benim için fark etmiyor."

Odasına çekilmek üzere döndüğünde, General Carreño'nun asık yüzü, birçok kez yerine getirmediği bir sözünü hatırlatmıştı ona. Gerçek şuydu ki; ne pahasına olursa olsun onu yanında tutmak istiyordu, ama artık onu bu huzursuz halinde daha fazla oyalayamazdı. Omzuna her zamanki gibi hafifçe vurarak şöyle dedi:

"Sözümü tutuyorum, Carreño, siz de gidiyorsunuz."

İki bin kişiden oluşan sefer heyeti Cartagena'dan sanki simgesel olarak seçilmiş bir tarihte yola çıkmıştı: 25 Eylül. Birlik, General Mariano Montilla, General José Félix Blanco ve General José María Carreño'nun komutası altındaydı, bunların hepsi de Santa Marta'da, General'in sağlığı düzelinceye kadar savaşı yakından izlemesine yarayabilecek bir köy evi bulmakla da görevlendirilmişlerdi. General, bir dostuna şöyle yazmıştı: "İki güne kadar Santa Marta'ya gidiyorum, hem eğitim yapmaya, hem içinde bulunduğum can sıkıntısından kurtulmaya, hem de keyfim yerine gelsin diye." Dediğini yapmıştı da: Ekimin birinde yola çıktı. Ayın ikisinde, daha yoldayken, General Justo Briceño'ya yazdığı bir mektupta daha da içtendi: "Maracaibo'ya karşı yürüyen sefer heyetine nüfuzumla katkıda bulunabilmek amacıyla Santa Marta'ya doğru yoluma devam ediyorum." Yalnızca o zaman yolculuğunun gerçek amacını ona açıklamıştı: "Riohacha'ya karşı girişilecek harekâtı yakından göreceğim ve herhangi bir önemli harekâtta etkim olmayacağını görmek üzere Maracaibo'ya ve birliklere yaklaşacağım." Sürgüne doğru kaçmakta olan yenik bir emekli askerden çok, sefere çıkmış bir generali andırıyordu.

Cartagena'dan yola çıkış öncesi, acil savaş hazırlıklarıyla geçmişti. Bu yüzden de resmî vedalara vakti olmamış, haberi pek az dostuna iletebilmişti. Fernando ile José Palacios, verdiği talimata uyarak ne olacağı belirsiz bir savaşa gereksiz safra sürüklememek için eşyalarının

yarısını dostlarına ve ticarethanelere emanet bırakmışlardı. Oralı bir tüccar olan Don Juan Pavajeau'ya, sonradan kendisine bildirilecek Paris'te bir adrese yollaması talimatıyla on sandık dolusu kişisel evrak bırakmışlardı. Alınan makbuzda, sandıkların sahibi zorunlu nedenlerle arayıp sormayacak olursa Señor Pavajeau'nun onları yakacağı belirtilmişti.

Fernando, amcasının yazı gereçleri arasında, nereden geldiğini belirten hiçbir ize rastlamaksızın son anda bulduğu iki yüz ons altını Busch Şirketi Bankası'na yatırmıştı. Juan de Francisco Martine'e de yine emanet olarak, içinde otuz beş tane altın madalya bulunan bir kutu bırakmıştı. Kadife bir kese içinde iki yüz doksan dört tane büyük, altmış yedi tane küçük ve doksan altı tane de orta boy gümüş madalya ile bazılarının üzerinde General'in portresi bulunan altın ve gümüşten kırk tane hatıra nişanının bulunduğu bir başka keseyi de aynı şekilde ona bırakmıştı. Ayrıca eski bir şarap kasasının içinde Mompox'tan beri taşıdıkları altın çatal bıçak takımını, çok kullanılmış bazı yatak takımlarını, iki sandık dolusu kitabı, pırlantalı bir kılıçla işe yaramaz bir av tüfeğini de ona bırakmıştı. Geçmiş zamanlardan artakalmış daha başka birçok ufak tefeğin arasında, General'in tıraş olurken karşılaştığı zorluk nedeniyle otuz dokuz yaşında artık yakını iyi göremez olduğunu anlamasından başlayarak kolunun uzunluğunun uzaktan okumasına yetmediği zamanlara kadar gelen kademeli derecelerde pek çok çift kullanılmaz gözlük camı da vardı.

José Palacios'a gelince, yıllarca kendileriyle birlikte oradan oraya yolculuk etmiş, içinde ne olduğu kesin olarak bilinmeyen bir kutuyu Don Juan de Dios Amador'a emanet bırakmıştı. General'e özgü bir şeydi bu, bir an gelir en olmayacak eşyaları ya da pek büyük erdemleri olmayan kimseleri yanında bulundurma tutkusuna karşı

koyamaz, bir süre sonra ise onları nasıl başından savacağını bilemez bir halde yanında sürüklemek zorunda kalırdı. O kutuyu da 1826'da Lima'dan Santa Fe'ye götürmüştü ve 25 Eylül suikastından sonra son savaşı için güneye döndüğünde hâlâ yanındaydı. "Hiç değilse bizim olup olmadığını bilmediğimiz sürece onu bırakamayız," diyordu. Kurucu Meclis'e kesin istifasını sunmaya hazır olarak son kez Santa Fe'ye döndüğünde kutu, eski imparatorluk eşyasından artakalan pek az şeyin arasındaydı yine. Sonunda Cartagena'da mallarının genel bir dökümünü yaparlarken onu açmaya karar vermiş ve uzun zamandan beri kayıp gözüyle baktıkları pek çok kişisel eşyasını karmakarışık bir halde bulmuşlardı. Bunlar Kolombiya damgalı dört yüz on beş ons altın, General George Washington'un bir tutam saçıyla birlikte bir portresi, İngiltere kralının hediye ettiği altın bir enfiye kutusu, içinde bir kutsal eşya bulunan ve kilitleri pırlantalı altın bir kutu ve pırlantalarla süslü büyük Bolivya yıldızı nişanıydı. José Palacios bunların hepsini kayıtlı ve tanımlamalı olarak De Francisco Martín'in evine bırakmış, karşılığında da gereği gibi düzenlenmiş bir makbuz istemişti. Böylelikle General'in kullandığı giyim eşyasıyla dolu dört sandıktan üçünün, çok kullanılmış pamuklu ve keten örtülerle dolu on sandığın, ve belki ileride ağırlamaya değer konukları için sofrada gereksinim duyulabilir düşüncesiyle General'in ne bırakmak ne de satmak istediği, karmakarışık stillerde altın ve gümüş çatal bıçaklarıyla dolu bir kutunun hâlâ yanlarında olmasına karşın, eşyaları daha mantıksal bir miktara inmişti. Az olan maddi gelirini artırmak için bu eşyaları elden çıkarmasını önerdikleri çok olmuştu, ama General bunların devlet malı olduğunu ileri sürerek sürekli reddetmişti.

Eşyası hafiflemiş, maiyeti azalmış olarak ilk gün Turbaco'ya kadar ilerlemişlerdi. Ertesi gün erkenden yola

devam etmişler, ancak öğlen olmadan büyük bir ağacın altına sığınıp bataklıkların amansız yağmuruyla rüzgârı altında geceyi geçirmek zorunda kalmışlardı. General dalağındaki, karaciğerindeki ağrılardan yakınıyordu. José Palacios, Fransızca elkitabından ona bir ilaç hazırlamıştı, ama ağrılar daha da şiddetlenmiş, ateşi de artmıştı. Şafak söktüğünde öyle perişan bir durumdaydı ki kendini bilmez bir halde onu Soledad köyüne götürmüşler, oradaki eski dostu Don Pedro Juan Visbal onu evine almıştı. Şiddetli ekim yağmurları yüzünden artan her türden ağrılarıyla orada bir aydan fazla kaldı.

Soledad'ın[1] adını iyi bulmuşlardı: San Nicolás ırmağının eski kanyonundan iki fersah uzaklıkta, yoksul evlerin sıralandığı boğucu ve kasvetli üç-dört sokaktan oluşan bir yerdi, ancak birkaç yıl içinde ülkenin en zengin ve konuksever kasabası haline dönüşecekti. General buradan daha huzurlu bir yer bulamazdı; içeriyi ışıkla dolduran Endülüs tipi altı tane balkonuyla ve gölgesinde düşünceye dalabileceği yüzyıllık seyba ağacının bulunduğu avlusuyla, sağlığı için bundan daha uygun bir ev de olamazdı. Yatak odasının penceresi, yıkıntı halindeki kilisenin ve palmiye yapraklarından damlarıyla kahkaha çiçeği renklerine boyanmış evlerin bulunduğu ıssız küçük köy meydanına bakıyordu.

Evdeki bu huzur da ona yaramamıştı. İlk gece hafif bir baygınlık geçirmiş, ancak, bunun, bitkinliğinin yeni bir belirtisi olduğunu kabule yanaşmamıştı. Fransızca elkitabına göre hastalığını, soğuk algınlığıyla şiddetlenmiş safra kesesi iltihabı ile kötü hava nedeniyle nüksetmiş eski bir romatizma olarak tanımlamıştı. Bu katmerli tanı, çeşitli hastalıklar için aynı anda kullanılabilen ilaçlara

1. (İsp.) Issız yer. (Ç.N.)

karşı hoşnutsuzluğunu büsbütün artırmıştı, bir kimseye iyi gelen ilaçların başka birine zararlı olduğunu söylüyordu. Aynı zamanda ilaç almayan kimseye iyi gelecek ilaç bulunmadığını da kabul ediyor, iyi bir doktoru olmadığından her gün yakınırken, kendisine gönderilen onca doktora görünmeyi de reddediyordu.

Albay Wilson o günlerde babasına yazdığı bir mektupta, General'in her an ölebileceğini, ancak doktorları reddetmesinin onları küçümsemesinden değil, durumu açıkça görmesinden ileri geldiğini yazıyordu. Wilson'un dediğine göre aslında General'in korktuğu tek düşman hastalıktı, yaşamının en önemli işinden onu alıkoymaması için onunla yüz yüze gelmek istemiyordu. Wilson'a, "Bir hastalıkla uğraşmak, bir gemide çalışmak gibidir," demişti. O'Leary, dört yıl önce Lima'da ona, bir yandan Bolivya anayasasını hazırlarken bir yandan da adamakıllı bir tedavi görmeyi kabul etmesini önermiş, ancak onun yanıtı kesin olmuştu:

"Aynı anda iki yarış birden kazanılamaz."

Sürekli hareket halinde olmanın ve kendini yararlı kılmanın, hastalığı kovmakta en etkili çare olduğuna inanmış gibi görünüyordu. Fernanda Barriga onun önüne önlük takıp yemeğini kaşıkla yedirirdi, o da lokmayı ağzına alıp hiç sesini çıkarmadan çiğner, bitirdiği zaman ağzını yeniden açardı. Ama o günlerde, hiç kimseye gereksinimi olmadığını hepsi görsün diye tabakla kaşığı onun elinden alıp önlük de takmadan kendisi yiyordu. José Palacios, onu, her zaman hizmetkârlarının, emir erlerinin ya da yaverlerinin yaptıkları günlük işleri yapmaya çabalarken gördükçe yüreği parçalanıyordu; hele bir şişe mürekkebi hokkaya boşaltmaya çalışırken üstüne devirdiğini görünce son derece üzülmüştü. Bu görülmedik bir şeydi, çünkü herkes ne kadar kötü olursa olsun ellerinin titrememesine, bileğinin de öylesine güçlü olup

haftada bir kez tırnaklarını kesip törpülemeyi ve her gün tıraş olmayı sürdürebilmesine hayranlık duyardı.

Lima'daki cennetindeyken, derisinin her milimetresi yumuşak tüylerle örtülü bir bedevi kızıyla mutlu bir gece geçirmişti. Gün doğduğunda tıraş olurken doyuma ulaşmış bir kadının huzurlu uykusu içinde yüzen kızın yatakta çırılçıplak yatmasını seyrettikten sonra, kutsal bir törenle onu sonsuza dek kendisine mal etme isteğini yenememişti. Kızı tepeden tırnağa sabun köpüğüyle örttükten sonra usturayı alıp, bir sağ elini, bir sol elini kullanarak onu büyük bir zevkle çatık kaşlarına varıncaya kadar karış karış tıraş etmiş, o harikulade bedeni yeni doğmuş gibi çırılçıplak bırakmıştı. Üzüntüden kahrolan kız, kendisini gerçekten sevip sevmediğini sormuş, o da yaşamı boyunca onca yüreğe acımasızca saçtığı aynı törensel tümceyle yanıt vermişti:

"Bu dünyada hiç kimseyi sevmediğim kadar."

Soledad köyünde de bir gün tıraş olurken aynı kurban törenine girişmekten kendini alamamıştı. Görünüşte çocukça bir dürtüye uyarak pek az kalmış olan beyaz ve düz bir tutam saçını kesmekle başladı işe. Hemen arkasından daha bilinçli bir tavırla bir tutam daha kesti, sonra da ot keser gibi düzensiz bir şekilde hepsini kırpmaya koyuldu, bir yandan da çatlak bir sesle "La Araucana"nın en sevdiği dizelerini okuyordu. José Palacios kiminle konuştuğunu anlamak için yatak odasına girdiğinde köpükler içindeki kafasını tıraş eder buldu onu. Cascavlak kalmıştı.

Bu şeytan kovma ayini de onu rahatlatmaya yetmemişti. Gündüzleri ipekli takkeyi kullanıyor, geceleri de kırmızı kukuletasını giyiyordu ama keyifsizliğin buz gibi rüzgârlarını yumuşatmayı pek başaramıyordu. Ay ışığının aydınlattığı koskoca evin içinde karanlıkta dolaşmak için kalkıyordu, ama artık çıplak olarak dolaşamıyor, sı-

cak gecelerde soğuktan titrememek için bir battaniyeye sarınıyordu. Günler geçtikçe battaniye de yetmez olmuş, ipekli takkenin üstüne kırmızı kukuletayı geçirmekte bulmuştu çareyi.

Subayların en önemsiz işlerde bile çevirdikleri entrikalarla politikacıların kural tanımazlıkları onu öylesine çileden çıkarıyordu ki, bir akşam masaya indirdiği bir yumrukla artık ne onlara ne de ötekilere dayanacak gücü kalmadığına karar vermişti. "Onlara veremli olduğumu söyleyin de bir daha buraya dönmesinler!" diye bağırdı. Bu öyle kesin bir karar olmuştu ki; üniformalar ve askerî yöntemleri bile evin içinde yasaklanmıştı. Ama yaşamını onlarsız sürdürmeyi başaramadı, bu yüzden de avuntu arayanların huzura kabulleri ve hiçbir yararı olmayan toplantılar, kendi emirlerine karşın her zamanki gibi sürüp gidiyordu. O sıralarda kendini öylesine kötü hissediyordu ki, kendisini muayene etmemesi, ağrıları hakkında sorular sormaması, içmesi için hiçbir şey vermeye kalkışmaması koşuluyla bir doktorun onu görmeye gelmesini kabul etti.

"Yalnızca konuşmak için," dedi.

Görünüşe göre, bu iş için seçilen doktor onun isteklerine bundan daha uygun olamazdı. Adı Hércules Gastelbondo'ydu; çırılçıplak, pırıl pırıl kafasıyla iriyarı, halim selim, yüzünden mutluluk fışkıran bir ihtiyardı; derviş gibi sabırlı olması bile tek başına hastalarını rahatlatmaya yetiyordu. İnançsızlığı ve bilimsel pervasızlığıyla kıyı bölgesinde ün yapmıştı. Safra kesesi rahatsızlıklarına karşı erimiş peynirle çikolatalı krema verir, sindirim zamanı çöken uyuşukluk hallerinde yaşamı uzatan iyi bir yatıştırıcı olarak aşk yapmayı salık verir, kötü kalite tütünle kaba kâğıttan sardığı sigaraları hiç durmadan içerek onları her türlü rahatsızlığa karşı hastalarına öğütlerdi. Hastalar da, kendilerini tam olarak iyileştiremediğini,

ama tatlı diliyle onları oyaladığını söylerlerdi. O ise gürültülü bir kahkaha atarak, "Öteki doktorların da benimkiler kadar hastası ölüyor," diyordu, "ama benimkiler daha mutlu ölüyor."

Doktor, Señor Bartolomé Molinares'in arabasıyla gelmişti; bu araba her türlü beklenmedik ziyaretçiyi gün boyunca o kadar çok getirip götürüyordu ki, sonunda General, çağrılmadan gelmelere yasak koydu. Cepleri yiyecek maddeleriyle tıklım tıklım dolu, ütüsüz beyaz keten giysisi içideki doktor, şiddetli yağmurun arasından neredeyse kendine yol açarak gelmişti; elinde öylesine parça parça bir şemsiye vardı ki yağmur sularını engellemekten çok büsbütün artırmaya yarıyordu. Resmî selamlaşmalardan sonra ilk yaptığı şey, yarısına kadar içmiş olduğu sigarının pis kokusundan dolayı özür dilemek oldu. Tütün kokusuna dayanamayan General, onu sanki o anda değil de yaradılıştan beri bağışlamıştı.

"Alışkınım," dedi. "Manuela sizinkilerden daha iğrenç olanlarını yatakta bile içer, tabii ki dumanını da sizden çok daha yakından üfler bana."

Doktor Gastelbondo içini kemiren fırsatı yakalamakta gecikmedi.

"Ha, aklıma gelmişken," dedi, "nasıl o?"

"Kim?"

"Doña Manuela."

General, soğuk bir tavırla yanıt verdi:

"İyi."

Sonra da konuyu öyle belirgin bir şekilde değiştirdi ki, doktor patavatsızlığını örtbas etmek için bir kahkaha koyuverdi. Hiç kuşku yok ki General, aşk serüvenlerinin hiçbirinin, maiyetindekilerin dilinden kurtulamadığını biliyordu. Fethettiği kalplerle hiçbir zaman gösteriş yapmazdı, ama o kadar çok sayıda ve öyle gürültülü olmuştu ki, yatak odası sırları artık halkın malı haline gelmişti.

Adi bir mektubun Lima'dan Caracas'a gitmesi üç ay sürüyordu, ama onun serüvenlerinin dedikoduları düşünce hızıyla uçar gibiydi. Rezaletler ikinci bir gölge gibi peşini bırakmıyor, sevgilileri sonsuza dek damgalanıyorlardı, ama o, kutsal bir yasayla korunan aşk sırlarını saklama görevini bir yaran olmasa da yerine getiriyordu. Kendisinin olmuş olan herhangi bir kadın hakkında sadakatsizce bir söz söylediğini, José Palacios dışında, hiç kimse duymuş değildi, o da zaten her konuda işbirlikçisiydi. Doktor Gastelbondo'nun o kadar masum merakını tatmin etmek için bile olsa, Manuela Sáenz'le arasında geçen ve artık saklayacağı pek az şey kalacak derecede herkesçe bilinen ilişki hakkında konuşamazdı.

Bu bir anlık olayın dışında, Doktor Gastelbondo tam zamanında gökten inmişti sanki. Akıllıca delilikleriyle onu canlandırmıştı; cebinde taşıdığı hayvan biçiminde minik şekerlemeleri, sütlü bal bademleri, yuka unuyla yapılmış üstü şekerli çikolata drajelerini onunla paylaşıyor, General de bunları incelik olsun diye kabul edip oyalanmak için yiyordu. Bir gün, bu salon tatlılarının yalnızca insanın açlığını bastırdığından, ama kilo almasına yaramadığından, oysa kendisinin asıl bunu istediğinden yakındı. "Kaygılanmayın, Ekselans," diye karşılık verdi doktor. "Ağızdan giren her şey şişmanlatır, çıkanlarsa insanı rezil eder." Bu uslama General'in o kadar hoşuna gitti ki, doktorla birlikte büyük bir kadeh şarapla, bir fincan *sago*[1] içmeyi kabul etti.

Bütün bunlara karşın, doktorun onca özenle düzelttiği keyfini, gelen kötü haberler bozuyordu. Birisi ona, Cartagena'da kaldığı evin sahibinin, hastalık bulaşır korkusuyla onun içinde yattığı tek kişilik yatağı, şiltesi ve

1. (İsp.) Komposto. (Y.N.)

çarşaflarıyla, orada kaldığı sürece elinin değdiği her şeyle birlikte yaktığını anlatmıştı. General, Don Juan de Dios Amador'a, kendisine bıraktığı paradan, evin kirasının dışında, yok ettiği tüm eşyayı da yeniymiş gibi ödemesini emretti. Ama yine de içindeki acıyı hafifletmeyi başaramamıştı.

Birkaç gün sonra, Don Joaquín Mosquera'nın Birleşik Devletler'e gitmek üzere oradan transit geçtiğini, kendisini ziyarete tenezzül bile etmediğini duyunca büsbütün fena oldu. Üzüntüsünü saklamadan ona buna sorduğunda, gerçekten de Mosquera'nın gemiyi beklerken kıyıda bir haftadan çok kaldığını, ortak birçok dostlarını ve aynı zamanda onun düşmanlarının bazılarını gördüğünü, onların hepsine de kendi deyimiyle General'in nankörlükleri karşısında duyduğu hoşnutsuzluktan söz ettiğini öğrenmişti. Demir alma zamanı gelip de kendisini gemiye götürecek sandala bindiğinde, uğurlamaya gidenlere bu saplantısını şöyle özetlemişti:

"Şunu aklınızdan çıkarmayın," demişti, "bu adam kimseyi sevmiyor."

José Palacios, General'in bu tür kınamalara ne kadar duyarlı olduğunu biliyordu. Birinin onun sevgisinden kuşkuya düşmesi kadar hiçbir şey gücüne gidemez ve aklını başından alamazdı; o korkunç ikna gücüyle karşısındakini yanıldığına inandırıncaya kadar okyanusları dağıtıp dağları yerle bir edebilirdi. Şan ve şerefinin doruğundayken, Angosturalı dilber Delfina Guardiola, onun kaprislerinden çılgına dönüp kapıyı suratına kapamış, "Siz seçkin bir kişisiniz, General, herkesten de çok," demişti. "Ama aşk size büyük geliyor." Bunun üzerine General, mutfak penceresinden içeri girip onun yanında üç gün kalmış, Delfina'nın kalbine güvenmesini sağlayıncaya kadar, yalnızca bir çarpışmayı kaybetmesine değil postu deldirmesine de ramak kalmıştı.

Mosquera o sıralarda ulaşamayacağı bir yerdeydi, ama önüne çıkan herkese duyduğu hınçtan söz etti. Görevden alınıp sürgüne gönderileceği hakkındaki Venezuela kararını kendisine resmî bir notayla bildirmelerine göz yuman bir kimsenin ne hakla sevgiden söz edebildiğini bıkıncaya kadar sordu kendi kendine. "Onu tarih karşısında yargılanmaktan kurtarmak için kendisini yanıtsız bıraktığıma da şükretsin!" diye bağırdı. Onun için yaptıklarını, bulunduğu yere gelmesi için ona ne kadar yardım ettiğini, o taşralı kibrinin budalalıklarına nasıl dayanmak zorunda kaldığını sayıp döktü. En sonunda da, üzüntüsünün yankılarının dünyanın herhangi bir yerinde Mosquera'ya ulaşacağından emin olmak için, ortak bir dostlarına uzun, umutsuz bir mektup yazdı.

Buna karşılık, gelmeyen haberler de onu göze görünmez bir sis gibi sarıyordu. Urdaneta hâlâ mektuplarına yanıt vermiş değildi. Venezuela'daki adamı Briceño Méndez, o çok sevdiği Jamaika meyvelerinden bazılarıyla birlikte ona bir mektup yollamış, ancak, haberci yolda boğulmuştu. Doğu sınırındaki adamı Justo Briceño, ağır davranışlarıyla onu çileden çıkarıyordu. Urdaneta'dan ses seda çıkmaması ülkenin üstüne bir karanlık çöktürmüştü. Londra'da yazıştığı Fernández Madrid'in ölümü ise dünyayı karartmıştı.

General'in bilmediği bir şey varsa o da, kendisi Urdaneta'dan haber alamazken, onun, General'den yanılgıya meydan vermeyecek bir yanıt alabilmelerini sağlama çabasıyla, maiyetindeki subaylarla sürekli yazışmayı sürdürdüğüydü. O'Leary'ye şöyle yazmıştı: "General, cumhurbaşkanlığını kabul ediyor mu, etmiyor mu? Yoksa biz tüm yaşamımız boyunca erişilemeyecek bir hayalin peşinde mi koşmak zorunda kalıyoruz? Bunu artık bilmem gerekiyor." Yalnızca O'Leary değil, çevresindeki öteki subaylar da Urdaneta'ya bir yanıt verebilmek için söz arasında

General'den bir şeyler öğrenmeye çalışıyorlar, ama General'in kaçamaklı sözlerinden bir anlam çıkaramıyorlardı.

Sonunda, Riohacha'dan aldıkları kesin haberler, kötüye yormuş oldukları belirtilerden daha da kötü çıkmıştı. General Manuel Valdés, öngörüldüğü şekilde, kenti hiçbir dirençle karşılaşmadan, 20 Ekim'de almış, ancak ertesi hafta. Carujo iki keşif bölüğünü düşmana kırdırmıştı. Valdés onurlu göstermeye çalıştığı istifasını Montilla'ya sunmuştu; General ise bunu alçakça bulmuş, "Bu rezil herif korkusundan ölüyor," demişti. İlk plana uygun olarak Maracaibo'yu almayı denemek için yalnızca on beş günleri kalmıştı, ama daha Riohacha'nın ele geçirilmesi bile, gerçekleşmesi olanaksız bir hayaldi artık.

"Lanet olsun!" diye bağırdı. "Generallerimin kaymak tabakası, bir kışla anlaşmazlığını bile bastırmayı beceremedi."

Bütün bunların yanı sıra onu en çok etkileyen haber, köylülerin hükümet birliklerinin önünden kaçmalarıydı, çünkü onları, doğum yeri olan Riohacha'da taparcasına sevilen Amiral Padilla'nın katili olarak gördükleri General'le bir tutuyorlardı. Dahası, felaket ülkenin geri kalan yerlerine de bulaşmış gibiydi. Anarşi ve kaos her yerde ortalığı kasıp kavuruyor, Urdaneta hükümetinin de onları yatıştırmaya gücü yetmiyordu.

Doktor Gastelbondo, General'in, en son Santa Fe haberlerini kendisine getiren özel bir habercinin önünde inanılmaz hakaretler savurduğunu gördüğü gün, öfkenin insanı canlandırma gücüne bir kez daha şaşkınlıkla tanık olmuştu. "Bu bok hükümet, halkı da, önemli kişileri de kendi yanına çekeceğine, onları felce uğratıyor!" diye bağırıyordu. "Yeniden düşecek, artık üçüncü kez ayağa da kalkamayacak, çünkü onu oluşturan adamlar da, onu destekleyen kitleler de yok edilmiş olacaklar!"

Doktorun onu yatıştırma çabaları sonuçsuz kalmış-

tı, çünkü hükümete sövüp sayması bitince bu kez avazı çıktığı kadar bağırarak kara listeye aldığı kendi kurmaylarını elden geçirmeye başlamıştı. Üç büyük çarpışmanın kahramanı olan Albay Joaquín Barriga hakkında, akla gelebilecek her türlü kötülüğü yapabileceğini, "katil bile" olabileceğini ileri sürdü. General Pedro Margueytío'nun Sucre'yi öldürme komplosunun içinde olduğu kuşkusuna kapılıp onun birliklerin yönetimi konusunda zavallı bir adam olduğunu söyledi. Cauca ırmağındakiler içinde en sadık adamı olan General González'i gaddarca aşağılayarak, "Onun derdi güçsüz, ödlek olmasında," dedi. Sonunda, yirmi yıldan beri rahat vermediği kalbini dinlendirmek için soluk soluğa salıncaklı iskemlesine yığıldı. O sırada kapının eşiğinde şaşkınlıkla kalakalmış Doktor Gastelbondo'yu görünce yine sesini yükselterek, "Zaten iki evini de kumarda kaybeden bir adamdan ne beklenir?" diye devam etti.

Doktor Gastelbondo'nun aklı karışmıştı.

"Kimden söz ediyoruz?" diye sordu.

"Urdaneta'dan," dedi General. "Onları Maracaibo'da bir donanma komutanına kaptırdı, ama evraklarda satılmış gibi gösterildi."

Yeniden soluk aldıktan sonra, "Tabii bunların hepsi o hinoğlu hin Santander'in yanında zemzemle yıkanmış gibi kalırlar," diye devam etti. "Dostları, İngilizlerin verdiği borçları çalıp devlet tahvillerini gerçek değerlerinin onda birine satın alırlardı, sonra da devlet onları yüzde yüz değerleriyle kabul ederdi." Her ne olursa olsun, kendisinin bu borçlara karşı koymasının nedeni, yolsuzluk olacağı korkusundan değil, uğrunda onca kan dökülen bağımsızlığa karşı bir tehdit oluşturduğunun zamanında farkına varmasındandı.

"Borçlara duyduğum nefret, İspanyollara duyduğumdan daha fazladır," dedi. "Bu yüzden de Santander'i uyar-

mıştım ve borç kabul edecek olursak ulusumuza yapacağımız iyiliğin hiçbir işe yaramayacağını söylemiştim, çünkü yüzyıllar boyunca faiz ödemeye devam edecektik. İşte şimdi açıkça görülüyor: Bu borç bizi mahvedecek."

Şimdiki hükümet işbaşına geldiğinde, yalnızca Urdaneta'nın yenilenlerin yaşamlarını bağışlama kararına katılmakla kalmamış, bunu yeni bir savaş ahlakı olarak da övgüyle karşılamıştı: "Bugünkü düşmanlarımız, bizim İspanyollara yaptığımızı bize yapmasınlar." Yani öldüresiye savaşı kastediyordu. Ancak Soledad köyündeki karanlık gecelerinde Urdaneta'ya yazdığı öfkeli bir mektupta, bütün içsavaşlarda her zaman en gaddar tarafın kazandığını hatırlatmıştı ona.

"İnanın bana, doktorcuğum," dedi, "kendimiz de, otoritemiz de ancak karşıtlarımızın kanları pahasına korunabilir."

Öfkesi birdenbire hiçbir iz bırakmadan ve başladığı gibi beklenmedik bir şekilde geçmiş, biraz önce hakaret ettiği subaylarını tarih önünde aklamaya girişmişti. "Aslında yanılan benim," dedi. "Onlar yalnızca bağımsızlığı getirmek istiyorlardı, ki bu acil ve somut çözüm gerektiren bir şeydi, bunu da oldukça iyi başardılar!" Bir deri bir kemik kalmış elini, kalkmasına yardım etmesi için doktora uzatarak bir iç çekişle sözünü tamamladı:

"Oysa ben, var olmayan bir şeyin peşine düşmekle boş bir hayale kapıldım."

O günlerde Iturbide'nin durumunu da bir karara bağladı. Ekim sonlarında Iturbide her zamanki gibi Georgetown'da bulunan annesinden bir mektup almıştı; liberal kuvvetlerin Meksika'da ilerlemesinin, ailenin ülkeye geri dönme umudunu her geçen gün biraz daha azalttığını yazıyordu. Iturbide'nin beşikten beri içinde taşıdıklarına eklenen bu belirsizlik duygusu, dayanılmaz bir hal almıştı. Neyse ki bir akşam General, onun koluna

yaslanarak evin koridorunda dolaşırken hiç beklenmedik bir şekilde bir anısını dile getirdi:

"Meksika'dan bir tek kötü anım var," dedi. "Veracruz'dayken, liman komutanının av köpekleri, İspanya'ya götürmekte olduğum iki yavru köpeğimi parçalamıştı."

Anlattığına göre bu olay yaşama atıldığında ilk deneyimi olmuş, sonsuza dek etkilemişti onu. Veracruz, 1799'un Şubat ayında Avrupa'ya yapacağı ilk yolculuğun kısa bir uğrak yeri olarak öngörülmüş, ancak bir sonraki durağı olan Havana'nın İngilizlerce bloke edilmesi yüzünden Veracruz'da kalışı neredeyse iki ay uzamıştı. Bu bekleyiş sırasında Meksika kentine kadar arabayla gitmeye vakti olmuş, o zamana kadar yaşamış olduğu Aragua Vadisi'ndeki şiirsel şafaklarla hiç ilgisi olmayan karlı volkanlar, seraplı çöller arasından hemen hemen üç bin metre yüksekliğe tırmanmıştı. "Ayın üstü de böyle olsa gerek, diye düşünüyordum," dedi. Meksika kentinde havanın temizliğine şaşmış, halk pazarları zenginliği ve temizliğiyle onu şaşkına çevirmişti; buralarda yemek için kırmızı pita kurtları, tatular, ırmak solucanları, sivrisinek yumurtaları, çekirgeler, siyah karınca kurtçukları, dağ kedileri, ballı su hamamböcekleri, müsür arıları, özel olarak yetiştirilmiş iguanalar, çıngıraklı yılanlar, her tür kuş, cüce köpekler ve kendi kendine sıçrayan bir tür kuru fasulye satıyorlardı. "Yürüyen her şeyi yiyorlar," dedi. "Kenti aşıp geçen sayısız kanallardaki suyun duruluğu, bayram renklerine boyanmış tekneler, çiçeklerin güzelliği ve bolluğu da şaşırtmıştı onu. Ancak şubatın kısa günleri, suskun Yerliler, hiç durmadan çiseleyen yağmur, daha sonra Santa Fe'de, Lima'da, La Paz'da içini kararta-cak olan her şey onu bunaltmıştı ve bu duyguyu o zamanlar ilk kez duyuyordu. Salık verilerek gittiği piskopos, onu elinden tutup kraldan çok kralcı görünen Genel Vali'nin huzuruna çıkarmıştı. Kendisini Fransız Devri-

mi'nin hayranı olarak tanıtan bu son moda giyimli, sıska, esmer delikanlıyla pek ilgilenmemişti Genel Vali. "Bu sözüm yaşamıma mal olabilirdi," dedi General gülerek. "Ama belki de bir Genel Vali'yle politikadan söz etmek gerektiğini düşünmüşümdür, on yedi yaşındayken bildiğim tek şey de Fransız Devrimi'ydi." Yola devam etmeden önce amcası Don Pedro Balacio y Sojo'ya, sonradan korunup saklanacak mektuplarının ilkini yazmıştı. Gülmekten katılarak, "Yazım o kadar kötüydü ki onu ben kendim bile sökemiyordum," dedi. "Ama amcama, yol yorgunluğundan böyle olduğunu yazmıştım." Bir buçuk sayfalık yazıda kırk tane yazım yanlışı vardı, bunlardan ikisi ise tek bir sözcükteydi: "*yjo*."[1]

Iturbide hiçbir yorumda bulunmuyordu, çünkü belleğinde pek bir şey yoktu. Meksika'dan ona kalan tek şey, doğuştan var olan melankolisini daha da ağırlaştıran birtakım bahtsızlıkların anısıydı, bu yüzden General'in onu anlaması için yeterli nedeni vardı.

"Urdaneta'yla kalmayın," dedi General. "Ailenizle birlikte Birleşik Devletler'e de gitmeyin, onların yapamayacağı şey yoktur, korkunçturlar, bu özgürlük masalıyla hepimizi acılara gömecekler."

Onun bu sözleri, belirsizlik bataklığına bir kuşku daha bırakmıştı.

Iturbide heyecanla, "Beni korkutmayın, Generalim!" dedi.

General, sakin bir sesle, "Korkmayın," diye devam etti. "Meksika'ya gidin, sizi öldürseler de ya da ölseniz bile. Hem de şimdi, henüz gençken gidin, çünkü günün birinde çok geç olacak, o zaman kendinizi ne buralı his-

1. İspanyolca "oğul" anlamında *hijo* sözcüğü, yalnızca söyleniş dikkate alınırsa bu şekilde yanlış yazılabilir, çünkü her ikisi de Türkçede *iho* gibi okunur. (Ç.N.)

sedeceksiniz ne de oralı. Her yerde yabancı hissedeceksiniz kendinizi, bu da ölmekten daha kötü bir şey." Gözlerinin içine dimdik baktı onun, elini açık olarak göğsüne koydu ve sözünü şöyle tamamladı:

"Siz onu bana sorun."

Böylece Iturbide aralık ayının başlarında, yanında Urdaneta'ya yazılmış iki mektupla yola çıktı; bunlardan birinde General, Iturbide'nin, Wilson'un ve Fernando'nun, yanında bulunanlar arasında en güvendiği kimseler olduğunu söylüyordu. Gideceği belirli bir yer olan Iturbide, ertesi yıl nisan ayında Urdaneta'nın Santander'cilerin bir komplosuyla görevden uzaklaştırılmasına kadar Santa Fe'de kalmıştı. Daha sonra annesi, örnek alınacak bir inatla uğraşıp onun Washington'daki Meksika delegasyonuna sekreter olarak atanmasını sağlamıştı. Yaşamının geri kalan bölümünü devlet hizmetinde unutulmuş olarak geçirmiş, bu aileden bir daha herhangi bir haber alınamamıştı, ta ki ondan otuz iki yıl sonra Habsburglu Maximilian, Fransa'nın silah gücüyle Meksika İmparatorluğu'na getirildiğinde, üçüncü kuşaktan iki Iturbide'yi evlat edinip onları hayalî tahtının varisleri olarak ilan edinceye kadar.

General, Iturbide ile Urdaneta'ya yolladığı ikinci mektupta, kederli saatlerinden herhangi bir iz kalmaması için, daha önceki ve bundan sonraki mektuplarının tümünü yok etmesini istiyordu ondan. Urdaneta bu isteği yerine getirmedi. Beş yıl önce General Santander'e de aynı dilekte bulunmuştu: "Ne yaşarken ne de öldükten sonra mektuplarımı yayımlatın, çünkü son derece özgürce ve özensiz yazılmıştır onlar." Santander de bu dileği yerine getirmemişti; onun kendi mektupları ise, General'inkilerin aksine, hem biçim hem içerik olarak kusursuzdu ve daha ilk bakışta, sonuçta tarih önüne çıkacakları bilinciyle yazıldığı görülüyordu.

Veracruz'daki ilk mektubundan, ölümünden altı gün önce yazdığı sonuncusuna kadar General, en az on bin mektup yazmıştı; bunlardan bazıları kendi eliyle yazılmış, bazılarını kâtiplerine yazdırmış, bazıları da onun talimatına uyularak kâtiplerince kaleme alınmıştı. Üç binden biraz fazla sayıda mektubuyla onun tarafından imzalanmış sekiz bin kadar belge korunmuştu. Bazen kâtiplerini çileden çıkarırdı. Bazen de kâtipleri onu. Bir keresinde söyleyerek yazdırdığı bir mektubun kötü yazıldığını görünce bir yenisini yazdıracağına, mektubun üstüne kendi eliyle bir satır eklemişti: "Sizin de farkına varacağınız gibi, Martell bugün her zamankinden daha ahmak." 1817'de kıtanın kurtuluşunu tamamlamak üzere Angostura'dan ayrılacağının bir gün öncesinde, hükümet işlerini bir gün içinde yazdırdığı on dört belgede toplamıştı. Aynı anda birkaç kâtibine birden değişik birkaç mektup yazdırdığı yolundaki hiçbir zaman yalanlanmamış olan söylenti, belki de buradan kaynaklanıyordu.

Ekim ayında yağmurun sesinden başka bir şey duyulmaz olmuştu. General odasından hiç çıkmıyor, Doktor Gastelbondo, kendisini ziyaret edip yiyecek bir şeyler götürmesine izin vermesi için en ustaca çarelere başvurmak zorunda kalıyordu. José Palacios, General'in, hamağında sallanmadan yatarak ıssız kent meydanına yağan yağmuru seyredip en umutsuz anlarını aklından geçirdiği izlenimini ediniyordu. Bir akşam, "Tanrı yardımcısı olsun," diye içini çekti, "Manuela ne âlemde acaba?"

"Tek bildiğimiz iyi olduğu, çünkü hiçbir şey bilmiyoruz," dedi José Palacios.

Çünkü Urdaneta iktidara geldiğinden beri Manuela'dan hiç ses seda çıkmamıştı. General ona bir daha yazmamıştı, ama onu yolculuklarından sürekli haberli kılması için Fernando'ya talimat veriyordu. Manuela'nın son mektubu ağustos sonlarında gelmişti; askerî darbe-

nin hazırlıkları konusunda öyle gizli haberler içeriyordu ki, şamatacı anlatımıyla düşmanı yanıltmak için kasten anlaşılmaz biçimde yazılmış bilgiler arasındaki esrarı çözmek kolay olmamıştı.

General'in mantıklı öğütlerini unutan Manuela, ülkenin en başta gelen Bolivar yanlısı rolünün sonuna kadar, hem de fazlasıyla coşkulu bir şekilde oynuyor, hükümete karşı tek başına bir bildiri savaşı sürdürüyordu. Cumhurbaşkanı Mosquera, onun hakkında soruşturma açtırmaya cesaret edemiyordu, ama bakanlarının açmalarını da engellemiyordu. Manuela, resmî basında çıkan saldırılara, yanında kadın köleleriyle birlikte anacaddeye çıkarak at sırtında dağıttığı protesto bildirileriyle yanıt veriyordu. General'in aleyhinde yazılar içeren kâğıt parçaları dağıtanları, kentin varoşlarının taşlı topraklı daracık yollarında aman vermeden kovalıyor, sabahleyin duvarlara yazılı bulduğu hakaretleri daha ağır hakaret yazılarıyla örtüyordu.

Resmî savaş, ona karşı bir savaşa dönüşmüştü, ama o yılmadı. Bir ulusal bayram günü, hükümetteki yakınları, eğlence olsun diye General'in kral kıyafetinde kuklasıyla birlikte bir havai fişek şatosunun, kent meydanında kurulmakta olduğunu haber vermişlerdi ona. Manuela'yla kadın köleleri, muhafızları atlatıp at sırtında saldırarak yapılanları yerle bir etmişlerdi. Bunun üzerine Belediye Başkanı bir manga askerle onu yatağında tutuklamak istemiş, ancak Manuela onları ateşe hazır bir çift tabancayla karşılamış, ancak her iki tarafın dostlarının araya girmesiyle daha büyük bir talihsizlik önlenebilmişti.

Manuela'yı yatıştıran tek şey General Urdaneta'nın iktidara gelmesi olmuştu. Onu her zaman gerçek bir dost olarak görmüş, Urdaneta da onda en coşkulu işbirlikçisini bulmuştu. General'in Perulu istilacılara karşı güneyde savaştığı sıralarda, Manuela, Santa Fe'de tek başınayken Urdaneta, onun güvenliğini sağlayıp gereksi-

nimleriyle ilgilenen en yakın dostu olmuştu. General, Olağanüstü Kongre'de o talihsiz açıklamayı yaptığında, Urdaneta'ya şöyle yazmasını sağlayan da Manuela olmuştu: "Size tüm eski dostluğumu sunuyor, kesin ve yürekten bir barışmayı öneriyorum." Urdaneta bu öneriyi kabul etme yürekliliğini göstermiş, Manuela da askerî darbeden sonra onun bu iyiliğinin karşılığını ödemişti. Manuela bu kez sosyal yaşamdan iyice çekilmişti, hem de öyle kesin ki, Birleşik Devletler'e gitmiş olduğu söylentileri ekim başlarında ortalıkta dolaşmaya başlamış, hiç kimse de bundan kuşkuya düşmemişti. İşte bu yüzden José Palacios'un hakkı vardı: Manuela iyiydi, çünkü onunla ilgili hiçbir şey bilinmiyordu.

Yağmurun içinde kaybolmuş olarak, neyi ve kimi beklediğini, ne için olduğunu bilmeden beklemekten kahrolmuş bir halde geçmişi böyle deştiği bir sırada General artık tükenmişti: Uykusunda ağladı. Kısa kısa inildileri duyan José Palacios, bu seslerin, ırmakta bulup aldıkları başıboş köpekten geldiğini sanmıştı. Ama sesler efendisinden geliyordu. Şaşırmıştı, çünkü ona çok yakın olarak geçirdiği uzun yıllar boyunca ağladığını bir kez duymuştu, o da üzüntüden değil, öfkedendi. Koridorda uyumadan bekleyen Yüzbaşı Ibarra'yı çağırdı, o da dinledi gözyaşlarının sesini.

"Bu ona iyi gelir," dedi Ibarra.

"Hepimize iyi gelir," dedi José Palacios.

General her zamankinden daha geç saate kadar uyumuştu. Ne bitişik meyve bahçesindeki kuşlar uyandırmıştı onu, ne de kilisenin çanları; soluk alıp almadığını duymak için José Palacios, birkaç kez hamağın üstüne eğilmişti. Gözlerini açtığında saat sekizi geçmiş, hava ısınmaya başlamıştı.

"Bugün on altı Ekim, Cumartesi," dedi José Palacios. "Azize Margarita Maria Alacoque Günü."

General hamağından kalkıp pencereden ıssız, tozlu meydana, sıvaları dökülmüş kiliseye, bir köpek leşinden geriye kalanlar için birbirleriyle kapışan hindi akbabalarına baktı. Günün bu erken saatinde bile güneşin güçlü ısısı boğucu bir gün olacağını belli ediyordu.

"Gidelim buradan, hem de uçarak," dedi General. "İdam mangasının ateş seslerini duymak istemiyorum."

José Palacios ürperdi. Bu ânı bir başka yerde, bir başka zamanda da yaşamıştı; yerdeki sırsız tuğlaların üzerinde yalınayak dolaşan General de ayağında uzun donu, tıraşlı kafasında gece takkesiyle aynı o zamanki gibiydi. Gerçek yaşamda yinelenen eski bir düştü bu.

"Onları duymayacağız," dedi José Palacios, sonra da kasıtlı bir kesinlikle ekledi: "General Piar, Angostura'da kurşuna dizilmişti, hem de bugün öğleden sonra saat beşte değil, on üç yıl önce bugüne benzer bir başka günde."

Curazaolu gözüpek bir melez olan General Manuel Piar, otuz beş yaşında yurtsever milisler arasında kazandığı onca şan ve şerefle, kurtuluş ordusunun, Morillo'nun şiddetini frenleyebilmek için onun kuvvetlerinin takviyesine en gereksinim duyduğu bir anda, General'in otoritesini denemeye kalkışmıştı. Piar, Zencileri, beyaz karışımı Yerli melezleri, Yerli karışımı Zenci melezleri ve ülkenin tüm kimsesizlerini, General'in kişiliğinde kimlik kazanan Caracas'ın beyaz aristokrasisine karşı ayaklanmaya çağırıyordu. Halk arasında gördüğü rağbet ve Mesih gibi kazandığı ün, yalnızca José Antonio Páez'inkiyle ya da krallık yanlısı Boves'inkiyle boy ölçüşebilirdi, üstelik kurtuluş ordusunun bazı beyaz subaylarını da kendi lehinde etkiliyordu. General, ikna etmekteki ustalığını boş yere sonuna kadar kullanmıştı. Onun emriyle tutuklanan Piar, geçici başkent olan Angostura'ya götürülmüştü; burası General'in, aralarından birçoğunun Magdalena Irmağı'ndaki son yolculuğunda kendisine eşlik ede-

cek en yakın subaylarıyla birlikte mevzilendiği yerdi. Onun atadığı ve Piar'ın subay arkadaşlarından oluşan bir askerî mahkeme, davayı kısa zamanda sonuçlandırmış, José María Carreño da mahkeme kurulunda görev almıştı. Resmen görevlendirilen savunma avukatı, Piar'ı İspanyol egemenliğine karşı sürdürülen savaşımın en ünlü, en saygıdeğer kişilerinden biri olarak överken yalan söylemek zorunda kalmamıştı. Piar ordudan firar, devlete başkaldırma ve vatana ihanetten suçlu görülmüş, askerî rütbelerin sökülerek ölüm cezasına çarptırılmıştı. Piar'ın meziyetleri göz önünde tutulunca, General'in ölüm cezasını onaylayabileceğini hiç kimse düşünmüyordu, hele hele Morillo'nun birçok ili geri aldığı ve yurtseverlerin dağılmalarından korkulacak derecede morallerinin bozuk olduğu bir sırada. General türlü baskılar altında kalmış, aralarında Briceño Méndez'in de bulunduğu en yakın dostlarının görüşlerini sabırla dinlemişti, ancak kararı kesindi. Rütbelerin sökülmesi cezasını kaldırıp kurşuna dizilme cezasını, halkın gözü önünde yerine getirilmesi koşuluyla daha da ağırlaştırılmış olarak onaylamıştı. Her türlü kötülükle dolu bitmez tükenmez bir geceydi. 16 Ekim günü öğleden sonra saat beşte, altı ay önce aynı Piar'ın İspanyolları bozguna uğrattığı Angostura kentinin meydanında yakıcı bir güneşin altında karar uygulanmıştı. İdam mangasının komutanı, Piar'dan son kez ateş emrini verme onurunu esirgemiş, zorla gözlerini bağlatmıştı, ama çarmıha gönderdiği son bir öpücükle ve bayrağa verdiği selamla dünyaya veda etmesini engelleyememişti.

General, infazda hazır bulunmayı reddetmişti. Evinde, yanında bulunan tek kişi José Palacios'tu; ateş sesini duyduğu zaman gözyaşlarını bastırmak için nasıl çabaladığını görmüştü. Ertesi gün birliklere gönderdiği bildiride şöyle diyordu: "Dün, benim için çok acı bir gündü."

Yaşamının geri kalan bölümünde bunun, ülkeyi kurtaran, isyancıları ikna eden ve içsavaşı engelleyen politik bir gereklilik olduğunu tekrarlayacaktı. Her şeye karşın bu, yaşamının en gaddarca güç gösterisi olmuştu, ama aynı zamanda otoritesini bir anda güçlendiren, komutayı tek elde toplayan, zafer yolundaki engelleri kaldıran yerinde bir hareketti de.

On üç yıl sonra Soledad köyünde, zamanın koşullarının kurbanı olduğunun bile farkında değil gibi görünüyordu. Köy meydanını seyretmeyi sürdürdü, ta ki partal giysiler içinde bir ihtiyar kadın, yanında su satmak için hindistancevizinden kaplar yüklü eşeğiyle geçip, hindi akbabaları onun gölgesinden ürkünceye kadar. O zaman rahatlamış gibi içini çekerek hamağına döndü ve hiç kimse ona sormadan, José Palacios'un Angostura'daki feci geceden beri öğrenmek istediği yanıtı verdi.

"Yine aynı şeyi yapardım," dedi.

Onun için en tehlikeli şey yürümekti, düşme riskinden dolayı değil, ona ne büyük bir çabaya mal olduğunun apaçık görülmesinden. Oysa merdivenleri inip çıkmayı kendi başına becerebilse bile, birisinin ona yardım etmesinde yadırganacak bir şey yoktu. Yine de dayanacak bir kola gereksinim duyduğunda buna izin vermiyor, "Teşekkürler," diyordu, "henüz yapabiliyorum."

Ama günün birinde yapamadı. Merdivenden tek başına inmeye hazırlanırken birden dünyası kararda. Bir dostuna, "Nasıl olduğunu bilmeden, yarı ölü gibi kendi kendime düşüverdim," diye anlatmıştı. Dahası vardı: ölmemesi bir mucizeydi, çünkü baygınlık hali onu basamakların hemen yanında yakalamıştı, ama bedeninin hafif oluşuyla aşağıya kadar yuvarlanmaktan kurtulmuştu.

Doktor Gastelbondo, Don Bartolomé Molinares'in arabasıyla onu alelacele eski Barranca de San Nicolás kentine götürdü; daha önceki bir ziyaretinde Molinares onu evinde ağırlamıştı ve Ancha Caddesi'ne bakan aynı geniş ve havadar yatak odasını onun için hazır tutmaktaydı. Yolda giderken sol gözyaşı pınarından akmaya başlayan koyu bir akıntı ona rahat vermiyordu. Yolculuk boyunca hiçbir şeyle ilgilenmemişti, ara sıra dua eder gibi görünüyordu ama aslında en sevdiği şiirlerden bö-

lümler mırıldanmaktaydı. Doktor, mendiliyle gözünün akıntısını alıyor, temizliğine o kadar meraklı olduğu halde bunu neden kendisinin yapmadığına da şaşıyordu. Kentin girişinde bir inek sürüsünün arabayı çiğnemesine ramak kalıp sonunda bölge rahibinin "kupa arabası"nı[1] devirmesiyle dalgınlığından biraz olsun uyanmıştı. Rahip havada bir takla attıktan sonra bir sıçrayışta ayağa kalkmıştı, saçlarına kadar kumlardan bembeyaz olmuş, alnıyla elleri kana bulanmıştı. Heyecan yatışınca humbaracılar, yolda başıboş dolaşanların ve arabanın gölgesinde oturmuş bir ölüye benzeyen yolcunun kim olduğu hakkında en ufak bir bilgileri olmadan, yalnızca kazadan eğlence çıkarmak isteyen çıplak çocukların arasından yol açmak zorunda kalmışlardı.

Doktor, piskoposların kilise mimberinde General aleyhinde bağırıp çağırdıkları ve tamahkâr bir mason olma suçlamasıyla afaroz edildiği zamanlarda onun pek az olan yandaşlarından biri olarak tanıtmıştı rahibi. General olan bitenin farkında bile görünmüyordu, yalnızca rahibin cüppesindeki kanı görünce kendine gelebilmiş, rahip de anacaddede onca arabayla zaten kendini tehlikeye atmadan yürümenin mümkün olmadığı bir kentte bir de ineklerin başıboş dolaşmamaları için yetkisini kullanmasını rica etmişti ondan.

General ona bakmadan, "Boş yere yaşamınızı zehir etmeyin, muhterem Peder," dedi. "Ülkenin her yanı aynı durumda."

Sabahın on birindeki güneş, geniş ve tenha sokakların kumları üzerinde kaynıyor, sıcaklık tüm kentin üzerinde yansıyordu. General, düşmenin etkisinden kurtulmak ve havanın kötü olduğu bir günde denize açılmak için orada

1. Elektrikle çalışan iki kapılı eski tip bir spor otomobil. (Y.N.)

gerektiğinden fazla kalmayacağına sevinmişti; çünkü Fransızca elkitabı deniz tutmasının safra ödlerini harekete geçirip mideyi temizlemeye iyi geldiğini yazıyordu. Darbeden sonra çabuk toparlanmıştı, buna karşılık gemiyle kötü havayı aynı zamana rastlatmak o kadar kolay değildi.

Bedenine söz geçirememenin öfkesi içindeki General, kendinde hiçbir siyasal ya da toplumsal etkinliğe katılacak gücü bulamıyor, herhangi bir ziyaretçiyi kabul edecek olsa, bu, ona veda etmek üzere oradan geçmekte olan kendi eski dostlarından biri oluyordu. Ev genişti, kasım ayının izin verdiği ölçüde de serindi; ev sahipleri burayı onun için bir aile kliniği haline getirmişlerdi. Don Bartolomé Molinares, savaşlarda mahvolmuş onca kişiden biriydi ve bu savaşların onda bıraktığı tek şey, on yıldan beri maaşsız olarak yürüttüğü posta müdürlüğü göreviydi. O kadar iyi bir insandı ki, General bir önceki ziyaretinden beri ona "Baba" diyordu. Yatıştırılamaz bir anaerkil eğilime sahip, gururlu bir kadın olan eşi, zamanını Avrupa teknelerinde iyi para eden dantel örmekle geçiriyordu, ama General geldiğinden beri tüm vaktini ona ayırmıştı. O derecede ki, Fernanda Barriga ile anlaşmazlığa bile düşmüştü, çünkü mercimek yemeğine, göğüs hastalıklarına iyi geldiğine inandığı zeytinyağı koyuyor, General de bunu minnet borcu yüzünden yiyordu.

O günlerde General'i en çok rahatsız eden şey, gözyaşı pınarındaki akıntı olmuştu; keyfini öylesine kaçırmıştı ki sonunda papatya suyuyla göz banyolarına razı oldu. Sivrisineklerin işkencesiyle kederli akşam saatlerine karşı geçici bir avunma yolu olan kâğıt oyunlarına da ancak ondan sonra katılabildi. Ev sahipleriyle yarı şaka yarı ciddi tartışırken, pek az rastlanan pişmanlık krizlerinin birinde, iyi bir anlaşmayı, bin tane çarpışmada galip gelmeye değişmeyeceğini ileri sürerek onları şaşırtmıştı.

Señor Molinares, "Siyasette de mi?" diye sordu.

"Özellikle siyasette," dedi General. "Santander'le anlaşamamış olmamız hepimizi mahvetti."

"Dost kaldığınız sürece umut vardır," dedi Molinares.

"Aksine," diye karşılık verdi General. "Benim şan ve şerefimi mahveden, düşmanlarımın hainliği değil, dostlarımın işgüzarlığı olmuştur. Beni Ocaña Konvansiyonu felaketine sokanlar da, krallık kurma belasına itenler de, önce yeniden seçilmek istemeye, sonradan aynı nedenlerle istifaya zorlayanlar da onlar olmuştu, şimdi de henüz her şeyimi kaybetmediğim bu ülkede beni hapis tutuyorlar."

Yağmurun sonu gelmez olmuş, nemlilik insanın aklını kaçırtacak bir hal almaya başlamıştı. Sıcaklık geceleri bile öylesine yoğundu ki General sırılsıklam olan gömleğini birkaç kez değiştirmek zorunda kalıyordu. "Kendimi benmaride pişer gibi hissediyorum," diye yakınıyordu. Bir akşam üç saatten fazla balkonda oturmuş, evleri temellerinden sökmek istercesine yağan şiddetli bir sağanağın getirdiği sellerin içinde sürüklenerek geçen yoksul mahalle yıkıntılarını, ev gereçlerini, hayvan leşlerini seyrediyordu.

Fırtınanın ortasında çıkagelen kent valisi Komutan Juan Glen, Señor Visbal'in hizmetindeki kadınlardan birini, General'in Soledad'da kestiği saçlarını kutsal kalıntı gibi sattığı için tutukladığı haberini getirdi. Kendisine ait her şeyin kaçırılmayacak bir mal haline dönüşmesine bir kez daha kahrolmuştu General.

"Bana sanki ölmüşüm gibi davranıyorlar," dedi.

Señora Molinares, tek sözünü bile kaçırmamak için salıncaklı iskemlesini oyun masasına yaklaştırmıştı.

"Size neyseniz öyle davranıyorlar," dedi. "Siz bir azizsiniz."

"Peki," dedi General, "öyleyse, o zavallı masumu rahat bıraksınlar."

Artık okumaz olmuştu. Mektup yazması gerektiğinde Fernando'ya talimat vermekle yetiniyor, mührünü basıp imzalaması gereken pek az mektubu da gözden bile geçirmiyordu. Sabahları balkonda oturup çöl gibi kumlu sokaklara bakarak su taşıyan eşeği, güneşte kurutulmuş balık satan neşeli, farfara Zenci kadını, saat tam on birdeki okul çocuklarını üzeri yamalarla kaplı eski püskü cüppesiyle kilisenin avlusundan onu kutsayan rahibi seyrediyor, sıcaktan oturduğu yerde eriyordu. Öğleyin saat birde, ötekiler uykuya yattıklarında, pazar yerindeki hindi akbabalarını gölgesiyle ürküterek ve onu sivil kılığı içinde yarı ölü haliyle tanıyabilen pek az kişiyle orada burada selamlaşarak, çürümüş kamışlarla kaplı kıyıya iniyor, ırmak kenarındaki limanın karşısında çamurla tutturulmuş kamışlardan yapılma büyük bir sundurmayı andıran humbaracı kışlasına kadar gidiyordu. İşsizlikten çürümüş durumdaki birliğin morali onu kaygılandırıyor, pis kokusu dayanılmaz bir hal almış olan kışladaki düzensizliğin bunu açıkça gösterdiğini düşünüyordu. Ama öğlen saatinin sıcağından kafası çalışmaz olmuşa benzeyen bir çavuş, gerçeği söyleyerek onu şaşkına çevirmişti:

"Bizim canımıza okuyan moral değil, Ekselans," demişti, "belsoğukluğu."

Ancak o zaman haberi olmuştu bundan. Tıp bilgilerini, permanganatlı banyolar ve laktozlu hafifletici ilaçlarla tüketmiş olan yerel hekimler, sorunu askerî yöneticilere bırakmışlar, onlar da ne yapılması gerektiği konusunda bir görüş birliğine varamamışlardı. Tüm kent, kendisini tehdit etmekte olan tehlikeden haberliydi; cumhuriyetin şanlı ordusuna bir bulaşıcı hastalık taşıyıcısı gözüyle bakılıyordu. Korkulandan daha az telaşa kapılan General, kesin bir karantina uygulamasıyla soruna bir kalemde çözüm bulmuştu.

İyi ya da kötü hiçbir haber çıkmaması artık umut

kıncı bir hal almaya başlarken çıkagelen atlı bir haberci, Santa Marta'dan General Montilla'nın belirsiz bir mesajını getirmişti ona: "Adam artık elimizde, formaliteler de iyi yürüyor." Bu mesaj General'e öyle tuhaf görünmüş, gönderiliş biçimi de öyle alışılmadık gelmişti ki, bunu son derece önemli bir devlet sorunu olarak yorumladı. Hiç kimsenin anlamak istemediği tarihsel bir öncelik verdiği Riohacha seferiyle ilgiliydi belki de.

O dönemlerde mesajların karmaşık hale sokulması ve askerî emirlerin güvenlik nedenleriyle kasten anlaşılmaz biçimde gönderilmesi normaldi; İspanya'ya karşı girişilen ilk komplolarda o kadar yararlı olan bu şifreli mesaj sistemi, yönetimlerin ihmalkârlığı yüzünden daha sonraları terk edilmişti. Askerlerin kendisini aldatmakta olduğu görüşü, Montilla'nın da paylaştığı eski bir kaygısıydı, bu da mesajın bilmecesini daha da zorlaştırmış, General'in huzursuzluğunu büsbütün artırmıştı. bunun üzerine, taze sebze meyveyle yerel çarşıda bulunmayan birkaç sek beyaz şarap ve buğday birası alma bahanesiyle José Palacios'u Santa Marta'ya yolladı. Ama asıl amacı esrarı çözmesiydi. Mesaj çok basitti: Montilla, Miranda Lyndsay'in kocasının Honda'dan Cartagena Hapishanesi'ne nakledilmiş olduğunu, af konusunun da birkaç günde çözümleneceğini söylemek istiyordu. General bilmecenin kolaylığı karşısında o kadar bozulmuştu ki Jamaika'daki kurtarıcısına yaptığı iyiliğe sevinemedi bile.

Santa Marta piskoposu, kasım başlarında kendi eliyle yazıp yolladığı bir tezkerede, bir önceki hafta Riohacha'ya destek olarak sivil bir ayaklanma başlatılan komşu La Ciénaga kasabasında, ruhani arabuluculuğu sayesinde kendisinin ortalığı yatıştırdığını bildiriyordu. General de ona kendi eliyle yazdığı bir mektupla teşekkür etmiş, Montilla'dan da gerekeni yapmasını istemişti,

ancak piskoposun, borcunu tahsil etmekteki aceleciliği hiç hoşuna gitmemişti.

Monsenyör Estévez'le olan ilişkileri zaten hiçbir zaman pürüzsüz olmamıştı. İyi bir din adamının barışçı asası altındaki piskopos, hırslı ama kafası pek çalışmayan bir siyasetçiydi; kalbinin derinliklerinde cumhuriyete de karşıydı, kıtanın birliğine de, üstelik General'in siyasal düşüncesiyle ilgili her şeye. Başkan yardımcılığını yaptığı Olağanüstü Kongre'de, görevlilerin seçiminde olduğu kadar, Venezuela'yla olan anlaşmazlığa dostça bir çözüm getirme çabası içinde onlarla birlikte yürüttüğü çalışmaları sırasında Sucre'nin gücünü köreltmek olan gerçek görevini çok iyi anlamış, bu görevi yeterlikten çok hainlikle yerine getirmişti. Bu anlaşmazlıklardan haberli olan karıkoca Molinares'ler, öğleden sonra saat dörtteki kahvaltıda General onları karşıladığında, söylediği kehanete benzer meseller inden birine hiç de şaşırmamışlardı:

"Ayaklanmaların, bir piskoposun işgüzarlığıyla sona erdiği bir ülkede, çocuklarımızın başına kim bilir neler gelecek?"

Señora Molinares ona sevecen, ama sert bir serzenişle karşılık verdi:

"Ekselansları haklı olsalar bile bunu duymak istemiyorum," dedi. "Bizler o eski Katoliklerdeniz."

General hemen kendini toparladı:

"Kuşkusuz sayın piskopostan da çok; çünkü onun La Ciénaga'da barışı sağlamasının nedeni Tanrı'ya olan sevgisi değil, kendi bölgesindeki cemaat üyelerini Cartagena'ya karşı girişilen savaşta bir arada tutabilmekti."

"Burada da biz Cartagena'nın zorbalığına karşıyız," dedi Señor Molinares.

"Biliyorum," dedi General. "Her Kolombiyalı başlı başına bir düşman ülkesidir."

General, safra ödünü deniz tutmasıyla atma projesi-

ni gerçekleştirmek için General Montilla'ya Soledad'dan haber yollayarak komşu Sabanilla Limanı'na hafif bir tekne göndermesini istemişti. Montilla onun bu isteğini yerine getirmekte gecikti, çünkü Komodor Elbers'in ortağı ve cumhuriyetçi bir İspanyol olan Don Joaquín de Mier, ara sıra Magdalena Irmağı'nda özel hizmet veren buharlı teknelerden biri için söz vermişti. Bu mümkün olmayınca, Montilla'nın kasımın ikinci yarısında yolladığı bir İngiliz ticaret gemisi, Santa Marta'ya önceden haber vermeden gelmişti. General bunu duyar duymaz, ülkeyi terk etmek için bu fırsattan yararlanacağını açıkladı. "Burada ölmemek için nereye olursa gitmeye kararlıyım," dedi. Sonra Camille'in denize karşı çiçekli bir balkonda ufuklara bakarak kendisini beklediği önsezisiyle titreyerek içini çekti:

"Jamaika'da beni isteyenler var."

Eşyaları toplamaya başlaması için José Palacios'a talimat verdi ve o gece çok geç saatlere kadar yatmayarak ne pahasına olursa olsun yanında götürmek istediği birtakım kâğıtları bulmaya çalıştı. Sonunda bundan öylesine yorgun düşmüştü ki üç saat uyuyakaldı. Şafak vakti gözleri açık olarak yatarken, José Palacios'un o günün hangi azizin günü olduğunu haber vermesiyle nerede olduğunun bilincine varabildi ancak.

"Düşümde kendimi Santa Marta'da gördüm," dedi. "Beyaz bir örnek evleriyle tertemiz bir kentti, ama dağ, denizin görünmesini engelliyordu."

"Öyleyse Santa Marta değildi orası," dedi José Palacios. "Caracas'tı."

Çünkü General'in düşü, Jamaika'ya gitmeyeceklerini göstermişti ona. Fernando yolculuğun ayrıntılarını çözümlemek için erken saatlerden beri limandaydı; geri döndüğünde Wilson'a bir mektup yazdırırken bulduğu amcası, ülkeyi terk etmek için Urdaneta'dan yeni bir pa-

saport istiyordu, çünkü görevden uzaklaştırılan hükümetin verdiği pasaport geçersizdi. Yolculuğu ertelemekle ilgili yaptığı tek açıklama da bu olmuştu.

Yine de herkes, gerçek nedenin o sabah Riohacha Harekâtı hakkında aldığı ve öncekileri daha kötüleştiren haberler olduğu konusunda birleşmişti. Ülke bir okyanustan ötekine parçalara ayrılıyor, içsavaşın hayaleti yıkıntılar üzerinde acımasızca dolaşıyordu. General'in tek düşüncesi terslikleri yok edebilmekti. "Riohacha'yı kurtarmak için katlanmayacağımız özveri yoktur," dedi. "Hastanın şifa bulmaz hastalıklarından çok üzüntülerinden kaygılanan Doktor Gastelbondo, onu üzmeden gerçeği söyleyebilen tek kişiydi.

"Dünyanın sonu gelmiş, siz hâlâ Riohacha'yla uğraşıyorsunuz," dedi. "Onu bu derece onurlandıracağınız kimsenin aklına gelmezdi."

General, yanıt vermekte gecikmedi:

"Dünyanın yazgısı Riohacha'ya bağlı."

Buna gerçekten de inanıyordu; Maracaibo'yu almak için öngörülen süre dolmadığı halde, zaferden her zamankinden daha uzak olmanın kaygısını gizleyemiyordu. Puslu akşamlarıyla aralık ayı yaklaştıkça yalnızca Riohacha'yı, belki de tüm kıyı bölgesini kaybetmekten değil, aynı zamanda Venezuela'yı, onun hayallerini son izlerine kadar yok edecek bir sefere çıkmaktan da korkuyordu.

Hava, bir hafta öncesinden beri değişmeye başlamış, o zamana kadar kâbus gibi yağmurların yağdığı yerlerde gökyüzü durulmuş, geceler yıldızlarla dolmuştu. General dünyanın harikalarına ilgisiz kalarak ya hamağında düşüncelere dalıyor ya ne olacağına aldırmadan kâğıt oynuyordu. Kısa süre sonra, salonda oyun oynarlarken denizden esen ani bir rüzgâr ellerindeki kâğıtları dağıtmış, pencerelerin sürgülerini yerlerinden sökmüştü. Vak-

tinden önceki bu mevsim değişikliği habercisinden heyecana kapılan Señora Molinares, "Aralık geldi!" diye bağırdı. Wilson'la José Laurencio Silva, rüzgârın evi alıp götürmesine meydan vermemek için pencereleri kapatmaya koştular. Saplantısından ayrılmayan tek kişi General olmuştu.

"Aralık geldi, biz hâlâ aynı yerdeyiz," dedi. "Boşuna dememişler, işe yaramaz generallerin olacağına kötü çavuşların olsun diye."

Kâğıt oynamayı sürdürdü, sonra oyunun yarısında kâğıtlarını bir yana bırakıp José Laurencio Silva'ya, yolculuk için her şeyi hazırlamasını söyledi. Bir gün önce eşyasını gemiden indirmiş olan Albay Wilson şaşırmıştı.

"Ama gemi gitti," dedi.

General bunu biliyordu. "Zaten iyi bir gemi değildi," dedi. "Riohacha'ya gitmek gerek, bakalım şu ünlü generallerimiz sonunda kazanmaya karar verecekler mi diye." Masadan kalkmadan önce ev sahiplerine gidişinin haklı nedenini açıklamak gereğini duydu.

"Artık bu, savaşın gerektirdiği bir şey değil," dedi, "bir onur sorunu."

Böylece bir aralık sabahı saat sekizde "Manuel" adlı yelkenliye bindi; Señor Joaquín de Mier, istediğini yerine getirmesi için emrine vermişti onu: Safra ödünü çıkarmak için bir tur atmak, türlü hastalıklarını ve sayısız acılarını geçirmek için San Pedro Alejandrino şekerkamışı plantasyonunda gevşemek ya da Amerika'nın kurtarılmasını bir kez daha denemek üzere Riohacha'ya doğru yola devam etmek istiyordu. General José María Carreño ile birlikte gelen General Mariano Montilla, toplarla donatılmış olmaktan başka iyi bir cerrah olan Doktor Night'ın da içinde bulunduğu Birleşik Devletler firkateyni Grampus'un, Manuel'e eşlik etmesini de sağlamıştı. Ancak General'in ne kadar acınacak durumda olduğunu gö-

rünce yalnızca Doktor Night'ın ölçütüne göre davranmak istememiş, General'in yerel doktoruna da danışmıştı.

Doktor Gastelbondo, "Yolculuğa katlanabileceğini sanmıyorum," dedi. "Ama gitsin; ne olsa böyle yaşamasından iyidir."

Büyük Bataklık'ın sıcaktan kaynayan kanallarında ağır yol alınabiliyordu ve her yanından öldürücü buharlar tütüyordu, bu nedenle o yıl erken gelen yumuşak alize rüzgârlarından yararlanarak açık denizden gidiyorlardı. General için hazırlanmış kamarasıyla, bakımlı bir tekne olan dörtköşe yelkenli, temiz ve rahattı, kıvrak bir seyir yeteneği vardı.

General tekneye keyifli bir halde binmiş, denizden pek çok fersah içerilere kadar kül rengi uzayıp giden çamurlu sularıyla büyük Magdalena Irmağı'nın haliç kıyılarını görmek için güvertede kalmak istemişti. Eski bir kadife pantolonla And takkesi ve firkateyn kaptanının kendisine hediye ettiği İngiliz bahriyeli ceketini giymişti; esen rüzgârla birlikte güneşin altındaki görünümü giderek düzeliyordu. Firkateyn mürettebatı onun şerefine dev bir köpekbalığı avlamışlar, hayvanın karnında birçok hırdavat dışında birkaç tane de mahmuz bulmuşlardı. General her şeyden bir turist neşesiyle zevk almıştı, ta ki yorgunluğa yenik düşüp içine kapanıncaya kadar. O zaman yaklaşması için José Palacios'a bir işaret yaparak içindeki üzüntüyü kulağına fısıldadı:

"Şu saatlerde Molinares Baba, şilteyi yakmaya, kaşıkları gömmeye çalışıyordur."

Öğleye doğru Büyük Bataklık'ın önünden geçtiler, gökyüzünün tüm kuşlarının, sürüler halindeki altın renkli balıkları kapmak için yarıştıkları çamurlu suların yayıldığı uçsuz bucaksız bir yerdi burası. Bataklıkla deniz arasında ışığın daha saydam, havanın daha temiz olduğu, sıcaktan kaynayan güherçileli düzlükte, avlularda kuru-

maya bırakılmış ağlarıyla balıkçı köyleri, daha ötede de Humboldt'un müritlerini bilimden kuşkuya düşüren gündüz hayaletlerinin dolaştığı esrarengiz bataklık gözüküyordu. Büyük Bataklık'ın öbür yanında ise buzlu tepesiyle Sierra Nevada Dağı yükselmekteydi.

Yelkenlerinin sessizliği içinde suyun yüzünde sanki uçar gibi giden zarif tekne, öylesine hafif ve dengeliydi ki, General'in safra ödlerini atmak için istediği deniz tutmasına neden olamıyordu. Ancak biraz daha ilerde, dağın denize kadar uzanan bir çıkıntısını geçtiklerinde, sular dalgalanmış, rüzgâr şiddetlenmişti. General bu değişiklikleri artan bir umutla gözlüyordu, çünkü başının üstünde daireler çizerek uçuşan etobur kuşlarla birlikte dünyanın dönmeye başlamasıyla, buz gibi bir ter gömleğini sırılsıklam ıslatmış, gözleri yaşlarla dolmuştu. Montilla ile Wilson onu tutmak zorunda kalıyorlardı, öylesine hafifti ki denizin tekneye çarpmasıyla küpeşteden aşağı uçabilirdi. Akşam olurken Santa Marta Körfezi'nin dingin sularına girdiklerinde perişan bedeninden atacağı hiçbir şey kalmamıştı artık, kaptanın ranzasında ölü gibi bitkin bir halde, ancak hayalini gerçekleştirmenin sarhoşluğu içinde yatıyordu. General Montilla, durumundan öyle korkmuştu ki tekneden inme hazırlıklarına başlamadan önce onu bir kez daha Doktor Night'ın görmesini sağlamış, o da General'i kollu bir iskemleye oturtup karaya öyle çıkarmalarına karar vermişti.

Resmî görünümlü her şeye karşı Santa Martalılara özgü kayıtsızlığın yanı sıra, rıhtımda o kadar az sayıda kimsenin beklemekte olmasını açıklayacak daha başka nedenler de vardı. Santa Marta, cumhuriyetin kurulması davasına en zor inandırılan kentlerden biri olmuştu. Boyacá Savaşı'nın ardından bağımsızlığın ilanından sonra bile Genel Vali Sámano, İspanya'dan takviye beklemek üzere buraya sığınmıştı. General, birkaç kez burayı

kurtarmayı denemiş, ancak cumhuriyet kurulduktan sonra Montilla bunu başarabilmişti. Kralcıların hıncına, merkezî iktidarın favorisi olan Cartagena'ya karşı halkın düşmanlığı da katılıyor, General de Cartagenalılara karşı düşkünlüğüyle farkında olmadan bunu körüklüyordu. Bütün bunlara karşın, General'in pek çok yandaşı için bile geçerli en güçlü neden, Amiral José Prudencio Padilla'nın kısa bir yargılamadan sonra idam edilmesi, üstelik bu yetmiyormuş gibi amiralin, General Piar gibi melez olmasıydı. İdam kararını veren askerî mahkemenin başkanı Urdaneta'nın iktidara gelmesiyle şiddet büsbütün artmıştı. Bu yüzden de katedralin çanları öngörüldüğü şekilde çalmamış, kimse de bunun nasıl olduğunu açıklayamamıştı; onu selamlamak için Morro Kalesi'nden top atışları da yapılamamıştı, çünkü sabah kalkıldığında silah deposundaki barutun ıslak olduğu görülmüştü. Askerler katedralin duvarına kömürle yazılmış olan yazıyı General'in görmemesi için gelişinden az öncesine kadar uğraşmışlardı: "Yaşasın José Prudencia." General'in limana vardığının resmen açıklanması, orada beklemekte olan az sayıda kişiyi pek heyecanlandırmamıştı bile. Orada bulunmaması en dikkat çeken kişi de, haber verilen başlıca kimselerin ilki ve en ünlüsü olan Piskopos Estévez idi.

Don Joaquín de Mier, yünlü bir battaniyeye sarınmış olarak ve kafasında kaşlarına kadar inen üst üste giyilmiş takkeleriyle, soluk aldığı zorlukla fark edilen, ilk gecenin sersemliği içindeki korkunç bir yaratığı sedyeyle tekneden indirmelerini, uzun yaşamının sonuna kadar unutamayacaktı. Ama en çok anımsayacağı şeyler, ateşler içinde yanan eli, sımsıcak soluğu, yaverlerinin yardımıyla, ayakta zorlukla durarak herkesi tek tek, unvanlarıyla ve adlarının tamamıyla selamlamak için sedyeden kalkarken gösterdiği insanüstü vakardı. Sonra kendisini kucaklayıp kupa arabasına koymalarına izin vererek kol-

tuğa yığıldı, güçsüz başını arkaya dayamıştı ama hırslı gözlerini pencereden tek ve son kez geçmekte olan yaşamdan alamıyordu.

Arka arkaya ilerleyen arabaların, General için hazırlanmış olan eski gümrük binasının önüne varmak üzere yalnızca caddenin karşı tarafına geçmeleri gerekmişti. Saat sekiz olmak üzereydi ve günlerden çarşambaydı, ama aralık ayının ilk rüzgârlarının estiği körfez caddesinde bir cumartesi havası vardı. Sokaklar geniş ve kirliydi, uzun balkonlu taş evler ülkenin geri kalan bölümündekilerden daha iyi korunmuştu. İnsanlar kaldırımlarda ailece oturmak için eşyalarını dışarı çıkarmışlardı, bazıları konuklarını sokağın ortasında ağırlıyorlardı. Ağaçlar arasındaki ateşböceği kümeleri körfez caddesini sokak lambalarının parlaklığından daha güçlü bir ışıkla aydınlatıyordu.

Eski gümrük binası, ülkenin iki yüz doksan dokuz yıl önce yapılmış en eski yapısıydı ve yeni restore edilmişti. General için ikinci kattaki körfeze bakan yatak odasını hazırlamışlardı, ancak o, zamanının çoğunu, hamak asmak için halkalar bulunan tek yer olan büyük salonda geçirmeyi yeğliyordu. On altı gün sonra, sıcaktan kavrulan odada, ölümünün kargaşası içinde birisinin aşıracağı sekiz tane som altın düğmesi eksik, mavi subay ceketi giydirilmiş olarak sergilenecek cesedinin yatırılacağı oymalı büyük maun masa da bu salondaydı.

Ömrünün sonuna bu kadar yakın olduğuna inanmaz görünen yalnızca kendisiydi. Oysa General Montilla'nın akşam saat dokuzda acele çağırttığı Fransız doktor Alexandre Prosper Révérend'in, daha yıllar öncesinden beri ölmeye başladığının farkına varması için nabzına bakması bile gerekmemişti. Boynunun gevşekliğine, göğsünün sıkışmasına, yüzündeki sarılığa bakarak bunun en büyük nedeninin hasta ciğerlerinden kaynaklandığına karar vermiş, onu izleyen günlerdeki gözlemleri de bunu

doğrulamıştı. Yalnız kaldıklarında yarı İspanyolca yarı Fransızca olarak yönelttiği sorulardan, hastanın, hastalık belirtilerini değiştirip acısını geçiştirmekte son derece usta olduğunu, kalan azıcık soluğunu da muayene sırasında öksürmeme ve balgam çıkarmama çabasıyla harcadığını anlamıştı. İlk bakışta koyduğu tanı, klinik muayenede de doğrulanmıştı. Ancak daha sonraki on beş gün içinde yayınlayacağı otuz üç sağlık bülteninin birincisi olan o geceki bültende, bedeninin kötü durumu kadar moral çöküntüsüne de önemle yer vermişti.

Doktor Révérend otuz dört yaşındaydı, kendine güvenli, kültürlü, iyi giyimli biriydi. Burbonların Fransa tahtına geri dönmelerinin yarattığı hayal kırıklığı içinde altı yıl önce gelmişti bu ülkeye, düzgün ve akıcı bir İspanyolcayla konuşup yazıyordu, ama General Fransızcasının ne kadar iyi olduğunu kanıtlamak için eline geçen ilk fırsattan yararlanmıştı. Doktor bunu hemen fark etti.

"Ekselansları Paris aksanıyla konuşuyor," dedi.

General, canlanarak, "Vivienne sokağı aksanı," dedi. "Nasıl bildiniz?"

"Bir kimsenin Paris'te büyüdüğü mahalleyi bile yalnızca aksanından tahmin edebilmekle övünürüm," dedi doktor. "Oysa ben kendim Normandiya'nın küçük bir köyünde doğdum, ileri yaşlara kadar da orada yaşadım."

"Oranın peynirleri güzeldir, ama şarabı kötüdür," dedi General.

"Sağlıklı yaşamımızın sırrı belki de buradadır," dedi doktor.

Kalbinin çocuksu yanına acı vermeden dokunduğu için General'in güvenini kazanmıştı. Hele ona yeni ilaçlar için reçete yazmak yerine Doktor Gastelbondo'nun öksürüğünü hafifletmek üzere hazırlamış olduğu şuruptan kendi eliyle bir kaşık içirmesi ve uyuma isteğiyle hiç karşı koymadan aldığı yatıştırıcı bir hap vermesiyle büs-

bütün güven duymuştu ona. Uyku ilacı etkisini gösterinceye kadar şundan bundan konuşmayı sürdürdüler, sonra doktor ayaklarının ucuna basarak odadan çıktı. General Montilla, öteki subaylarla birlikte onu evine kadar geçirmiş, doktorun, herhangi bir saatte kendisine gereksinim duyabilirler diye giyinik olarak yatmayı düşündüğünü söylemesiyle telaşlanmıştı.

Hafta boyunca birçok kez bir araya gelen Révérend ile Night, bir görüş birliğine varamamışlardı. Révérend, General'in hastalığının, iyi tedavi görmemiş bir soğuk algınlığından kaynaklanan akciğer lezyonu olduğuna inanıyordu. Doktor Night ise, teninin renginden ve akşam ateşlerinden dolayı bunun kronik bir sıtma olduğu kanısındaydı. Yine de durumunun ciddiliği konusunda birleşiyorlardı. Aralarındaki görüş ayrılığını çözümlemek için başka hekimlerden yardım istemiş, ancak Santa Marta'daki üç hekimle eyaletteki öteki hekimler, hiçbir açıklama yapmadan, gelmeyi reddetmişlerdi. Böylelikle doktor Révérend ile Doktor Night, soğuk algınlığına karşı göğüs yumuşatıcı ilaçlar ve sıtmaya karşı kinin poşetlerine dayanan bir tedavi üzerinde anlaşmışlardı.

Hastanın durumu, doktorlardan gizli olarak kendi başına tehlikeyi göze alıp içtiği bir bardak eşek sütü yüzünden hafta sonunda büsbütün kötüye gitmişti. Annesi bunu ılındırıp içine bal karıştırarak içer, çok küçükken öksürüğünü yumuşatmak için ona da içirirdi. Ama en eski anılarıyla o kadar yakından ilişkili olan bu yatıştırıcı tat, safra kesesini altüst edip bedeninin düzenini öylesine bozmuş, bitkinliği o dereceye varmıştı ki, Doktor Night ona bir uzman yollayabilmek için Jamaika'ya yapacağı yolculuğu öne almak zorunda kaldı. İki uzman hekimi her türlü ilaç ve gereçle birlikte ve aradan geçen zamana kıyasla inanılmaz bir çabuklukla göndermişti, ama artık çok geçti.

Yine de, General'in içinde bulunduğu ruhsal durumun, bitkinliğiyle hiç ilgisi yoktu; onu ölüme götürmekte olan hastalıklar olağan rahatsızlıklarmış gibi davranıyordu. Gecelerini, inlemeleriyle kendini ele vermemek için ağrılara katlanıp dünyanın en güzel yeri olarak kabul ettiği körfezin görkemli görünümünden gözlerini ayırmadan Morro Kalesi'ndeki fenerin dönmesini seyrederek hamağında uykusuz olarak geçiriyordu.

"Oraya bu kadar bakmaktan gözlerim ağrıyor," diyordu.

Gündüzleri eski zamanlardaki çalışkanlığını göstermek için kendini zorluyor, hangisi daha yakındaysa Ibarra'yı, Wilson'ı ya da Fernando'yu çağırarak artık yazdırmaya sabrı olmayan mektuplar için talimat veriyordu. Yalnızca José Palacios, bu alışılmadık davranışın, yaşamının son demlerindeki huy değişikliği olduğunun farkına varacak kadar duyarlıydı. Bunlar General'in, bazıları Santa Marta'da bile olmayan yakınlarının geleceğiyle ilgili işlerdi. Eski sekreteri General José Santan'la arasındaki anlaşmazlığı unutmuş, yeni evlenmiş biri olarak yeni yaşamında yararlanabilmesi için dışişlerinde ona bir görev verilmesini sağlamıştı. İyi yürekliliğini haklı olarak her zaman övdüğü General José María Carreño'nun, yıllar sonra onu Venezuela cumhurbaşkanı vekilliğine götürecek olan yola girmesine önayak olmuştu. Andrés Ibarra ile José Laurencio Silva'nın gelecekte hiç değilse düzenli bir maaş alabilmelerini sağlamak için Urdaneta'dan onlar için hizmet belgeleri istemişti. Silva, orgeneral ve ülkesinin savaş ve deniz sekreteri olmuş, gözleri o kadar korktuğu katarakt hastalığıyla kapanmış olarak, savaştaki üstün hizmetlerini bedenindeki sayısız yara iziyle kanıtlamak üzere yaptığı onca çabadan sonra elde edebildiği malüllük belgesiyle yaşayarak seksen iki yaşında ölmüştü.

General, savaş bakanlığı görevini üstlenmek üzere Nueva Granada'ya gitmesi için Pedro Briceño Méndez'i de ikna etmek istemiş, ancak tarihin aceleci davranmasıyla buna vakti olmamıştı. Yeğeni Fernando'nun kamu yönetiminde kendine iyi bir yol çizmesini kolaylaştırmak için, vasiyetnamesinde ona bir kısım para bırakmıştı. Teklifsiz davrandığı ve yalnızken de başkalarının yanındayken de onunla senli benli konuşan pek az kişiden biri olarak ilk yaveri General Diego Ibarra'ya, Venezuela'dakinden daha yararlı olabileceği bir yerde görev almasını öğütlemişti. O günlerde hâlâ kırgın olduğu General Justo Briceño'dan da, ölüm döşeğindeyken son kez olarak bir iyilik isteyecekti.

Belki de subayları, bu görev dağılımının, yazgılarını ne dereceye kadar birleştirdiğini asla hayal edebilmiş değillerdi. Çünkü tarihin garip bir cilvesi olarak hepsi de, iyi olsun kötü olsun yaşamlarının geri kalan bölümünü birbirleriyle paylaşacaklar, beş yıl sonra birleşme yolunda Bolivarcı görüşü savunan askerî bir serüvende, komutan Pedro Carujo'nun yanında savaşarak Venezuela'da bir kez daha bir araya geleceklerdi.

Artık bunlar politik manevralar değil, arkada bırakacağı yetimlerinin lehinde vasiyet hazırlıklarıydı; Wilson, General'in Urdaneta'ya bir mektubu için kendisine söyleyerek yazdırdığı şaşırtıcı bir açıklamadan bunun böyle olduğunu anlamıştı: "Riohacha konusu artık kapandı." Aynı gece General, ne yapacağı önceden kestirilemeyen Piskopos Estévez'den aldığı kısa bir mektupta, Santa Marta ile Riohacha'nın il olarak ilan edilmeleri ve böylece Cartagena ile aralarındaki tarihsel anlaşmazlığa son verilmesi için merkezî hükümet üzerinde etkinliğini kullanmasını istiyordu. José Laurencio Silva, mektubu kendisine okuyup bitirince General hoşnutsuzluğunu belirtecek bir işaret yaparak, "Kolombiyalıların aklına

gelen bütün düşünceler bölünmeye yönelik," dedi. Daha sonra Fernando'yla birlikte gecikmiş yazışmaları yollarken daha da keyifsizdi.

"Yanıt bile verme," dedi. "Benim üstüme üç kat toprak atılıncaya kadar beklesinler, sonra canları ne isterse onu yapsınlar."

İklim değişikliği karşısındaki sürekli kaygısı, onu çıldırtmak üzereydi. Hava nemliyse daha kuru olmasını, soğuksa daha yumuşamasını, dağ havasına benziyorsa deniz havası gibi olmasını istiyordu. Bu hal, yok hava girsin diye pencereyi açsınlar, yok yeniden kapasınlar yok koltuğunu ışığa arkası dönük olarak koysunlar, yok yeniden buraya çeksinler şeklindeki sürekli hoşnutsuzluğunu körüklüyor, ancak kalan pek az gücüyle hamağında sallanırken birazcık rahatlamış görünüyordu.

Santa Marta'daki günleri öyle hüzünlü bir hal almıştı ki, General bir parça huzura kavuşup Señor de Mier'in köy evine gitme isteğini yinelediğinde, onu cesaretlendiren ilk kişi, bunların dönüşü olmayan bir tükenişin son belirtileri olduğunun bilincindeki Doktor Révérend olmuştu. Yolculuk öncesinde General bir dostuna şöyle yazıyordu: "En geç birkaç ay içinde öleceğim." Bu herkes için önemli açıklamaydı, çünkü yaşamı boyunca pek az, hele son yıllarında daha da az duyulmuştu ölümden söz ettiği.

Sierra Nevada'nın kollarında Santa Marta'dan bir fersah uzaklıktaki Florida de San Pedro Alejandrino, içinde kesmeşeker fabrikası da bulunan bir şekerkamışı plantasyonuydu. General oraya giden tozlu yolu Señor de Mier'in kupa arabasıyla aşmıştı; on gün sonra bu arabayla değil, cesedi eski bozkır battaniyesine sarılıp bir öküz arabasına yüklenmiş olarak ters yönde aşacaktı aynı yolu. Daha evi görmeden çok önce, sıcak melas kokusuyla yüklü rüzgârı hissetmiş, özlemin tuzağına düşmüştü.

"San Mateo'nun kokusu bu," diye içini çekti.

Caracas'tan yirmi dört fersah uzaklıktaki San Mateo Fabrikası, özlemlerinin odak noktasıydı. Orada üç yaşındayken yetim, dokuz yaşındayken öksüz, yirmi yaşındayken de dul kalmıştı. Kreol aristokrasisinden akrabası olan güzel bir kızla İspanya'dayken evlenmişti; o zamanlar tek hayali, bir yandan San Mateo Fabrikası'nda toprak ağası olarak büyük serveti artarken onunla mutlu olmaktı. Eşinin düğünden sekiz ay sonraki ölümünün onulmaz bir ateşli hastalıktan mı yoksa evde başına gelen bir kazadan mı olduğu hiçbir zaman kesin olarak anlaşılamamıştı. Ona göre bu, kendisinin tarihsel doğumuydu, çünkü siyasete en ufak ilgi duymayan ve dünya zevklerine dalmış bir sömürge efendisiyken, o andan sonra, herhangi bir geçiş dönemi yaşamadan, sonuna kadar sürdürdüğü bir kişiliğe bürünmüştü. Ölmüş eşinden bir daha asla söz etmemiş, onu asla hatırlamamış, onun yerine başkasını koymaya asla kalkışmamıştı. Yaşamının hemen her gecesi San Mateo'daki evi, sık sık da annesini, babasını ve kardeşlerinin her birini düşlerinde görmüştü, ama hiçbir düşünde eşini görmezdi, sanki yaşamını onsuz sürdürebilmek için acımasız bir çareymişçesine onu sürekli bir unutkanlığın derinliklerine gömmüştü. Belleğini bir an için harekete geçirmeyi başaran tek şey, San Pedro Alejandrino'daki melas kokusu, ona acıyan gözlerle bile tek bir kere bakmayan şekerkamışı değirmenlerindeki kölelerin kayıtsızlığı, onu karşılamak için daha yeni beyaza boyanmış olan evin çevresindeki kocaman ağaçlar, kaçınılamaz yazgısının onu ölüme götürdüğü bir yerde karşısına çıkan bu fabrika olmuştu.

"Adı María Teresa Rodríguez del Toro y Alazya idi," dedi birdenbire.

Señor de Mier dalgındı.

"Kim o?" diye sordu.

"Eşimdi," dedi General, sonra da hemen tepki gösterdi: "Ama unutun bunu, lütfen; çocukluğumun bir talihsizliğiydi."

Başka da bir şey söylemedi.

General'e ayırdıkları yatak odası belleğinde bir kez daha bir boşluk yaratmıştı, sanki her bir eşya ona bir sır verecekmiş gibi, büyük bir dikkatle inceledi odayı. Sayvanlı karyolanın dışında maun bir konsol, yine maundan üstü mermer bir gece masasıyla kırmızı kadife kaplı bir koltuk vardı. Pencerenin yanındaki duvarda, biri yedi geçe durmuş Romen rakamlı sekizgen bir saat asılıydı.

"Daha önce burada bulunmuştuk," dedi.

Biraz sonra, José Palacios saati kurup ayarladığında hamağa uzanarak bir dakika için bile olsa uyumaya çalıştı. Ancak o zaman Sierra Nevada'yı, duvarda asılı berrak ve masmavi bir tablo gibi pencereden görmüş, belleği onca başka yaşamda başka odalara gitmişti.

"Kendimi hiç bu kadar evime yakın hissetmemiştim," dedi.

San Pedro Alejandrino'daki ilk gece iyi uyumuştu, ertesi gün de ağrıları geçmişe benziyordu, o kadar ki, şekerkamışı değirmenlerinde bir tur atmış, iyi cins öküzleri görüp beğenmiş, balın tadına bakmış, fabrikanın işletilmesi konusundaki bilgisiyle oradaki herkesi şaşırtmıştı. Böylesine bir değişmeden şaşkına dönen General Montilla, Rèvèrend'dan kendisine gerçeği söylemesini istemiş, o da General'deki bu görünürde iyileşmeye ölmek üzere olanlarda sık sık rastlanıldığını anlatmıştı. Yolun sonuna varması, birkaç günlük, belki de birkaç saatlik bir şeydi. Bu kötü haber karşısında kahrolan Montilla, çıplak duvara bir yumruk indirmiş, eli sakatlanmıştı. Artık yaşamı boyunca bir daha eskisi gibi olamayacaktı. General'e birçok kez yalan söylediği olmuştu; ama her zaman iyi niyetle ve önemsiz siyasal nedenlerle.

O günden sonra ise ona acıdığı için yalan söyler olmuş, General'e ulaşabilen herkesten de aynı şeyi yapmalarını istemişti.

Hükümet karşıtı etkinlikleri nedeniyle Venezuela'dan çıkarılmış sekiz yüksek rütbeli subay, o hafta Santa Marta'ya gelmişlerdi. Aralarında kurtuluş hareketinin bazı büyükleri de bulunuyordu: Nicolás Silva, Trinidad Portocarrero, Julián Infante. Montilla, onlardan, ölmek üzere olan General'den kötü haberleri saklamalarını değil, aynı zamanda, onca derdinin arasında en ciddisi olan Venezuela konusunda onu biraz rahatlatabilmek için, iyi haberleri büsbütün iyileştirerek vermelerini istemişti. Onlar daha da ileri gitmişler, ülkenin içinde bulunduğu durum hakkında öyle iç açıcı bir rapor vermişlerdi ki, General'in gözlerinde eskisi gibi bir parıltı yaratmayı başarmışlardı. General bir haftadır üzerinde durmadığı Riohacha konusunu yeniden ele almış, Venezuela'dan da hemen gerçekleşiverecek bir şey gibi söz eder olmuştu.

"Doğru yolda bir kez daha işe girişmek için, hiç bu kadar iyi bir fırsat geçmemişti elimize," dedi. Sonra da karşı konulamaz bir inançla ekledi: "Aragua Vadisi'ne ayak bastığım gün, tüm Venezuela halkı benim yanımda olacak."

Konuk subaylarla birlikteyken, bir akşam içinde yeni bir askerî plan hazırlamıştı; subaylar, acımayla dolu bir hevesle ona yardım etmişler, ancak hayallerinin uçsuz bucaksız imparatorluğunu yeni baştan ve bu kez sonsuza dek sürmek üzere nasıl kuracaklarını bir kâhin edasıyla anlatmasını bütün gece dinlemek zorunda kalmışlardı. Bir delinin saçmalıklarını dinlediklerini sananların şaşkınlığına karşı gelmeye cesaret edebilen tek kişi Montilla olmuştu.

"Dikkat edin," dedi onlara, "Casacoima'da da aynı şeyi sanmışlardı."

General'in, aralarında Briceño Méndez'in de bulunduğu bir avuç subayla birlikte, kendilerini açık arazide gafil avlamalarına ramak kalan İspanyol birliklerinden kurtulmak için geceyi Casacoima Gölü'nün sularına dalarak geçirmek zorunda kaldığı 4 Temmuz 1817'yi hiç kimse unutmamıştı. Yarı çıplak ve ateşler içinde titreyerek birdenbire gelecekte neler yapacaklarını bir bir ve bağıra çağıra sayıp dökmeye başlamıştı: Angostura'yı hemen ele geçirecek, Kolombiya'yı kurmak için Andlar'ı aşıp Nueva Granada'yı ve daha sonra da Venezuela'yı kurtarıncaya kadar ilerleyecek, son olarak da Peru'ya kadar olan o uçsuz bucaksız güney topraklarını fethedeceklerdi. Sözlerinin sonunda, "O zaman Chimborazo'ya tırmanıp, yüzyıllar ve yüzyıllar boyu birleşmiş ve özgür olacak büyük Amerika'nın üç renkli bayrağını karlı doruklara dikeceğiz," demişti. O gece onu dinleyenler de aklını kaçırdığını sanmışlardı, oysa beş yıldan kısa bir sürede, bütün kehanetleri adım adım ve tıpkı söylediği gibi çıkmıştı.

Ne yazık ki San Pedro Alejandrino'daki kehanetleri, felaket öncesindeki bir hayalden başka bir şey değildi. İlk hafta yatıştırılmış olan acıları birden tam bir çöküntü biçiminde yeniden ortaya çıkmıştı. General artık o kadar küçülmüştü ki gömleğinin kollarını bir kez daha kıvırmak ve kadife pantolonunun paçalarını bir karış kesmek zorunda kalmışlardı. Gece yattığında üç saatten fazla uyuyamıyor, gecenin geri kalan zamanını öksürükten boğularak ya da sayıklamalar içinde veya Santa Marta'da başlayıp giderek yerleşen ve durup durup yeniden başlayan bir hıçkırık nöbetiyle umutsuz bir halde geçiriyordu. Öğleden sonraları ötekiler uyuklarken, pencereden görünen dağın karlı tepelerini seyrederek ağrılarını unutmaya çalışıyordu.

Atlas Okyanusu'nu dört kez geçmiş, kurtarılan toprakları at sırtında hiç kimsenin asla yapmayacağı kadar

dolaşmıştı da hiçbir zaman bir vasiyetname hazırlamamıştı, bu da o dönem için yadırganacak bir şeydi. "Hiç kimseye bırakacak bir şeyim yok," diyordu. Santa Fe'de yolculuk hazırlıkları sürerken General Pedro Alcántara Herrán, bunun yolculuğa çıkan herkes için normal bir önlem olduğunu ileri sürerek vasiyetname hazırlamasını önermiş, o ise şaka olmaktan çok ciddi bir tavırla, yakın gelecek için planlarının arasında ölümün bulunmadığını söylemişti. Ancak bu kez San Pedro Alejandrino'da son dileğinin ve son açıklamasının taslaklarını yazdırmayı akıl eden de kendisi olmuştu. Bunun bilinçli bir davranış mı olduğu yoksa acılı yüreğinin bir gafleti mi olduğunu hiç kimse bilememişti.

Fernando hasta olduğu için José Laurencio Silva'ya, birbirlerinden biraz kopuk olan bir dizi notlar yazdırmaya başlamıştı, ama dileklerinden çok hayal kırıklıklarını dile getiriyordu bunlar: Amerika yönetilemez bir ülkeydi; devrime hizmet eden, toprağı değil denizi sürüyor demekti; bu ülkenin zaptedilemez bir güruhun eline düşmesi kaçınılmaz olacak, sonra da ülke her renk ve ırktan acımasız zorbaların eline geçecekti ve pek çok dostlarına yazdığı mektuplara dağılmış olarak ortalıkta dolaşan daha bir sürü kasvetli düşünce. Neredeyse öksürük krizlerinde bile duraklamadan, geleceği gördüğü bir trans halindeymiş gibi, yazdırma işini saatlerce sürdürüyordu. José Laurencio Silva ona ayak uydurmayı başaramamış, Andrés Ibarra uzun süre sol eliyle yazı yazamamıştı. Tüm kâtipleri ve yaverleri yorulduklarında ayakta kalan süvari teğmeni Nicolás Mariano de Paz, yazılanları kâğıt bitinceye kadar şevkle ve güzel bir yazıyla temize çekmişti. Sonra daha fazla kâğıt isteyince bunları getirmekte öylesine gecikmişlerdi ki, o da neredeyse bütünüyle doldurunca kadar duvara yazmaya devam etmişti. General o derece minnettar kalmıştı ki, General

Lorenzo Cárcamo'nun aşk düelloları için kullandığı bir çift tabancayı ona armağan etti.

Son dilekleri, cenazesinin Venezuela'ya götürülmesi, Napoléon'a ait olan iki kitabın Caracas Üniversitesi'ne emanet edilmesi, José Palacios'a sürekli hizmeti karşılığında sekiz bin peso verilmesi, Cartagena'da Señor Pavajeau'ya bırakmış olduğu evrakların yakılması, Bolivya Meclisi'nin kendisine ödül olarak verdiği madalyanın geldiği yere iade edilmesi, Mareşal Sucre'nin kendisine hediye etmiş olduğu değerli taşlarla süslü altın kılıcın Mareşal'in dul eşine geri verilmesi ve Aroa Madenleri de dahil olmak üzere mallarının geri kalanlarının iki kız kardeşiyle ölmüş erkek kardeşinin çocukları arasında paylaştırılmasıydı. Bu mallar da pek fazla bir şey tutmuyordu, çünkü aynı malların parayla getireceği büyüklü küçüklü pek çok borcunun ödenmesi de gerekiyordu ki, bunlar arasında Profesör Lancaster'e olan, bir kâbus gibi hiç aklından çıkmayan yirmi bin gümüş peso da bulunuyordu.

Vasiyetnamedeki sert anlatımlı maddelerin arasına, oğlunun davranışları ve sadakatinden dolayı Sir Robert Wilson'a teşekkür etmek için ek bir madde koymaya özen göstermişti. Ona bu ayrıcalığı tanımasında yadırganacak bir yan olmasa da, General O'Leary'ye aynı şeyi yapmaması konusunda aynı şey söylenemezdi; O'Leary, General'in ölümüne tanık olamayacaksa bunun tek nedeni, onun emriyle Cumhurbaşkanı Urdaneta'nın hizmetinde bulunduğu Cartagena'dan vaktinde dönüp gelememesiydi.

Gelecekte her ikisinin adı da her zaman General'in adıyla birlikte anılacaktı. Wilson daha sonra Lima'da, ondan sonra da Caracas'ta Büyük Britanya maslahatgüzarı olacak ve her iki ülkenin siyasal ve askeri sorunlarına birinci derecede katılmaya devam edecekti. O'Leary ise önce Kingston'a, daha sanra da Santa Fe'ye yerleşecek,

burada uzun yıllar ülkesinin konsolosu olarak görev yapacak, Amerika ülkelerinin generaliyle birlikte sürdüğü yaşamın çok geniş bir tanıklığını otuz dört ciltte topladıktan sonra elli bir yaşında ölecekti. Yaşamının bu son dönemi sessiz ve verimli olmuş, kendi bunu şu tümceyle özetlemişti: "Kurtarıcı ölüp de büyük eseri yıkılınca Jamaika'ya çekilip kendimi onun belgelerini düzenlemeye ve anılarımı yazmaya adadım."

General'in vasiyetnamesini yaptığı günden sonra doktor, bildiği tüm yatıştırıcı ilaçları onda denemişti: ayaklarına hardal tozu merhemi, belkemiğine masaj, bütün bedenine ağrı kesici yakılar. Doğuştan kabızlığını, hemen etki yapan, ancak içini kazıyan lavmanlarla azaltmıştı. Beyin kanamasından korkarak, kafasının içinde biriken akıntıyı boşaltmak için deriyi kabarcıklaştırıcı bir tedavi uygulamıştı. Bu tedavi kurutulmuş kunduzböceği yakısından oluşuyor, toz haline getirilmiş bu tahriş edici böceğin tene sürülmesiyle ilaçları emebilen kabarcıklar çıkıyordu. Doktor Révérend bu yakılardan beş tane ölüm döşeğindeki General'in ensesine, bir tane de baldırına uygulamıştı. Yüz elli yıl sonra pek çok hekim, General'in ölümündeki başlıca nedenin, bu aşındırıcı yakılar olduğuna inanmaya devam ediyordu, çünkü bu yakılar önce çiş tutamama, daha sonra sancılı ve en sonunda da kanlı işeme biçiminde bir sidik yolları düzensizliğine neden olmuş, doktor Révérend'ın otopside de kanıtladığı gibi sonuçta sidik torbası kuruyup karın boşluğuna yapışmıştı.

General'in koku alma duyusu öylesine duyarlı bir hal almıştı ki merhemlerinin pis kokusu nedeniyle doktor ve eczacı Augusto Tomasin'i kendisinden uzakta durmaya zorluyordu. Bu durumlarda odaya her zamankinden fazla kolonya serptiriyor, ölümün pisliklerine karşı kendini savunmak için olağanüstü bir çaba göstererek yararsız banyolarını yapmayı, kendi eliyle tıraş olmayı,

dişlerini vahşi bir öfkeyle fırçalamayı sürdürüyordu.

Aralık ayının ikinci haftasında, yakın zamana kadar General'in yaverliğini yapmış, Napoléon ordularından emekli genç bir subay olan Albay Luis Peru de Lacroix, Santa Marta'dan geçmiş, General'i ziyaret ettikten sonra da ilk yaptığı şey, gerçeği Manuela Sáenz'e mektupla bildirmek olmuştu. Manuela, bu mektubu alır almaz Santa Marta'ya doğru yola çıkmış, ancak Guaduas'a vardığında tüm yaşamı gibi bunda da geç kalmış olduğunu bildirmişlerdi ona. Bu haberden sonra ortalıkta görünmemiş, General'in evrakıyla dolu iki sandık dışında hiçbir şeyle ilgilenmeyerek kendi dünyasına çekilmişti; Santa Fe'de güvenli bir yere gizlemeyi başardığı bu sandıkları yıllar sonra Daniel O'Leary, onun talimatına uyarak kurtaracaktı. General Santander'in, iktidara geldiğinde ilk yaptığı işlerden biri, onu ülke dışına çıkarmak olmuştu. Manuela, öfkeli bir ağırbaşlılıkla talihine boyun eğerek önce Jamaika'ya gitmiş, daha sonra sürdürdüğü hüzünlü göçebe yaşamı, tüm okyanuslardan gelen balina gemilerinin barınağı olan Pasifik'teki sefil liman kasabası Paita'da son bulmuştu. Orada yün örgüsüyle, kötü kalite tütünüyle ve ellerindeki artrit izin verdiği sürece minik hayvanlar biçiminde yapıp denizcilere sattığı şekerlemelerle unutulmuşluğun içinde kendini oyalıyordu. Kocası doktor Thorne, üzerinde taşıdığı pek az şeyi çalmak isteyenlerce Lima'da kent dışında bir yerde bıçaklanarak öldürülmüş, vasiyetnamesinde Manuela'ya evlendiklerinde getirdiği çeyize eşit miktarda para bırakmıştı, ancak bu hiçbir zaman kendisine verilmedi. Bu terk edilmiş günlerinde onu avutan üç unutulmaz ziyaretçisi olmuştu: geçmişin şanlı günlerini birlikte andığı üstat Simón Rodríguez; Arjantin'de Rosas'ın diktatörlüğüne karşı çarpışmadan dönmekte olan İtalyan yurtseveri Giuseppe Garibaldi, ve *Moby Dick* için belge toplamak üzere dünya

denizlerini dolaşmakta olan romancı Herman Melville. Yaşı ilerleyip de kalça kırığıyla hamağa mahkûm olduğunda iskambil falı bakıyor, sevdalılara aşk hakkında öğütler veriyordu. Elli dokuz yaşında bir veba salgınında ölünce kulübesi sağlık zabıtası tarafından, aralarında General'in özel mektuplarının da bulunduğu değerli evrakla birlikte yakılmıştı. Peru de Lacroix'ya söylediğine göre, General'in özel eşyalarından elinde kalan, yalnızca bir tutam saçıyla tek bir eldiveniydi.

Peru de Lacroix'nın La Florida de San Pedro Alejandrino'da karşılaştığı durum artık yalnızca ölümün kargaşasıydı. Ev başıboş kalmıştı. Subaylar uykuları geldiği herhangi bir saatte yatıyorlardı; öylesine sinirliydiler ki ihtiyatlı José Laurencio Silva bile, doktor Révérend'ın sessiz olmaları ricalarına karşı kılıç çekecek hale gelmişti. Fernanda Barriga'nın en olmadık saatlerde o kadar kişinin yemek isteğini karşılayacak ne gücü kalmıştı ne de keyfi. Morali en bozuk olanlar, bağıra çağıra söylediklerini bitişik odada ölüm döşeğindeki hastanın duyacağına aldırış etmeden gece gündüz kâğıt oynuyorlardı. Bir akşam, General ateşin verdiği sersemlik içinde yatarken, terastakilerden biri, yarım düzine tahta, iki yüz yirmi beş çivi, altı yüz kabara ile elli tane yaldızlı çivi, on arşın pamuklu bez, on arşın kenevir şerit ve altı arşın siyah kurdeleye on iki peso yirmi üç sent istemenin çok fazla olduğunu avazı çıktığı kadar bağırarak söylüyor, sövüp sayıyordu.

Gürültüsüyle öteki sesleri susturan bu abuk sabuk sözler, sonunda bütün çiftliği kaplamıştı. Doktor Révérend, yatak odasında General Montilla'nın kırık elinin sargılarını değiştirmekteydi; her ikisi de, yarı uyur yarı uyanık haliyle kendinde olan hastanın da bu hesaba kulak verdiğini anlamışlardı. Montilla pencereye çıkıp avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Sussanıza kahrolasıcalar!"

General, gözlerini açmadan araya girerek, "Rahat bırakın onları," dedi. "Sonuç olarak, benim duyamayacağım hiçbir hesap olamaz artık."

Bağıra çağıra verilen bu hesabın, onun cenazesini kaldırmak için bazı özel şahıslardan ve mezbahayla hapishane fonlarından belediyece toplanan iki yüz elli üç peso, yedi gümüş çeyrek ve üç bakır çeyrekle ilgili olduğunu, sayılan maddelerin de tabutun yapımıyla mezarın inşasında kullanılacak malzeme olduğunu anlaması için General'in daha fazla bir şey duymasına gerek bulunmadığını yalnızca José Palacios biliyordu. Montilla'nın emriyle, rütbesi, unvanı ya da görevi ne olursa olsun, herhangi bir kimsenin General'in yatak odasına girmesini engellemeyi o andan sonra üstlenmiş, ölüden pek farkı kalmamış hastanın gözetimi için kendisi son derece sıkı kurallar koymuştu.

"Bana başından beri bu yetkiyi vermiş olsalardı, bu adam yüz yıl yaşardı," diyordu.

Fernanda Barriga içeri girmek istiyor, "Kadınların bu zavallı öksüzün ne kadar hoşuna gittiği göz önüne alınırsa," diyordu, "başucunda bir tanesi bile olmadan ölmesi düşünülemez, benim gibi yaşlı, çirkin ve işe yaramaz olsa bile."

Ama buna izin vermediler. Bunun üzerine pencerenin yanına oturup ölmek üzere olan General'in kâfirce sayıklamalarını dualarla kutsamaya çalıştı. Yardıma muhtaç bir halde bu kentte kalacak, sonsuz bir yasa gömülmüş olarak yaşamını yüz bir yaşına kadar sürdürecekti.

Komşu Mamatoco köyünün rahibi, son duası için çarşamba akşamının ilk saatlerinde çıkageldiğinde, yola çiçekler döşeyip ilahiler okuyan da o olmuştu. Üstlerinde çuval bezinden cüppeleri, başlarında çiçekten taçlarla rahibin önünde iki sıra halinde yürüyen çıplak ayaklı Yerli kızlar, ellerindeki yağ kandilleriyle yolu aydınlatı-

yorlar, kendi dillerinde cenaze duaları okuyorlardı. Fernanda'nın önlerinden gidip çiçek yapraklarıyla kapladığı patikayı geçtiler, bu öyle tüyler ürpertici bir andı ki, hiç kimse onları engellemeye cesaret edememişti. General onların yatak odasına girdiklerini hissedince yatağında toparlanıp ışık kamaştırmasın diye koluyla gözlerini örterek onları odadan çıkarmaları için bağırdı:

"Götürün bu mihrap kandillerini buradan! Tıpkı hayaletlerin yürüyüşüne benziyor!" Mahkûmun, sonuçta içindeki neşesizlikten ölmesini engellemek isteyen Fernando'nun Mamatoco'dan getirdiği bir çalgıcı grubu, avludaki demirhindi ağaçlarının altında bütün bir gün hiç durmadan müzik yapmıştı. General, müziğin yatıştırıcı etkisine olumlu tepki göstermiş, "La Trinitaria"yı üç kez yineletmişti; bir zamanlar partisyonun kopyalarını her gittiği yerde kendi eliyle dağıttığı için popüler olan en sevdiği grup dansının müziğiydi bu.

Köleler şekerkamışı değirmenlerini durdurmuşlar, pencerenin parmaklıkları arasından General'i uzun uzun seyre dalmışlardı. Ölümden sonra olacağından bile daha zayıf ve renksiz bir halde beyaz bir çarşafa sarınmış yatıyor, yeniden çıkmaya başlayan saçları yüzünden kirpiye benzeyen kafasıyla müziğe tempo tutuyordu. Her parçanın sonunda da Paris Operası'nda öğrendiği göreneksel bir incelikle alkışlıyordu.

Öğle vakti müziğin etkisiyle rahatlamış olarak bir fincan et suyu içip sago ekmeği ile haşlanmış tavuk yedi. Sonra hamağında yatarken, kendisine bakmak için bir el aynası istedi ve şöyle dedi:

"Bende bu gözler varken ben ölmem."

Doktor Révérend'ın bir mucize yaratacağı konusunda artık kaybolmuş olan umut, herkesin içini yeniden kaplamaya başlamıştı. Ancak en iyi göründüğü bir anda hasta, General Sarda'yı, Boyacá Savaşı'ndan sonra

Santander'in bir gün içinde ve mahkeme etmeden kurşuna dizdirdiği otuz sekiz yaşındaki bir İspanyol subayıyla karıştırmıştı. Daha sonra da bir daha düzelmeyecek şekilde yeniden kötüleşmiş, olanca güçsüz sesiyle bağırarak çalgıcıları, acılarının huzurunu bozamayacakları uzak bir yere götürmelerini istemişti. Biraz yatışınca Wilson'ı çağırarak, General Justo Briceño'dan, ülkeyi anarşinin dehşetinden kurtarmak için, her halde ölümünden sonra yerine getireceği bir bağlılık gösterisi olarak General Urdaneta'yla barışmasını istemek üzere bir mektup kaleme almasını emretti. Yazdırdığı tek şey, mektubun başlangıcı olmuştu: "Size bu mektubu yaşamımın son anlarında yazıyorum."

O gece geç saatlere kadar Fernando'yla konuşmuş, ona ilk olarak gelecek hakkında öğütler vermişti. Anılarını birlikte yazmaları düşüncesi, tasarı olarak kalıyordu, ancak yeğeni, çocuklarının şan, şeref ve mutsuzlukla dolu bu yıllar hakkında bilgi edinebilecekleri şekilde, bu anıları içinden geldiğince yazmayı denemek için onun yanında yeterince yaşamıştı. "O'Leary niyetinden vazgeçmezse bir şeyler yazacaktır," dedi General. "Ama onunki farklı olacak." O zamanlar Fernando yirmi altı yaşındaydı ve kopuk kopuk birkaç sayfadan başka hiçbir şey yazamadan seksen sekiz yaşına kadar yaşayacaktı, çünkü ne yazık ki kader, ona belleğini yitirme talihsizliğini uygun görmüştü.

General vasiyetnamesini yazdırdığı sıralarda José Palacios da yatak odasındaydı. Neredeyse dinsel bir tören ciddiyeti içinde yapılan bu iş boyunca ne o ne de bir başkası tek söz söylemişti. Ancak geceleyin yatıştırıcı banyosunu yaptırırken General'e dileğini değiştirmesi için yalvardı:

"Biz her zaman yoksulduk ama hiçbir şeyimiz de eksik değildi," dedi.

"Oysa gerçek bunun tam tersi," dedi General. "Her zaman zengindik ama geriye hiçbir şeyimiz kalmadı."

Her iki karşı uç da doğruydu. José Palacios, sahibesi olan General'in annesinin isteğiyle çok genç yaşta General'in hizmetine girmiş ve resmen azat edilmemişti. Kendisine hiçbir zaman bir maaş bağlanmamış ve durumu tanımlanmamış olarak, ancak kişisel gereksinimlerinin General'inkilerin bir parçasını oluşturduğu sivil bir karmaşa içinde dalgalanıp durmuştu. Giyim kuşam ve yemek yeme tarzına kadar onunla özdeşleşmiş, ölçülü yeme içmede aşırıya kaçmıştı. General, askerî bir rütbesi ve malüllük belgesi olmadan ve artık yaşama yeni baştan başlayacak çağı geçmiş biri olarak onu kaderine terk etmeye razı değildi. Bu yüzden de başka seçeneği yoktu: sekiz bin pesoyla ilgili madde değiştirilemez değil, aynı zamanda vazgeçilemezdi.

"Doğrusu da bu," diye sözünü tamamladı General.

José Palacios, tek bir tümceyle yanıt verdi:

"Doğru olan birlikte ölmemizdir."

Aslında da öyle oldu, çünkü parasını, General'in kendi servetini kullandığı kadar kötü kullanacaktı. Onun ölümünden sonra yardıma muhtaç durumda Cartagena de Indias'ta kalmış, geçmişin özlemini alkolle dindirmeyi deneyerek kendini içkiye vermişti. Kurtuluş ordusunun vesikalı dilencilerinin sığınağında, korkunç nöbetlerin acılarıyla yerlerde çırpınarak yetmiş altı yaşında öldü.

General 10 Aralık sabahı şafakla uyandığında o kadar kötüydü ki, belki de günah çıkarmak ister diye hemen Piskopos Estévez'i çağırdılar. Piskopos koşup gelmişti, hem de bu görüşmeye öylesine önem vermişti ki, piskoposluk cüppesini bile giymişti. Ancak görüşme, General'in isteği üzerine kapalı kapılar ardında baş başa yapılmış, sadece on dört dakika sürmüştü. Konuştuklarının tek sözcüğü bile hiçbir zaman öğrenilemedi. Pisko-

pos, General'in yanından aceleyle ve bozulmuş bir halde çıkarak kimseyle vedalaşmadan arabasına binmiş, kendisini pek çok kez çağırdıkları halde ne cenaze törenini yönetmiş ne de gömülme işinde hazır bulunmuştu. General o kadar kötü durumdaydı ki, hamağından tek başına kalkamamıştı; doktor yeni doğmuş bir bebek gibi onu kollarına alıp taşımak zorunda kalmış, öksürükten boğulmaması için arkasını yastıklarla besleyerek yatağa oturtmuştu. Sonunda soluk alabildiğinde General doktorla yalnız konuşmak için herkesi dışarı çıkarttı.

"Bu derdin, son kez kutsal yağlanmayı düşünecek kadar ciddi olduğu hiç aklıma gelmemişti," dedi. "Hele öbür dünyadaki yaşama inanmaya hiç yatkın olmayan benim gibi biri için."

"Konu bu değil," dedi Révérend. "Vicdani sorunların düzenlenmesinin hastaya verdiği rahatlıkla, doktorun işinin çok kolaylaştığı bilinen bir şey."

General, doktorun bu tanısındaki ustalığa dikkat etmedi, çünkü başarısızlıklarıyla hayalleri arasında yaptığı o çılgınca yarışın o anda bitime yaklaşmakta olduğunun şaşırtıcı gerçeği karşısında ürpermişti.

"Lanet olsun," diye içini çekti. "Bu labirentten nasıl çıkacağım?"

Ölüm öncesi gelen zihin açıklığıyla odayı incelediğinde ilk kez olarak gerçeği gördü: ödünç olarak verilmiş son yatak, görüntüsünü artık bir daha göstermeyecek olan kararmış vefakâr aynasıyla külüstür tuvalet masası, başka ellere yarayacak su, havlu ve sabunla birlikte bir kenarda duran çentikli porselen ibrik ve 17 Aralık günü son öğle sonrasında saat biri yedi geçe gerçekleşecek kaçınılmaz randevuya doğru koşan sekizgen saatin acımasız telaşı. O zaman kollarını göğsüne çaprazlama birleştirip şekerkamışı değirmenlerinde akşam ilahisini okuyan kölelerin pırıl pırıl seslerini dinlemeye koyuldu, ve

pencereden baktığında, son kez geçmekte olan Venüs'ün elmas parlaklığını, hiç bitmeyen karları, gelecek cumartesi yasdan dolayı kapatılmış olacak evde sarı boruçiçeklerinin açtığını bir daha göremeyeceği yeni sarmaşığı, yaşamın yüzyıllar ve yüzyıllar boyunca asla yinelenmeyecek olan son parıltılarını gördü.

Teşekkür

Simón Bolívar'ın Magdelana Irmağı'nda yaptığı son yolculuğu yazma tasarısını Álvaro Mutis'ten yıllar boyu dinlemiştim. Kitabın ön hazırlığını oluşturan *El Último Rostro*'yu (Son Çehre) yayımladığında bu öykü bana öylesine olgun, üslubu ve anlatımı o denli temiz görünmüştü ki kısa sürede okuyup bitirmeye hazırlanmıştım. Ancak, aradan iki yıl geçtikten sonra, biz yazarların en sevdiğimiz hayallerimizde bile olduğu gibi, onu unutmuş olduğum izlenimine vardım ve onu yazmama izin vermesini istemeye de ancak o zaman cesaret edebildim. On yıllık bir gözlemden sonra isabetli bir atış oldu. Bu yüzden ilk teşekkürüm onadır.

O zamanlar beni ilgilendiren, bu önemli kişinin zaferlerinden çok, doğmak şansına eriştiğim Karayip kıyısından, ilk gördüğümden beri kendimi her yerdekinden daha yabancı hissettiğim uzak ve puslu Bogotá kentine kadar yolculuk ederek çocukluktan beri tanımaya başladığım Magdalena Irmağı'ydı. Öğrencilik yıllarımda, hiçbir yazarın karşı koyamayacağı efsanevi bir eğilime uyarak, sıla hasretine mahkûm olarak Mississippi tersanelerinden çıkan o buharlı teknelerle bu ırmağı her iki yöne doğru on bir kez aşmıştım.

Öte yandan tarihsel temeller beni pek kaygılandırmıyordu, çünkü ırmak üzerindeki son yolculuğu Bolívar'ın yaşamının en az belgelendirilmiş bölümüydü. On binin üstünde mektup yazdırmış olması gereken bir kişi olduğu halde, o zamanlar yalnızca üç ya da dört mektup yazmış ve yanındakilerden hiçbiri, o talihsiz on dört günle ilgili yazılı anılarını bırak-

mamıştı. Kitabın ilk bölümünden başlayarak onun yaşam tarzı hakkında bazı danışmalarda bulunmak zorunda kaldım ve her danışma beni başka bir tanesine yöneltti, sonra bir başkasına daha, bir başkasına daha, gidebileceğim en son noktaya kadar... Upuzun iki yıl boyunca, Daniel Florencio O'Leary'nin otuz dört cildinden tutun da en akla gelmedik gazete kesiklerine varıncaya kadar birbiriyle çelişkili ve çoğu kez belirsiz olan bir belge selinin insan yutan kumlarına battıkça battım. Tarihsel araştırma konusunda hiçbir deneyim ve yönteme sahip olmayışım da günlerimi büsbütün zorlaştırıyordu.

Benden önce bir buçuk yüzyıl boyunca bu toprakları didik didik edenlerin yardımları olmasaydı, bu kitap yazılamazdı; roman yazmanın kuralsız kurallarından vazgeçmeden, bir yaşamın öyküsünü ister istemez uyulan bir belgeleme işine girişerek anlatmaktaki edebî cesareti benim için daha kolaylaştıran da onlar olmuştu. Ama asıl minnettarlığım –göze batan çelişkileri arasında Bolivar'ın gerçek politik görüşü gibi– en ciddi kuşkularımın yanı sıra –kaç numara ayakkabı giydiği konusu gibi– en önemsizlerini bile önemseyip kendilerine dert edinen eski ve yeni bir grup dostumadır. Ancak, hiçbir şey korkunç bir unutkanlık nedeniyle bu teşekkür yazısında adları geçmemiş olabilenlerin hoşgörüsü kadar değerli olamaz benim için.

Kolombiyalı tarihçi Eugenio Gutiérrez Cely, sayfalar tutan bir soru listesini yanıtlarken öyle bir kart arşivi hazırlamıştı ki, bunlar bana yalnızca –birçoğu XIX. yüzyıl Kolombiya basınının arasında dağılmış– şaşırtıcı bilgiler vermekle kalmıyor, aynı zamanda araştırma ve bilgilerin düzenlenmesi yöntemi konusunda da beni aydınlatıyordu. Dahası, tarihçi Fabio Puyo ile birlikte dört el yazdıkları *Bolivar Dia a Dia* (Günü Gününe Bolivar) adlı kitabı, yazdığım bu kitap boyunca anlattığım kişinin her dönemi içinde gönlümce hareket etmemi sağlayan bir seyir haritası olmuştu benim için. Aynı Fabio Puyo, Paris'ten telefonla bana okuduğu ya da sanki ölüm kalım ilaçlarıymış gibi ivedili teleks ya da telefaksla yolladığı ağrı kesici belgelerle acılarımı dindirme inceliğini de gösterdi. Meksika Ulusal Özerk Üniversitesi profesörü Kolombiyalı tarihçi Gustavo Vargas, büyük küçük her türlü ve özellikle de o dönemin siyasal görüşleri konusundaki kuşkularıma açıklık getirmek için sürekli olarak telefonla kendisine ulaşmamı sağladı.

Bolívar tarihi uzmanı Vinicio Romero Martínez, Bolívar'ın özel âdetleri –özellikle de küfürlü konuşmaları– konusunda, ayrıca maiyetindekilerin kimler oldukları ve akıbetleriyle ilgili olarak, bana olanaksız gibi görünen bulgularla ve kitabın son biçimindeki tarihsel bilgileri titizlikle gözden geçirmekle Caracas'tan yardım etti. Bolívar'ın çocukça bir zevkle yediklerinin, benim yakıştırdığım şekilde mango olamayacağı, çünkü mangonun Amerika'ya gelmesi için daha pek çok yıl geçmesi gerekeceği konusunda tam vaktinde yetişen uyarıyı da ona borçluyum.

Kolombiya'daki Panama Büyükelçisi ve daha sonra da ülkesinin dışişleri bakanı olan Jorge Eduardo Ritter, salt ele geçmez kitaplarının bazılarını bana getirme amacıyla birçok uçak yolculuğu yaptı. Bogotálı Don Francisco de Arisqueta, Bolívar'la ilgili karmaşık ve geniş kaynakça konusunda benim için yılmak bilmez bir kılavuz oldu. Eski cumhurbaşkanı Belisario Betancur, bütün bir yıl süren telefon görüşmelerimizde çeşitli kuşkularıma açıklık getirip, Bolívar'ın ezbere okuduğu dizelerin Ekvadorlu şair José Joaquín Olmedo'ya ait olduğunu ortaya çıkardı. Francisco Pividal ile başlangıçta Havana'da yaptığımız uzun söyleşiler, yazmam gereken kitap hakkında belirgin bir görüş edinmemi sağladı. Kolombiya'nın en sevilen ve yardımsever dilbilimcisi Roberto Cadavid (Argos), bazı yöresel deyişlerin anlamlarını ve tarihçesini araştırma lütfunda bulundu. Küba Bilimler Akademisi'nden coğrafyacı Gladstone Oliva ile gökbilimci Jorge Pérez Doval, benim dileğim üzerine, geçen yüzyılın ilk otuz yılı içindeki ay ışıklı gecelerin listesini çıkardılar.

Eski dostum Aníbal Noguera Mendoza, aynı konu üzerinde yazmakta olduğu notlar ve taslaklar olmasına rağmen, istediğim gibi yararlanmama cömertçe izin verdiği kendi yazılarının kopyalarını, Port au Prince'deki Kolombiya Büyükelçiliği'nden yolladı. Üstelik, yazdıklarımın ilk biçiminde, romanımın ciddiyeti hakkında kuşku yaratacak yarım düzine çok büyük yanlışlık ve intihar sayılacak tarih yanlışları keşfetmişti.

Son olarak roman kahramanının uzak akrabası ve Meksika'da giderek azalan o güzelim eski tipografya basımcılarının belki de sonuncusu olan Antonio Bolívar Goyanes, çelişkiler, yinelemeler, tutarsızlıklar, yanılgılar ve yazım yanlışlarının mi-

limetrik olarak taranması ile dil ve yazım kurallarının acımasızca incelenmesi yolunda kitabın müsveddelerini yedi kez değiştirtinceye kadar benimle birlikte gözden geçirme lütfunda bulundu. Böylelikle, daha doğmadan savaşlar kazanan bir subayı, sevgili eşiyle birlikte Avrupa'ya giden bir dul hanımı ve biri Caracas'ta, öteki Quito'dayken Bogotá'da baş başa öğle yemeği yiyen Bolívar ile Sucre'yi suçüstü yakalamış olduk. Ancak, bu son iki yardım konusunda şükranlarımı bildirmem gerektiğinden pek de emin değilim; çünkü bana öyle geliyor ki bu tür saçmalıklar, bu korkunç kitaba istemeden –belki de istenir biçimde– birkaç damla mizah katmış olurdu.

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ
Meksika, Ocak 1989

SIMÓN BOLÍVAR'IN KISA KRONOLOJİSİ[1]

1783	24 Temmuz: Simón Bolívar'ın doğumu.
1786	19 Ocak: Simón'un babası Juan Vicente Bolívar'ın ölümü.
1792	6 Temmuz: Bolívar'ın annesi Doña María de la Concepción Palacios y Blanco'nun ölümü.
1795	23 Temmuz: Bolívar, amcasının evini terk eder. Uzun bir kararsızlıktan sonra hocası Simón Rodríguez'in evine taşınır. Ekim'de, amcası Carlos'un evine geri döner.
1797	Gual ile España'nın Venezuela'daki komploları. Bolívar, Valles de Aragua'da askerî öğrenci olarak mesleğe başlar.
1797-1798	Andrés Bello ona dilbilgisi ve coğrafya dersleri verir. Yine bu dönemde kendi evinde, Rahip Francisco de Andújar'ın kurduğu akademide fizik ve matematik öğrenimi görür.
1799	19 Ocak: Meksika ve Küba'ya uğrayarak İspanya'ya gider. Veracruz'da ilk mektubunu yazar.
1799-1800	Madrid'de düşünsel kişiliğini biçimlendiren Bilgin Ustáriz Markisi'yle ilişki kurar.
1801	Mart'tan Aralık ayına kadar Bilbao'da Fransızca öğrenimi görür.
1802	12 Şubat: Amiens'de (Fransa) Napoléon Bonaparte'a hayran kalır. Paris'e âşık olur. 26 Mayıs: Madrid'de María Teresa Rodríguez del Toro'yla evlenir. 12 Temmuz: Eşiyle birlikte Venezuela'ya döner. Kendini çiftlik işlerine verir.
1803	22 Ocak: María Teresa, Caracas'ta ölür. 23 Ekim: Yeniden İspanya'ya gider.
1804	2 Aralık: Paris'te Napoléon'un taç giyme töreninde hazır bulunur.

1. Vinicio Romero Martínez tarafından hazırlanmıştır.

1805 15 Ağustos: İtalya, Roma, Monte Sacro Tepesi'ndeki yemini.

27 Aralık: Paris'te İskoç ritinden masonluğa girer. 1806 Ocak ayında üstatlığa yükselir.

1807 1 Ocak: Gemiyle Charleston'a (ABD) gider. Bu ülkenin çeşitli kentlerini dolaştıktan sonra Haziran'da Caracas'a döner.

1810 18 Nisan: Aragua'daki çiftliğinde göz hapsindedir; bu nedenle Venezuela İhtilali'nin başlangıç günü olan 19 Nisan olaylarına katılamaz.

9 Haziran: Diplomatik görevle Londra'ya gider. Burada Francisco de Miranda'yla tanışır.

5 Aralık: Londra'dan döner. Beş gün sonra Miranda da Caracas'a gelir ve Simón Bolívar'ın evinde kalır.

1811 2 Mart: Birinci Venezuela Kongresi toplanır.

4 Temmuz: Yurtseverler Derneği'nde Bolívar'ın konuşması.

5 Temmuz: Venezuela'nın bağımsızlık ilanı.

23 Temmuz: Bolívar, Miranda'nın emri altında Valencia'da dövüşür. Bu, ilk savaş deneyimidir.

1812 26 Mart: Caracas depremi.

6 Temmuz: Albay Simón Bolívar tarafından savunulan Puerto Cabello Kalesi, bir ihanet sonucu düşmanın eline geçer.

30 Temmuz: Kapitülasyon imzaladığı için vatan haini olduğuna inandığı Miranda'yı başka subaylarla birlikte yakalar ve askerî mahkemeye verir. Manuel María Casas bu ünlü tutukluyu onların elinden alıp İspanyollara teslim eder.

1 Eylül: İlk sürgün yeri olan Curazao'ya varır.

15 Aralık: Nueva Granada'da Cartagena Gösterisi'ni düzenler.

24 Aralık: Tenerife'nin işgaliyle Bolívar, tüm yöreyi kralcılardan temizleyecek olan Magdalena Irmağı Seferi'ni başlatır.

1813 28 Şubat: Cúcuta Savaşı.

1 Mart: San Antonio del Táchira'nın işgali.

12 Mart: Nueva Granada tüğgeneralliği.

14 Mayıs: Cúcuta'da Olağanüstü Sefer başlar.

23 Mayıs: Mérida'nın "Kurtarıcısı" olarak alkışlanır.

15 Haziran: Trujillo'da *öldüresiye savaş ilanı.*

6 Ağustos: Caracas'a zafer girişi. Olağanüstü Sefer'in sonu.

14 Ekim: Caracas Meclisi, halka açık toplantısında Bolívar'ı mareşal ve "Kurtarıcı" ilan eder.

5 Aralık: Araure Savaşı.

1814 8 Şubat: La Guayra'daki esirlerin idamını emreder.

12 Şubat: La Victoria Savaşı.

28 Şubat: San Mateo Savaşı.

28 Mayıs: Birinci Carabobo Savaşı.

7 Temmuz: Yirmi bin kadar Caracaslı, başlarında Kurtarıcı'yla birlikte Oriente'ye göçe başlar.

4 Eylül: Bolívar ile Mariño'yu ülkeden kovan Rivas ve Piar, onların Carúpano'da tutuklanmalarını emrederler.

7 Eylül: Bolívar, Carúpano Bildirgesi'ni yayınlar ve tutuklama emrinden habersiz olarak ertesi gün Cartagena'ya doğru hareket eden gemiye biner.

27 Kasım: Nueva Granada hükümeti onu, Cundinamarca eyaletini yeniden fethetme göreviyle orgeneralliğe terfi ettirir. Sefere çıkarak sonunda Bogotá kapitülasyonunu elde etmeyi başarır.

12 Aralık: Bogotá'da hükümeti kurar.

1815 10 Mayıs: Cartagena'dan girdiği Venezuela'yı kurtarma girişimi sırasında, bu kentin yetkililerinin ciddi muhalefe-

tiyle karşılaşır ve kendi isteğiyle Jamaika'ya sürgüne gitmek üzere gemiyle ayrılmaya karar verir.

6 Eylül: Ünlü "Jamaika Mektubu"nu yayınlar.

24 Aralık: Gemiyle Haiti'de Los Cayos'a gider, burada Curazaolu bir denizci olan dostu Luis Brión'la karşılaşır. Haiti'de görüştüğü Başkan Pétion, ona çok değer verdiği yardımını önerir.

1816 31 Mart: Haiti'den Los Cayos Seferi denilen hareketi başlatır. Luis Brión ona eşlik eder.

2 Haziran: Carúpano'da kölelere özgürlük ilan eder.

1817 9 Şubat: Bolívar ile Bermúdez barışır ve Barcelona'daki Neveri Irmağı üzerindeki köprüde kucaklaşırlar.

11 Nisan: San Félix Savaşı, Piar tarafından yürütülür. Angostura'nın kurtuluşu, Orinoco Irmağı üzerinde egemenlik ve cumhuriyetin (III. Cumhuriyet) kesin olarak kurulması sağlanır.

8 Mayıs: Din adamı José Cortés Madariaga'nın çağrısı üzerine Cariaco'da bir kongre toplanır. Bu küçük kongre, kararlarından iki tanesi hâlâ yürürlükte olmasına rağmen, başarısızlıkla sonuçlanır: bunlar ulusal bayraktaki yedi adet yıldız ve Margarita Adası için Yeni Isparta Devleti (Estado Nueva Esparta) adıyla ilgili kararlardır.

12 Mayıs: Piar'ı orgeneralliğe terfi ettirir.

19 Haziran: Piar'a tavsiye kabilinden şöyle yazar: "General, İspanyollarla çarpışmayı yurtseverler arasındaki tatsızlıklara yeğlerim."

4 Temmuz: Kraliyetçilerin kurduğu pusudan kurtulmak için Casacoima Gölü'nde boğazına kadar sulara gömülmüşken subayların şaşkın bakışları önünde, Angostura'nın fethinden Peru'nun kurtarılışına kadar neler yapacağına dair kehanetlerde bulunma çabasına girişir.

16 Ekim: General Piar'ın Angostura'da kurşuna dizilmesi. Askeri mahkemenin başkanı Luis Brión'dur.

1818 30 Ocak: Apure'de Cañafístula Çiftliği'nde Llanos bölgesinin kumandanı Páez'le ilk kez olarak görüşür.

12 Şubat: Bolívar, Calabozo'da Morilla'yı bozguna uğratır.

27 Haziran: Angostura'da Orinoco Postası'nı kurar.

1819 15 Şubat: Angostura Meclisi'ni kurar. Aynı adlı ünlü söylevini verir. Venezuela cumhurbaşkanı seçilir. Hemen Nueva Granada'nın kurtuluşu seferine girişir.

7 Ağustos: Boyacá Savaşı.

17 Aralık: Bolívar, üç eyalete bölünmüş olarak Kolombiya Cumhuriyeti'ni kurar: Venezuela, Cundinamarca ve Quito. Meclis onu Kolombiya cumhurbaşkanı seçer.

1820 11 Ocak: Apure'de San Juan de Payara'dadır.

5 Mart: Bogotá'dadır.

19 Nisan: San Cristóbal'de ihtilalin başlangıcının onuncu yılını kutlar.

27 Kasım: Trujillo'da, Santa Ana'da Pablo Morilla'yla görüşür. Bir gün önce ateşkes ve savaşın bir düzene sokulması anlaşmasını imzalamıştır.

1821 5 Ocak: Bogotá'da, Sucre'yi görevlendireceği Güney Seferi'ni planlamaktadır.

14 Şubat: Rafael Urdaneta'yı, kendisini Maracaibo'da bağımsız ilan ettiği için kutlar; ancak İspanyolların bunu bir kötü niyet gösterisi olarak kabul edip ateşkese zarar vermelerinden korktuğunu da belirtir.

17 Nisan: Ateşkesin bozulduğunu duyuran bir bildiri yayımlar ve bir "kutsal savaş" başlatır: "Düşmanı yok etmek için değil, silahsız bırakmak için savaşacağız," der.

28 Nisan: Yeniden anlaşmazlıklar başgösterir.

27 Haziran: Bolívar, Carabobo'da La Torre'yi yener. Bu, sonuncu savaş olmamakla birlikte, Carabobo'da Venezuela'nın bağımsızlığını garantilemiştir.

1822 7 Nisan: Bomboná Savaşı.

24 Mayıs: Pichincha Savaşı.

16 Haziran: Sucre'yle birlikte bir zafer girişi yaptığı Quito'da, Manuela Sáenz'le tanışır.

11 Temmuz: Bolívar, Guayaquil'e varır. İki gün sonra buranın Kolombiya'ya ilhakını ilan eder.

27-28 Temmuz: Guayaquil'de, Bolívar ve San Martín görüşmesi.

13 Ekim: Ekvador'da Cuenca yakınındaki Loja'da *Delirio sobre el Chimborazo*'yu (Chimborazo Üzerindeki Hezeyanlarım) yazar.

1823 1 Mart: Peru cumhurbaşkanı Riva Agüero, bağımsızlığına kavuşmak için Kurtarıcıdan dört bin askerle Kolombiya'nın yardımını ister. Bolívar üç bin kişilik ilk kontenjanı 17 Mart'ta, ikinci üç bin kişiyi de 12 Nisan'da gönderir.

14 Mayıs: Peru Meclisi, içsavaşı sona erdirmesi için Kurtarıcı'yı çağıran bir karar yayımlar.

1 Eylül: Bolívar Peru'da Lima'ya gelir. Meclis, İspanyolların tarafına geçmiş olan Rica Agüero'nun teslim olmasını sağlaması için ona yetki verir.

1824 1 Ocak: Hasta olarak Pativilca'ya gelir.

12 Ocak: Hazineden on pesodan fazla zimmetine geçireceklere ölüm cezası getiren yasayı çıkarır.

19 Ocak: Hocası Simón Rodríguez'e yazdığı o güzel mektup: "Siz benim yüreğimi özgürlük için, adalet için, büyüklük için, güzellik için yoğurdunuz."

10 Şubat: Peru Meclisi, yıkıntı halindeki cumhuriyeti kurtarması için onu diktatör ilan eder.

6 Ağustos: Junín Savaşı.

5 Aralık: Bolívar Lima'yı kurtarır.

7 Aralık: Panama Kongresi'ni toplar.

9 Aralık: Sucre'nin Ayacucho Zaferi.

Tüm İspanyol Amerikası özgürdür artık.

1825 İngiltere, dokuz Amerika devletinin bağımsızlığını tanır.

12 Şubat: Peru Meclisi, Kurtarıcı'ya olan minnettarlığını belirtmek için onu bir madalya, at üstünde bir heykel, kendisi için bir milyon peso ve kurtuluş ordusu için ayrıca bir milyon pesoyla ödüllendirir. Bolívar, Meclis'in kendisine vereceği parayı reddeder; sadece askerleri için olanı kabul eder.

18 Şubat: Peru Meclisi, sınırsız yetkilerle donatılmış cumhurbaşkanlığı görevinden istifasını kabul etmez.

6 Ağustos: Yukarı Peru'da Chuquisaca'da yapılan bir toplantıda Bolivya Cumhuriyeti'nin kurulması kararlaştırılır.

26 Ekim: Bolívar, Potosí Tepesi'ndedir.

25 Aralık: Chuquisaca'da "en gereksinim duyulan yer"e bir milyon ağaç dikilmesi için karar çıkartır.

1826 25 Mayıs: Peru'nun, Bolivya Cumhuriyeti'ni tanıdığını Lima'dan Sucre'ye bildirir. Ayrıca Bolivya anayasasının taslağını da ona gönderir.

22 Haziran: Panama Meclisi kurulur.

16 Aralık: Maracaibo'ya gelerek, Venezuelalılara büyük kurultayı toplantıya çağırmalarını önerir.

31 Aralık: Páez'i bulmak üzere Puerto Cabello'ya gelir.

1827 1 Ocak: Cosiata sorumluları için af kararı çıkartır. Páez'in, Venezuela'nın başkanı olarak görev almasını onaylar.

1 Ocak: Puerto Cabello'dan Páez'e şöyle yazar: "Ben cumhuriyeti bölemem; ancak Venezuela'nın iyiliği için bunu arzu ediyorum ve eğer Venezuela isterse Meclis'in genel kurul toplantısında bu yapılır."

4 Ocak: Valencia yakınlarında Naguanagua'da Páez'le buluşur ve ona destek sözü verir. Daha önce Bogotá Kongresi'nde ona, "haksızlığa adaletle, kaba güce itaatsizlikle karşı koyma hakkına sahip olduğunu" söylemiştir. Bu durum, Kurtarıcı'ya olan hoşnutsuzluğu giderek artan Santander'i rahatsız eder.

12 Ocak: Páez'le birlikte halkın sevinç gösterileri arasında Caracas'a gelir.

5 Şubat: Caracas'tan Bogotá Meclisi'ne cumhurbaşkanlığından istifasını yeniden gönderip nedenlerini dramatik bir anlatımla ortaya koyarak şu sözlerle tamamlar: "Bu duygular içinde cumhurbaşkanlığından bir, bin ve milyon kez istifa ediyorum."

16 Mart: Santander'le kesin olarak bozuşur: "Bana bir daha yazmayın; çünkü size ne yanıt vermek ne de dostum demek istiyorum."

6 Haziran: Kolombiya Meclisi, Bolívar'ın istifasını reddeder ve ant içme töreni için Bogotá'ya gitmesini ister.

5 Temmuz: Bogotá'ya gitmek üzere Caracas'tan ayrılır. Doğduğu bu kenti bir daha göremeyecektir.

10 Eylül: Bogotá'ya varır, sert bir siyasal muhalefet karşısında cumhurbaşkanı olarak ant içer.

11 Eylül: Tomás de Heres'e mektup: "Dün bu başkente girdim ve halen cumhurbaşkanlığı görevini elimde tutuyorum. Bu gerekliydi. Sonsuz zorluklara karşı pek çok kötülük önlenmiş oluyor."

1828 10 Nisan: Ocaña Konvansiyonu toplanırken Bucaramanga'dadır. Bu toplantıda Bolívarcılar ile Santanderciler kesin olarak ayrılır. Bolívar, toplantıda, "General Padilla'ya Cartagena'daki girişimlerinden ötürü teşekkür etmeye kalkışılmasını" protesto eder.

9 Haziran: Venezuela'ya gitme fikriyle Bucaramanga'dan ayrılır. Toro Markisi'nin Anauco Çiftliği'nde oturma niyetindedir.

11 Haziran: Ocaña Konvansiyonu dağılır.

24 Haziran: Planlarını değiştirerek Bogotá'ya döner ve orada sevinç gösterileriyle karşılanır.

15 Haziran: Páez, Valencia'da yayımladığı bildiride Bolívar için şöyle der: "XIX. yüzyılın görülmemiş dehası (...) sizin mutluluğunuz uğruna on sekiz yıl boyunca özveri üstüne

özveride bulunan, yüreğinden isteyebileceğinin en fazlasını yapan kişi, bin kez çekilmek istediği ancak cumhuriyetin şu andaki durumunda üstlenmek zorunda olduğu en üst yönetim görevi."

27 Ağustos: Ocaña Konvansiyonu'ndaki rekabetler yüzünden çıkarılan diktatörlük kararı. Bolívar'ın cumhurbaşkanı yardımcılığını kaldırmasıyla Santander, hükümet dışı kalır. Kurtarıcı ona, Birleşik Devletler'de Kolombiya Büyükelçiliği'ni önerir. Santander kabul eder ancak yolculuğunu bir süre geciktirir. Santander'in görevinin kaldırılmasının Bolívar'a suikast girişimini etkilemiş olması mümkündür.

21 Eylül: Páez, Bolívar'ı en büyük başkan olarak tanır, Caracas'ın kent meydanında toplanmış bir kalabalığının ve Başpiskopos Ramón Ignacio Méndez'in önünde şöyle yemin eder: "...ve cumhuriyetin çıkaracağı yasa gücündeki kararnamelere uyacağıma, onları koruyacağıma ve uygulayacağıma ant içerim. Bu yeminimin tanığı olan Tanrı, verdiğim sözü yerine getirmekteki sadakatimi ödüllendirecektir."

25 Eylül: Bolívar'a Bogotá'da öldürme girişiminde bulunulur. Onu, Manuela Sáenz kurtarır. Santander, işe karışanlar arasındadır. Mahkemenin yargıcı olan Urdaneta onu ölüme mahkûm eder. Bolívar idam hükümünü sürgün cezasına çevirir.

1829 1 Ocak: Purificación'dadır. Ekvador'da bulunması, Guayaquil'i İşgal eden Peru'yla olan anlaşmazlıklar nedeniyle gereklidir.

21 Temmuz: Kolombiya, Guayaquil'i geri alır. Halk, Kurtarıcı'yı sevinç gösterileriyle karşılar.

13 Eylül: O'Leary'ye şöyle yazar: "Hepimiz biliyoruz ki Nueva Granada ile Venezuela'nın birliği, sadece benim otoritem sayesinde sürüyor. Tanrı ya da insanlar istediği zaman er ya da geç bu birlik bozulacaktır..."

13 Eylül: Páez'in mektubu: "Tüm yurttaşları ve kurumları fikirlerini resmen ve ciddi olarak ayıklamaya çağıran bir

sirküler yayımladım. Şimdi siz halkın istediğini söyleyebilmesi için bu çağrıyı yasal olarak yineleyebilirsiniz. Venezuela'da halkın çıkarından başka hiçbir şey gözetilmeksizin fikrini söyleyebilme zamanı gelmiştir. Gerçekten sizlerin arzularını dile getiren köklü önlemler alınırsa reformlar kusursuz olacak ve halkın arzusu yerine gelecektir..."

20 Ekim: Quito'ya geri döner.

29 Ekim: Bogotá'ya gitmek üzere yola çıkar.

5 Aralık: Juan José Flores'e, Popayán'dan şöyle yazar: "Büyük bir olasılıkla General Sucre, benim halefim olacak. Onu hepimizin birden desteklememiz olasılığı da var ve ben kendi hesabıma bunu bütün kalbimle yapmaya hazırım."

15 Aralık: Páez'e, cumhurbaşkanlığını yeniden kabul edemeyeceğini ve eğer Meclis onu Kolombiya cumhurbaşkanlığına seçecek olursa emirlerine büyük zevkle uyacağına dair şeref sözü vereceğini belirtir.

18 Aralık: Kolombiya için kraliyet projesini kesin olarak reddeder.

1830 15 Ocak: Yeniden Bogotá'dadır.

20 Ocak: Kolombiya Meclisi kurulur. Bolívar bir mesaj gönderir. Cumhurbaşkanlığından istifasını sunar.

27 Ocak: Venezuela'ya gitmek için Meclis'ten izin ister. Kolombiya Meclisi bu izni vermeyi reddeder.

1 Mart: İktidarı, hükümet başkanı Domingo Caycedo'ya devrederek Fucha'ya çekilir.

27 Nisan: Olağanüstü Meclis'e yolladığı bir mesajda, cumhurbaşkanlığını sürdürmeme kararını yineler.

4 Mayıs: Joaquin Mosquera, Kolombiya cumhurbaşkanlığına seçilir.

8 Mayıs: Bolívar, Bogotá'dan son yolculuğuna çıkar.

4 Haziran: Sucre, Berreucos'ta öldürülür. Bolívar bunu 1 Temmuz'da Popa Tepesi'ndeyken öğrenir ve son derece etkilenir.

5 Eylül: Urdaneta, apaçık bir otorite eksikliği karşısında Kolombiya hükümetinin başına geçer. Bogotá'da, Cartagena'da ve Nueva Granada'nın daha başka kentlerinde, iktidara geri dönmesi için Kurtarıcı lehinde gösteriler yapılıp söylevler verilir. Bu arada Urdaneta da onu beklemektedir.

18 Eylül: Urdaneta'yı hükümetin başına geçiren olayları öğrenince cumhuriyetin birliğini savunmak için yurttaş ve asker olarak görev almayı önerir ve mevcut hükümeti desteklemek için iki bin kişinin başına geçip Bogotá'ya kadar yürüyeceğini ilan eder; iktidarı üstlenmesi isteğini, bu takdirde zorba pozisyonuna düşeceğini ileri sürerek kısmen reddeder; çünkü, "Yasallık beni gölgesiyle örtecek ya da yeni bir cumhurbaşkanı seçilecek," diyerek bir sonraki seçimlerde seçilme olasılığı kapısını açık bırakmıştır; son olarak da, yurtseverlerden Urdaneta hükümetinin çevresinde birleşmelerini ister.

2 Ekim: Turbaco'dadır.

15 Ekim: Soledad'dadır.

8 Kasım: Barranquilla'dadır.

1 Aralık: Bitkin bir halde Santa Marta'ya varır.

6 Aralık: İspanyol Don Joaquín de Mier'e ait San Pedro Alejandrino Çiftliği'ne gider.

10 Aralık: Vasiyetnamesini ve son arzularını dikte eder. Doktorun günah çıkartması ve son duasını yapmasında ısrar etmesi karşısında Bolívar şöyle der: "Neler oluyor?.. Bana vasiyetnameden ve günah çıkartmaktan söz edilecek kadar mı kötüyüm?.. Bu labirentten nasıl çıkacağım?"

17 Aralık: San Pedro Alejandrino Çiftliği'nde, çevresi pek az dostuyla sarılı olarak ölür.

Büyülü gerçekçilik akımının en önemli yazarı Gabriel Garcia Márquez, 1982 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görülmüştü.

Bir "kurtarıcı"nın gerçek yaşamını dile getiriyor Márquez. Güney Amerika'yı İspanyol Amerikası olmaktan kurtarmaya, bağımsız, özgür yeni bir Amerika yaratmaya kendini adamış bir generalin ya da artık bitmiş bir diktatörün, yani Simón Bolívar'ın ölüme giden yolculuğunu, Magdalena Irmağı üzerinde yaptığı uzun ve son yolculuğu anlatıyor. Bu uzun yolculuğu, geriye dönüşlerle, o benzersiz fantastik kurgu ve büyüleyici anlatımıyla işliyor.

Irmaktaki yolculuk boyunca ona talihsizliklerini anlatan eski kurtuluş ordusu askerlerine karşı öylesine cömert davranmıştı ki, Turbaco'ya geldiğinde elinde bulunan maddi olanaklarının ancak dörtte biri kalmıştı. Dahası, eyalet yönetiminin dibi delik kasasında elindeki ödeme emrini karşılayacak kadar para olup olmadığını, ya da hiç değilse onu bir tefeciye havale etme olanağını araştırması gerekecekti. Hemen Avrupa'ya yerleşebilmek konusunda, onca iyilik yaptığı İngiltere'nin minnettarlığına güveniyordu. Özlemlerine yaraşır bir dekor içinde, hizmetkârları ve en aza inmiş maliyetiyle birlikte yaşamını sürdürmek içinse Aroa Madenlerini satma hayalinden başka umut yoktu.

Kapak resmi: HENRI ROUSSEAU (GÜMRÜKÇÜ)

ISBN 978-975-510-228-3

21 TL
KDV DAHİL

